

DÖRDÜNCÜ YIL SAYI : 34-35 AĞUSTOS-EYLÜL 1990 5.000 TL (KDV'li)

TOPLUMSAL KURTULUŞ

AYLIK TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

MERAKSIZ YURTTAŞLAR
ÜLKESİ: TÜRKİYE
Yalçın Küçük

NETLEŞMEYE DOĞRU
Haluk Yurtsever

SAPTAMALAR: VII - VIII
KADIN - SORUN
Çelik Bilgin

"DEMOKRAT!" ELEŞTİRİSİZ
ELEŞTİRMEN
Onur Erk

BİR POLEMİK
Ahmet Zengin

SAPMA PSİKOZU VE
SAPLANTI
Mesut Hastürk

BU SAYIMIZ

Daha önce duyurduğumuz gibi yaz aylarında dergimizi iki ay çıkarmayacaktık. Buna göre Ağustos başında size ulaştırmalıydık, ancak Mayıs sayımız tahmin ettiğimiz gibi, SS (Sıcak Savaş) Kararnameleri'nin etkisiyle, matbaa bulamama sorunu yüzünden ancak Haziran'ın ikinci yarısında elinize ulaştı. Mayıs sayımız da toplatıldı, peş peşe toplatılan dördüncü sayımız oldu.

Bu gecikmeyi dikkate alarak elinizdeki sayıyı, Ağustos-Eylül olarak hazırladık, ancak tekrar aynı sorunla, aynı derecede karşılaşp karşılaşmayacağımızı, doğrusu bilmiyoruz. Bu sorunu aşmak için tüm gayretimizi sarfedeceğimizi bildirmek isteriz.

Bu sayımızda:

Çelik Bilgin'in iki yazısını ; Saptamalar VII-Kadın, VIII-Sorun, Nuray Bayındır arkadaşımızın 'Demokratik Kadın Platformu'nun hazırladığı bir toplantıda yaptığı konuşmanın tam metnini yayımlıyoruz. Çeviri olarak yer verdiğimiz, Alan G. Nasser, Monthly Review-Aralık 1989-de yayımlanan yazısında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombaların gerçekten japonyanın teslimiyeti için gerekkip gerekmediğini ve bunun esas amacının neye yönelik olduğunu değerlendiriyor.

Bu sayıya ait belirgin bir özellik de polemik ağırlıklı olması. Polemiklerin çoğu dergimize ve yazarlarına yönelik 'tartışmaları' gündem ediyor. Aslına bakarsanız 'tartışma' dediklerimizin birçoğunun gerçekten bir tartışma yazısı olduğu tartışma götürür nitelikte. Artık Türkiye toprağında devrimcilerin-sosyalistlerin, en genç sempatzanın bile yalnızca dergi kültürüyle yetinmediğini, bunun için, bu ucuz, küfürlü sataşmaların ilerletici olmadıklarının görüleceğini biliyoruz.

Diğer polemik yazılarında, O. Erk, yayın hayatına kısa süre önce başlayan 'Demokrat! Muhalefet' e yönelik yazdı. A. Zengin ise 'İşçiler ve Toplum'un 6. sayısında çıkan N. Çınar'ın yazısıyla tartışıyor.

Temmuz ayında Yalçın Küçük, 1988 yılında başlayan ve Malatya DGM'since 4yıl 2 ay cezaya çarptırıldığı, Yargıtay'ca onanmayan davasından beraat etti. Malatya DGM'sindeki savunmasını sunuyoruz. Yine Temmuz'da İ. Beşikçi tahliye oldu, her iki duruma da sevindik.

Ancak yine geçtiğimiz ay üzücü bir olay yaşandı. İstanbul Cihangir'de SHB'li iki devrimci şehit oldu, tutuklu arkadaşlarından açıklama istedik, yetişmedi.

Bu sayımızı bağlamak için gerçekten, her zaman olduğu gibi yazı seçmekte zorlandık, en rahat yöntem olarak yazıların elimize geçiş tarihine göre seçmeye özen gösterdik. Genel Yayın yönetmenimiz Candan Baysan, son hazırlıklar için, rahatsızlığına rağmen İstanbul'a geldi, Abi'liğine teşekkür ediyorum. Türkiye Devrimci Hareketi'nin içine girdiği süreçte serinkanlı tartışmaların faydasına inanıyor, seviyeli polemikler yapmayı, görmeyi diliyoruz.

Dostlar, "Dostça yazışmalar"a mektuplarınızı bekliyoruz.

Dostlukla...

Nejdet Kanbir

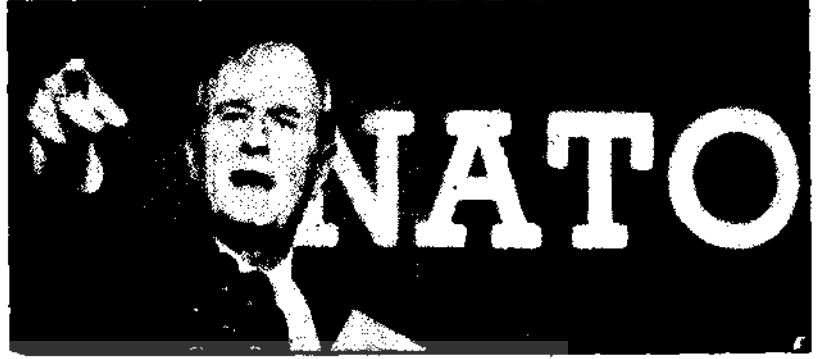
TOPLUMSAL KURTULUŞ
aylık teorik-pratik sosyalist
dergi

üçüncü yıl, sayı: 34-35
Ağustos-Eylül 1990

Sahibi: Dönem Yayıncılık
**Adına Yalçın Küçük Genel
Yayın Yönetmeni:** Candan
**Baysan Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü:** Nejdet Kanbir Mer-
kez: Cemal Nadir Sokak Hacı
Fazhoğlu İş hanı 17/89 Tele-
fon: 5284372 **Çağaloğlu/ İst-**
anbul Ankara Bürosu: Ko-
nur Sokak, 73/9 Ankara Tele-
fon: 1259378 **Abone Koşul-**
ları: Yurtiçi Yıllık 50 bin TL
Posta Çeki Numarası:
28155.7 **Ankara Yurtdışı:** Yıl-
lık 75 DM **Dönem Yayıncılık
Döviz Tevdiat Hesap Num-**
arası: 1380 İş Bankası Akay
Şubesi **Frankfurt Temsilci-**
si: Mustafa S. Siler Schi-
chau Str. 7-9 6 Frankfurt 1
Tel: 069/495743 **Hamburg
Temsilcisi:** Yüksel Er Bilser
Str. 24 a 2000 Hamburg 60
Tel: 040/5117632 **Danimar-**
ka Temsilcisi: Fadil Ölmez
Bellingevej 128/B 5250
Odense SV Telefon: 65
961562 **Stuttgart Temsilci-**
si: A. Kanber Resuloğlu
Postfach 40 02 617000 Stutt-
gart 40 **Paris Temsilcisi:** A.
Yalman Poste Restante
Paris Bonne Nouvelle, 75010
Paris, France **Köln Temsil-**
cisi: A. Araç C/O Beratun-
gstelle Mansfelder Str. 30/
32 5000 Köln 51, Batı
Almanya **Bonn Temsilcisi:**
İmam Zeynel Aslan İsviçre
Temsilcisi: Baran Fırat
Postfach 87 4123 Allschwil 2

Kapak: Ömer Ülkenciler

Matbaa: Bizim Ofset

4

Yorumlarıyla Olaylar

15

Pekala, Değişen Nedir?
Alan G. Nasser

18

Nasıl Bir Sosyalizm
İrfan Dayıoğlu

20

**Meraksız Yurttaşlar
Ülkesi: Türkiye**
Yalçın Küçük

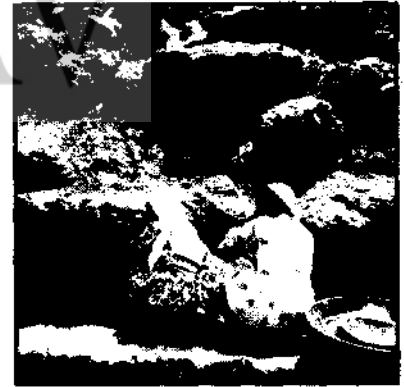

25

**Bir Takım Olgular
İnsanlar Görüşler ve
Yanlışlar Üzerine**
A. Fuat

33

**"Demokrat!" Eleştirisiz
Eleştirmen**
Onur Erk

38

Kadının Kimlik Sorunu:
Nuray Bayındır

41

Kadın
Çelik Bilgin

42

Sorun
Çelik Bilgin

45

"Yeni Bir Üretim Tarzına Geçiş Süreci Üzerine Bir Teorik Deneme" Üzerine
Ahmet Zengin

55

Makine-İnsan
Makine-Doğa İlişkileri
ve Marksizm
Hasib Akgül

57

Aleksandra Kollontai:
İnat ve İrade
S. Osmanoğlu

58

Sapma Psikozu ve
Saplantı
Mesut Hastürk

60

Diyalog Birlik ve Üç Kişi
Ulvi Oğuz

64

O Büyük Gün Tapınağı
Yıkılırken
Azar Gök

65

Bilimsel Eleştiri ve
Kawa'nın Kimliği
Sorunu
Gürdal Aksoy

71

Netleşmeye Doğru
Haluk Yurtsever

79

Sol Basım: "Barbarlar
Geliyor"
İlker Özerk

80

Dostça Yazışmalar

YAZ SONUNDA DÜNYA VE TÜRKİYE

I SOVYET KOMÜNİST PARTİ KONGRESİNİ BUSH KAZANDI

SBKP Kongresi'nden önce Rusya aynı komünist partisini kurdu ve Garbaçov'a karşı sol güçler SBKP Kongresi'ni alabilecek duruma geldi.

Aynı tarihte NATO zirvesi toplanarak Garbaçov NATO'ya davet edildi. NATO'nun değişeceği ve Sovyetler'e bir tehdit olmayacağı ilan edildi.

SBKP Kongresi'ne paralel toplantılar devam etti. Yedi zengin ülke yöneticisi Houston'da toplanarak yolunda devam ederse Garbaçov'a yardım vaad ettiler.

Sonunda Bush'un dediği oldu. İlimli solcular, başta Ligaçev, temizlendi. SBKP Garbaçov'un eline geçti.

Temmuz ayında yapılması kararlaştırılmış olan SBKP 28. Kongresi, Garbaçov'un en candan desteğinin NATO olduğunu ortaya çıkardı. Bush ve Kohl'un liderliğinde NATO ve zenginler klübü yaptığı manevralarla kongre öncesinde kaybetmesine büyük ihtimal gözüyle bakılan

Garbaçov'un rakiplerini temizlemesini ve SBKP'yi tümüyle kontrolüne almasını sağladılar.

DAMAT ŞEVARDNADZE

Temmuz ayında yapılması kararlaştırılmış olan SBKP 28. Kongre-

si'nin toplantı tarihi yaklaşınca, Batı basınının radikal dediği gericiileri bir telaş aldı. Batı basınının tutucu dediği Ligaçev'in liderliğinde ilimli solcular Kongre'ye hakim olacaklarını belli ettiler. Rusya Federasyonu ayrı bir komünist partisi kurdu ve ilimli sol bir çizgiyi benimsedi. Rusya Federasyonu'nun yeni KP'ni kuranların çok büyük çoğunluğu SBKP Kongresi delegelerini oluşturuyordu. Bu toplantı, kongreye ilimli solun hakim olacağını gösteriyordu.

Kongre öncesinde ilimli solcular kendilerine hedef olarak Garbaçov'un Dışişleri Bakanı Şevardnadze'yi seçtiler. Ligaçev ve General Makaşov'un açıkça Doğu Avrupa'yı emperyalizme teslim etmekle suçladıkları Şevardnadze, cevap olarak kendisini eleştirenleri "McCarthyist" olmakla suçladı.

Sovyet ve belki de bir başka ülke tarihine gelmiş en teslimiyetçi bakanlardan biri ve ancak Damat Ferit Paşa'yla karşılaştırılabilir olan Şevardnadze'nin kongrede merkez komitesine seçilmesini önlemek için ciddi bir akım çıktı. Bu sürpriz değildir. Çünkü Sovyetler Birliği'nde önemli tartışmalar hep dış politika alanında ve ülkenin emperyalistlerin

hücumundan korunması sorununda çıkıyordu. Aslında ılımlı solun muhalefeti de bir bu noktada ve bir de Sovyet tarihini ölçsüz olarak eleştirme konusunda yoğunlaşıyordu.

NATO KONGRESİ

Bir zamanlar Batı basınının gözdesi olan Garbaçov Batı'daki yorumcuları da şaşırtmaya başladı. Sovyetler'in hep bir pazarlık sonucu ödün verdiğini bilen yorumcular Garbaçov'un karşılıksız olarak elindeki kozları dağıtmasını anlamamaya başladılar. Garbaçov tek yanlı olarak bütün güvenlik tedbirlerini kaldırıyor ve bu da Sovyetler Birliği içinde büyük bir endişeye neden oluyordu.

Bu arada sık sık Garbaçov'un görevden alındığı haberleri yine Batı basınında çıkmaya başlamıştı. Rusya Federasyonu Kongresi'nde Garbaçov politikasının yenilmesi, kongrede Yeltsin takımının seksen oyu geçmeyeceğinin belli olması Washington'u harekete geçirdi. İnacı Thatcher'ın inadını kırmaya ve Garbaçov'u yerinde tutmaya kesin adımlar atma ihtiyacını duydular.

Herşey gözler önünde oldu. SBKP Kongresi ile aynı günlerde NATO da iki "kongre" düzenledi. Bunlardan birisi Londra'da yapıldı

ve NATO kapıları Garbaçov'a açmaya karar verdi. Bununla NATO'dan Sovyetler'e bir tehdit gelmeyeceğini anlatıyorlardı.

Ancak Garbaçov en azından tüketim malları alanında sorunsuz aldığı ülkeyi, belki de politikasını uygulayabilmek için, büyük bir kıtlık içine itmmişti. Diş macunu ve sabun bulunmaz bir ülke haline gelen Sovyetler'de tam bir bunalım psikozu yaratıldı. Garbaçov, Bush'tan yardım istemek ve üslubuna bakılırsa dilenmek durumuna geldi. Londra'dan sonra Houston'da yedi zengin kapitalist ülke başı biraraya geldiler ve Garbaçov'a yardım konusunu konuştular. Thatcher Sovyetler'in henüz tam teslim olduğundan emin olmadığı için yardımda ayak bağı oluyordu. Ancak yine SBKP Kongresi'nde Garbaçov'u rahatlatacak bir karar alındı ve eğer Garbaçov bu yolda giderse on beş milyar dolar yardım yapılacağı duyuruldu.

YELTSİN VE LİGAÇEV TEMİZLENDİ

Washington, Yeltsin'i maceracı buluyordu. Garbaçov sözünde duruyor ve taahhütlerini fazlasıyla yerine getiriyordu. Kongrede Bush'un desteğinin ne anlama geldiğini Garbaçov bilerek hareket etti. Güvenlik sorununda tedirginlik duyanlar, NATO'nun kapılarını açmasıyla rahatlayacaklardı. Tüketim malları kıtlığının

dan korkanlar ise gelecek yardımlara güvenebilirlerdi. Bu nedenle en zor anda NATO'nun açık ayak oyunlarıyla Garbaçov kaybedeceği kongreyi silme kazandı. Artık SBKP, Garbaçov'un emrine giriyordu.

Yeltsin kızgınlıkla partiden ayrıldı ve Ligaçev ise hiçbir seçimi kazanamadı. Bu, aslında her türlü yarım muhalefet takımına iyi bir ders oluyordu. Ligaçev hem geç muhalefete başladı hem ne için muhalefet ettiğini anlatmak istemedi ve hem de temel sorunların hiçbirisinde Garbaçov'dan ayrı düşünmüyordu.

BEŞ BİNE DOĞU ALMANYA

Geldiğinden beri SBKP'yi yola getirmek isteyen Garbaçov ayak bağlarından kurtulunca Doğu Almanya'nın satışını antlaşmaya bağladı. Kongre sonrasında Sovyetler'e gelen Kohl ile beş milyar karşılığı Doğu Almanya'nın NATO'ya girmesine razı oldu. El sıkıştılar.

Arkasından Damat Şevardnadze Paşa, Sovyetler'in Uluslararası Para Fonu'na girme zamanının geldiğini açıkladı. Şevardnadze, kendisini ABD Dışişleri Bakanı Baker'in yardımcısı saymaya başlamıştı. Her konuda Baker'i destekleyen "evet efendimci" bir müsteşar oldu.

Artık Sovyetler Birliği sosyalizm tartışmalarında olduğu kadar dünya politikasında da önemini yitiriyordu. ■

II

IRAK KUVEYT'E GİRİNCE TÜRKİYE'NİN AZALAN STRATEJİSİ YİNE ARTTI

Türkiye yöneticilerinin stratejiye verdikleri önem kendilerine güvensizliklerindedir. Tek başlarına ayakta kalamayacaklarını düşünüyorlar.

Sovyet sisteminin çözülüşünü "Stratejimiz düşünüyor" diyerek değerlendiren Türkiye, güneyinde bir savaş belirtisi olunca birdenbire stratejisinin yeniden yükseldiğini ilan etti.

Kuveyt bunalımı nedeniyle bütün devlet başkanları birbirine telefon etmeye başladı. Özal da telefona sarılınca, başta Cumhuriyet tüm basın Özal şakşakçılığı yapmaya başladı.

Cumhuriyet'te İhan Selçuk "Devletimiz deneyimlidir hata yapmaz" sözleriyle Türkiye'nin Irak'a yaptırımlara erken katılmayacağını ilan etti. Washington bastırınca Türkiye Irak'a ilk yaptırım uygulayan ülke oldu.

Turgut Özal Türkiye'nin Avrupa kapısından geri döndürülmesine bir gerekçe ararken, son zamanlarda sosyalist sistemdeki gelişmelerin Türkiye'nin stratejik değerini düşürdüğünü söylemeye başladı. Türkiye'de yöneticiler stratejik değer üzerine çeşitlemeler yapmaya başladılar.

Stratejik değer Türkiye yönetiminin güvensizliğinin bir başka dilde ifadesidir.

Türkiye yönetimi hep kendi tabanından korkmuştur. Stratejik de-

ğerinin yüksek olduğunu varsayarak emperyalist ülkelerin kendisini yalnız bırakmayacağına inanmak istemektedir. Ancak son zamanlarda açıkça Avrupa'ya kabul edilmeyeceği ilan edildiği için başta Özal tüm yöneticiler stratejik değer düşüğünü kabul etmek zorunda kaldılar.

SADDAM DEĞERİMİZİ YÜKSELTTİ

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesi Türkiye'de devlet ve hü-

kümet politikasından ayrı bir basının olmadığını bir kez daha gösterdi. Bütün gazeteler her zamankinden daha açık bir biçimde Dışişleri Bakanlığı'ndan yönetilmeye başlandı. Bunun dışında bütün gazeteler, Bush'un dünya polisi rolünü açıklıkla benimsediler. Hepsî "Aslan Bush, Haydi" havasına girdi.

Kurnaz bir iş adamının taktiklerini öğrenmiş olan Özal, içerdeki şoven ve Amerikancı havadan yararlanmasını bildi. Birkaç devlet başkanı ile telefon görüşmesi yaparak bunu herkese duyurdu. Aşağılık kompleksi yüksek bir toplum içinde yaşandığı ve bu toplumda telefona özel bir merak olduğu için Özal birdenbire "dünya televizyonlarının yıldızı" haline sokuldu. Aynı zamanda eski politikacısından profesörüne kadar herkes "Bu bize yarar", "Stratejik değerimiz yeniden yükseldi" demeye başladı. Başta Cumhuriyet gazetesi bütün basın Özal'ın arkasında kenetlendi.

İLHAN SELÇUK ve DEVLET

Saddam, Kuveyt'i işgal edince dünyada tek başına ve bir numara olarak kalan Bush önce askeri müdahaleyi düşündü ve bir süre sonra en azından bunu erteledi. Çeşitli yaptırımlar üzerinde duruyordu ve bunlardan ilk akla geleni Türkiye'de son bulan petrol boru hattının durdurulması oldu. Bush, sadık müttefiki Türkiye'den boru hatlarını kesmesini istedi. Başta Enka Holding olmak üzere tekellerin Irak'taki büyük yatırımlarını düşünen Özal, bir müddet zaman kazanmaya çalıştı.

Özal'ın zaman kazanmak istemesi, İhan Selçuk'un Özal'da ve devlette meziyet bulmasına yol açtı. Alevilik konusunda devlet politikasını destekleyen bir dizi hazırlayarak yeni bir eğilimi sergileyen Selçuk, 4 Ağustos 1990 tarihli Cumhuriyet'teki yazısını şöyle tamamladı: "Ortadoğu'da komşumuz Irak'a karşı yaptırımların en önünde görünmek aymazlığına düşmekten sakınacak kadar deneyimli bir devletiz." Özal'ın en üst kademesindeki devleti, deneyimli bulan selçuk bu görüşünün bir kez yazmakla anlaşılacağı düşünmüş olmalı, bir gün sonra tekrarladı. "Türkiye, çünkü yazımızda da belirttiğimiz gibi

Irak'a karşı uygulanacak yaptırımların en önünde yürümeyecek kadar deneyimli bir ülkedir." Böylece hem devlet ve hem de ülke deneyimli hale gelmiş oldular.

TÜRKİYE: KRALDAN FAZLA KRALCI

Fakat Bush bastırınca Türkiye, İhan Selçuk'un sözleriyle deneyimlerini unuttu ve aymazlığı seçerek Irak'a karşı, savaş hariç bir komşu ülkenin diğerine karşı alabileceği en düşmanca tedbirlerin hepsini aldı. Tüm kapıları kapatarak, ithalat ve ihracatı durdurdu.

Türkiye Özal'ın ilk günlerdeki tereddüdünü aşarak Irak'la yıllarca silinmeyecek bir düşmanlık ilişkisini başlatırken Bush da askerlerini ve uçaklarını Suudi Arabistan'a sevk ediyordu.

Amerika böylece bir Arap ülkesinde bir başka Arap ülkesine karşı asker ve silah yağırıyordu. Buna Büyük Britanya da katıldı. Öyle görünüyor ki, dünyanın tek süper devleti durumuna gelen ABD, Irak'a karşı bir deniz ve paraşütçü hareketi planlıyordu.

Türkiye'nin Irak ile içine girdiği yeni aymaz durumlar ancak Saddam'ın devrilmesiyle belli bir yumuşaklık sağlayabilir. Bu olmadığı takdirde artık Türkiye ile Irak'ın arası yakın zamanlarda düzelemeyecek kadar bozulmuştur. Bu ise Kürt sorununa yeni sorun ve boyutlar getirmeye gebe dir.

SADIK MUHALEFET YİNE ÖZAL'IN PEŞİNDE

Bütün bunlar olurken sadık muhalefet sadece, Özal'ın telefon görüşmelerini kıskanmaya başladığını gösterdi.

Peşine taktığı bir-iki fıkra yazarıyla birlikte Özal'ın diğer devlet başkanlarıyla telefon görüşmesi yapmasının anayasaya aykırı olduğunu ispata kalkıştıyordu. Sanki başbakan kendi partilerindenmiş gibi Akbulut'un devre dışı bırakılmasına üzülüyor ve üzülmeyle de kalmayıp kızıyorlardı.

Muhalefetin hali Irak sorununda da belli oldu. ANAP'tan ve daha doğrusu Bush'tan ayrı bir çift sözü olmayanlar Özal'ın bu kez de telefon sefasına takıldı kaldı. ■

"NE UTANMAZ KÖPEKLERİZ KİMİ GÖRSEK ETEKLERİZ" ŞİMDİ BOYNER'İ DESTEKLERİZ

Oligarkların kuruluşu TÜSİAD'ın Başkanı Boyner Savcılığa düşünce tövbekarlar, uzlaşmacılar, ana ve yardımcı muhalefet ne yapacağını şaşırtdılar. Hepsi gözyaşları içinde Boyner'e bağlılık andı içtiler.

Savcılar, zengin sanıklara özel muamele yapıyorlar. Yoksul çocuklarına hakareti seçen savcılar, zengin oğlu Boyner'i kapiya kadar uğurluyor.

Tövbekarlar partisi başkanı bir telgrafla Boyner'i desteklediğini açıkladı. Tövbekarların yardımcısı Mülkiyeliler Birliği Genel Başkanı Alpaslan Işıklı da bir demec vererek Boyner'e yapılanları kinadı ve "Hepimiz suçluyuz" diyerek Boyner'i teselli etti. Muhalefet, Boyner'in sanık olmasını bütün yasalara aykırı bulduğunu açıkladı. Boyner'in sanıklığı hükümeti de karıştırdı. Bazı bakanlar diğerlerini Boyner'i Savcılığa ihbar etmekle suçladılar.

Boyner, TÜSİAD Genel Başkanı Cem Boyner'dir. Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği genel başkanıdır. Bu dernek, 12 Mart Muhtırası zamanında kurulmuş ve Mart cuntasının baskalarına destek olmuştur. Bu dernek, Eylülist darbenin de en büyük destekleyicisidir. Her zaman siyaset yapmıştır. Şimdi siyaset yaptığı gerekçesiyle ve ANAP'ı eleştirdiği için ve derneklerin siyaset yapacağı yasına aykırı hareket ettiği ileri sürülerek Savcılığa çağrılmaktadır.

"NE UTANMAZ KÖPEKLERİZ"

TöBeKP yöneticileri, oligarklara yaranma ve uysallıklarını ispat etme yarışında hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar. Zengin çocuğu Cem Boyner'in, derneklerin siyaset yapmasını önleyen yasaya aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Savcılığa çağrılmasını bir demec vererek şiddetle knıyorlar. Böylece oligarkların ve cunta destekleyicisi zengin çocuklarının siyaset yap-

malarını savunan ilk komünistler durumuna giriyorlar.

"KİMİ GÖRSEK ETEKLERİZ"

Uyuşmuş, kendisine güvenini yitirmiş, misyonunu kaybetmiş olanlar için önemli olan eteklemektir. Önemli olan eğilerek, etek öperek bir yol almaktır. Tövbekarlar etekle-

meyi artık bir yaşam biçimi haline getirdiler. İdamcı Demirel'in, Özal'ın, kim güçlüyse onun önünde diz çökmeyi şimdi zengin çocuklarına kadar uzatıyorlar.

Tövbekarların, yardımcılarının, devletle uzlaşmış köşe yazarlarının bilmesi gerekiyor: TÜSİAD siyaset yapmamalıdır. Türkiye'nin en zenginleri, partileri, odaları, bakanları, her gün politika yapıyorlar. Askeri darbe döneminde politika yapıyorlar. Bunların çocukları da politika

yapmaya başladılar. Zengin çocuklarının politika yapma haklarını savunmak demokrasi mücadelesi yapmak değil etek öpmektir.

Türkiye'de komünist partilerin sözde yazarlarını zengin çocuklarının politika hakkını savundukları, gençler her gün Savcılığa giderken bir zengin çocuğunun kapıdan karşılanıp uğurlanarak Savcılığa gitmesine tepki gösteriyorlar.

Gerçekten "ne utanmaz köpekleriz." ■

IV

BU BASININ NERESİ MİLLİ Kİ?

Maxwell'in Hürriyeti ve Murdoch'un televizyonu satın almak istemesi bir telaş yarattı.

Türkiye basını ne zamandan beri millici oldu ve yabancı sermayeye karşı çıkıyor?

Asil Nadir'in sermayesi neden milli olsun? Sermayenin milliliği sahibine değil sermayenin bağlı bulunduğu gruplara ve ilişkiler ağına bakar. Nadir, Maxwell'den daha milli değildir ve bir zamanlar Cumhuriyet'te Hürriyet'te ve Nokta'da çalışan en "milli" gazeteciler şimdi nasıl kuzu kuzu Nadir'e çalışıyorlar diğerklerine de çalışıyorlar.

Maxwell, kendi kendisini yetiştirmiş Çavuşeskiy ile dostluk kuran ve son zamanlara kadar Çavuşeskiy'i destekleyen bir gazete patronudur. Eski Doğu Avrupa ülkelerine bir eğilimi var. Murdoch Avustralya asıllı dünya basın kralıdır. Her ikisinin de Türkiye ve benzeri ülkelere ilgisi, Sovyet sisteminin çözülmeye başlamasından sonra başlamıştır.

SOVYET DÜZENİ ÇÖKERSE?

Emperyalizmin şimdiki sorunu Sovyet düzeninin hızla çözümlenmesini önlemektir. Hızla çöküntünün enkazını kaldıramamaktan korkmaktadırlar. Çözülme ise son derece ani olduğu için bir hazırlık yapılmamıştır. Ortada şimdilik bir kısmı fan-tezi düzeyinde projeler bulunuyor.

Türkçe, Ermenistan, Azerbaycan

DEMOKRASİNİN GODOT'SU GELDİ

Temmuz ayı ülke siyasal yaşamının en hareketli günlerine tanık oldu. Memur-işçi eylemleri ve mücadelesi yükselirken Kürt ulusal sorunu ve mücadelesi ivmesini kaybetmeden sürdü. Yer yer halk direnişlerine de tanık olunan bu ayda, Halkın Emek Partisi, Özgürlük Yürüyüşü yaptı.

Bunlara karşı ise devlet her türlü baskı-şiddet ve saldırı gücünü kullandı. Parlamentoda 11 milletvekili bulunan Halkın Emek Partisi, yalnızca milletvekillerini demokrasi istemiyle İstanbul'dan Batman'a kadar yürüttü. Bu yürüyüş, sırasında, milletvekillerini destekleyen ve izleyen yurttaşlara polis saldırdı. Batman'da yapılacak mitinge izin vermeyen polis, HEP milletvekillerini dövdü. Onlarca insanı gözaltına alıp copleyan polisin tutumu hiçbir siyasi parti ve basın tarafından kınanmazken sadece haber olarak geçti.

Bugün Türkiye'de binlerce düşünce suçlusu tutuklu ya da hükümlü var. Sadece otuz gazeteci uygarlık tarihini aşan 3.300 yıl ceza almış durumda. Bilim adamı, sanatçı yazar ve gazetecilere açılan dava sayısı üç binin üzerinde. İki tane haftalık dergi süresiz kapatıldı, sosyalist basın üzerinde yoğun baskı ve terör uygulanıyor, yayın yapması engelleniyor. Düzen partileri bile TV'den yararlanamadığı için gözyaşı dökmeye çalışıyor. Yüz ton kitabın yakıldığı, onbinlercesinin suç aleti sayılıp imha edildiği ve binlerce yayının yasaklandığı bir ülkede, Temmuz ayında sansürün kaldırılışının 82. yılı kutlandı.

Tüm bunların yanı sıra, Cumhurbaşkanı hükümet ve bakanlarla sık sık işbirliği ve toplantı yapan TÜSİAD adlı kapitalistlerin derneği hakkında siyaset yaptığı gerekçesiyle soruşturma açıldığı duyuldu.

TÜSİAD Başkanı Cem Boyner Şişli Cumhuriyet Savcılığı'na ifade vermeye davet edildi, kahvesini yargı makamlarında içmeye alışık olmayan Cem Boyner'in onuru rencide oldu ve olayı 'demokrasi ayıbı' olarak nitelendi. TÜSİAD'ın Kanarya Sevenler Derneği olmadığını hatırlatan Boyner, ekonomi ile siyasetin içiçe olduğunu söyledi.

Başta siyasi partiler, basın, oda ve diğer meslek kuruluşlarının desteğini alan Boyner, Halkın Emek Partisi'nin milletvekillerinin polis tarafından dövüldüğü bir sırada demokrasi havarisi ilan edildi. İktidar partisinin Boyner'e yaptığı bu 'şaka' tüm kurum ve kuruluşları harekete geçirirken; aşağılanan, işkence gören binlerce insan ve düşünce suçlusu için böyle bir kamuoyu yaratılmadı.

Daha iki hafta önce ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner'le TÜSİAD kapalı kapılar ardında, Sabancı tesislerinde toplantı yapmış, Boyner, "tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi iş adamlarının hükümetle yumak olması gerektiğini" söylemişti.

Ekonomi ile siyaset içiçe olduğuna göre, ülke ekonomisini elinde tutan TÜSİAD, ülke yönetimi ve siyasetini de elinde tutmuyor mu? C.Taner'in Boyner'e karşı geçikmiş 1 Nisan şakası yapması sonucu gelişen bu olay, her zaman olduğu gibi demokrasi müzminlerinden başka kimseye ciddi gelmedi.

ve Bulgaristan'ın önemli bir bölümü, Sovyet Türkistanı ve diğer Türk kökenli Sovyet Cumhuriyetlerinde geçerli bir dildir. Bir Türk gazetesi alınır ve düzenlenirse, Sovyet sisteminin pek çok noktasına kadar uzanmak mümkündür. Bu uzanma ile çökmekte olan Sovyet sisteminin yerine yeni düzenler hazırlanabilecektir.

Maxwell ve Murdoch'un ilgisi buradan doğmaktadır. İstanbul'u bütün yakın bölgeler için atlama taktisi yapmak istemektedirler.

EROL SİMAVİ HAVLU ATIYOR

Simavi'nin sorunu ise iki noktada toplanmaktadır. Erol Simavi, Eylülist darbenin bütün kanlı işlerine gazetesini alet etmiştir. Pek çok infaz yapılmadan önce Hürriyet'te yayımlanmıştır. Ayrıca yeraltı dünyası içinde taraf tutmuş ve MIT istekleri doğrultusunda "sol mafya" denilen yeraltı kesimini batırmaya çalışmıştır. Simavi bunlardan dolayı rahatsızdır.

Oğlu ise gazetecilikte başarılı olamamaktadır. Hürgün'ü Simavi oğlunu gazeteciliğe bağlamak için çıkarmışsa da Sedat Simavi bunu götürememiştir. Bu nedenle Erol Simavi havlu atmak istemekte ve taşı taşı toplayarak tümüyle İsviçre'ye yerleşmeyi planlamaktadır.

YABANCI SERMAYE GELİRSE

Yabancı sermayenin gelmesine Türk basınına ideolojik olarak karşı koyması için bir neden bulunmuyor. Çünkü Türk basını yabancı sermayeye karşı değildir. Ancak basına girecek yabancı sermayenin ilkel işletmeleri ortadan kaldırması mümkündür. Bu ise ticari ve politik rantların sonu olacaktır.

Türkiye devrimciliği açısından bugünkü basından daha kötüsü olmaz. Bugünkü basın Türkiye devrimciliğine zaten kapalıdır. Bu nedenle özel olarak basının yabancı sermaye tarafından kapatılmasını sorun yapmaz. Sadece tümüyle yabancı sermayeye karşı olduğu için bu noktayı belli etmekle yetinir. Yoksa, her konuda yabancı sermayeyi savunan bir basının özel sorunlarını kendisine sorun saymaz. Saymıyor. ■

KÜÇÜKARMUTLU'DA KATLİAM PROVASI!

Mafya senaryosuyla hazırlanan Küçükarmutlu gecekondu bölgesi operasyonunda polis 1 kişiyi öldürdü.

Gerçekte mafya bağlantılı polis-belediye işbirliğinin arkasında siyasi gerçekler gizli.

Basın, haberi ve manşeti polisten alıyor. Polisin yazdığı bu haberler basının niteliğini yeterince ortaya koyuyor.

Halk direncine karşı tatbikat ve operasyon denemeleri, insanların önce öldürüp sonra "ölü yakalandı" tezgahları tekelci polis devletinin kimliğini gösteriyor.

23 Temmuz Pazartesi gecesi, İstanbul Baltalimanı sirtlarında Küçükarmutlu gecekondu bölgesi İstanbul Emniyet Amirliği'ne bağlı polis ekiplerince kuşatıldı. Birçok gazetecinin de tanık olduğu kuşatmada polis ani operasyonunu başlattı. Küçükarmutlu'da yaşayan halk polis kuşatmasına, evlerinin yıkılacağı düşüncesiyle karşı koydu ve polisin saldırısını engelledi. Polisin halkın üzerine rastgele ateş açıp saldırması sonucu çıkan olayda Hüsnü İşeri adlı onurlu bir insanımız öldürüldü. Onlarcasının yaralandığı olaydan sonra 30 kişi gözaltına alındı, bunlardan 9'u tutuklandı.

SENARYOYU HAZIRLAYAN GELİŞMELER

Devletin ve burjuva partilerin, politik çıkarlara alet ettiği kentlerde gecekondulaşma ölgüsü, idarenin, polisin ve mafyanın çıkar aracı ola-

rak günümüze kadar akıp geldi. Siyasi çıkarlar için kullanılan gecekondu tapu tahsis belgeleri ile gecekondulaşmayı körtükleyen ve topluma başka bir olanak veremeyen burjuvazi ve siyasi temsilcileri, gecekonduların mafya tarafından gasp edilip bir çıkar odağı haline getirilmesiyle, gecekondu salt barınma sorunu olmaktan çıkıp mafyanın beslendiği siyasi partilerin politik çıkarları için kullandığı birer odak oldu.

Çıkarları bu noktalarda uyuşan mafya ve siyasi partilerle aralarındaki köprüyü kuran polis, halkın yaşam sorununu her açıdan sömüren, bir mekanizmanın parçaları durumuna geldi.

Halk bu sömürü-baskı ve oyalama (istismar) mekanizmasına karşı yalnızca direnmek ve hakkını savunmak yolunu seçti. Bunun için 20 Temmuz 1990'da "arazi mafya"sına karşı protesto yürüyüşü düzenledi ve Cumhuriyet Savcılığı'na 300 im-

zalı bir dilekçe vererek mafya baskısından şikayetçi oldu.

Aynı günlerde İstanbul Emniyet Amirliği'nde yapılan Huzur Toplantı'sında, Amirlikte görevli bir komiser arazi mafyasını şikayet edince açığa alındı, bu arada gecekonduların dilekçesi hasır altı edildi.

Tüm bu gelişmeler mafyanın polis tarafından korunduğunu kanıtlarken, polis diğer yandan gecekonduların tepkisini ve siyasi kimliğini gözönüne alarak Küçükarmutlu halkına karşı bir senaryo hazırladı. Böylesine basit bir olay için gündüz yapılabilecek bir operasyon, gece baskını şeklinde düzenlenecek ve olası halk bütünleşme ve eylemlerine karşı bir katliam ve eylem kırma operasyonu yapılabilecekti.

Geceyarısı gecekondular bölgesinde mafya aramak gibi çok komik bir gerekçe üzerine kurulan senaryonun gerçekçi hiçbir yanı yoktu. Daha birkaç gün önce bu halk arazi mafyasına karşı protesto ve şikayette bulunmuştu.

Polisin açıktan ve dolaysız bir biçimde halkın üzerine saldırması bir kişiyi öldürmesi bu gerekçeyi daha da anlamsız kıldı ve bunun üzerine MIT'in de katıldığı ve gazetelere dikte ettirdiği ikinci bir senaryo ortaya çıktı. Bu daha da akılcıydı. Küçükarmutlu halkı siyasi olarak ilerici bir kimliğe sahip ve bu nedenledir ki kolayca haksızlıklara karşı tepki gösteriyor. Burjuva basın ve polisin yazdığı bir senaryo ile bölgede militan avına çıkmış, kurtarılmış bölgeye girerek polis bölgeyi Türkiye sınırlarına katmak istemişti.

OLAYIN MANTIĞI

Polis-yönetim-mafya işbirliği ve kısılcında olan gecekondular halkı, ilk ve en ciddi karşı koyuşunu Küçükarmutlu bölgesinde gerçekleştirmişti. Bu bilinçli ve kararlı tavır, bölge halkının siyasal iradesiyle de ilgilidir.

Bunun üzerine siyasi iktidar ve polisi bu direnci kırıp, bu siyasal kararlılığı dağıtmak için mafyası ile halka baskı yapmış ve belediyenin de yardımıyla Küçükarmutlu'yu kamuoyuna hedef göstermiştir. Operasyon da bunun mantıksal bir sonucu olarak gelişmiştir. Gece baskını ve katliamı, hem siyasal hem yasadışı bir güç denemesi olarak ortaya çıkmıştır.

Aynı olay, Türk burjuva basınının haberi polise yazdırdığı, siyasi partiler ve idarenin mafya ile çıkar ilişkisi olduğu ve bütün bunların polis tarafından bağlandığı gerçeği tescil edilmiştir.

Polis, artık öldürürken yüzüne bile bakmıyor. Hüsnü İşeri'nin niçin ve nasıl öldürüldüğü örtbas edilirken, İşeri'nin karısına karakolda baskı yapılarak "Kocamı polis vurmadı" biçiminde ifadesi alınmak istendi.

BASINA HABERİ POLİS YAZIYOR

Yukarıdaki gelişmelerden çıkan doğal sonuç, basının polis tarafından hazırlanan senaryoyu anında kamuoyuna duyurduğudur. Her haber ve haber niteliğindeki olay, basında polisin attığı manşetle yer alıyor. İkinci gün kamuoyu olaya duyarlı davranmışsa haberin yönü değişiyor ve bu sefer polis gazetecilerle birlikte olayı

yeniden ele alıyor.

Özellikle her türlü siyasi eylem ve düşünce karşısında, karşı propaganda ve yalan üreten bu haber mekanizması, kamuoyunun tepkisi ile giderek yumuşama ikiyüzlülüğü gösteriyor. Küçükarmutlu olayında bir kısım gazeteler "polis-mafya çatışması" olarak manşet atarken, bir kısmı da "polis militan avında" ya da "kurtarılmış bölgede operasyon" biçiminde duyurdu.

Kamuoyunun tepkisi üzerine ve Küçükarmutlu halkının direnişteki başarısı ile senaryo boşa çıktı, bunun üzerine olay "Küçük bir yanlış anlaşılma" olarak geçiştirilmek istendi.

Düzen bun alıyor. Bu sömürü ve baskı bile onu ayakta tutacak gibi gözüküyor. Bu yüzdendir ki basından politikacısına, polisinden mafyasına her türlü provakasyon ve saldırısını eline yüzüne buluşturuyor.

Saldırdıkça zayıflıkları ortaya çıkarıyor. ■

BAŞLANGIÇ'A BİR KOVA ÖDÜL

Cumhuriyet Gazetesi Komünist Masası Şefi Celal Başlangıç bir kova ödülü hak etmiştir. Sonradan adı HEP olan, şimdiki adı SBP, Sosyalist Birlik Particiler olan ve şimdi adı TöBeKaPe olan üç ekibi üç ayda üç kez birleştirerek basında aldatmaca haber rekorları kıran, bu nedenle Ahmet Abakay'ın başında bulunduğu ÇGD'den birkaç ödül ve Hasan Cemal'den de para ikramiyeleri alan Başlangıç birleştirmeye doyamayarak bu kez de iki kardeşi birleştirdi. Bu birleştirmeyi çok hüzünlü yazdığı için kendisine bir kova verilmesi kararlaştırıldı.

BU MİLLİ GAZECİLİKTİR

CGKMŞ, Cumhuriyet Gazetesi Komünist Masası Şefi anlamına geliyor, Başlangıç, büyük harflerle "Yıllar Sonra Hasret Gidermek" diye çok acıklı bir yazı yazmıştır. Bu sene Dikili festivalinin hasret giderdiğini yakalayıp yine büyük bir gazetecilik başarısı göstermiştir. Artık TöBeKP, HEP ve SBP birleştirmeciliğinin müşterisi kalmamıştır. Bu birleşmeden Osman Sakalsız da TöBeKaPe yönetici görevinden ayrılmış ancak CGKMŞ Başlangıç'ı üzmemek

için bunu gizli tutmaya karar vermiştir.

CGKMŞ hala Sakalsız'ın da TöBeKaPe'den ayrıldığını bilmemektedir ve öğrenmek istememektedir. Birleştirdiklerinin hepsinin tekrar ayrılmasından çok rahatsız olmaktadır. Üç ayda üç kez birleştirmiş, bunun için TöBeKaPe şaşakçılardan, kendisi de bir şaşakçıdır, birkaç ödül almış, ancak arkasını döner dönmez birleştirdikleri yeniden ayrılmıştır. Başlangıç bunlardan dolayı üzülmemektedir.

KARDEŞ ÖZGÜVEN HASRETİ

CGKMŞ, Dikili'ye gitmiştir. Yanda Dikili Belediye Başkanı misafir sever Özgüven bulunmaktadır. Birlikte ve birtakım TöBeKaPe şaşakçılarıyla birlikte Dikili'den bir adaya geçmişlerdir. Adada birdenbire Özgüven soyadı bir başkasını görmüşlerdir. Dikili'den gelen Özgüven ile adadaki Özgüven birdenbire birbirlerine sarılarak hasret gidermişlerdir. CGKMŞ bu durumu görerek sevincinden ağlamış ve bu arada notlarına da almıştır. Çünkü Hasan Cemal büyük bir haber beklemektedir. Göreve giderken başkan

ANTI-TEKEL MÜCADELE VE KOLA BOYKOTU

"Türk sivil toplumunun kendisini esir alan siyasi ideolojilerden kurtulup" kola savaşı sayesinde "yeni den örgütlenip özerkleştiğini" belirtiyor N. Göle.

Halk Gerçeği dergisi, kola boykotunun zaferini müjdeliyor: "Yeter ki halk istesin".

Birinci değerlendirmenin sahibi yenilikçi seçkin Nilüfer Göle ideolojilerinden kurtulup hafifleyedursun, bizi asil ilgilendiren öteki yorum.

İkincisinde ise anti-tekel mücadelenin tatkit ya da stratejik kullanımın sonuçlarına göre çehresi değişebilecek belirgin bir zaaf okunuyor. Yeter ki halk istesin. Sınıfsallığından arındırılmış 'halk' kavramının fütursuzca kullanımının yanısıra teorik radikalizmi politikalarına içselleştirememiş grupların bir tür ne-narodnizme doğru evrilişinin "doğal" sonucu olarak çıkıyor karşımıza.

Türkiye solunun devrimci aşısı tutmamış öro-komünizm ağacından kopardığı acı bir meyve anti-tekel mücadele. Mesela vişne. Şekerlemekten yiyenin yüzünü buruşturuyor. Ne biçim bir "halk"sa Turgut Reis'in karısından narodnizan bir adı ve adımı seçmiş Halk Gerçeği'ne kadar geniş yelpazede politik tavrı birleştirebiliyor. Et boykotunda ha keza. Solcularımız Baykal'ın "Hedef saptıyorlar" şeklindeki üreticiyi koruyan yorumunun bile sağına düştüler. "Halk"ın emekçi kesimi yiyemediği eti boykot etti. Sonuçta kola boykotunun "zafer"i et-kemik boykotunda tekrarlanmadı. Ete zam geldi. Halkımız yine mercimeğe talim edeceğe benzer.

60'larda Yön'ün siyasi etkinliğiyle muhabatını bulan bir kola boykotu olmuştu. O boykotta "Kolaya hayır" sloganıyla birlikte yankilere "Kapı dışarı" diyebiliyorduk. Bizimkisi nostalji filan değil; hayır. Fakat Yön'ün anti-empyralist-politik boy-

Özgüven ile DISK eski yöneticisi Özgüven'in hasret gidermelerini yazmasını istemiştir. Artık Hasan Cemal burada üç buçuk yıl hapis yatıktan sonra HEP kuran DISK yöneticilerine hiç hasret duymamaktadır. Hasreti artık pır deyip dışarıya gönderilerdir.

"Osman Özgüven kardeşi Sedat'a sarılıyor ayrılıp yeniden sarılıyordu. Sedat Özgüven, festival için gelenleri gömeye İsveç'ten gelmişti." CGKMŞ işte bunları böyle ve en acıklı biçimde yazıyordu. Sedat masraf etmiş ve İsveç'ten gelmişti. Sedat neden Türkiye'ye gelmiyordu. Baştürk Türkiye'de değil mi, Işıklar Türkiye'de değil mi? CGKMŞ, artık onları sevmiyordu. Çünkü Baştürk, Işıklar'ın partisini devlet sevmiyordu. CGKMŞ devletin sevmediklerini sevmiyordu.

"OĞLUM BENİ TANIMADIN MI?"

CGKMŞ çok acıklı yazıyor. Okurken mutlaka kova gerekiyor. Adada birden birisi çıkıyor ve bir çocuğa birden bire "Oğlum beni tanımadın mı? Ben senin Vural amcam" diyordu. Bu sahneleri hiç gör-

memiş Yunanlılar ağlıyordu. Kuşkusuz Başlangıç ağladıklarını üstü kapalı anlatıyordu. Şöyle diyordu "Türkiye'den gelenleri karşılayan Yunanlıların yaşlısı genci, kızı erkeği duygu yüklü bu görüntüleri izliyordu."

Kuşkusuz görüntüler duygu yüklü değildi, görenler birdenbire duygu yükleniyorlardı. Dönüp dönüp ağlıyorlardı. CGKMŞ, bunların ağladıklarını yazmayı dostluğa uygun bulmuyordu. Ne de olsa iş dostluktu.

İşte millici gazetede bir duygu yüklü yazı böyle yazılıyordu. Bir Özgüven bir Özgüven'e sarılıyor ve birisi birdenbire bir çocuğa "Oğlum beni tanımadın mı?" diye soruyordu. Çok acıklı değil mi?

Bundan dolayı hem CGKMŞ, hem Okay Cönensin, Hasan Cemal ÇGD ödül alacaktır. Ahmet Abakay olsaydı mutlaka alırlardı, şimdiki yönetimin durumu belli olmaz. Ama alamazsa çok acıklı olur. Fakat devlet bir çaresini bulur ve bir ödül verir. Çünkü devlet deneyimlidir. Yazılanlar çok acıklıdır. Böyle yazılar milli gazeteciliğimize uygundur. Bu yüzden yabancı sermaye olmak gerekir. Gerçekten acıklıdır. ■

kotuyla bugünün geniş cepheli antisiz ekonomik boykotu arasında derin bir fark var. Bugün karşı çıkamazız gereken, burjuvazinin etik, estetik, ekonomik, politik, kültürel, sa-

natsal, ideolojik vd değerleriyle, bir bütün olarak burjuva yaşam tarzıdır. Mücadelemiz buna yönelik olmalı ki reddettiklerimizin yerine 'bu kavga'yı koyuyoruz diyebilelim. ■

midir?

6- Köy 60-70 haneliktir. Sadece dört ev yakılmıştır. Yakılan evler özellikle seçilmiştir. Üçü koruculuğu kabul etmeyenlerin evleridir. Köylülerin ifadelerine göre, evler lav silahı kullanılarak yakılmıştır. Yakılan evlerden birinin hemen yanında daha önce karakol olarak kullanılan ve olay akşamı boş bulunan köy ilkokulu olduğu halde, binaya hiç dokunulmadığı heyetimizce tesbit edilmiştir. Daha önceki olaylar dikkate alındığında sözkonusu binanın durumu özellikle dikkat çekicidir.

7- Saldırının geldiği tesbit edilen tarafta, köye yaklaşık 80 metre mesafede bulunan tek ev, korucu yakınlarından birinin evi olduğu halde üzerinde tek bir mermi izine dahi rastlanmamıştır. Bu durum acaba tesa-düf müdür?

Heyetimiz Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ürerken meydana gelen bu karanlık olayı, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir nokta olarak tesbit ederek; kamuoyunun dikkatini, masum insanların kanlarıyla birlikte gömülmek istenen Çevrimli katliamının, mutlaka aydınlatılması gereken gerçeğine çekmektedir. ■

ÇEVİRİMLİ KATLİAMI AYDINLATILMALIDIR

21 Haziran 1990 tarihinde 30 kişiden oluşan bir heyet 27 kişinin katıldığı Çevrimli (Gere) köyünde incelemelerde bulundu. "MİT'in bir şubesi gibi çalışan basın" inceleme heyetini raporuna ilgi göstermedi. Raporda belirlenen "karanlık noktaları" olduğu gibi aktarıyoruz.

1-Basın mensuplarını köye girebilmesi ancak olayın 11. gününde heyetle birlikte gerçekleşebildi. Sözümona "güvenlik" gerekçesiyle, basının bu kadar uzun zaman köye sokulmamasının, açıklığa kavuşturulması gereken önemli ve karanlık bir nokta olduğu inancındayız.

2- Heyetin köye girişinden üç gün önce, Çevrimli köylülerinin yakınındaki Koçyurdu (Bizene) köyüne yerleştirildikleri tesbit edildiğinden, önce heyetle bu köye gidildi. Köydeki askeri birlik ve köy korucularının engellemeleri sonucu Çevrimli köylüleriyle sağlıklı bir diyalog kurulamadı. Heyetimiz köye Siirt Valisi ve bölgede korucubaşı olarak nitelenen Bahattin Altuğ'un (Baho Ağa) Çevrimli köylüleriyle yaptığı toplantının, heyetten tecrit edilen köylüler üzerinde hissédilir derecede etkili olduğu izlenimini edinmiştir. Özellikle köy korucularının, heyetimize karşı hakarete varan saldırgan tavırlarının tertipli olduğu inancındadır.

3- Daha sonra gidilen Çevrimli köyünde, eşyalarını toplama durumunda bulduğumuz birkaç köylünün ifadesi özellikle ilginçtir. Adını saklı tutmamızı isteyen köylülerin ifadesine göre, katliamı yapanların üstünde don, atlet ve mermi taşıma da kullanılan yelekler vardı. Dört korucu dışında öldürülen çoluk-çocuk masum insanların hemen tamamı koruculuğu kabul etmeyip, İzmir'de İstanbul'da çalışmaya giden insanların çocukları ve yakınlarıdır. Katliamda öldürülen 15 yaşındaki Ömer Beştaş'ın, öldürülmeden önce

"Kürdistan aşkına beni öldürmeyin, ben de sizlere katılmak istiyorum" demesine rağmen "Kürdistanı s..." denilerek kurşuna dizilmiştir. Ömer Beştaş'ın koruculuğu kabul etmemiş aileye mensup olması ayrıca dikkat çekicidir.

4- Çatışma akşam 21.00'den 03.00'e kadar aralıklarla sürmüştür. Çevrimli köyüne yaya olarak 15 dakika uzaklıktaki Koçyurdu köyünde özel timler, yaya olarak köye 1 saat uzaklıkta 9. Jandarma Komando Taburu ve yine yaya olarak 1 saat uzaklıkta, bölgede Korucubaşı Baho Ağa'nın köyü olduğu halde olaya hiçbir müdahalede bulunulmaması, araştırılması gereken önemli bir noktadır. Silahların susmasından bir saat sonra, tan yeri ağarıp aydınlık başladığından, resmi ağızlarca olayın faili ilan edilen 100'ün üzerindeki PKK mensubu acaba nerededir? Bir saat içinde yer yarılıp içine mi girdiler?

5- Edindiğimiz bilgiye göre, köyde daha önce askeri birlikler ve görevli 19 korucu varken, olaydan kısa bir süre önce askeri birliğin köyden çekilmesi ve 19 korucudan olay akşamı sadece dört korucunun köyde bulunması yeterince karanlık bir nokta değil

ÜRKEKLER: "İKİ ARADA BİR DEREDE"

SS (sıcak savaş) kararlarıyla birlikte dergiler cephesinde bir paniktir yaşandı. Her zaman günlük pratiğe göre önüne çıkan konu yapan, uzun bakışı, perspektifi, projesi olmayanlar, başka bir deyişle, nereden eserse essin 'rüzgarı enselerinde hissedenler' ne yapmaları gerektiğini bilememenin, ancak "Mutlaka birşeyler yapılmalı" yı da ister istemez aklarına getirenler tam bir panik yaşadılar. Aradan aylar geçti hala "çıkacağız, hazırlıyoruz" türünden, okurunu da şaşkırtan garip bir şaşkınlık ve beklenti içindeler, kimileri "kendi çocuğunu boğmak" türünden ya "çıkmasaydı daha iyi", ya da SS kararlamalarını değerlendirme fırsatını okurlarıyla paylaşacakları tek bir sayı bile çıkmadan yeni adlarla çıktılar.

Dergicilerden böylesi bir çoğunun SS kararlamalarını, gazete haberleri dışında okudukları kuşku budur. Sansür, sürgün diyorlar, tek S ile savaş iki S ile sıcak savaş kararlamaları kendilerini ek külfete sokmuyor, tek istisnası "gerçek dışı hakaret"te mali yük. Siyasi dergi için komik bir yaptırım. Üstesi zaten vardı, kimisi için yeni olan kimisi için yıllardır yürürlükte! Birçok dergi SS kararlamalarından önce kapatılmıştı.

Matbaacıların birçok solcu geçineni, yıllardır sol basından, sosyalist basından şirketleşeni, hemen ilk gün kapıları kapadı. Bu panik, iyi niyetli de olsa, birçok matbaacıyı etkiledi; formlarını okudukları dergilerin içeriğinin 'kararlamalar' kapsamında bir gündemi olup olmadığını, panik havası içinde çözemediler, tavırlarını, bir; yüreklerine, iki; devrimci sosyalistlere güvenlerinin derecesine, üç; kısmen de bilgilenmelerini burjuva basınla sınırlı tutma tembelliklerine bağlamak gerek.

'Koca' 200'e Doğru'nun aylardır açtığı "matbaa kampanyası"nın ciddiyetsizliği, zaman aktıkça artıyor. İki adet düz ofsetle bir günün birkaç saatinde basabileceği dergisi için 2 milyar toplamayı hedeflediğini açıklamıştı, fırsatı değerlendirmek isti-

yor; "Sömürülmedik duygumuz mu kalmıştı? Onu da siz alın."

SESSİZLİĞİ YIRTAN SESLER

İlk ses "oto sansürlü" dergilerle geldi, kimisi 30 küsur sayfa çıktı, en ciddi çabayı gösterenlerden Toplumsal Kurtuluş, matbaalarda bekleye bekleye, tepkisel olmayan, normal çizgisi ve gündemiyle "tam" olarak çıktı; çıkışının ikinci gününde sistematikleşen toplantı ile karşılaştı. 6 ayı yazıdan, toplam 55 sayfadan 'suçlu' bulundu. Duruma hazırlıklı olan TK'lılar büroya gelen basın polisine, ısrarlarını 'kırmayarak' bir adet dergi verdiler; ancak okurlarının 5000 lirasına üzülmeyen edemediler.

Çıktığı gün biten TK'dan aynı gün bir miktar ek baskı yapıldı, okurlar, dergisiz kalmadı.

TK'dan farklı bir teknikle, fotokopi ile çıkan 'Deng' dergisi de kısa sürede toplatıldı, fotokopide hem para ve hem de eziyet 'kazandı'.

DERGİLERE DERS MATBAACILARA GÖZDAĞI

Deng'cileri kutlamak gerek, sevinçleri yerindedir. Ancak abartılar. Her ne kadar devlet bir yolunu buldu Deng'i kapadıysa da Deng sandığının aksine "kararlamayı delmiş", "kararlamayı işlevsiz kulmuş" değildi. Çünkü içerikleri, gündemleri denk düşmüyordu. Zaman kendilerini yanılttı.

Halk Gerçeği ve 2000'e Doğru, Çevrimli (Gare) katliamını sıcağına işleyebilecek kısa periyodlu yayınlardı. Beklenen an gelmişti, Sıcak savaş kararlamaları işlemeye başladı. Devlet yapılan katliamı PKK'ya fatura etmeyi başaramayınca Halk Gerçeği ve 2000'e Doğru'ya fatura etti.

Sıcak savaş kararlamalarının basına yönelik asıl yaptırım gücü olan "savcı matbaacı"ları devreye sokabilmek ya da aynı anlama gelmek üzere bütün matbaacıları, 'dergileri savcılara yük olmaktan çıkarmak' işlevi-

ni hayata geçirecek ilk örnek yaşandı; bayram tatiline çıkacak olan İlcakların tatiline 'kararname resmiyeti' kazandırıldı. Böylece zaten yeterli kadar ürkmüş olan matbaacılar bir kez daha gözdağı verilerek uyarıldı.

"Sosyalist basın gücüne güvenmeli"nin anlamı netleşmekte.

AMERİKA MI? İRAK MI?

Halk Gerçeği "Yeni Halk Gerçeği" oldu ama artık İlcaklarda basılmıyor, bir yanı sıra üzücüdür. 2000'e Doğru "Yüzyıl" oldu, rahat edebileceği 'gündemde'dir. Gündemde Ortadoğu'da savaş rüzgarları uluslararası boyutta esmekte, eski 2000'e Doğru, yeni "Yüzyıl"ın eski hastalıkları nüksetmeye başladı; utançtır, zor taşlılar.

Devlete karşı gelme politikası görüntüsünde, manşetten akıl vermeye başladılar.

İtle çakal arasında tercih öneriyorlar, paylaşım savaşında taraf oluyorlar, yükütlü, zor taşlılar.

Politik pratiğin iki kaynağı görünüyor: Bir; ideolojiktir, iki; pragmatiktir. Pragmatizm görünendir, öz, devlete, sağlam yürümesi için anti-Amerikancılık siper edilerek akıl vermektir. Kendini 'devletsel politika'nın pragmatizmine kaptırması ideolojisizliğinden ya da aynı anlamda ideolojisizdendir.

İTLE ÇAKAL SEÇİLMEZ

Devrimci sosyalistler için kanemcilerin, katliamcılarının "bu daha iyi"si olamaz. Eski 2000'e Doğru, yeni 'Yüzyıl', Amerika'ya karşı Irak'ın yanında yer alıyor, bunda anti-Amerikancı görünmenin payı olduğu kadar, ondan da çok TC'nin devletsel politikasının, ekonomik çıkarının, siz buna bölgeden parsa kapmasının deyin, en çıkarlı, en doğru olanını önerebilme gayretidir.

Ne farkınız var?

Dünya tekellerinin ahtapot kollarından, Asil Nadir emperyalist sermayedarının sözcüsü Güneş gazetesindeki köşelerinden savaş çığırkanlığı yapan, tekellerin salyalarıyla beslenen, basın adına utanç olan birçok çığırkandan ne farkınız kalıyor?

O da "Musulda bize haksızlık yapıldı" diyerek Asil Nadir'in ya da uluslararası tekellerin, parsa kapma savaşında TC aracılığıyla Ortadoğu'da oyunu tezgahlamak gayretiyle

"milliyetçilik" pazarlayıp tekel salyası yalıyorlar.

'Yüzyıl', anti-Amerikancılığında haklıdır, ya Irakçı olması ya da TC'nin devletsel çıkarlarını düşünmesi ne kadar doğrudur?

Binlerce Kürt insanını daha dün katleden kimdir? Onbinlercesini 'esir

şehir'lerde yaşatan kimdir? Kendi iç sorunlarından kurtulma yolunu açtığını düşündüğü anlamsız bir savaşta onbinlerce Irak ve İran insanının ölümüne neden olan savaşı başlatan kimdir?

Hepsi bir yana sömürücüler arası bir savaşta, şu yanda ya da bu

yanda girecek Türkiye'nin, sosyalistlerinin, bu ülkede yaşayan, sömürücülerin dışındaki insanının çıkarı nedir?

Kan emiciliğin, leş kargahının Amerikancası mı Irakçası mı tercih edilmelidir?

Ne farkınız var? Neredesiniz? ■

dünya SOLU

3 AYLIK

SOSYALİST

ÇEVİRİ

DERGİSİ

BAHAR-YAZ '90

SAYI: 5

Garboçov'un Sosyalizmi
R. W. Davies

FMLN'nin Diyalog Politikası
Al. KB

Polonya Laboratuvarı
John Keane

Polonya Nereye Gidiyor?
Janusz Reykowski

İrlanda Marksizminin Teorik Sorunları
Ellen Hazelkora

1990'larda ABD Emperyalizmi
Paul M. Sweezy

Şimdi Kapitalizm Takviye mi Ediliyor?
Dieter Elken

Stalin Mozolesine
Z

TARTIŞMA ► KURAMLAŞTIRMA ► ARAŞTIRMA ►

EKİN BELLETEN

← ÜÇ AYLIK DERGİ

SOVYETLER BİRLİĞİNDE
SOSYALİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ
Yalçın Küçük

TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ PİYASASININ YAPISI
VE İŞGÜCÜ POLİTİKALARI
Nurcan Süzal

5000 YILLIK BİR ÖYKÜ VE CUDI DAĞI
Gürdal Aksoy

LACİVERT MAYOLU KIZ
Bilgesu Erenus

GAPIN SOSYO-KÜLTÜREL BOYUTLARI
Ahmet Özer

EKONOMİ POLİTİK SÖZLÜĞÜ
Yalçın Küçük

▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼
▼ ▼ 1990 ▼ ▼ ▼
▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼
▼ ▼ Bahar ▼ ▼ ▼
▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼ ▼

Monthly Review dergisinin 1989 Aralık sayısında, ABD'nin Washington eyaletindeki devlet üniversitelerinden birinde felsefe ve iktisat profesörlüğü yapan Alan G. Nasser tarafından yazılmış. "Atom Bombası, Soğuk Savaş ve Sovyet Tehdidi" adlı bir yazı yayımlandı. Henüz Doğu Avrupa'da yılbaşı dolaylarında yaşanan değişimlerin ortaya çıkmamış olduğu sırada yayımlanan yazı, bu olaylara Sovyetler'in yaklaşım biçiminin şaşırıcı olmaması gerektiğini de gösteriyor.

PEKALA DEĞİŞEN NEDİR?

Alan G. Nasser

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, basın-yayın, okullar, siyasi liderler ve kiliselerin büyük bir bölümü, savaş sonrası olayları, Amerikalıların dehşet duymaları gereken Sovyet "tehdidi"ni gözlerinin önüne getirebilmeleri amacıyla, değişik biçimlerde yorumlamaktaydılar. Anlatıldığına göre 1945 Şubatı'nda Sovyetler Yalta Konferansı'nda Doğu Avrupa'da hür seçimleri ve parlamenter demokrasileri özendirme sözü verdiler. Fakat Stalin sözünü tutmadı ve ilkin Avrupa'yı, sonunda da tüm dünyayı Sovyet egemenliği altına alabilmek amacıyla Polonya, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya ve Almanya ile Avusturya'nın doğu bölgelerinde acımasız diktatörlükler kurdu. ABD, Sovyetler'in dünya çapındaki saldırısına, sadece kendi için değil tüm "hür dünya" adına, dünya çapında "savunmasını" sürdürmek ve genişletmek yoluyla karşılık vermeye mecbur kaldı.

Bu resmi görüş, Gar Alperoviç'in ilk baskısı 1965 yılında yapılan *Atom Diplomasisi* adlı kitabının yenilenmiş baskısında gösterdiği üzere, gerçeklere tamamıyla aykırıdır. Kitabın yeni baskısı, Truman'ı 1945 Ağustosunda Japonlara karşı iki kez atom bombası kullanmaya kışkırtan çıkar ve güdülerin bir açıklamasını sunmak için, Alperoviç'in başka kaynaklarla birlikte beceriyle kullandığı ve yakın zamanda yayımlanmış bir diğeri yeni kaynağa dayanmaktadır.

Atom Diplomasisi, Doğu Avrupa'da savaş sonrası barış düzeni için müttefiği Sovyetler'in güvenlik gereksinimlerine karşı uzlaşmaz ve saldırgan bir Amerikan konumunun belirdiği dönem olan, 1945 Marti'nden Ağustos'una kadar geçen altı ay boyunca ABD siyasetindeki gelişmeleri yeniden oluşturmaktadır. Napolyon'un 1812'deki istilasından beri Rusya Batı Avrupa saldırganlığının hedefi olagelmıştır ve Almanya, dünya savaşlarında olmak üzere, iki kez saldırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Batılılar, Bolşevik İhtilali hem karantınaya almak hem de huzursuzlandırmak için Doğu Avrupa bölgesini bir güvenlik kuşağına dönüştürdüler. Bu ülkelerin çoğunluğu sağ diktatörlüklerdi ve aralarından bazıları da 20 milyon Sovyet vatandaşının öldüğü bir sonraki savaşta Nazilerin yanında yer alıp hatta onların işgalci ordularına katılmıştı.

Dolayısıyla, Sovyetler'in deneyimi, bir nesilden biraz daha uzun bir zaman aralığında toprakları kullanılarak iki kez saldırmaya uğradıkları, Doğu Avrupa ülkelerini potansiyel bir terör koridoru olarak görme yöneliktir.

1944'ün sonlarında Kızıl Ordu'nun bu bölgeyi hem kurtaracağı hem de işgal edeceği artık belli olmuştu. Bu türden görüşler Başkan Roosevelt'i 1944 güzü ve 1945 Ocakı'nda Britanya ve Sovyetler Birliği ile, Doğu Avrupa'nın eski Nazi müttefiği ülkelerinin iç siyasetlerinin denetimini tümüyle Kızıl Ordu'ya bırakan, saldırmazlık antlaşmalarını desteklemeye yöneltti. Bu antlaşmalar Churchill ve Stalin arasında daha önce varılan ve Yunanistan üzerinde belirgin İngiliz varlığına karşılık Romanya, Bulgaristan ve Macaristan üzerinde benzer Sovyet varlığını ve Yugoslavya üzerinde de eşit etkinliği kabul eden "nüfuz alanları" antlaşmalarının ABD tarafından tanındığını gösteriyordu. (Daha önceki bir antlaşma İtalya'da belirgin ABD-İngiliz varlığınının Sovyetler tarafından kabulünü içeriyordu.)

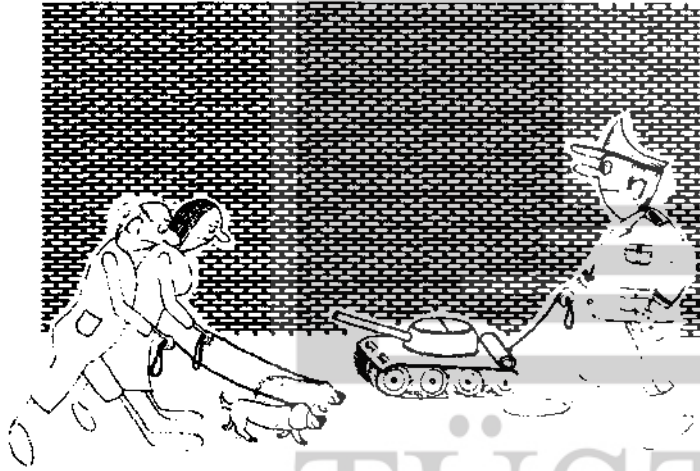
Kızıl Ordu zaten Doğu Avrupa'ya girmiş olduğu için, Churchill "nüfuz alanları" antlaşmaları ile Stalin'e yeni bir taviz vermiş olmuyordu. Bununla birlikte, lider kapitalist güçlerin ösuralardaki Sovyet faaliyetleri konusunda gürültü etmeyeceklerinin güvencesini sunuyordu. Buna karşılık Stalin Batı Avrupa'daki komünist partilerin ihtilalci siyasetlerini zorlaştıracak biçimde o ülkelerde kapitalist egemenliği kabul ediyordu. Churchill, bunun savaş boyunca Nazilere karşı yürütülen direniş hareketlerindeki liderliklerinden dolayı büyük halk desteği kazanmış olan komünist partilerin bulunduğu Fransa, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerdeki kapitalist "istikrar" için önemli olduğunu biliyordu. Bu yüzden oluşum döneminin anlaşılabilmesi için Stalin'in bu antlaşmalara sadık kaldığının bilinmesi zorunludur.

Böylece, bu noktaya kadar Sovyet döneliğinin ya da yayılmacılığının bir kanıtı yoktur. Stalin antlaşmalara kesinlikle uydu ve Balkanlar'ı Sovyet nüfuz alanına sokan Yalta'nın onanması karşılığında tam kendisinden beklediği gibi davrandı. Aslında, 1945'in Şubatı ile yaz sonu arasındaki dönemde tüm büyük güçler Yalta Antlaşmasına bağlı kaldılar.

Birdenbire Ağustos ve Eylül'de ABD ani ve ilan edilmiş bir çark yaptı. 18 Ağustos'ta Dışişleri Bakanı James Byrnes Bulgaristan'daki seçimlerin demokratik yapılmamakta olduğunu iddia etti. Dört gün sonra, Byrnes Sovyet yanlısı Petru Groza hükümetinin çekilmesini isteyen Romanya'nın başçı Kralı Michael'i destekleyen bir basın toplantısı düzenledi. Bu durum, hem de Stalingrad'ı düşürmek için savaşan Hitler ordularına 26 tümen

vermiş Romanya gözönünde tutulduğunda hiç de hak-sız olarak kabul edilemeyecek olan, Churchill ve Roosevelt'in Romanya'da yüzde 90 nüfuz hakkı verdikleri Sovyetler için büyük bir endişe nedeniydi. ABD politikasının bu çarkı, belli başlı kaynakların adlandırdıkları biçimiyle, Stalin'in "paranoyası"nın başlangıcıdır. Paranoya anlamsız korkudur ve Amerikan amaçları konusunda Sovyet şüphelerinin anlamsız hiçbir tarafı yoktur. Yalta-Moskova Antlaşmaları ihlal edilmişti, fakat Sovyetler tarafından değil.

Alperoviç, Truman ve Byrnes'in Hiroşima (6 Ağustos) ve Nagazaki'ye (9 Ağustos) bomba atma kararlarının ABD ile Sovyetler Birliği'nin açık işbirliklerinin sona ermesinin işareti olduğunu gösteriyor. Bombaya sahip olmak, Truman ve Byrnes'i Roosevelt'in Yalta Antlaşmalarından kurtulmak ve Doğu Avrupa'da Sovyet nüfuzunu "geri itme" gibi düşmanca ve tehlikeli bir politikaya teşebbüs etmek konusunda cesaretlendirdi. Truman'ın bu yeni kimliğinin ilk göstergesi, Stalin ile Potsdam'da 17 Temmuz 1945 olarak belirlenmiş olan zirvesini, pazar-

lıkların başlamasından önce, dünyanın ilk nükleer bombasının gerçekten çalıştığına emin oluncaya kadar ertelenmesidir. Byrnes'in kendisine Nisan başında bombanın Amerika'ya "savaş sonunda kendi koşullarını empoze etmek" gücünü sağlayacağını söylediğini Truman anularında açıklamaktadır. Bir ay sonra, Savaş Bakanı Stimson, yardımcısı John J. McCloy'a "Şu anda Rusya ile ilişkilerin en iyi yolunun ağızımızı kapalı tutup yaptığımız işlerin bizim adımıza konuşması... öncülüğü yeniden ele geçip, bunu da oldukça kaba ve gerçekçi bir yol izleyerek yapmak... için tüm kartlara sahibiz. Bu eli flauş ruvael olarak adlandırıyorum ve onu oynayıp biçimimizin de aptalca olmaması gerektiği... muharebeye sokulacak durumda olan eşsiz bir silaha sahip olduğumuz" açıklamasını yapmıştır. Yaklaşık aynı zamanda Stimson günlüğüne, Truman'ı Yalta sonuçlarını tartışmaya açmak için beklemeye neden zorladığı konusunda şunları yazıyordu: "Bu türden arapsaçı sorunlar (atom bombası) konusunda gizlilik ağır basmalı... anahtar kağıt elde olmadan, diplomasi konusunda ortadaki pot bu denli yüksekken blöf yapmak korkunç olur."

Atom bilim adamı Leon Szilard'ın bildirdiğine göre,

1945 Mayıs'ındaki bir toplantıda Byrnes, "Savaşı kazanmak için bombayı Japon kentlerine karşı kullanmanın gerekli olduğunu savundu. Byrnes'e göre, bombaya sahip olmamız ve bunu göstermemiz (abç) Rusya'yı Avrupa'da daha idare edilir yapacaktır..." Szilard, Byrnes'in kendisine, Sovyetler'i Macaristan ve Romanya'daki askerlerini geri çekmek konusunda "ikna etmek" için bombayı kullanmayı umduğunu söylediğini de belirtmektedir. Szilard şunları da yazıyor: "Bombayla oynamanın Rusya'yı daha idare edilebilir bir konuma iteceği varsayımından şaşkınlığa düştüm... Bu noktada daha çok endişe ettiğim husus... Amerika ve Rusya arasında, her iki ülkenin de yok edilmesiyle sonuçlanacak, bir atomik silahlanma yarışını başlatacağımızdı." 1945 Mayısı sonunda Truman, Amerika'nın Sovyetler Birliği Elçisi Joseph Davies'e Stalin ile bir buluşmasının tarihini bombanın denenmesinin ertesine kadar ertelendiğini söyledi. Bu konuda, Davies günlüğüne şu notu düşü: "Bana en büyük sırrı verdi..." Bomba, sonunda, 16 Temmuz 1945'te New Mexico eyaletinde Alamogordo'da denendi. Potsdam Konferansı da ertesi gün başladı.

Bu katı ve bencil strateji, görüşlerini gizlemek konusunda bir çaba harcamayan, Truman'ın en güvendiği danışmanı tarafından tezgahlanmıştır. Elçi Davies, günlüğüne 1945 Temmuz sonunda şunları yazıyor: "Byrnes'in, pazarlıklarda atom bombasının nihai başarının sigortası olduğu biçimindeki, yaklaşımı beni tedirgin etti... Bakan Byrnes, New Mexico'daki durumun bize büyük güç verdiğini ve sonunda da belirgin olacağını ileri sürdü." Alperoviç, Byrnes ve Truman'ın kendi aralarında, Sovyetlere karşı böyle bir yaklaşımın Yalta'da Roosevelt ve Stalin arasında varılan antlaşmayla çeliştiğinin bilincinde olduklarını gösteriyor. Plan, Rusların kendi güvenlikleri için zorunlu gördükleri antlaşma noktalarında, bombayı bir inkar silahı olarak kullanmaktı. Yalta Antlaşmalarının niteliği zamanında dünya kamuoyuna tam olarak duyurulmamış olduğu için, Byrnes ve Truman kendi halklarına, Kongre'ye ve Kabine'ye, Yalta'da Doğu Avrupa konularında herhangi bir antlaşmaya varılmamış olduğu yalanını söyleyebilirlerdi.

Başkan Truman'ın Alamogordo denemesinin raporunu aldıktan sonraki tehditkar küstahlığını Stalin nasıl karşılamış olabilir? Stimson durumu günlüğünde anlatıyor: "(Churchill) bana 'Truman'a dün ne olduğunu şimdi anıyorum. Dün bir anlam verememiştim. Toplantıya bu raporu okumuş olarak geldiğinde, bambaşka bir kimse olmuştu. Ruslara kıymet-i harbiyelerinin ne olduğunu söylüyordu ve genellikle de tüm toplantıya patronluk tasladı.' 'Lord Alanbrook'un günlüğü Churchill'in Potsdam'daki halini şöyle anlatıyor: '(Churchill) tüm ufak-tefek (!) Amerikan böbürlenmelerini sineye çekti ve ... tamamıyla havaya girdi... Şimdi elimizde bir şey vardı ve Ruslarla dengeyi yeniden kurabiliriz. Bu patlayıcı sırrı ve onu kullanabilme gücü ... artık, 'bu ya da şu konuda ısrar ediyorsanız, alın bakalım...' diyebiliriz. Bu durumda Ruslar ne yapabilirler!'"

Alperoviç kesin bir biçimde kanıtlamaktadır ki, Japonya'nın bombalanması aslında tam olarak Truman ve Byrnes'in Sovyetler Birliği'ne karşı çatışmacı tavırları ile ilişkilidir. Biz şimdi biliyoruz ki, örneğin, Truman'ın as-

keri danışmanlarından *hiçbiri* bombanın kullanılmasını ne gerekli ne de arzulanan bulmaktaydılar. Truman'ın Genel Kurmay Başkanı Amiral Leahy gibi General Eisenhower ve General MacArthur da bombanın kullanılmasına karşı çıktılar. Truman'ın ve danışmanlarının *bilgisi dahilindeki en güvenilir istihbarat bilgileri*, Japonların teslim koşullarına ilişkin telsiz şifresi de dahil olmak üzere, *hiçbiri*, savaşın sona erdirilmesi için bombanın kullanılmasının gerekliliğine işaret etmemekteydi. Hiroşima'dan önceki yedi hafta boyunca ABD hükümeti, Japonların moral ve güçlerinin büyük çapta gerilediği ve Japon liderlerinin, mümkünse kendi onurlarını da gözeterek, savaşı sona erdirmek istediklerine ilişkin güçlü kanıtlar tarafından bombardıman edilmekteydi. Stimson, günlüğüne "Japonlar teslim olmayı dünyadaki tüm devletler aracılığıyla ilan ettiler" diye not etmişti. Bunun da ötesinde Truman ve en yakın danışmanlarının bilgisi dahilindeki en güvenilir istihbarat bilgileri, Amerika'nın Japonya'yı istilasının da atom bombasının kullanılması kadar gereksiz olduğunu göstermekteydi. Sovyetler 15 Ağustos'ta Japonya'ya harp ilan edecekti ve istihbarat kaynakları bunun istilasız teslimi sağlamaya yeteceği konusunda hemfikir idiler. *Truman'ın günlüğündeki notlar bu çözümlenmeye onun da katıldığını göstermektedir.* Gene de bu beklentiyi sınavacak hiçbir çaba içinde olmadı; bombanın kullanılması zaten kararlaştırılmıştı.

ABD'nin atom tehditleri ve Yalta Antlaşmasından yan çizmeleri Sovyet lider kadrosunda öyle bir terör yaratmış olmalı ki, onlara kendi güvenlik alanları içinde kalan devletler üzerinde daha sıkı bir denetim kurmaktan başka seçenekleri kalmadığını düşündürmüştür.

Buna karşı geliştirilen resmi görüş, Amerika'nın davranışından bağımsız olarak Sovyet "yayılmacılığının" Doğu Avrupa'da kaba kuvvet taktiklerini zaten gerektirecek olduğu biçimdedir. Fakat, ısrarla kamuoyundan gizlenmiş olan konuyla ilgili tarihi bilgiler kuvvetle bunun tersine işaret etmektedir. Savaştan hemen sonra Stalin'in tavrı aşırı biçimde uzlaşmacıydı. Churchill anılarında Stalin'in Yunan komünistlerine yardım etmeme vaadine "katı ve sadık" bir biçimde bağlı kaldığını belirtmektedir. Sovyetler, bunun da ötesinde, doğu sınır alanının büyük kısmında, buradaki hükümetler savunma ve dış politikada Sovyetler'le dost kaldıkları süre, ciddi boyutlarda kapitalizmle ve kapitalist demokrasinin bir biçimiyle yaşamaya hazırdılar.

Başından itibaren Sovyetler, aralarında Sovyetler'e üstünlük veren ve askeri tesisler bulundurma hakkı tanıyan bir ateşkes antlaşması bulunan, Finlandiya'da "ılımlı" hükümet ile bir sorun çıkarmadılar. İyi bilinmeyen husus ise 1945'te ve 1946'nın büyük bir bölümünde Sovyet politikasını güvenlik alanlarındaki öteki yerlerde de benzer biçimde davranmaya istekli olduklarını işaret etmiş olduğudur. Macaristan'da Sovyetler, Komünist Parti'nin hezimetini ile sonuçlanan 1945 serbest seçimlerini düzenlediler. Bulgaristan'daki benzer seçimler, Amerikan Dışişleri dışında, tüm Batılı gözlemciler tarafından kabul edilebilir olarak görülmüştü. Avusturya'da, kendi bölgelerinde Sovyetler komünistlerin yenilgisi ve ülkede demokratik bir hükümetin işbaşına gelmesiyle sonuçlanan serbest seçimler düzenlediler. Kızıl Ordu 1945 so-

nunda Çekoslovakya'dan çekildi ve Sovyet politikası orada demokrasiye karşı hiçbir direnç göstermedi. Aynı zamanda, ABD yöneticileri atom ile askeri güç gösterilerinde ısrar ettiler ve Almanya sorununun erken bir çözüme ulaştırılması konusundaki antlaşmalardan geri döndüler.

ABD politikası, en büyük korkuları Avrupa'da Alman saldırganlığının yeniden hortlaması olan, Sovyetler'e göre Almanya üzerindeki ekonomik ve siyasi denetimin terkedilmesi ve aynı zamanda, Sovyet sınırı ile yeni bir Alman saldırganlığı arasında koruyucu ya da tehditkar biçimde yer alan, Doğu Avrupa üzerindeki Sovyet denetiminin aşındırılmasına yönelik çabalar gibi görünüyordu. Bu tehditkar gelişmelere karşılık olarak, hasımlarını caydıracak nükleer bir güce sahip olmayan Sovyetler, 1947 ve 1948 boyunca tampon bölgedeki denetimlerini sağlamlaştırdılar. Doğu Avrupa'daki 1945-1946'nın rahat ve görece açık politika dönemi, Sovyetler'in uzun bir tarihe sahip olan "Tek ülkede sosyalizm" i koruma politikaları ile de tutarlıdır. Beklenildiği üzere,

bu konu hakkında sıkıştırdıkları zaman resmi tarih tezinin sözcüleri dönemi, Birleşik Devletler, Avrupa'dan ayrıldıktan sonra kontrolü ele almaya yönelik Sovyet planını gizleyen bir sis bombası olarak nitelendirmektedirler. Bu yanıt, Sovyetler'in siyaset serbestisini desteklemiş Kızıl Ordu'yu geri çekmiş ve Kızıl Ordu'nun Polonya üzerinden en önemli demiryolu bağlantılarını sökmüş olmaları hatırlandığında inandırıcı görülmemektedir.

Bu görüşler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ABD emperyalizminin belirleyici farkının atom diplomasisi olduğunu ortaya koymaktadır. Sovyet tehdidi mitini canlı tutmak gittikçe zorlaşırken ABD'nin nükleer politikası da gerekçelerini yitirmektedir. Bu bağlamda, sol bu dönemde en çok dayatan görevlerinden birini yerine getirmek için bulunmaz bir fırsata sahiptir: Soğuk Savaş'ın tarihi, ABD-Sovyet ilişkilerinin tarihi, ABD'nin savaş sonrası nükleer silah politikasının kökenleri ve belki de en önemlisi olarak, tüm bu alt düzeydeki oyunların ABD'nin evrensel karşı-devrimci eylem ve saldırılarının genel tarihi içinde yerlerine oturtulması konusunda kamuoyunu aydınlatmak.

NASIL BİR SOSYALİZM

Irfan Dayıoğlu

Tarihsel bir süreçten geçiyoruz, sosyalizm dalgası bir bütün olarak geri çekilir gibi görünüyor. Eğrisiyle, doğrusuyla yarım asra yakındır sosyalizme hizmet edenler "yoldaş" larınca bir bir sanık sandalyesine oturtuluyor. Geçmiş kazanımları savunmak herşeyden önce ahlaki bir sorun konumundadır. Çağımızın başında bir ütopya olmaktan çıkıp dünyanın belirli bir bölgesinde gerçeklik haline gelen sosyalizm; bugün bir tıkanma ile karşı karşıya.

Tıkanmayı aşmaya yardım edecek yeni devrimlerle beslenmediğinde, kaos ortamı daha bir süre devam edeceğe benziyor.

Bilimden nasibini almamış, beyni emperyalizmin yoğun ideolojik propagandası ile yıkanmış günümüz 'sosyalistlerinin' kapasiteleri, gelişmeleri değerlendirmeye el vermiyor. Gelişmeler karşısında sağlıklı bir analiz yerine "Biz önce demiştik", "Zaten oralarda sosyalizm yoktu" demekle bazıları daha düne kadar toz kondurmadıkları "sabık" yönetimlere veryansın etmekte, kimileri ise "Karşı-devrim içinde karşı-devrim" keşifleri yapmakla meşgul olmakta.

Varolan bu gelişmeleri emperyalist gözlükle değerlendirenler, kapitalizmin çirkefliklerini unutarak "gelişmeden", "kapitalizmin iyi miraslarından", "barış"tan söz etmektedirler.

Bu değerlendirmeleri yapanlar ülkesinde insan dışkısı yedirenleri, açlıktan intihar edenleri, 5 yaşında "çalışmak" zorunda bırakılanları, ekmek alabilmek için vücudunu satan kadınları, zindanlarda 10 yıldır yatanları, kurşuna dizilenleri, özgürlük için idam sehпасına gidenleri, milyonlarca işsizi, ırkçılığı, faşizmi görmeden, efen-dileri ile birarada yaşamanın felsefesini utanmazca yapıyorlar. Ama ne iş özgürlüğü bile olmayan işçiler, ne toprağında, ocağında barınma hakkı olmayan Kürt köylüleri ne de tüm öteki sömürülenler bu sahtekar devrim satıcılarının yalanlarına inanmıyorlar.

Evet, sosyalizm bir bunalım yaşıyor. Sosyalist ülkeler bu bunalımı aşmak için girdikleri yolda kapitalist restorasyona yöneldiler. Tüm Doğu blokunda bu dönüş eylemi olaysız (kansız) devam ederken, Romanya'da kanlı bir darbe ile dönüş yoluna girildi.

Dünyada son beş yıldır gelişen bu olaylar ülkemiz solunda da yankısını buldu. Bu yankılanma sonucu sosyalizmin geçmişi, geleceği üzerine ve daha çok da "Nasil bir sosyalizm" sorunu üzerine tartışmalar yoğunlaştı.

Doğaldır ki toplumu değiştirmeyi amaçlayanlar, varolana karşı yeni bir toplum projesi sunmak durumundadırlar. Bu projeye literatürde program adı veriliyor. İn-

sanlığı sınıflardan arındırmayı amaç edinen sosyalistler ise topluma geleceklerin en iyisini kurmayı programlarında belirtirler. Ancak gelecek toplum, kendinden önceki toplumda şekillenmiş bireylerin girişimi ile bir süreç yaşanarak oluşur, içinde bulunulan toplumun genel gelişmişlik düzeyi ile geleceğin toplumunu kuracak organizasyonlarda yer alan bireylerin gelişmişlik düzeyleri geleceğin kuruluşunun şekillenmesinde önemli etken olurlar. Bu sebepten "Nasil bir sosyalizm" istediğimiz, sadece bugünden bir şeyler söyleyip kağıda geçirmekle çözülecek bir durum değildir. O anın nesnel koşullarına, devralınan üretim araçlarına, üretici güçlerin bir bütün olarak toplumdaki gelişmişlik düzeyine, çokça sözü edilen "demokrasi okulunda" devrimin kitesinin ve öncüsünün aldığı eğitim düzeyine doğrudan bağlıdır. Diğer bir yönü de, yaşanmış sosyalizm deneylerinin incelenip, doğru derslerin çıkartılmasıdır.

Bilindiği gibi Ekim Devrimi, Marx'ın öngörüsünün tersine kapitalizmin çok geliştiği bir alanda değil, Çarlık Rusyası gibi geri bir ülkede gerçekleşti. Böyle bir gelişim sosyalistlerin önüne kollektifləştirmeler dışında birçok sorun (kapitalizmde çözülmesi gereken) çıkardı. Yine tek ülkede gerçekleşmesiyle yetinilmemesi öngörülen sosyalizm, nesnel koşulların dayatmasıyla tek ülke ile sınırlı kaldı.

Kapitalizmin kuşatması altında kalmaması, diğer sorunları geri plana atarak ekonomik güçlenmeyi ön plana çıkardı.

Yeni bir toplum, eski toplumun yüzyıllardır yarattığı değer yargılarıyla yetişmiş ve sağlıklı bir "demokrasi okulu" eğitimi görmemiş elemanlarca kurulunca birçok sorunun ortaya çıkacağı açıktır. Öyleyse sosyalistler için önemli sorunlardan biri kendilerinden başlayarak, bugünden geleceğin kurucu elemanlarını gerçek bir sosyalist eğitimden geçirmek ve sosyalistliği bugünden, ahlaki ile, pratik davranışlarıyla, insan ilişkileri ile bir yaşam biçimi olarak, en azından kendi örgütlenmelerinde gerçekleştirmektir. Bugünden gelecek toplumun protipi yaratılmalıdır. Bu bir eğitim ve inanç sorunudur. Her ne koşulda olursa olsun örgütlenmelerde sosyalist demokrasi egemen kılınmalı, görüşlere karşı hoşgörü ile yanaşılmalı, ikna metodu esas alınmalıdır. Örgütlerarası ilişkiler de böyle olmalıdır.

Sosyalizmde sömürüye karşı olmak kaydı ile tüm görüşler özgür olmalıdır. Yığınların doğrudan denetlediği, yöneticilerini özgürce seçip, istediği zaman görevden alabildiği bir toplumdur sosyalizm.

Sosyalizmin yaşanmış bunca olumlu, olumsuz mira-

si bize geleceği kurmada kolaylıklar getirecektir.

Her sınıflı toplum gibi, sosyalizmde de sınıflararası ilişkiler varolacaktır. Ancak sosyalist toplumda sömürü üreten özel mülkiyet yoktur, sınıfların ortak özelliği emekçi olmalarıdır ve sosyalizm geliştikçe bu sınıflar arasındaki ilişkiler işçi sınıfı lehine çözülecek: proletarya diğer sınıfları da proleterleştirip nesnel konumlarına son verdiği ölçüde kendisi de sınıf olmaktan çıkacaktır. Sosyalizmde varolan her sınıf ve tabakanın örgütlenme hakkı vardır. Sınıflar ortadan kalkmadan çözülemeyecek kadın sorunu varolmaya devam edeceğinden bağımsız kadın örgütlenmesi de varolmaya devam edecektir.

Geleceğin sosyalizminin çözmesi gereken en önemli sorunlarından biri de kitlelerin politikadan dışalanmamasını sağlayan yöntemleri araştırıp bulmasıdır. Sosyalist devlet diğer devletlerden farklı olarak giderek sönen bir devlet olacağından düzenli, yerleşik örgütlenmelerden (ordu-polis vb) mümkün olduğu ölçüde kaçınılmalı bunun yerine örneğin ordu yerine silahlı halk milisleri geçirilmesi, polis yerel yönetimlerin denetiminde olmalıdır. Emegün üretkenliğinin artırılması için çalışan tüm kitlelerin eğitimine önemle eğilinmelidir.

Sosyalizmi kapitalizmden ayıran öğelerden biri ve en önemlisi, ekonomik planda sömürüye dayalı özel mülkiyetin yerine ortak mülkiyettir.

Bunun siyasal plandaki yansıması ise sömürü düzenine yeniden dönmek isteyen hiç kimseye veya gruba örgütlenme hakkı tanınmamasıdır. Sosyalistler bu ana ilke-den asla taviz veremezler. Çünkü sosyalizm; emeği en yüce değer olarak görür ve sınıflı toplumdaki tarihsel bir haksızlık olan emek sömürüsüne son verir.

İnsanın insan tarafından sömürüsü, kadının erkek tarafından baskı altına alınması, zengin ülkelerin fakir ülkeleri sömürmesi, ezen ulusların ezilen ulusları her türlü sömürüsü, sınıflı toplumlara özgü tarihsel bir haksızlıktır ve hiçbir gerekçe bu haksızlıkları haklı gösteremez. Sosyalizm, nihai olarak bütün bu haksızlıklara son verecek ve bir bütün olarak insanlığın sınırsız gelişim yolunu açacağından insanlığın nihai kurtuluşunun tek alternatifi olmaya devam etmektedir. Sosyalizmin bilimi yukardaki gerçeklerden de anlaşılacağı gibi ilerici insanlığın, bir avuç sömürücü dışında tüm toplumların kurtuluş kılavuzudur.

Yaşanmış olanı yok sayamaz, yaşanan sosyalizm deneyimleri tüm olumsuzluklarına karşın insanlığın gelişimi yolunda çok önemli adımlar atmıştır. Bu olumlu mirası kılavuz edineceğiz. Olumsuzlukları meydana geldikleri koşulları gözönünde bulundurarak değerlendirecek ve gerekli dersleri çıkaracağız.

Sosyalizmin geleceği bir yönüyle de devrimin gerçekleştirilmesindeki kitlesel katılım ve katılan kitlelerin deneyim ve bilinç düzeylerine bağlıdır.

Demokrasi geleneği yok dene-

cek kadar az olan ülkemizde sosyalistlerin önünde duran görevler daha da ağırdır.

Kendiliğinden mücadeleye atılan kitlelerin eyleminin içine girip onu yönlendirmek, en geniş kitleleri siyasi bilinçle donatmak, işçi sınıfı başta olmak üzere emekçi tüm kesimlerin kendi öz örgütlenmelerinde konumlandırılması için çalışmak, kitleler arası dayanışma eğilimini güçlendirici örnekler sunmak, mücadele alanlarında eylemin en önünde yer almak, örgüt içinde gereksiz hiyerarşiye (bürokratik engellere) karşı çıkmak, politikayı açık yapmak, katılımcılığı geliştirmek, diğer örgütlerle kendi örgütü arasında çıkan ilişkilerde şiddetten kesinlikle kaçınmak. Her bilinçli, örgütlü sosyalist bu görevlere yerine getirdiğinde geleceğin sosyalizmi daha az sorunlu olacaktır. Devrime katılan kitleler ne kadar çok, ne kadar eğitilmiş olursa sosyalizmimiz o kadar az sorunlu olacaktır.

Türkiye'de sosyalizme yürüyüşte yanımızda başkaları da olacaktır. Bugünden bunun bilinciyle hareket ederek, diğer devrimcilerle, kardeşlik, dostluk ilişkilerimizi geliştirmeli, sosyalizmde de birarada yaşayacağımızı bilince çıkarmalıyız.

Yukarıda sıraladıklarımı kuşkusuz daha birçok şey eklenebilir. Ancak gelecekle ilgili çok detaylı öngörülerde ne kadar bulunursak bulunalım, söylenenler koşullara bağlı olarak gerçekleşeceğinden sadece tasarım değerine sahiptir. Önemli bir anlayışın ortaya konulmuş olmasındadır.

Düşüncede yaratacağımız bu olumlu fikirleri davranışlarımızda da yansıttığımız oranda geleceğin sosyalist insanı olmada ileri adımlar atmış oluruz.

İnsanlığın gelişim yönü kaçınılmaz olarak sınıfsız, sömürsüz, cins ayrımı olmayan, dil, din, ırk farkının ortadan kalktığı bir dünyaya doğrudur. Gidişte yalpalamalar olacaktır. Dönüşler olacaktır. Ancak gelecek sömürülen, ezilen, hor görülen emegün yaratıcılarıdır.

18 Eylül 1988'de Gaziantep'te düzenlenen referandumla ilgili paneldeki konuşmasında bölücülük propogandası yaptığı gerekçesiyle yazarımız Yalçın Küçük ve Bilgesu Erenus ile Mehmet Emin Sert ve Saif Üner Gaziantep DAL'ında sorgulanmış vedaha sonra çıkarıldıkları mahkemede tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardı. Malatya Devlet Güvenlik Mahkemesinde 6 Şubat 1990 günü görülen davada Erenus, Sert ve Üner beraat etmiş, Yalçın Küçük ise, 4 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırılmıştı. 23 Mayıs 1990'da Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesinde yapılan ve Avukatlar Gülçin Çaylıgil, Fikret İlkiz ve Hüsnü Öndül'ün katıldığı, Ankara Baro Başkanı Prof. Dr. Erzan Erzurumluoğlu'nun da gözlemci olarak izlediği duruşmada Yargıtay, kararı bozdu. Gerekçe olarak "konuşmanın bir bütün olarak değil, bir kaç cümleinin ele alınarak karar verildiğini" gösterdi. 26 Temmuz 1990 günün Malatya Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yeniden görülen ve Avukat Levent Akyüz'ün katıldığı davada Yalçın Küçük beraat etti. Yalçın Küçük'ün Malatya DGM'de yaptığı savunmayı yayımlıyoruz.

MERAKSIZ YURTTAŞLAR ÜLKESİ TÜRKİYE

Yalçın Küçük

Değerli Kurul,

Size saygım var. Ancak ne yazık, güvenim yok. Sizleri, ne yazık, tanımıyorum; bu nedenle güvensizliğim kişisel gerekçelere dayanmıyor. Beni beş yıla mahkum eden ve Yüksek Mahkeme tarafından bozulan kararınızdan dolayı size güven duyamıyorum.

Beni mahkum edebilirsiniz. Salt bu nedenle böyle bir duyguya kapılmıyorum; mahkumiyet kararınız tarafsızlık ilkelerinin pek çoğunu tutmuyor.

Yine de beni yargılamanızı saygı ile karşılıyorum. Güvensizlik isteğini dile getirmek için inandırıcı nedenlerim var; ancak böyle bir istekte bulunmuyorum.

Bununla birlikte bu nedenlerimin sadece ikisini dilelendirmeden edemiyorum. Gerekıyor.

Bir: Beni, anlaşılmaz ve anlam ifade etmeyen sözlerden dolayı mahkum ettiniz. Türkçe olmayan sözlerden dolayı mahkum etmek tarafsızlıktır. Bunu dile getiriyorum.

Bu, bir tarafsızlıktır.

Düşünce suçu olur mu; bu tartışmaya girmek istemiyorum. Türkiye'de var ve ben de düşünce suçu sanığı durumundayım; bu sanıklığı kabul ediyorum.

Fakat bir nokta kesindir: Dille ifade edilmemiş düşünce olmaz ve bu nedenle dile dönüşmedikçe düşünce suçu doğmuyor. Dil ise biraraya geldiklerinde anlam ifade eden sözcükler dizgesidir.

Dil bir dizgedir ve anlamlı olmak zorundadır.

Öyleyse benim bir düşünce suçlusu olabilmem için önce, düşüncemi anlamlı bir sözcükler dizgesine dökmem gerekiyor. Benden çıktığı kanıtlanan bir anlamlı sözcükler toplamı olmadıkça beni düşünce suçundan mahkum etmek mümkün değildir.

Örnek vermeyi sevmiyorum. Ancak söylediklerimin anlaşılmasına ihtimalini ortadan kaldırmam gerekiyor.

"Kem küm pat Demirel Baykal yat!"

Burada sesler var, bazı sözcüklerden oluşan bir dizi var. Ancak bir anlam yok. Anlam olmadığı için dile dönüşmüş bir düşünce ve bu nedenle de bir düşünce suçu bulunmuyor.

"Kem küm pat Demirel Baykal yat": Böyle bir sesler ve sözcükler dizisi ile bir kimsenin mahkum edilemeyeceğini kabul edeceğinizi sanıyorum.

Şimdi beni mahkum eden kararınızın en önemli dayanağını aktarıyorum.

"Eğer Kürt kardeşlerim Doğu Anadolu'da kendileri-

ne yapılan zulümlere tepki ile karşı koymuyorlarsa kabahat kendilerindedir."

Kararınızda bu cümle büyük harflerle yazılıdır; önem veriyorsunuz. Neden önem verdiğinizi anlamak güçtür. Çünkü bu toplam, hiçbir anlamı olmayan bir sözcükler dizisidir. Bu toplam, "kem küm pat Demirel Baykal yat" dizisinden daha anlamlı değildir. Şimdi bunu göstermek istiyorum.

Bir kez, Doğu'da Kürtlerin bir tepkisi var. Bunu her yoldan, barışçıl ve demokratik veya silahlı ya da zorlu yollardan ifade ediyorlar. Bilmeyen olmadığım sanıyorum. Çok biliniyor; Türkiye'de bilinenleri en son öğrenen SHP bile farkına vardı ve basındaki haberini ekte sunduğum son raporunda, Doğu'da "yurttaşlar resmi otoritelere karşı tepki gösterme konumunda" demek noktasına geldi.

Doğu'da yurttaşlar, burada Kürtler, tepki gösterirken ve bunu herkes bilirken, bir kimsenin tepki göstermediklerini söylemesi anlamsızdır. Bu ses ve sözcükler toplamı bir anlam ifade etmiyor.

İkincisi, eğer yapılan zulme tepki ile karşı koymuyorlarsa, kabahat nasıl kendilerinde olabilir. Hiçbir dilde tepki göstermeye kabahat yüklemek, anlamlı bir düşünce değildir; baskıya tepkiye karşı koymayanlara pasiflik yüklenebilir, zayıflık yüklenebilir, korkaklık yüklenebilir, ancak hiçbir biçimde kabahat yüklenemez. Hiçbir dilde bu mümkün olmuyor.

Baskıya tepki ile karşı koymayanlara bakarak "Kabahat kendilerindedir" demek, bunları kabahatli bulmak anlamına geliyor.

Neresinden bakılırsa bakılsın anlam ifade etmeyen bir sözcükler toplamı nedeniyle bana beş yıllık mahkumiyet yüklemek taraflılıktır.

Mahkemeniz taraflı davranmıştır.

Ayrıca bu cümle benim değildir.

Benim olmayan ve mahkemeniz malt olan bir sözcükler toplamıyla beni mahkum etmek taraflılıktır.

Üstelik bana ait olsun veya olmasın, dava dosyasında da böyle bir cümle yoktur.

Dava dosyasında olmayan bir cümle nedeniyle beni mahkum etmek taraflılıktır.

Dava dosyasında bu cümleyi, sözcükler toplamı demektir, andıran cümleler var: Bunlardan birisini ve en yakını aktarıyorum.

"Ama hiç kimse ne Evren, ne Demirağ, en öbürüne ne Baykal (anlaşılamadı) eğer Kürt kardeşlerim Doğu Anadolu'da kendilerine karşı yapılan zulme tepkiyle karşı koymuyorlarsa kabahat kendilerindedir. Kabahati hep kendilerinde bulsunlar.

Konuşmamın polis tarafından yapılan ve dosyada bulunan band çözümlerinden birisi budur. Bandı çözen polis bile bu paragrafa "anlaşılamadı" sözünü eklemek zorunluluğunu duyuyor. Ayrıca paragrafın başında ve sonunda iki adet daha "anlaşılamadı" işareti var. Dosya incelemesi gösteriyor.

Paragraf budur. Bu paragraf da anlamsızdır; ancak kabahatin Evren'le, Baykal'la, Demirağ ile, o zaman Özal'a suikast düzenleyen Kartal Demirağ'ın adı olabilir ve polislin Demirel yerine yazması mümkündür, bağlantısı çıkıyor.

İki nokta var. Birincisi, kabahati, Evren'le, Demirel'le, Baykal'la ilişkilendirdiğim doğrudur. Ben düşüncelerimi

biliyorum. İkincisi, eğer Kürtleri kabahatlendirmek suçsa, bu suçtan mahkum olduğum kesindir, Evren'i, Baykal'ı kabahatli göstermek suç değildir. Biri suç ise diğeri suç olamaz; yargıda birbirine zıt iki iddianın aynı zamanda suçlu bulunması mümkün olamaz.

Devam ediyorum: Mahkumiyet kararını alıncaya kadar böyle bir suçlama ile karşılaşmamıştım. Mahkumiyet kararını alır almaz, elimde dava dosyası olmamasına karşın, böyle sözleri söylediğim iddiasını reddettim. Mahkemenize ilettiğim temyiz dilekçesinde sözlerimin aslının şu şekilde olabileceğini ifade ettim.

"Evren, Demirel, Baykal'a (söylüyorum) eğer Kürt kardeşlerim Doğu Anadolu'da kendilerine yapılan zulme tepkiyle karşı koymuyorlarsa, kabahat hep kendilerindedir. Kabahati hep kendilerinde bulsunlar.

Bir parantez açabilirim; çok yazıyorum ve çok konferans veriyorum. Her yerde ne yazdığımı veya söylediğimi bilemiyorum. Ancak her yerde ne yazmadığımı ve ne söylemediğimi kesinlikle biliyorum. Çünkü ben hep düşündüklerimi yazıyorum ve düşündüklerimi dillendiriyorum. Düşündüklerimi ise her zaman biliyorum.

Beni mahkum ederken bana yüklediğiniz sözler benim düşüncelerim değildir. Yargıtay'da, kendi düşünce mantığımı anlatarak bu sözlerin benim olmadığını kanıtlamayı düşünüyorum ve planlıyordum. Başka yol görünmüyor.

Fakat, Değerli Yargıçlar, biliyorsunuz, daha sonra dava dosyasını elde ettik. Değerli Hukukçularım incelediler. Dosyada, Gaziantep'te yaptığım konuşmanın bir değil üç band çözümü olduğunu buldular. Bu band çözümlerinden birisi kesinkes beni doğruluyor ve banda "...teпкиyle karşı koyuyorlarsa..." ifadesi yer alıyor.

Değerli Kurul,

Eğer beni "... tepkiyle karşı koymuyorlarsa..." ifadesi nedeniyle mahkum ediyorsanız, "...teпкиyle karşı koyuyorlarsa..." ifadesinden dolayı mahkum edemezsiniz. Ya birisi, ya diğeri; aynı zamanda iki zıtlıktan mahkum olmak mümkün görünmüyor.

Ayrıca Değerli Hukukçular, yetkileriniz ve takdir hakkınız büyüktür; fakat bir konuşmanın dosyada mevcut üç çözümünden istediğinizi seçerek beni mahkum edemezsiniz. Tek konuşmanın üç ayrı ve çelişik band çözümü varsa, önce doğrusunu aramak, tartışmak ve bulmak durumundasınız. Bunu yapmıyorsunuz. Üstelik, lütfedip, seçtiğiniz band çözümünden başka çözüm bulunduğunu kaydetmek gereğini de duymuyorsunuz. Bir anlamsız paragrafı alıyorsunuz, sağını solunu atıyorsunuz, kalanı ile hiçbir anlam taşımasına karşın, beni mahkum ediyorsunuz.

Tarafsızlığınıza nasıl güvenebilirim?

İki: Bana hüküm veriyorsunuz. Ancak önce bu anlamsız ifadeyi bilirkişiye göndermek gereğini duyuyorsunuz. İstanbul Üniversitesi'nden üç öğretim üyesi bilirkişi incelemesi yapıyorlar. Önce "Y. Küçük'e yüklenen sözlerde suç yoktur" diyorlar. Sonra "var sayalım suç vardır" diye yazıyorlar ve yine, "Bize göre yine suç yoktur" diye ekliyorlar. Bilirkişi beni suçsuz buluyor.

Fakat kararınızın beni mahkum eden bölümünde, değil bilirkişinin görüşü, bilirkişinin izi bile yer almıyor. Sanki dosyayı bilirkişiye hiç göndermemişsiniz; hükmü öyle yazıyorsunuz.

Böyle bir hüküm yazımına hakkınız olduğunu san-

miyorum.

Değerinizden kuşku duymuyorum. Fakat Eylülist dönemde ben de alaylı hukukçu oldum. Nerede ise ayda iki kez mahkeme huzuruna çıkıyorum ve en az bir kez savunma hazırlıyorum.

Eylülist dönemde mahkemelerinizin sabırlı bir müdavimi, ceza usulünün çalışkan bir öğrencisi oldum. Çok mahkeme kararı gördüm; bilirkişi görüşüne uymak zorunda değilsiniz. Fakat kararınızda saptadığınız bilirkişinin raporunu tartışmak durumundasınız. Bunu yapmaz-

sanız, tarafsızlığımıza inanmak zor olur.

Bu zorluğu yazıyorum.

Size saygım olduğunu yazıyorum.

1- "KÜRT KİMLİĞİ"

Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi tarafından bozulan kararınızda, "Yalçın Küçük bu konuşmasıyla bir bütün olan Türk halkını, Türk-Kürt diye ikiye ayırmakta" deniliyor. Bu hükümle, mahkemenizin, ne yazık, Türki-

İSTANBUL BAROSU TÜRKLERE ÖZGÜDÜR

Sevgili Turgut,

Baro yönetim kurulunun çoğunluk görüşünü de içeren ve ilgide(*) belirttiğim yazınızı büyük bir üzüntü ile aldım. Cevabımı, sözkonusu yazıda işaret edilen dört yıl iki aylık hükmün Yargıtay'da ele alınmasından sonraki bir zamana bıraktım.

Yazınızın tutarlılıktan ve içtenlikten yoksun olduğunu ifade etmek zorunluluğunu duyuyorum. Bu nedenle hiçbir inandırıcılık da bulunmuyor.

Özet şudur: Türk olduğunu söylediği için Yunanistan'da yargılanan Sadık Ahmet'in davasına gözlemci olarak katılmanın baroların görevi olup olmadığını bilmiyorum. Bildiğim Sadık Ahmet'e Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve istihbarat örgütlerinin sahip çıktığıdır.

Sadık Ahmet bende hiç güven uyandırmadı. Ancak benim kendime güvenim var. Baronuzun, devlet politikası ile paralellik içinde Sadık Ahmet'e sahip çıktığı zamanlarda, ben de Kürtlerin Kürtçe konuşmalarını savunduğum için, dosya incelemesinden anlaşıldığı üzere, daha çok istihbarat raporlarına da uyularak, dört yıl iki aya mahkum edildim. Sizi tutarlılığa çağırdım.

Size yazdığım mektubumda artık alaylı hukukçu olduğumu, kendimi savunabildiğimi ve bundan da öte, çok güvendiğim hukukçu dostlarımla beni savunduğunu açıklıkla belirttim. Sizin, devlet politikasına ters düşen benim davamla ilgilenmenizi istedim.

İlgilenme yöntemini siz seçebilirsiniz.

Ankara Barosu bunu yaptı. Yargıtay'daki duruşmaya Ankara Barosu Başkanı Profesör Dr. Erzan Erzurumluoğlu geldi ve cübbesini giymeden davayı izledi. Bu tutum beni, benim orjinal istediğimden daha çok memnun ve tatmin etti. Ankara Barosu, benim davamın Yargıtay aşamasına gözlemci olarak katıldı.

Yönetim kurulunuz, "142. maddenin 3. fıkrasının demokrasiye ve anayasaya aykırı saydığı gerçeğini" bana bildirmeye karar altına almakla pek büyük zahmetler etmiştir. Bunun bildirileceği en son kişi ben olmalıyım; İstanbul Barosu, bunu, bana değil, arada bir ziyarete gelen yabancı heyetlere bildirmelidir.

Sevgili Turgut,

Yönetim kurulunuz "çifte standarda karşı olduğu" gerçeğini de bana bildirmeye karar vermiş görünüyor; siz, kolay olduğu zaman çifte standart uyguluyorsunuz. Çünkü yanılmıyorsam, Nihat Sargın ve Nabi Yağcı için bir basın toplantısı yaptınız veya katıldınız. Benim davama katılmayan Baro, Sargın ve Yağcı'ya neden bu kadar ilgi duyuyor?

Sizi yanıltıcı görünümünden uzaklaştırmak istedim. Sargın ve Yağcı için Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı, işveren çevrelerinin çoğu, büyük zenginler, sanayi ve ticaret odaları başkanları, Süleyman Demirel, hep ilgi gösterdiler. Sargın ve Yağcı için demokrasi ve anayasa düşmanları himmet ettiler. Siz de bu himmet kampanyasına katıldınız.

Devletle özdeşleşmiş ve büyük zenginlerle birlikte kürek çeker olmanızı istemiyorum.

Siz ne düşünüyorsunuz bilemem; benim mücadelem ve yaptıklarım Sadık Ahmet'ten çok daha önemlidir.

Sargın ve Yağcı, alabilecekları cezanın gereğini yattılar; çıkmaları doğaldır. Ancak izledikleri politika ayırı; onlar, 12 Eylül darbesi olunca dışarı çıktılar. Ben kaldım ve mücadele ettim. Fiyatını ödedim. Benim mücadelem, Sargın ve Yağcı ile karşılaştırılmayacak kadar önemlidir.

Lütfen ciddi olun ve kolay mücadeleleri seçmeyin.

Tutumunuzu öğrenenlerden sizi kınayan mektuplar aldığınızı biliyorum. Çünkü bazıları, bir kopyesini bana gönderdiler. Ben de bu tutumunuzu sonuna kadar izleyeceğim.

Bu ara, Yargıtay tebliğnamesi, beraatimi ve kararımın bozulmasını istedi. Dokuzuncu Daire, verilen hükmü bozdu. Malatya Devlet Güvencelik Mahkemesi'nde yargılama yeniden başlıyor.

Bu tutarsız, içtenlikten yoksun ve inandırıcı olmayan karara oy veren yönetim kurulu üyelerine üzüntülerimi, davamla ilgilenmeyi savunan yönetim kurulu üyelerinize de şükranlarımı iletmenizi diliyorum.

Size sevgilerimi yazıyorum.

(*)İlg:1.3.1990 günlü mektubum, 7.3.1990 tarih ve sayısız yazıları

Yalçın Küçük

ye'deki tartışmaların ve alınan mesafenin dışında kaldığı anlaşılıyor.

Ekte sunduğum kupürlerin altıncı sayfasında, Türkiye'deki en yüksek tirajlı gazetenin 17 Temmuz '90 tarihli sayısında, önemli bir haberin kendisi yer alıyor. Başlığı şöyle: "Özal: Kürt kökenli valilerimiz, askerlerimiz var, ayırım yapmayız."

Artık Türkiye, hükmünüzde yer alan mantığı aşıyor. Türkiye'de "Ben Kürdüm" denilebiliyor veya Kürtlerin varlığından söz edilebiliyor.

Artık Türkiye'de "Kürt var" demek bölücülük sayılıyor ve yüksek mahkemece suç görülüyor.

Mahkemenizin de bu gelişmelere ayak uydurmasını diliyorum.

Değerli Yargıçlar,

Ben yine de mahkemenizin bu gelişmeleri bildiğini sanıyorum. Bilmesine karşın beni ayırıyor; belki de böyle bir duruma ulaşılmışında katkım olduğunu düşünüyorsunuz. Olabilir; son yıllarda mahkemelerde savunma yaparak özgürlük alanını genişletmeye çaba harcadım. Fakat bu katkımı önemsemiyorum. Ben şunu söylüyorum: Eğer herhangi bir Kürt kardeşim, biz Türklere aynı siyasal çatı altında olmaya, kendi özgürlüğü içinde bir kez daha karar verirse, bu, böyle hükümlerden dolayı değil benim türümden Türklerin varlığıyla bağlantılı olacaktır. Bunu biliyorum.

Kendimi savunmak için "Kürdolog" oldum. "Kürtler Üzerine Tezler" kitabımda Kürtleri kimliklerini arayanlar olarak tanımlıyorum.

Kimliklerini arayanlara dostluk ve sevgiyle yaklaşmanın suç olduğunu sanmıyorum.

II- KÜRTÇE EĞİTİM

Kürt kardeşlerimin kendi dillerinde eğitim yapmaları için bir iktidar istiyoruz. Bu sözler bana aittir ve mahkemenizin bana verdiği beş yıllık cezanın ikinci önemli dayanağıdır.

Değerli Yargıçlar,

Size 15 Temmuz ve 17 Temmuz tarihli gazetelerin kupürlerini sunuyorum. Birincisinde SHP, iktidar peşindedir ve "Kürtçe eğitim" talep ediyor. 17 Temmuz 1990 tarihli kupür, Devlet Başkanı Turgut Özal'ın basın mensuplarıyla konuşmasını yansıtır. Gazeteciler, Özal'a, "Kürtçe eğitim" hakkında görüşlerini soruyorlar. Aldıkları cevaba göre Özal'ın Kürtçe eğitiminden yana olduğunu yazıyorlar.

Değerli Kurul,

SHP ve Özal'a referans yaparak suçsuzluğumu kanıtlamaya çalışıyorum. İzninizle, kendi görüşlerimi hem SHP ve hem de Devlet Başkanı Özal'ınkilerden daha doğru ve önemli buluyorum. Bu nedenle kupürleri bir susuzluk karnesi olarak sunuyorum.

Göstermek istediğim şudur: Ben yol açıcıyım. Yol açarım. Bu, birincisidir. İkincisi şudur: Kürtçe eğitim talep etmek suç değildir. Üçüncüsü şöyledir: SHP ve Özal, açılan bu yoldan geliyorlar. Dördüncüsü şudur: Kürtçe eğitim talep etmek suç değildir. Beş: Türkiye'de yaşayan Bulgarlar, Ruslar, Ermeniler, Amerikalılar, Grekler, Fransızlar, Araplar, kendi dillerinde, yazılı ve sözlü olarak eğitim yapıyorlar. Altı: Osmanlı döneminde Kürt asilleri için- devlet kurumu, "aşiret mektepleri" vardı.

Yedi: Eylülüst darbe öncesinde Kürtçe yazıyı yasaklayan bir kanun yoktu.

Türkiye'de yalnızca benim için suç mekanizmaları işletilemez.

Yol açımına katkıda bulunuyorum ve sonuçlarına katlanıyorum.

Fakat yanlıtıcı olmamak için bir noktanın altını çizmek durumundayım. Basına yaptığı açıklamalardan Özal'ın, devlet tarafından düzenlenen bir Kürtçe eğitim yerine aile içinde sağlanan Kürtçe eğitimden yana olduğu anlaşılıyor.

Bu vurgunun önemi şuradadır: Beni Kürtçe eğitim özgürlüğünü istediğim için beş yıla mahkum ediyorsunuz. Umuyorum, Yüksek Mahkeme'den dönen dosyayı ve bu arada benim Dokuzuncu Ceza Dairesi'nde yaptığım savunmayı incelemek imkanı bulabilirsiniz. Orada, Yüksek Mahkeme'de, eğitim çeşitleri üzerinde durdum. En önemli eğitimden birisinin aileden, anne ve babadan alınan eğitim olduğuna işaret ettim.

Hepimize ve hepinize, kendi anadilimizde ve dilinizde okuma-yazma güçlüklerini aşmada, anne ve babamız veya anne babanız yardımcı olmuştur. Onların da yardımcı anadilde bir alfabedir.

Kurul Üyeleri,

Bu ülkede biz Türklere, Araplar, Ruslar, Bulgarlar, Yunanlar, herkes ve herkes çarşidan bir alfabe olarak anadilini bebeğine öğretebilmektedir. Bir tek benim Kürt kardeşlerim bundan yoksundur.

Benim bunu kabul etmem mümkün mü? Sizin vereceğiniz beş yıllık hapis cezası, benim bu yanlışın ve haksızlığın karşısına çıkmamı önleyebilir mi?

Sizi bilmiyorum. Devlet Başkanı Özal'ın benim temyiz savunmamdan haberi olduğu izlenimini taşıyorum. Şimdi Kürtçe eğitimi aile içinde sınırlama eğilimini gösteriyor.

Bir adımdır.

III- YASAK YASASI

Kürtçe aile içinde eğitiminde tek engel Kürtçe alfabe ve yardımcı kitapların bulunmamasıdır. Bunlar ülkede yok ve Eylülüst darbenin yayımlanmasını yasakladığı kabul ediliyor.

Değerli Kurul,

Türkiye yanlışlıklar ülkesidir.

Türkiye meraksız yurttaşlar ülkesidir.

Yurttaşlar meraklarından dolayı cezalandırılmışlardır.

Yurttaşlar meraksızlığa alıştırmışlardır.

Aslında Türkiye'de Kürtçeyi açıkça yasaklayan bir kanun maddesi bulunmuyor.

Eylülüst darbe zamanında çıkarılan ünlü yasa da Kürtçeyi açıkça yasaklamıyor.

Yasak yasaının ilgili maddesi şöyledir: "Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayımlanması yasaktır. Görülüyor-yasak yasaında Kürtçe belirtilmiyor. Tarif edildiği varsayılıyor.

Burada söylenecekler var. Benim titizliğim var ve bu hukukçuluk mesleğine saygımdan kaynaklanıyor.

Bir: Umuyorum, günlük uğraşınız içinde mesleğiniz-

den yabancılaşmazsınız ve lütfen, böyle bir kodifikasyon olamayacağını kabul edersiniz.

Böyle yasa maddesi yazılmaz.

Bir hak öyle ortadan kaldırılmaz.

Tanıma, Bakanlar Kurulu kararı ile olur; Bakanlar Kurulu kararının bir özgürlüğü ortadan kaldırdığı veya iade ettiği bir ülkede özgürlükten ve hukukun egemenliğinden söz edilemez.

İki: Bununla Kürtçenin tanımlanmış olduğu kesin değildir. Bir yargı kararı ile tanıma açıklık ve kesinlik getirilmemiştir.

Üç: "Resmi dil" kavramı her ülkede yoktur ve tartışmalıdır. Yasak yasası başka ülkelerdeki duruma göre Türkiye'deki temel bir özgürlüğü değiştirdiğine göre sorunun incelenmesi gereklidir.

Dört: Kuzey Irak'taki Kürtçe kullanımı ilgilenmeye değer; buradan aktarılabilecek bilgiler, bu madde ile Kürtçenin yasaklanmasının sağlanamadığını ortaya çıkarabilir.

Beş: Yasak maddesi, "Türkiye Devleti'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşma hükümleriyle eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin mevzuat hükümleri saklıdır" diye devam ediyor.

Demek oluyor, isterse Türkiye'de Birleşmiş Milletler Kürtçe yayın yapabilir. İsterse, Türkiye'de bir üniversite Kürdoloji Enstitüsü kurabilir ve yayın yapabilir.

Ancak Kürtler yapamaz veya ben bu yasanın değiştirilmesini isteyemem; beş yıllık cezanın anlamı bu oluyor. Mahkemeniz ve ben bu anlamla karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz.

IV. GİZLİ RAPORLAR

Bir yanlısımı düzeltmeye izin verin. Yüksek Mahkeme'ye sunduğum dilekçede bir hata yapmışım; hukukcularım uyardılar ve burada düzeltmek istiyorum.

Bana gelen ilk mahkumiyet kararınızı "kısa karar" sandım. Sonra dava dosyasını elde edebildik; Yargıtay için çok az zaman vardı. Bu sıksıklıkta tutanaklarda yer alan Savcılık Esas Mütalaa'sını Gereğeli Karar'ın bir parçası olarak ele almış bulunuyorum. Yanlıştır; özür dileyerek düzeltiyorum.

Gerçi böyle bir yanlışlık maddi yapıya uyuyor; bizim bir savunmamız olmadığı, kararın aleyhine bilirkişi raporu da yok sayıldığı için, kararınız tümüyle Savcılık mütealası doğrultusundadır. Fakat yine de yanlış yanlıştır ve bundan dolayı özür diliyoruz.

Devam ediyorum. Malatya DGM Savcılığı, mütalaa-sında, benim için, "sanığın sosyal kişiliği gözönüne alındığında da özel kast ile hareket ettiği" ifadesini kullanıyor. Nereden ve nasıl biliyor; ben huzurunuzda ilk kez geliyorum.

Savcılık makamı şunları da yazıyor: "Sanıkta özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu böyle bir ortamı istismar etmeyi ve bu amaçla özel kast altında Türk mülhazasıyla milli duyguları zayıflatmak amacını güttüğü sanığın hazırlık ve Savcılık beyanlarından anlaşılmalıdır." Bu cümle tümüyle gerçek dışıdır ve çok haksızdır.

Bu davayla ilgili olarak benim verilmiş bir tek Savcılık ifadem bile bulunmuyor. Gaziantep konuşmamdan sonra fizik zor uygulanmak üzere götürüldüğüm siyasi

şubede bana sadece "Kürtlere özgürlük" suçlaması yüklenmek istendi. Böyle bir ifade kullanmadığım kesindir; tümüyle uydurma olduğu, yine dosya incelemesinden görülebiliyor.

Bir soru çıkıyor: Peki Savcılık makamı, beni hiç görmeden ve elindeki dosyada benim kastım ile ilgili hiçbir bilgi yokken böylesine yargılara nasıl ulaşıyor. Bu sorunun bir tek cevabı var: Savcılık makamında, dosyalara itihal etmeyi düşünmediği, istihbarat raporları vardır. MIT'in hakkındaki değerlendirmesinin böyle olduğundan ve bunu raporla Savcılık makamına ulaştırdığından kuşku duymuyorum. Savcılık, istihbarat raporlarını, iddianamesine aktarıyor.

Savcılık iddiasında, benim için, "beşikteki ve adı konmamış çocukların katliamlarına kadar varan yasadışı bir çete örgütü faaliyetlerini engellemek durumunda olan güvenlik tedbirlerini olayı çarpıtarak bir zulüm diye gösterdiği" ifadesine de yer veriyor. Bu iddiaya şu cevabı vermek zorundayım: Bütün davada en büyük çarpıtma işte buradadır. Savcılık makamı, yine istihbarat raporlarına dayanarak, benimle PKK arasında bir bağ kurmaya çalışıyor.

Dosya ortadadır: Konuşmamda ne çocukların ölümünden ne de silahlı çatışmadan söz ediliyor. Zulüm baskı demektir; baskı ile bebek ölümleri arasında bağ kurmak, ancak Savcılık makamının özel kastı olabilir ve orada kahr. Ben konuşmamda dil üzerinde durdum. Anadilin yasaklanmasını, Türkçe bilmeyen bir annenin görüşme gününde, hapisteki çocuğuyla kendi dilinde konuşmasının engellenmesini hep zulüm olarak gördüm.

Bundan dolayı beni mahkum ediyorsanız, bir itirazım yok; boynum kıldan incedir. Ancak beni istihbarat raporlarındaki bazılara göre mahkum etmeyin; bunu doğru bulmuyorum.

V- SONUÇ

Bir: Kürtçe üzerindeki yasakların kaldırılmasını istemek suç değildir. Yeni rejimde bu istemi dile getirenlerin başında yer aldım ve şimdi bu istem topluma yayıldı. Memnunum.

İki: Kürt kardeşlerimin bir tepkisi vardır. Bunu görmemek imkansız oluyor. Baykal'ın kabahatli olduğunu söyledim. Mahkemeniz, sözlerini, Kürt kardeşlerimin tepki göstermedikleri ve bu nedenle kabahatli oldukları biçimine çevirerek beni mahkum ediyor.

İnsafsızlıktır.

Dosyada doğru sözlerimi de yansıtan polis band gözümü varken, mahkemenizin bunları görmezlikten gelmesini anlayamıyorum.

Dört: Söylemediğim ve sonunda mahkumiyet konusu yapılan sözler mahkemeniz tarafından bilirkişi incelemesine gönderilmiştir. Üç üniversite öğretim üyesi, bana ait olmayan ve yine de suçlanan sözlerde suç bulamadılar.

Mahkemeniz, seçtiği bilirkişinin görüşlerini tümüyle yok sayıyor. Kabulü zor bir durum çıkıyor.

Söyleyeceklerim bu kadar.

Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi'nin bozma kararına uymanızı bekliyorum.

Saygılarımla.

BİRTAKIM OLGULAR İNSANLAR GÖRÜŞLER VE YANLIŞLAR ÜZERİNE

A. Fuad

Kürdistan Press gazetesinin Nisan 1990 tarihli sayısında Orhan Kotan ve N. Bora imzalı iki yazı yayımlandı: "Yalçın Küçük'ün Küçük Yanlışları" ve "İlk Kurşun Teorisi." Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Orhan Kotan'ın kaleme aldığı Küçük Yanlışlar'da dergimizin 31. sayısında yayımlanan ve yakında Dönem Yayıncılığın çıkaracağı Yalçın Küçük'ün Kürtler Üzerine Tezler adlı çalışmasında yer alan tez(ler), N. Bora'nın yazısında ise İsmail Beşikçi'nin Devletlerarası Sömürge Kürdistan ve Bilim-Resmî İdeoloji-Devlet-Demokrasi ve Kürt Sorunu adlı eserlerindeki görüş(ler) 'eleştiri'liyor. Hemen belirtelim ki her iki yazıda da Yalçın Küçük ve İsmail Beşikçi'nin esas görüşleri tartışılmıyor- yazarlarının da böyle bir iddiası yok zaten- sadece Beşikçi'nin tutuklanmasına Yalçın Küçük'ün de ayda birkaç defa DAL hücrelerinde tutulmasına neden olan Kürt devrimci hareketi ile ilgili görüşlerine serzenişlerde bulunuluyor.

"ŞAPKASINI ÖNÜNE KOYUP DÜŞÜNME"Şİ GEREKENLER

Eleştirel olmaktan uzak, sıg bir mantığın ürünü olan bu yazılarda kendisine ve temsil ettiği anlayışa belli bir pay biçmek için nesnel gerçeklerin görmezlikten gelinmesine, saldırgan ve çirkin bir üslup kullanılmasına pek şaşmadım doğrusu. (*) Kotan, Yalçın Küçük'ün "Kısa pantolonla Şam üzerinden Bekaa'ya" gitmesini ve Öcalan'a "Başkan Kardeşim" vs demesini hazmedemiyor ve vehmin ürünü bağlantılar kurmaya çalışıyor. Yalçın Küçük'ün TIP ve Yürüyüş'teki konumu, hele Peyami Arırk'la kurduğu bağlantıyı okurken insan ister istemez Bedri Rahmi'nin sözünü hatırlıyor: "Halamın dört tekerleği olsaydı bisiklet olurdu."

PKK karşıtlığından ibaret olan politik tavırlar Nusaybin'le başlayan kitlesel direnişlerde görüldüğü gibi zaman zaman mücadele karşıtlığına dönüşebiliyor. Bu anlamsız tavrı her iki yazıda da görüleceği gibi mücadeleden "doğal müttefikleri"ne bir düşmanlığı da beraberinde getiriyor. Her iki yazı bu tavrı belgeliyor.

Devam etmeden önce bir noktaya değinmek istiyorum. Bu yazı Kürdistan Press ve onun temsil ettiği anlayışla kapsamlı bir hesaplaşmayı içermiyor. Bunu yapabilecek durumda değilim şu anda. Bu yazı daha çok bir

teşhiri, ulusal kurtuluşçu görünüp ulusal kurtuluş mücadelesine ve onun öncü gücüne pervasız yaklaşımlarda bulunan ülke gerçeğinden kopuk mütecilesmiş bir grubun halet-i ruhiyesini gözler önüne sermeyi amaçlıyor.

Komal gibi Kürtlerin ulus bilincinin oluşmasında payı olan saygın bir oluşumun ardına sığınarak devrimciliğin ve yurtseverliğin sağlama alınmasının pek olanaklı olmadığını vurgulamak istiyorum. Kürt aydınlanmasının temel taşlarından biri olan Komal geçmişte, 12 Eylül öncesinde kaldı. 12 Eylül'ün Kürt devrimci hareketleri için bir milad özelliği vardır. Kürdistanlı bütün oluşumlar bir sınava tabii tutuldu 12 Eylül'le. Kimi yapılar darbeden sonra gücünü toparlayamadı. Dolayısıyla Eylül öncesinden de geri bir konuma düştü ve giderek eridi. Kimileri de bütün zorlukların üstesinden gelerek hayatın her alanında mevzilendi ve mücadeleyi yaygınlaştırarak ülkeyi bir savaş alanına dönüştürdü. Yıllardır sürdürülen ve yüzlerce insanın kanı ile elde edilen kazanımları ülke gerçeğinden habersiz oldukları için göremeyen, görmek istemeyen birtakım grupçukların Avrupa'da üslendikleri metropollerden ezbere reçeteler yazıp postalamaları bir şey ifade etmiyor. Ulusal kurtuluş mücadelesinde yeni durumlar ve süreçlerin yaşandığı ve yeni görevler ve stratejilerin kendini dayattığı bir dönemde basın açıklamalarından, bildirilerinden öte bir çabası gözükmeyen bu grupçukların nesnellikten ne denli uzak olduklarını ve dışardan ahkam kesmeye çalıştıkları için nasıl istenilmeyecek bir konuma düştüklerini görmek için Kotanların temsil ettiği anlayışın politbüro sunun yayımladığı 'parti bildirisi'ne bakmak yeterlidir. (1) Newroz'la başlayan ve ülkenin her yanına yayılan kitlesel direnişe öncülük eden Nusaybin'deki olayları öldürülen gerilla komutanı Kamuran Dündar'ın aşiretsel ilişkilerine bağlayacak kadar (**) kör olan bu anlayışlar bir gün sonra Ömeryanlarla aşiretsel hiçbir bağı olmayan ve Nusaybin'den yüz km uzaklıkta bulunan Cizre'de onbinler sokağa dökülüp ayaklandığında "dilsiz ve kavramsız" kaldılar. Lutfodip öldürülen gerillaların Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinin potansiyelleri içinde yer aldıklarını söylediler ve "şapkalarını önlerine koyup düşünmeye" çalıştılar.

(*) Benzer bir yorumu da Devlet Bakanı Kamran İnan yapmıştı. İnan, Nusaybin'deki olayların başladığı gün bir resepsiyonda Edal İnönü'ye olayların öldürülen gerillanın babası Yusuf Dündar'ın belediye meclis üyesi olmasından kaynaklandığını söylemişti.

(*) Bu bayların 78'deki Rızgari-Ala Rızgari ayrışmasında Hatice Yaşar için kullandıkları "fahiş" sıfatlar hatırladadır.

BAĞIMSIZLIK-BAĞIMLILIK ve KÜRT HAREKETLERİ

Orhan Kotan sözde "küçük" yanlıların üstüne gidiyor. Ancak küçük yanlılar her zaman yaptığı gibi Kürt devrimci hareketine kinini kusmak için bir vesile oluyor. Koşullanmış bir mantıkla olaylara yaklaşıyor. Onun için Yalçın Küçük'ün PKK dışında kalan Kürt hareketlerini yok saydığını, PKK'nın ise "TKSP ve Rızgari'nin vuruşa vuruşa açtığı alanda" (abç) ortaya çıktığını söyleyebiliyor. Kotan, PKK dışındaki hareketlerin 'otonomici' olduğu tezine çok bozuluyor ve "biraz fazla cehalet gösterisi" sergiliyor: "İmdi otonomi programı nasıl olmuş da pekçok Kürdün ve Kürt siyasetinin programı olmuş! Örneğin otonomi programı TKSP'nin mi, DDKD-KIP'in mi, Rızgari'nin mi, Kawa'nın mı programı olmuş!" diye soruyor.

Kotan'ın Kürt hareketinden Rızgari'yi kastettiği anlaşılıyor. Tezler'de KDP'ler, YNK ve benzeri hareketlerin üzerinde ayrıntılı olarak durulduğu halde böyle bir yargıda bulunmak Kürt hareketini Rızgari'yle özdeşleştirmektedir. Bunun ise temelsiz olduğunu son 9-10 yıllık gelişmeler göstermiştir. Ayrıca Yalçın Küçük araştırmasının hiçbir yerinde Kürt hareketini "TC militarizmiyle aynı kefeye koyup karşı-devrimci ilan" etmemiştir. Devrimci ya da karşı-devrimci nitelermelerde bulunmak için sözkonusu güçlerin devrim mücadelesinin verildiği alanlarda olması gerekiyor. Silahlı mücadelenin verildiği topraklarda bugün ne yazık ki PKK'dan başka bir güç

bulunmuyor. Sözkonusu hareketleri yok sayan, devrimci ve karşı-devrimci ilan ederek tutarsız bir tavır sergileyen herkesten çok Orhan Kotan olmuştur. Bunu yakından görebilmek için daha önce yayımlamayı düşündüğümüz ancak çeşitli nedenlerle yayımlamadığımız bir yazısından alıntılar yapmak istiyorum:

"...Sınırları yapıp geçen yüzbinlerce Kürt köylüsünün eylemi, KDP-Yekiti gibi örgütlenmelerin de tarihsel süreçlerini doldurduğuna işaret ediyordu. (...) Peşmerge örgütlenmesi de, aynı sürecin hazin bir sonucu olarak yok olma durumuyla yüzyüze gelmiş oluyor.

"...KDP-Yekiti gibi köklü siyasal hareketler de tarihsel süreçlerini doldurmuş olmanın sancısı içindedirler. (...) K. Kürdistan'da yükselen devrimci dalga karşısında, KDP-Yekiti gibi güçlerin tutumları ikirciklidir. İkircikli olmanın yanında, -bundan çok daha tehdit edici bir biçimde uzlaşmacı özellikler taşımaktadır. KDP-Yekiti gibi güçlerin genel eğilimi Batı'dan gelen kültürel özerklikten yanadır. Buna bağlı olarak TC parlamentosunun getireceği çözümlere (!) umut bağlamışlardır. Bu durumu ile G. Kürdistan Devriminin siyasal güçleri, K. Kürdistan için engelleyici potansiyeller taşıyan tehdit edici unsurlar haline gelmiş durumdadırlar. Bu durumun politik-ideolojik sorunlarda olduğu kadar, maddi ve fiziki sorunlarda da kaçınılmaz çatışmalar yaratacağı ise bugünden görülebilmektedir.

"...K. Kürdistan'daki siyasal güçlerin durumu da, G. Kürdistan'dakine benzer bir yapısal sarsıntı içindedir. On yıla yakın bir süredir muhacereti yaşayan dışardaki Kürt hareketinin durumu oldukça hazindir. Yoğun bir bölünme, parçalanma süreci yaşanmış, örgütler daralmış ve küçülmüşlerdir. (...) Dışarda, ilişkiler, akıl almaz bir uyuşukluk içinde sürdürülmektedir. Bunun yanında politik çerçeve tümü ile parçalanmış ve ideolojik karmaşa maddi bir olgu haline gelmiştir.

"...K. Kürdistanlı bir grup örgütün en son birlik girişiminin ifadesi olan Tevger, gerek ideolojik ve politik açıdan gerekse örgütsel açıdan çürümeye terk edilmiş durumdadır. Esasen başka türlü bir gelişme de beklenmiyordu. Tevger, zamanı ve bileşimi itibariyle keyfi ilişkilerin ürünüydü. Kürt hareketinin ihtiyaç duyduğu merkezi, birleşik bir mücadele örgütünün ortaya çıkmasını engelleyici nitelikler taşıyordu. Bugün bu noktaya gelmiş, tıkanmış durumdadır. Tevger'in doğru dürüst bir yayın organına sahip olmadığı bu dönemde, Türkiye'de yayımlanan iki dergiye ek olarak (Medya Güneşi ve Özgür Gelecek), bir üçüncü dergi (Deng) yayına başlamış durumdadır. Deng, yayın hayatını sürdüremeyen Özgür Gelecek'in yerini doldurmaktadır. Bunlardan Medya Güneşi, Tevger'in kurucu partilerinden PPKK, Deng ise TKSP eğilimidir. Dolayısıyla, Tevger, kolu kanadı kırık, başı kıcı çıplak ortada kalmıştır. Bunun yanında Tevger'in ana güçlerinden biri olan TKSP- Yurtdışı Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde legal partiye yeşil ışık yakarak, muhteva itibariyle Tevger'i işlevsiz bırakma eğilimine girmiştir.

K. Kürdistan'da da daralan küçülen, dilsiz ve kavramsız kalan siyasi güçler TC parlamentosundan çıkacak çözüm önerilerine sarılma eğilimlerine girmişlerdir. Legal parti gibi tümü ile Kürt hareketinin mevcut ve muhtemel potansiyellerini imha etmeye yönelik projelerin birçok çevrede taraftar bulması ideolojik çöküşün ve

politika üretmemenin ifadesidir. Türkiye'de legal bir Kürt partisinin ne objektif ve ne de subjektif şartları vardır. Bu, tümü ile programatik bir yeniden yapılanmayı gerektirmektedir. Bunun yanında - Kürdistan'daki mevcut statünün temel değişikliklere uğramasından yana olmadıkları için, son tahlilde işbirlikçi sayılmaları gereken TC parlamentosundaki Kürt asıllı milletvekillerinin ne politik deneyleri ne de ideolojik-entellektüel birikimleri legal bir Kürt partisinin yükünü omuzlamaya hazır değildir. Bunların TC içinde tartışılabilir bir güç olmaları, varolan partiler içinde ortak davranan gruplar haline gelmeleri ile mümkündür. Bunun dışına düşmeleri durumunda varlıklarının herhangi bir kıymeti harbiyesi olmayacaktır. Ve gerek duyulduğu anda, fonksiyonları sifira indirgenip, devre dışına atılabileceklerdir. Öte yandan, bunlar, Avrupa'daki diploması tacirlerinin küçük hesaplarından büyük heyecanlar duyan bir zavallılığın taşıyıcıları durumuna gelmişlerdir. Kaldı ki Türkiye'de legal bir Kürt partisi olmaz."

Herşey son derece açık ve net değil mi?

Hiçbir Kürt hareketinin, ne İran, ne Irak ne de "Türkiye" KDP'sinin bir bağımsızlık programı olmuştur. İran KDP'si hep "İran İçin Demokrasi Kürdistan İçin Özerklik" sloganını şiar edindi. Irak KDP'sinin mücadelesi de hep "gerçek özerklik"le sınırlı kaldı. 1965'lerde C. Kürdistan'da silahlı mücadelenin etkin olduğu yıllarda kurulan ve daha çok Irak KDP'sinin bir temsilciliği işlevini gören T-KDP'nin Kuzey'den Güney'e tekerlek içinde ilaç götürmenin ötesinde kayda değer bir çalışmasından söz edilmiyor. Bu partiler, hep özerklik için masaya oturtuldu. Her oturularında da Kürt halkına trajediler yaşatıldı. Özerklik istemi hep o partilerin olduğu parçayla sınırlı kaldı. Ancak Kürdistan'ın hiçbir parçası "özerk" olamadı. Bu uzlaşmacı tutum Kasemlo'nun Viyana'da katledilmesine, Barzani gibi Kürdistan çapında saygınlığı olan bir önderin Amerika'da ölmesine neden oldu. Bu ilkesizlik Kürdistan'a gözyaşı, napalm ve "bomba-i kimyadan" başka bir şey getirmedi.

İran KDP'si Irak ve Türkiye'deki ulusal güçlerle karşı karşıya gelmeyi bile göze alarak bu ülkelerin hükümetleriyle çeşitli alanlarda işbirliği yapmaktan kaçınmadı. Barzanilerin önderliğindeki I-KDP de aynı biçimde İran'ı sürekli üs edindi. Ve her fırsatta TC militarizmine iyi dilek mesajları yolladı. YNK ise KDP'den koptuğu yıllarda Irak kuvvetlerinin yanında Barzanlara saldırarak "caş" misyonunu başarıyla yerine getirmiş bir harekettir. Talabani şimdi de Washington-Tahran-Ankara üçgeninde koşturuyor. Bu partiler "K. Kürdistan için engelleyici potansiyeller taşıyan tehdit edici unsurlar haline gelmiş durumdadırlar."

TKSP'ye gelince... TKSP, hiçbir zaman bağımsızlıkçı

olmadı. Sözde eşit haklara sahip iki cumhuriyetli bir federasyon formülasyonunu da bırakarak "legal partiye yeşil ışık" yaktılar. Legale çıkma çabası içinde bulunuyorlar. Yakında havaalanlarından 'ricat'larına tanık olunduğunda şaşmamak gerekiyor. Kasemlo'nun İran için düşündüğü formülün bir versiyonu olan "Türkiye'ye Demokrasi Kürdistan'a Özgürlük" sloganını benimsemiş görünüyorlar.

Kawa, bir örgütün adını çağrıştırmıyor artık. Bugün Kürdistan'da Kawa zulme başkaldıran mitolojik bir kahraman olarak hatırlanıyor sadece. DDKD-KIP-PPKK, T-KDP'nin uzantısı sayılıyor.

Bir grup aydın tarafından kurulan Rızgari daha çok yayın alanında tanınıyor. Kendi kaderini tayin için teorik mücadele veren ve o dönemin koşullarında cesur ve radikal bir çıkış olan Rızgari'nin birçok Kürt devrimcisinin yetişmesinde katkısı olmuştur. 1983'te partileşerek Kürdistan Komünist Partisi adını alan Rızgari geçmişte-

ki sorunları aşamadı. Hep maddi bir güç olamamanın sıkıntısını çekti ve İsveç'e hapsedi. Ardına sığınacak güçler aradı, yıllarca I-KDP'nin gölgesinde kaldı. Bir dönem adeta Türkiye'deki seksiyonu işlevini gördü. TKSP ile de kısa balayılar yaşayan Rızgari'nin PKK konusundaki görüşlerinin halen de net olduğu söylenemez. Yukarıda değindiğimiz 'Siyasal Sorunlar'da Orhan Kotan tehlikeli, deyim yerindeyse düşmanca bir bakış açısını örnekliyor. Kürdistan Komünist Partisi'nin öne sürdüğü tezler 'uzun vadeli ve öncelikle uzmanların ele alabileceği bir teorik çalışmalar' olarak değerlendiriliyor.

Böylece Yalçın Küçük'ün tezleri daha da açıklık kazanıyor:

"İrak Kürdistan Demokratik Partisi, bütün Kürt hareketleri üzerinde, en azından son zamanlara kadar, 'ideolojik' etkiye sahip oldu; bu nedenle, buradan kaynaklanan otonomi programı, PKK ortaya çıkıncaya kadar, Türkiye'de de pek çok Kürdün ve Kürt hareketinin programı sayılabildi.

"PKK, marksizm-leninizmi açıkça ideolojik silah sayan ve giderek yoksul Kürt köylülerine dayanmak isteyen ilk Kürt çıkışıdır."

"Bağımsız ve Birleşik Kürdistan" formülasyonunu ortaya atan ve buna uygun pratikler geliştiren ilk devrimci çıkış PKK olmuştur. Bundan kimsenin kuşku duymaması gerekiyor. 1986'dan beri oluşturulmak istenen ve ülke genelini kapsayan Ulusal Kongre girişimi ve buna bağlı olarak I-KDP ve YNK ile geliştirilen taktik düzeydeki ilişkiler hep bu amaca yönelikti. 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla başlayan, 1985'te ERNK'nin (Eniya Rızgariya Netewa Kürdistan-Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) kurulmasıyla daha da yaygınlaşan, ARGKyle (Arteşa Rızgariya Gelle Kürdistan-Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) ordulaşma safhasını tamamlayan ve bugün ülkenin dört bir yanında yankılanan mücadeledede; bir avuç işbirlikçi feodal kırıntının dışında ezilen Kürdistan halkıyla bütünleşilmiş, Nusaybin, Cizre, Silopi, Idil ve daha birçok yerde görüldüğü gibi kitleler, sömürüye karşı yetkin ayaklanma örnekleri sergilemişlerdir. Devrimci sosyalistlere düşen görev direniş ateşini daha da alevlendirmektir.

Orhan Kotan, Kürt hareketlerinin bağımlı olduğu hep bir başka güce dayandığı tezini PKK bağlamında ele alıyor. Yalçın Küçük'ün Şam'ı ve Halep'i "bir turist gibi" gezdiğini keşfediyor. Ama bağımlılığa neden olan etkileri göremiyor. Sözgelimi Yalçın Küçük, uluslaşmanın geç kalması, sınıfsal ayrışmanın başında olunması, harekete geçen güçlerin çok yamalı yapısı, lider kadrosunun başkaldırılan toplumdaki kopmamış niteliği, Seyid Rıza ve Kadı Muhammed örneği yaptıkları işin ciddiyetini kavrayamamaları gibi bir dizi neden sıralıyor. Ancak Kotan tartışmaya son derece elverişli oldukları halde bu nedenlerin hiçbirini tartışmıyor, tartışacak durumda da görünmüyor. Ne yapıyor Orhan Kotan? Önemsiz ayrıntılarla uğraşiyor, deyim yerindeyse 'gevezelik' yapıyor. Doğrusu bir noktada şaşırıyor: Abdullah Öcalan'a "Sevgili Kardeşim, Sayın Başkan" denilmesine içerliyor. Biz de siyasi polisten başka kimsenin bundan rahatsızlık duymadığını sanıyorduk. Orhan Kotan yanıltıyor.

PKK'nın dış ilişkilerine bakışı, tamamen resmi ideolojinin bakışıyla çıkıyor. Burjuva basın ve militarist güçler her gün, daha önce G. Kürdistan'a karşı girişilen hava akınlarının Suriye'ye karşı yapılmasına davetiye çıkarıyorlar. Bunun sonuç vermeyeceğine inanmış olmaları ki bir süredir sesleri çıkmıyor. Kürt halkının yüzyıllardır karşı karşıya kaldığı tecrit günümüzde PKK'ya uygulanmak isteniyor. Palme suikastı çerçevesinde oluşturulmak istenen ve Türkiye'de Hürriyet gazetesinin sansasyonel haberleriyle desteklenen senaryo, Almanya'da MIT-SAPO ve birtakım Kürt vakıflarının marifetiyle gerçekleşen ve iki yıldır süren dava, emperyalist ülkelerin raporları bu tecridin örneklerinden sadece birkaçıdır. Sovyetler'in soruna ilgisizliğini ve statükocu tutumunu Orhan Kotan tahmin ediyordur. "Suriye'nin kontrolündeki" Bekaa'da mukim Abdullah Öcalan'ın Suriye ile ilişkilerinin Stockholm'de mukim Orhan Kotan ve hareketinin İsveç'le olan ilişkilerinden daha mesafeli olduğunu düşünüyorum. Yalçın Küçük yazı ve konuşmalarında Suriye'yle PKK ilişkisinin hep mesafeli olduğunu vurguladı. PKK'nın her parçadan katılmalar olmakla birlikte Suriye'deki Kürtler arasında örgütlenemediğini belirt-

mişti Sokak'taki söyleşide. Kotan bu konudaki hurafelerine başka dayanaklar aramalıdır.

Dr. Şivan-Barzani çekişmesinin temelinde Barzani'nin Kürt hareketini dış güçlere dayandırtma isteği yatıyordu. Dr. Şivan'ın öldürülmesiyle noktalandı. 1975'te İran Irak'la anlaştı ve Kürtlere destek vermekten vazgeçti. Napalm bombalarından kaçan binlerce insan Kuzey'e sığınmak istedi. Sınırlar açılmadı. Aynı senaryo 1987'de de tekrarlandı. Mollalar rejimi Saddam'la anlaşır anlaşmaz Irak uçakları kimyasal silahlarla Güney'i cehenneme çevirdiler. 'Kürt Nagazakisi' Halepçe'deki soykırım, bu ilkesiz ilişkilerin en büyük faturasıdır. Geçmişte ve günümüzde yaşanan bunca deneye rağmen sözkonusu partilerin tavrı değişmedi. Bugün İran KDP'sinin yetkili organları D. Kürdistan'da değil Irak'ın başkenti Bağdat'ta bulunuyor. Irak KDP ise İran'ı ebedi üs edinmiş görünüyor. Geçmişteki olayların, I-KDP'lilerin Molla Mustafa Barzani'nin mezarına, I-KDP'lilerin de sınırdaki köylere saldırması vs, tekrar yaşanmayacağını kimse garanti edemiyor.

ABD-GÜDÜMLÜ KÜRDİSTAN

ABD son zamanlarda Kürt sorununa yakın ilgi göstermeye başladı. Bu konuda Sovyetler'den daha duyarlı olduğu da söylenebilir. Bu ilgi ve duyarlılığın bir 'CIA programı olan insan hakları' çerçevesinde gelişmediği rahatlıkla görülebilir. ABD, PKK türü marksist-leninist önderlikli hareketleri dışlamak istiyor. Yayımlanan raporlar bu konuda hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak kadar açıktır. 1970'li yıllarda Ortadoğu'daki en güçlü müttefikli İran aracıyla Barzani yönetimindeki KDP ile ilişki kuran ABD bölgedeki egemenliğini pekiştirmede bu hareketten yararlanıyor. Otonom bir yapıda olan KDP uzun yıllar o topraklarda radikal bir hareketin oluşumunu geciktirdi. ABD yıllar önce KDP ile kotardığı ilişkiyi şimdi de Kuzey'de kurmak istiyor ve bunu sağlayacak politikaları uygulamaya sokuyor.

"Ortadoğu'daki yeni dengeler gerektirdiği" için ABD'nin Kürtlere özerklik verilmesini istediğini yazıyor Orhan Kotan. "Yeni dengeler" İran, Irak, Suriye ve Sovyetler'in de içine uzanacak müttefik bir devleti gerektirebilir. Böyle bir müttefik İran'daki mollar rejiminden sonra oluşan boşluğu da dolduracaktır. ABD, Kuzey'deki mücadelenin durgun olduğu dönemlerde I-KDP, I-KDP ve YNK ile sağlam ilişkiler geliştirdi. Bu ilişkiler sayesinde bölgedeki manevra alanı genişledi. Bütün dikkatlerin Kuzey'e çevrildiği bir dönemde 'temizlemek istedikleri ve destekledikleri' var. Yalçın Küçük birçok kesimin, bir ölçüde de Orhan Kotan'ın kabul ettiği bir tutuma işaret ediyor. Bunun resmi şoven görüşle bir bağlantısı görünmüyor. Yalçın Küçük'ün resmi Türk tarih yazımını altüst eden çalışmaları gözönünde bulundurulduğunda böyle bir suçlama komikleşiyor.

Yalçın Küçük'ün "PKK'yı köksüz bırakmamak için" bir yerlere bağlama ihtiyacı duyduğunu ancak ideolojik çıkışları farklı Mahir Çayan ve İbrahim Kaypakkaya çizgisine bağlanmanın yanlış olduğunu belirtiyor Orhan Kotan: "Çayan şehirlere kalkıyor, Kaypakkaya ise kırlardan; Çayan Kemalizme devrimci gömlekler giydireyor, Kaypakkaya kanlı kimliğini açığa çıkarıyor" diyor. Yeni ve özgün düşünceler öne sürdüğünü sanıyor. Çayan ve

Kaypakaya'nın ideolojik çıkışlarının farklı olmadığını iddia eden kimse yok ki. Tezler'de THKP'nin Çayan ve Kaypakaya adına iki ayrı silahlı mücadele yöntemini fiilileştirmek istediği belirlenmesi yapılıyor.

Yalçın Küçük'ün PKK'ya teorik zemin yaratmak, hele hele "köksüz bırakmamak" gibi bir kaygısı bulunmuyor. PKK'nın marksist-leninist temelde oluşan bir teorisi olmakla birlikte bugün Kürdistan'da pratik daha belirleyici oluyor.

Orhan Kotan birkaç sayfa ya da paragraf içinden bir iki sözcük alarak suçlamalarına maddi dayanak yaratmak istiyor. Bu, Türkiye'de DGM savcılarının işidir. İnsanlar Kotanlardan başka işler bekliyor. Ancak PKK ile uğraşmanın dışında bir işlerinin olmadığı anlaşılıyor. PKK'nın ilk fiilileştiği dönemlerde 71 direniş hareketinden etkilendiği genel kabul görmüş bir saptamadır. Bu belirlemede bulunmak PKK'yı Çayan ve Kaypakaya'nın uzantısı saymak anlamına gelmiyor.

Kürt halkına yanlış hedefler göstermeye gelince... Onların kimler olduğunu tarih şimdiden göstermiştir. Kürt halkı kendi hedefini kendisi belirleyecek bir konumdadır. Öncü gücüyle birlikte hedefe doğru hızla ilerlemektedir. Bunu çarpıtmaya çalışmak sonucu olmayan bir çabadır. Sözde katı davranışta reformist bile olamayanların Kürt devrimci hareketi, Kürt halkı adına ahkam kesmeleri dışardan gazel okumaktan öte bir anlam taşımıyor.

KÖLE KİMLİĞİNİ AŞAMAMAK

N. Bora'nın düşünceleri, köle kimliğini yok edememiş, ilk kurşunu sıkamamış bir sömürge insanın bakışını yansıtıyor. Zaman zaman küstahlaşan, yakışsız bir üslup kullanan N. Bora "İlk Kurşun Teorisi"nde şunları yazıyor, özetliyorum:

Beşikçi, yeni kitaplarında (Devletlerarası Sömürge Kürdistan, Bilim-Resmi İdeoloji-Devlet-Demokrasi ve Kürs Sorunu) PKK ile ilgili belirlemeler ve 19. yüzyılda Kürdistan'da sınıf yapısının değiştiğine ilişkin tezler dışında yeni bir durumu tartışmıyor.

Frantz Fanon'un köleliği isyanın ilk işareti saydığı ilk kurşun olayı, ideolojik bir oğudur. İdeolojik cephe savaşıdır. Bu bağlamda 15 Ağustos 1984 Eruh-Şemdinli olayları ilk kurşun değildir. İlk kurşun Diyarbakır DDKO duruşmalarında mahkemeye sunulan İddianameye Cevap metnidir.

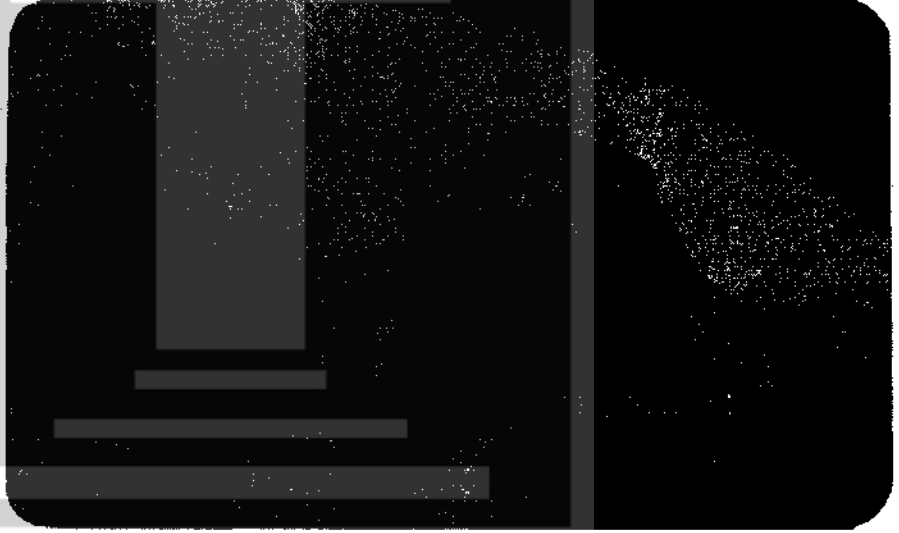
Kitapların polemik yanı ağır bastığı için okuyucu gündemi zorlayan sorunlarla ilgili gerekli bilgileri bulamıyor.

PKK ile ilgili tezleri bilimsel değil, duygusaldır. Kürt hareketini görmezlikten gelmiştir. *Türk burjuva basını* (abç) ile Toplumsal Kurtuluş ve İkibine Doğru gibi dergilerin tek boyutlu verilerini esas almıştır.

Orhan Kotan gibi N. Bora da İsmail Beşikçi'yi eleştirmekten çok ulusal kurtuluş savaşçılarına olan kinini ku-

suyor.

N. Bora'dan "PKK gibi Kürdistan'da tamiri mümkün olmayan tahribatların sorumlusu bir siyasetten söz edildiğinde iki misli titiz ve dikkatli olunması gerektiğini" öğreniyoruz. "PKK'nın ne kadar Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin içinde olduğu, ne kadar dışında ve ona karşı olduğu" N. Bora için "tartışma konusu" olabilir ancak hiçbir Kürdistanlı için bunun tartışmalı olduğunu sanmıyorum. Kürdistan'da saflar net bir biçimde birbirinden ayrılmıştır. Kimin ulusal kurtuluşçu kimin de öyle görüldüğü halde objektif olarak ulusal kurtuluş mücadelesinin karşısında yer aldığı açıklık kazanmış durumdadır. Bunun Boraların, Kotanların kafasında netleşmemiş olması bir şeyi değiştirmiyor. N. Bora'ya sorarsanız, TC öyle bir PKK tablosu çiziyor ki o çerçeve içinde bakıldığında "tüm Kürdistanlı devrimcilerin saniye sektirmeden PKK saflarında yer almaları gerekiyor." Beşikçi Bora'ya göre "gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde

PKK'ya yüklenen ve Kürt hareketi açısından hayati önem taşıyan fonksiyonları tartışma dışı tutuyor." Okurken tiksinti duyduğum bu görüşleri aktarmakla yetiniyorum. N. Bora'yı sorumlu davranmaya davet ediyor ve şu hususları açıklığa kavuşturması gerektiğini düşünüyorum:

-PKK'nın Kürdistan'da yaptığı tamiri mümkün olmayan tahribatlar nelerdir?

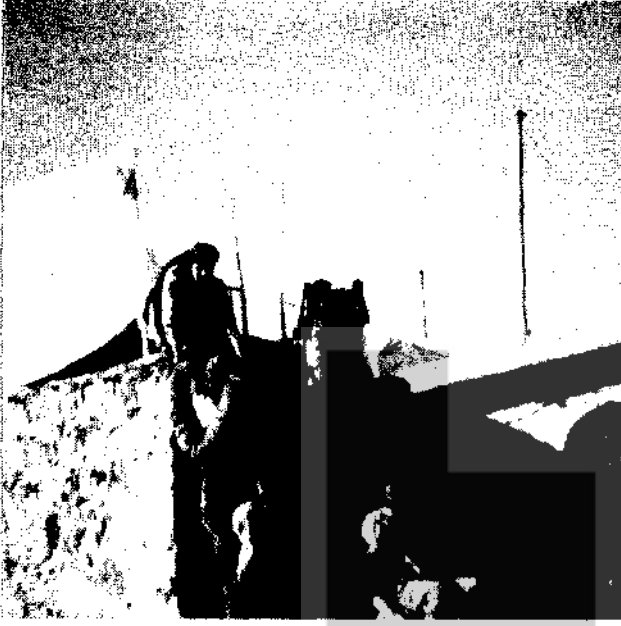
-PKK'nın ulusal kurtuluş mücadelesinin içinde ya da dışında ve ona karşı olduğu sizin için neden tartışmalıdır?

- "Eğer PKK olgusuna TC'nin çizdiği çerçeve içinde bakılacak olursa" diyorsunuz, TC nasıl bir PKK olgusu çiziyor?

-Kürt hareketi açısından hayati önem taşıyan ve ulusal ve uluslararası düzeyde PKK'ya yüklenen fonksiyonlar nelerdir?

N. Bora yazdıklarına açıklık kazandırmak zorundadır. Hem de "olguların sistematik izlemi ve gözlemiyle." Aksi halde bu tür bilinçsiz savrulmalar karşısında düzeyli bir tepki beklememelidir.

Bora'nın savlarıyla bağlantılı olarak bazı konulara

açıklık getirmeye çalışmadan önce Rızgari'nin İsmail Beşikçi'yle ilgili yayımladığı basın açıklamasına değinmek istiyorum. Açıklamanın hangi amaçla kaleme alındığını anlayabilmek güç; Beşikçi, bugün savunduğu görüşlerin çoğunu Rızgari'den aldı. Uluslararası sömürge tezini ilk kez Rızgari ortaya attı. Beşikçi de Komal içinde yer alarak bu görüşleri benimsedi, yetişmesinde Rızgari'nin önemli katkıları oldu. Ancak son kitabımda bilimsel kimliğiyle bağdaşmayacak bir tarafgirlik içindedir. Kitabın bilimsel eleştirinin yapılması gereğine de değinen bildirisinin içeriğini hatırlayabildiğim kadarıyla yansıtmaya çalıştım. Beşikçi'nin DGM'deki duruşmalarının resmi ideoloji ve uygulamalarını yargılamaya dönüştüğü bir dönemde bu tür küçük hesaplar peşinde koşmak Rızgari'ye nasip olmamalıydı.

DOĞU ANADOLU'NUN DÜZENİ ve DDKO

"Bugün Doğu sorununu yalnız ekonomik bakımdan ilerilik ve gerilik sorunu olarak ele almak yanlış bir tutumdur. Doğu sorununun aynı zamanda etnik bir sorun olduğunu gözden uzak tutmamak gerek." (3) 1969 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde sosyoloji asistanlığı yapan İsmail Beşikçi'ye ait olan bu sözler, Kürdistan tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Dersim, Ağrı, Koçgiri, Sason ve daha birçok yerde başlayan ayaklanmalar kanlı bir biçimde bastırılmış, geriye kalan direnişçi unsurlar da ya İstiklal Mahkemelerinde topluca idam edilmiş ya da mecburi iskan yasalarıyla çorak topraklara sürülmüştür. Kemalizme anti- emperyalistlik, çağdaşlık gömleklere giydirmeye çalışan Türkiye sosyalist hareketinin önemli bir kesimi yeni yönetimden yana tavır takınmış; bu dönemde, Kürdistan'da süngü zoruyla asimilasyoncu politikalar uygulamaya sokulmuştur. Kürtler, hayatın her alanında *esaret* altına alınmıştır. 60'ların sonuna kadar Kürtlerden aykırı bir ses çıkmamış, Kürdistan sessizliğe gömülmüştür. 1967'lerde başlayan Doğu Mitingleri ayrışmanın ilk işaretlerini veriyor, 1969'da yayımlanan

Doğu Anadolu'nun Düzeni ve aynı sıralarda kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)'yla bu sessizlik bir ölçüde yırtılmıştır.

Doğu Anadolu'nun Düzeni, her ne kadar sorunu, *araştırmada kullanılan olanakların yetersizliği nedeniyle yapısal bütünü* (Batı İran, Kuzey Irak, Kuzey Suriye) *bir parçası olarak ele almıyor, Türkiye'nin bir parçası olarak Doğu Anadolu'nun sorunlarını Türkiye'nin temel yapısal gelişmelerinden bağımsız olarak düşünemiyor* ve genel olarak *Kemalist denilebilecek yaklaşımlar* içeriyorsa da bu alanda yapılmış en yetkin araştırma olma niteliğini halen de koruyor. Aynı dönemde TIP içerisinde yer alan bir grup "küçük burjuva" Kürt aydını tarafından kurulan DDKO, Kürdistan'ın birçok yerinde şubeler açmış, ulusal bilincin uyanmasında önemli katkıları olmuştur. Genel olarak SGÖ, TÖS, İLKSEN gibi örgütlerle içiçe yaşayıp TIP'in 4. Olağan kongresi'nde delegeler içinde etkili bir çalışma yürüterek kongrede onaylanan ve TIP'in kapatılmasına neden olan Kürtler hakkındaki kararın alınmasını sağlamışlardır. (4) Kendilerini *Devrimci Doğulu Öğrenciler* olarak tanıtan DDKO'cular 1970'lerdeki komando hareketleri karşısında dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a olaylar hakkında raporlar hazırlamışlardır. Bu rapor TBMM'de de tartışılmıştır. Sorunu daha çok Doğu halkının geri kalma, ekonomik birtakım ayrıcalıklardan yoksun olma biçiminde algılayan DDKO'cular kesin bir kopuşu gerçekleştirememişlerdir.

12 Mart darbesinden sonra Diyarbakır'da başlayan duruşmalarda daha köktenci düşüncelerin dile getirildiğini görüyoruz. Beşikçi'nin deyişle duruşmalar sürecinde "Kürt insanı kendi kimliği üzerinde, Kürt halkı, Kürt toplumu, Kürt tarihi, Kürt dili, Kürt kültürü, Kürt edebiyatı, Kürdistan gibi kategoriler üzerinde düşünmeye başlamış" (5) resmi ideoloji birçok yanıyla sorgulanarak süngü zoruyla sürdürülen asimilasyoncu politikalar sekteye uğratılmıştır.

İsmail Beşikçi o sırada Diyarbakır'da, cezaevindedir. 165 sayfalık İddianameye Cevap metninde ulusal soruna ağırlıklı olarak yer verilmesinde, böylece sorunun "vesikalandırılmasında" en önemli pay Beşikçi'ye düşmüştür. DDKO kurucularından Faça Hüseyin Sağrıç'ın savunmanın hazırlık süreciyle ilgili anlattığı bir anısını aktarmakta yarar görüyorum: "İsmail Beşikçi bana 'Abi', dedi 'durum bildiğin gibi değil, bütün Kürt aydınlarını buraya toplamaşlar ve hiçbirisi Kürt meselesinden davaya girmiyor, hepsi sımsal meseleyi eže alıyor, bu çok yanlıştır. Bu bir sınavdır. Bütün dünya bu sınava bakacaktır. Burada eğer Kürt meselesi vesikalandırılmazsa gerçekten biz acı çekeceğiz. Gençlerin içerisine girdim. Beni de çok yerdiler. Nihayet komün olarak (milli meselelerin) savunulmasına karar verdik." (6) Ondan sonra konu bölümümü yapıyor ve İsmail Beşikçi sosyoloji, Faça Hüseyin Sağrıç dil ve edebiyat, Mümtaz Kotan tarih kısmını yazıyor. 165 sayfalık İddianameye Cevap metni böyle oluşuyor.

Kürdistan'da uygulanan imha politikalarından yaklaşık 30 yıl sonra Kürtler, kendilerini etraflı bir biçimde ilk kez 1971 duruşmalarında ifade ediyorlar. 71 duruşmalarıyla günümüzde gelinen süreç arasındaki farkları Beşikçinin şu sözlerinde bulmak mümkün: "71 duruşmalarında Kürtler mahkemelerde Kürtçenin Türkçeden ayrı bir dil olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı. 1980'li yıl-

larda ise doğrudan doğruya Kürtçe konuşuyorlar. Bu tavır ve davranışlarını mahkemelerde kararlı ve ısrarlı bir şekilde sürdürüyorlar." (7)

Olumlu yanlarına karşın Ocak Komünü'nün hazırladığı İddianameye Cevap metni N.Bora'nın iddia ettiği gibi sömürgecilğe sıkılmış ilk kurşun değildir. Böyle bir özelliği yoktur. Bora, son derece açık olan ilk kurşun olayını *ideolojik bir olgu* olarak değerlendiriyor, ilk kurşunu *ideolojik cephe savaşına* indiriyor. Ve tam da bu noktada yakındığı mantıkla hareket etmiş oluyor. "Tarihi kendisiyle başlatan bu sarsak mantık," sözcüklerin, kavramların nesnel anlamlarını gözönünde bulundurmaz. Böyle olduğu için de son derece açık olan durumları *kaos* olarak niteliyorlar. Asolan kavram ve sözcükeri yerli yerinde kullanmak, onlara gerçek anlamlarını vermektir.

İLK KURŞUN OLAYI VE 15 AĞUSTOS ATILIMI

Bir Fransız sömürgesi olan Martinik'te doğan Frantz Fanon, 1950'li yıllarda genel valinin isteği üzerine Ceza-yir'e yerleşir ve bir klinikte hekimlik yapmaya başlar. Kısa bir süre sonra Ulusal Özgürlük Cephesi'yle ilişkiye geçen Fanon, FLN'de aktif görevlerde bulunur, uluslararası toplantılara temsilci olarak katılır. Siyah Deri Beyaz Maske, Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi ve Yeryüzünün Lanetlileri adlı eserleri Türkçeye de çevrilmiş olan Fanon, ulusal bağımsızlığı ve sömürgecilikten kurtuluşu şiddete dayandırıyor. Sömürgeciliğin doğasından kaynaklanan şiddet eyleminin ancak büyük güçte bir başka şiddet karşısında boyun eğeceğini savunuyor. Fanon'a göre bir savaşçının sömürgeciye sığıdığı ilk kurşun kendinedir. İlk kurşunla sömürge insanı kendi köle kimliğini, sömürgeciler tarafından oluşturulmuş sinsi, hain, pısrık, ezik kişiliğini yok eder ve yepyeni bir kişilikle ortaya çıkar. Ondan sonra atılan ikinci kurşun sömürgeciye sıkılmıştır.

Fanon, ilk kurşun olayından örgütlü bir güç tarafından sömürgecilğe karşı yürütülen silahlı mücadeleyi kastediyor ve şiddetin sömürge insanı üzerindeki etkisine değiniyor:

"Hayallerle geçen yıllardan, şaşırtıcı düşlere gömüldükten sonra sömürgeleştirilen insan, parmağı tetikte, varlığını yadsıyan tüm güçlere, sömürgeci güçlere meydan okur. (8)

"Şiddet, sömürgeleştirilen insana özgürlüğünü sağlayan bir oğudur. (9)

"Sömürgeleştirilen insan şiddet içinde ve şiddet yoluyla özgürlüğünü elde eder. (10)

"Yalnızca şiddet, önderleri tarafından örgütlenip eğitilen halk tarafında uygulanan şiddet, kitlelerin toplumsal hakikatleri anlamasını sağlayabilir.

"Sömürgeleştirilen insan için hayat ancak sömürgecinin kokuşan cesedi üzerinde varolacaktır." (11)

Jean-Paul Sartre'in "Engels'ten bu yana tarih süreçlerini gün ışığına çıkaran ilk kişi" olarak söz ettiği Fanon ilk kurşun olayının ancak şiddetle, silahlı mücadeleyle olabileceğini düşünüyor. Sömürge insanı şiddete koşullandırılmıştır. "Şiddetin bıraktığı izleri yine şiddetten başka hiçbir şeyin silemeyeceğini" unutmamak gerekiyor. Diyarbakır cezaevinde hazırlanan İddianameye Cevap metni teorik konularda önemi ipuçları veriyor. An-

cak militan kadrolarla sınırlı kalıyor. HRK'nin (Hezen Rızgariya Kurdistan-Kürdistan Kurtuluş Birlikleri) 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli'de gerçekleştirdiği eylemler ise ulusal kurtuluş mücadelesinde ciddi bir sıçramayı ifade ediyor. Planlı, programlı bir gerilla mücadelesinin ilk basamaklarını oluşturuyor. Bu anlamda 15 Ağustos atılımı sömürgecilğe sıkılmış ilk kurşundur. Bir metnin Kürdistan genelini kapsayan, sömürge kişiliği yok edecek düzeyde bir etkiye sahip olduğunu söylemek abartılı ve temeli olmayan bir iddiadır. 15 Ağustos atılımının pratikteki yansımalarını, köle kişiliği yok edici etkileri Türkiye'den Irak'a gidip gelen TIR şöforleri bile farkedebiliyor.

Sömürgecilerin muazzam güçlerine karşın bugün ülkeyi baştanbaşa saran devrimci direnişin yoksul Kürt köylüsü, işçisi ve aydını üzerindeki olumlu etkilerini gözlemlemek mümkün. Kürdistan'da bugün asıl hortlakların kimler olduğu biliniyor. 15 Ağustos'la birlikte bu hortlakların insana özgü niteliklerinin (korkmak, ölmek vs) olduğu görüldü. Daha önceleri bir bekçinin bile çıplak bir biçimde sıraya dizdiği, bok yedirdiği insanlar bugün destanlar yaratıyor. Sömürgecilğe karşı uygulanan şiddet, sömürge insanının kendisine güvenmesini sağlıyor. Çocukların, kadınların göğüslerini kurşunlara siper edercesine taş ve sopalarla özel timlere saldırmaları, panzerlerin karşısına dikilmesi bu güven duygusuyla açıklanabilir. 15 Ağustos 1984 atılımından günümüze kadar olan süreçte sömürge kişiliği yok edilmiş "Kürt insanı" gerçek kimliğini savunmaya başlamıştır.

GÜNDEMİ ZORLAYAN SORUNLAR

N.Bora, Beşikçi'nin yeni kitaplarındaki görüşleri yüzeysel bir biçimde değerlendiriyor. 'Yeni bir şey söylemiyor' gibi kaba ve beylik yaklaşımlar Bora'nın kitapları okuyup okumadığı konusunda kuşkuya düşürüyor insanı. Kitapların polemik yanı ağır basıyor, dolayısıyla okuyucu gündemi zorlayan sorunlarla ilgili gerekli bilgileri bulamıyor Bora'ya göre.

Beşikçi gerçekten 'yeni' bir durumu tartışıyor mu? Bora'ya kitapları yeniden okumasını tavsiye ediyorum. Kürdistan'ın sömürge bile olmadığı, sorunları sadece sınıf mücadelesi açısından değil etnik açıdan da irdelemek gerektiği, Kürdistan'daki egemen sınıfın süreç içeri-

sinde 'ajan sınıf' konumuna geldiği, bugün kitlesel direnişlere kaynaklık eden, gerillaların cesetlerinin halk tarafından sahiplenilmesi sorunu ve mahkemelerde Kürtçe konuşulması, Kürtçe savunma yapılması gerekliliğine işaret eden görüşler tartışmaya son derece açık, yeni görüşlerdir. Ama N. Bora'nın PKK'dan başka hiçbir sorunu olmadığı için bunları görmezlikten gelebiliyor. Söze mi Beşikçi Kürdistan artık eski Kürdistan değildir, belirlemesini mi yapıyor, geçiniz. Çünkü "dağlarda bir gök gü-rültüsü gibi yaşayan" gerillalardan söz ediyor. İlk kurşun olayını mı ele ahyore? Olmaz! T-KDP, DDKO, Ocak Komünü vs dururken 15 Ağustos'u ön plana çıkarıyor.

pishanelerde geçirmiş bir bilim adamı? PKK olgusu bir gerçekliktir. Önemli ölçüde Türkiye'nin gündemini belirliyor. Beşikçi'nin bunu görmezlikten gelmesini, olgulara sırt çevirmesini beklemek safdilliktir. Onu TC'nin bile başaramadığı sınırlar içine çekmeye çalışmak boş bir çabadır. Kürdistan'la ilgili herkesin gözönünde bulundurması ve politika belirlemeye çalışırken hesaba katması gereken bir güçtür gerilla.

Bora, bu suçlamalarda bulunmadan önce Komal Yayınları arasında çıkan Bilim Yöntemi ve Türkiye'deki Uygulama dizisine baksaydı bu tür hatalar yapmayabilirdi. İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni'ni yaz-

dıktan sonra çeşitli kovuşturmalara uğradı, üniversiteden atıldı, yıllarca hapis yattı. 70'li yıllardan sonra Beşikçi'nin bilimsel araştırma yapma koşulları kalmamıştı.

Sonraki yıllarda da incelemelerine ara vermeyen Beşikçi, bilim yöntemi üzerinde çalışmaya başladı. Türkiye'de 50-60 yıldır bilim olarak sunulan, olgulara dayanmayan resmi ideolojiyi sorgulamadan Doğu Anadolu'nun düzeninin yazılmayacağını belirtir. Bilim Yöntemi ve Türkiye'deki Uygulamalar ı;

1. Kürtlerin Mecburi İskanı
2. Türk Tarih Tezi ve Kürt Sorunu

3. Cumhuriyet Halk Fırkası Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu,

Bu sorgulamaların ilk ürünleridir. Beşikçi'nin son çalışmaları da bu bağlamda ele alınabilir. Kürt sorununun bazı boyutlarına dikkat

çekmeye ve sorular sormaya çalıştığı söylenebilir.

"... Toplumsal Kurtuluş ve İkibine Doğru gibi dergilerin tek boyutlu verileri ..." İkibin'i bilmem ama Toplumsal Kurtuluş'un olayları tek yanlı değerlendirmek gibi bir sorunu bulunmuyor. Gerçeklere saygılıdır Toplumsal Kurtuluş. Kurtuluş, şimdiye kadarki yayınlarıyla "yol açıcı" bir işlev görmüş, Türkiye solu içerisinde örnek denilebilecek bir tavn sergilemiştir.

NOTLAR:

- (1) Rızgari Parti Bildirisi, 23 Mart 1990.
- (2) Orhan Kotan, Siyasal Sorunlar, Kürdistan Press.
- (3) İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni (Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller), s. 11, E Yay. İstanbul 1969.
- (4) Ümit Fırat, Devrimci Doğu Kültür Ocakları, s. 2118-19, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yay. İstanbul 1990.
- (5) İsmail Beşikçi, Devletlerarası Sömürge: Kürdistan, s. 9, Alan Yay. İstanbul 1990.
- (6) Hüseyin Sağlık, Defter Dergisi, Sayı 11, s. 70-71.
- (7) İsmail Beşikçi, agy, s. 10.
- (8) Frantz Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri, s. 62. Burhan Yay. İstanbul 1984.
- (9) agy. s. 74.
- (10) agy. s. 84.
- (11) agy. s. 89.

İsmail Beşikçi, Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki duruşmalarında, Türk basınının Milli İstihbarat Teşkilatı'nın bir şubesi gibi çalıştığını söylediği sıralarda, N. Bora, Beşikçi'nin görüşlerini MIT'in yan kuruluşları konumunda olan Türk burjuva basınının verilerine dayandığını yazıyordu. Bora ve benzerleri bu görüşlerini yayımlamakla ve Beşikçi'yle dayanışma kampanyaları yerine karşı propogandalar yapmakla yetinmemiş olacaktı ki Hoca'ya, Sağmalcılar'a da yazma gereği duyuyorlardı.

GERÇEK SAYGISI

N. Bora Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet adlarını gördüğü her yerde irkiliyor. Beşikçi'nin tezlerini basına yansıyan haberler üzerine oturtuğunu sanıyor. Hayır, değil! Bu, çok yüzeysel bir bakıştır. Beşikçi, MIT'in şubesi konumundaki basına yansıyabilen olayları, yöneticilerin tutumlarını, haberler arasındaki çelişkileri, bilim adamı titizliğiyle ele alıyor. Bir gazete ya da dergide yayımlanan haberlere göndermelerde bulunmak, o yayınların verilerini esas almak demek değildir. Beşikçi'nin hiçbir tezi Türk basınının verilerine dayanmıyor. T. Kürdistan'ında yaşayan Kürt toplumu üzerine inceleme-araştırma yapan bir bilim adamı gerçekleri görmezlikten gelebilir mi? Özellikle İsmail Beşikçi gibi bilim adamı kişiliğinden hiç ödün vermeyen ve bunun için ömrünü ha-

Bir Derginin Düşündükleri: Zorluk Nerede ?

"DEMOKRAT!" ELEŞTİRİSİZ ELEŞTİRMEN

Onur Erk

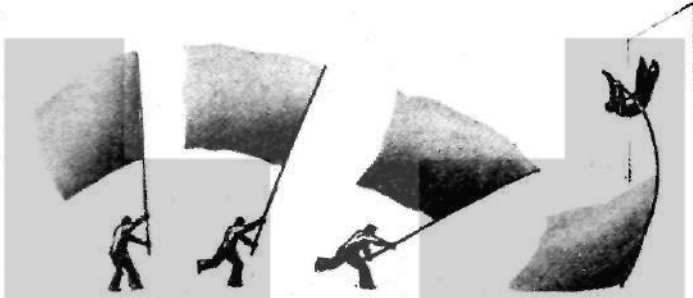
Ay geçmiyor ki "yeni" bir yayın organının doğum haberleri ile karşılaşılmasın. Ülkemizin entellektüel zenginliğinin mi, yoksa ayrık otları türünden köksüzlüğün mü fişkırmasıdır? Cidden düşünülmemelidir.

Kitle iletişimde devasa teknolojik alternatiflerin neredeyse teknelci basını, topyekün matbuatı marjinalleştirdiği bir çağda, sosyalistler, üstelik müşterisi "biz" olan dergicilikten öte bir iş bilmezler mi? Neyse; biz devrimci basının kültürel ortamımızın yediveren gülleri olduğuna inancımızı koruyarak "Demokrat!"a hoş geldin diyoruz.

Demokrat halkımız, demokrat sanatçımız, demokrat politikacılarımız, demokrat bilim adamımız derken bir de "Demokrat!" yayınıımız oldu. "Demokrat!" henüz yorgunluğunu atamamış gibi, demokratlar arasına dönüşünde bildik eda yok. Edasını özleyip özlemekten ayrı, oto-sansürünü uygulayacak denli yumuşaklığı "tercih edışı" dikkatimizi çekti.

Kaldı ki Kürt aydınlanması ve ayaklanması de facto bir olgu. Politik şiddetin belli doğrultuda diilendirdiği kütesellik gündemde. Literatürel düzeyde de bedeli göze alınarak küçümsemez meşruiyete ulaştı. Kara bantlı buluşlar sorunun çözümünü kolaylaştırılmaz, gerilerdir. Türkiye devrimci durum kuşağında bir ülke. Bunun ekonomide ve siyasette birçok göstergesi var. En çok göze çarpan yüksek enflasyon tansiyonu değil, muhalefetsizliğe rağmen yönetememek; burjuva muhalefetin pasifizmini tam bir Kemalist devlet mutabakatı ile aktif katkıya dönüştüğü bir ülkede hükümet etmenin iktidarsızlıkla atbaşı gitmesidir. Tarihin, kendiliğindenliği ile mutlaka kaydedeceği mevzuatı aşıcı, yaratıcı işçi direnişleri, sesi derinden derine duyulan üretici-köylü ve memur kıpırdanışları ayrı, Doğu'da, bir iç savaş cephesi açıldığı görülüyor. Bu, devrimci durumun en zayıf noktada patladığına işarettir. Deyim uygunsu, emperyalizmin kıskacındaki Türkiye'nin bünyesinde gizli potansiyel kriz yumağını, eşitsiz gelişim yasası, toprakların doğusuna fırlatmıştır. Vaziyet buna göre belirlenmelidir.

Türkiye ilerici/devrimci insanı, tarihsel perspektifi-

ni döngüsel onar yıllık çerçevenin içine hapsedmek zorunda mıdır? Geleceğe yürüyüşün uzak sınırına katettiği dönemlerin fotoğrafını mı dikmelidir? Sadece mazinin kalıntıları ve kırıntılarıyla mı aydınlatılabilecektir yeni bir toplum tasarısını?

Eylül sonrası içine girilen ya da düşülen süreç, bu soruları sesli sormayı ne yazık ki ge-

rekli hale getirdi. Tıpkı tepesinden tokatlandıkça eteklere kapanan mürid örneği, Eylülizm karşısında/altında demokrasi tapımcılığı, kavgacı sol kadrolara büyük çapta sindi. Eylülist dinamik, sol saflara güncel izini demokrat gölgesiyle düşürdü. Darbe, her gün biraz daha demokrasinin faziletlerini keşfetme ve keşiflerini ayyuka çıkarma yarışılığını bir ince eylem(!) haline getirdi, Türkiye militan solculuğu için. Şiddet ve terör eken Eylülistler soyuna "demokrasi" biçirmek, herhalde bize özgü bir lütuftur. Buraya nokta koyuyorum.

Her dönem, çıkışa rehberlik eden kavramları var Türkiye solunun. Bir bütün olarak siyasi, ideolojik yöneliminin karakterini buradan saptamak mümkün. Şimdilerde revaçta olan "demokrasi", "birlik", "insan hakları" vb kavramların üzerinden giderek yapılabilir bu saptama. Tesadüf değil; geriye itilen, bastırılan, budanan yapıların psikolojisini yansıtıyor. Kendi niteliğinde içkin her bir niceliksel durum varoluşun yegane dayanağı, başka bir deyişle bizatihi niteliği yapıyor. Elbette kapalı devre çeşitli mesajlarla yüklü veya fraksiyoner lekeli kavramların yerine bilimsel gücü ve güvenilirliği yüksek, anonim, acar kavramların kullanılmasını yeğlemek daha uygun. Keza bölünmüş kavramlar ortak geleceğimizin önündeki yapay engellerdir. Örnek olsun; yaşasın "utkan gelenek" ya da "şanlı gelenek" diye başlayan ve "kahrolsun oligarşi" ya da "hedef anti-tekel, İDD (İleri Demokratik Düzen)" retorikleri ile devam eden siyasi edebiyatın bıktırıcı kuruluşu kabul edilmiş olmalı. Ayrıca oligarşi, İDD gibi tespitler, Türkiye şartlarında geçersizdir. Belgileriyle adeta şehvete tutulan insan topluluğumuzdan bugüne yığın, kırılan, kıyıda bir yığın kaldı. Bu değinmenin karamsarlık üretmek ya da kara çalmakla ilgisi yoktur. Yeniden kavramları sivriltirken/üretirken sorumluluğa davettir.

Maddi gerçekliği olan, bilimsel tabana sahip, düşünsel düşsellik taşıyan ve dolayısıyla donanımlısını pratikte fonksiyonel kılan kavramsal önermeler anlamlıdır.

Yeri gelmişken bizim akl-ı evvel solcularımızın moda ettiği bir kavrama "marjinal" kavramına değineceğim. Bu kavram bir durum tespitini betimleme aracı olmaktan çıkmış, düpedüz bir yaşam felsefesini empoze etmenin aracı haline getirilmiştir. Netleşme ve derinleşme (yetişme) adına marjinallik sunan miskinleştirici vazolar hepimizin malumudur. Bilinçli bir geri çekilme döneminde geçici içe kapanmalar, güç toplamanın zaruri uğraşı olabilecek iken, sol, miyopluktan hala kurtulamamıştır. Devlet, açık devrimci mücadeleden kaçışı körüklemek için, sola marjinalliği dayatmaktadır. Marjinallik bir yeni Eylülüst dayatmadır. "Yetişme" gerekçeyle bunun üstünü örtenler, yanlış içindeler. Zira "yetişme" teorik bir sorun olabilir, ama münhasıran teori alanının sorunu değildir.

Bu cümleden olmak üzere, demokrat, bana sempatik gelip gelmemesi bir yana ve hatta anti-marjinal şansı dahi olsa aşılmış bir kavramdır; a) Tarihen miyadını doldurmuştur, b) Özel tarihi ile de soysuzlaşmıştır.

Peki, günümüzde demokratiğin, demokrasiciliğin tahminleri aşar ölçüde popülerite kazanmasının "sırrı nedir? Sanıyorum pazar ekonomisinde saklı. 24 Ocak 1980 "istikrar" kararlarıyla ithal ikameci kalkınma stratejisinden vazgeçilip, ihracat ağırlıklı serbest pazar ekonomisine geçildi. 12 Eylül, "geçiş" kalıcılaştırmanın jandarmalığını üstlendi. Derhal iç ucu modernizasyona dış ucu entegrasyona açılan "paket" in uygulamasına geçildi. Paketin çalışanlar cephesindeki anlamı; reel ücretlerin düşürülmesi iç talebin kısılması dolayısıyla ürün fazlası yaratarak ihracat rezervlerinin artırılması ve bu sürece paralel kitlelerin tepkilerini açığa vurmalarını kolaylaştıran demokratik örgütlenme ve mücadele kanallarının lağvedilmesi idi. Özetle; "daha çok emek, daha çok kar, daha az ücret, daha az tüket, başkaldırma itaat et" rejimin parolası idi. Sermaye cephesinden ise; emperyalizmle tam bütünleşen ve olası iç tehditlere/tehlikelere karşı militarize edilmiş tekelci kapitalist devleti, ucuz işgücüne çevrilmiş ülkeyi, depolitize edilmiş halkı, örgüt ve örgütlülüğü terör ve teröristlikle eş tutan şirket zihniyetli partileri anlatıyordu "paket".

Emperyalist-kapitalist ağı içinde Türkiye'nin payına tarım ambarı olmak düşüyor: GAP ve en fazla tarıma dayalı emek-yoğun sanayileşme kalkınma ufkunu oluşturmaktadır. Haberleşme, ulaşım, liman, sulama elektrik sahalarındaki yatırımların hepsi altyapıya döndürülür, ki bununla da hedeflenen entegrasyona uyumu kolaylaştırmaktır. Ticaret akışını hızlandıran mevzuat düzenlemeleri; ihracatı-ithalatı serbestleştirmeler, kambiyo-gümrük-faiz düzenini değiştirmeler de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Tüm bunlar için Toplumsal Kurtuluş'un Eylülüst reformlar niteliği yerindedir. En büyük Eylülüst reform da temsili demokrasiye son vermek olmuştur. Nasıl mı? Burjuva devlet kurumlarının, parlamentonun, yargının, polis in vb'lerinin işlev ve konumlarını tekelci düzene göre reorganize ederek ünlü "kayıtsız şartsız millet hakimiyeti"ne kütlelerin katılımının edilgen seyircilikten öte geçmediği, Eylülüstün

paradoksal sonuçlarındandır. Bunlar biliniyor. Eklenecek şu: Pazarın da, serbest piyasa ekonomisinin de bir diyalektliği var. Toparlayarak anımsatmaya çalışacağım.

SERBEST PAZAR VE DEMOKRASI İLİŞKİSİ

Pazar, hem ürünlerin hem yeteneklerin mübadeleye sunulduğu ekonomi-politik bir mekandır. İnsanlar, feodal toplumdaki gibi kişisel, hiyerarşik bağımlılıktan uzaklaşmışlardır, ama devletçe desteklenen mülkiyet hakkı ile, bu defa doğrudan doğruya zorlayıcı bütün ilişkilerin yerini serbest pazar için özerk ünite şeklinde mal üretme zorunluluğu almıştır. Para-meta ilişkisi dönemi başlamıştır. Pazar, emeğin kendi öz işgücü üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma hakkını getirmiştir. Kapitalist toplumun "özgürlüğü" budur! Burada dikkat edilmesi gereken birinci husus, bireyle pazar arasında çift yönlü bir ilişkinin kurulmuş olmasıdır. Pazar serbestse emek doğurganı üreticinin de belli serbestilere kavuşturulması kaçınılmazdır. Doğanın bir parçası gibi algılanan pazarın doğal arz ve talep "yasalarına" tabi mekanizmasına en verimli uyumu sağlamanın yolu bunu gerektirir. Umanım acele etmiyorsunuzdur; "ad" koymak için.

Bir yönetici sınıf olarak burjuva sınıfın varoluş ve dolayısıyla özgürlüğünün koşulu, insanla insan arasındaki çıplak zor ilişkilerinin yokluğudur. Yani kapitalizm öncesi (ilkel-komünal toplum hariç) toplumlara özgü, örneğin serfi lorda, lordu bir üst lorda bağlayan türden ilişkiler yoktur. Fakat toplumsal ilişkiler / güvenceler olmaksızın özgürlük, özgürlük değil, toplumun içinde yok olacağı kör bir anarşidir. Bu yüzden burjuva toplumu, insanlar arasında doğrudan doğruya ilişkilerin yokluğundan başka, üretim araçlarına mutlak sahiplik hakkının -özel mülkiyet hakkının- varlığını da içermelidir ki muktedir olabilsin. Bu mutlak hak polis, ordu, mahkemeler vb ekonomi dışı zor aygıtlarıyla muhkem devlet gücünün yedeğinde sürdürülür. Devlet insanların insanlar tarafından apaçık sahipliğini değil de, bir mülkiyet hakkını desteklediği için, sınıfların üstünde arabulucu ve bağımsız bir kurum gibi yükselir. Yeterli sermaye birikimini sağladıktan sonra ekonomik sahadan devletin çekilmesi bu özelliği korumak içindir. Din, hukuk, ahlak vb ideolojik öğelerin de harç olmak ve sis perdeliği yapmak türünden ikili işlevi vardır. Kapitalist toplumun zorlayıcı gücü, kutsal mülkiyet hakkıdır. Hem devlet hem de ona yapışık dayatılmış kapitalist ekonomi, bu zorlayıcı düzeni çoğunluğun bilincinden ve gözünden gizler; ideolojik öğeler gönüllü kitle onayı yaratır. Burjuva açısından bakılıncı, burjuva toplumun özgürlüğü bireyciliğinden, tamamıyla serbest pazarından ve dolaysız toplumsal ilişkilerin olmayışından- ki serbest pazarın varlık nedeni ve ifadesidir bu- kaynaklanan bir özgürlüktür. Oysa, aynı burjuva toplumu bireyciliği ve serbest pazarı otomatik baskı aracı olan zorlayıcı bir toplumdur, toplumun geri kalan kesimi için. Ekonomik ihtiyacın koşullandırdığı çalışma disiplini ile...

Doğrusu onun bireyciliği sürekli bir teknik ilerleyişe hizmet eder. Artı, feodal topluma karşı mücadelesi, toplumun üretici güçlerinin özgürlüğe kavuşmasına yardımcı olmuştur. Hatta burjuva ekonomisi, feodal üst yapıyı genişleten rol oynamıştır, evrimin bir kesitinde. Kuşkusuz kendi karşısına dönüşme dinamikleri ile birlikte. Bu yüzden olmalı, burjuvazi kendi profilini; özgürlük uğruna tek başına savaş veren bir kahraman gibi, özgür doğmuş ve nedendir bilinmez her yerde eli kolu zincirli doğan insanı bağlayan bütün toplumsal ilişkilere karşı dövüşen bir bireyci gibi çizer: Feodal toplumun yasaklarını çözmek, ortadan kaldırmak dürtüsünden, burglardaki kudretini saraya egemen kulmayı imkansızlaştıran ticari-siyasi ayak bağlarından kurtulmak gereksiniminden doğmuş olan burjuva bireyciliğinin, özgürlüğünün ilericiliği ve demokrathlığı iktidar momentinde son bulmuştur.

Savaş, anarşi, bunalım, devrim gibi yapısal zorlamalar, burjuvanın pazara sosyo-ekonomik hakimiyeti ile yakın tehlikesini hissettirir. Burjuvazi özgürlüğünü borçlu olduğu serbest pazar yoluyla sınıf kardeşini dahi proleterleştiren başka bir sürece girer. Bireyciliğin ve bağımsızlığın güvencesi, tekelleşmeyi ve mali sermayeye bağımlılığı doğuran giderek pekiştiren temel unsur haline gelir. Dürüst rekabet yerini şirket koruma ve kurtarmalara, hayali ihracatlara, suni fiat ayarlamalarına, paylaşım savaşlarına bırakır. Sistem bir doğa gücünün şiddeti kontrol edilemeyen pervasızlığıyla işler. Yutmak ve büyümek hareket yasasıdır.

Bütün bunlar burjuvazinin çocukluk dönemindeki özgürlüğü, ilericiliği yitirdiğini anlatmak içindir. Bir misyonun manhki ve tarihi sınırları iktidarla zirveye ulaşmıştır. Bir bakıma serbest pazarın karşıtı olan ideal çaresi -özgürlük, eşitlik, adalet- için başkaldıracak toplumsal gücü de kalmamıştır burjuvazinin. Daha dürüst bir pazar ve daha adil, açık rekabet çılgınlıklarından öte... Bilinmez ki bu hastalıkların anası olan pazarın daha da serbestleşmesini istemek, köleliğin kökleşmesini, çıkmazın katmerleşmesini istemekle eş anlamıdır.

Burjuvazi kendi çelişkisinden yakasını kurtarmak için, kendi hareketinin burgacı üzerinden durur. Demokrasi ve faşizmin aynı düzlemin iki niceliksel durumunu anlatması bu bazda değerlendirilmelidir. Elbette emekçilerin tehditkar gücünün dengeyi etkileyen dışsal bir değişken olduğu unutulmamalıdır. Evet, evet artık "ad" koymanın zamanıdır. Eylül'le Türkiye'ye giydirilen liberalizm elbisesini hatırladımız değil mi? Üç serbestler -dini inanç, düşünce ve kanaat, müteşebbis özgürlüğü- üzerine icra edilen "görmeli" nutukların çaldığı kapıları... Hatırlamanız yerinde oldu. Zira, özgürlük kayıp giderken bol bol özgürlük lafının ne anlama geldiğini tanıdığımız sayesinde anlatabilirim. Liberalizmin sahteliği ya da "erdemi" sopayı abaya sarmasıdır. Eylülizm, liberalize edilen faşizmi niteler bu nedenle. Açıkçası, apoletleri katık etmiş burjuva demokratlar cumhuriyettir Eylülizm. Bu o kadar öyledir ki, '80 Eylül öncesi; bir taraftan AP '61 Anayasası'nı lüks ilan ederken, diğer taraftan CHP o zamanlar kamuoyunda "anti-demokratik yasalar paketi" diye bilinen ve içinde ünlü DGM' lere benzeyen "ihtisas mahkemeleri", "toplumsal

uzlaşma" reçeteleri barındıran düzenlemeleri hazırlıyorlardı. Belleklerimiz yoklayalım. Bugün de, Doğu'daki ulusal uyanış gerekçe gösterilerek devrimci güçlere örtülü bir savaş ilan eden 413, 424 no'lu "kararname"lerin arkasında tüm burjuva siyasetlerin mutabakatı vardır.

Özcesi, hiçbir burjuva siyasetçisinin Eylül rejimine itirazı yoktur; itirazları çokçası Eylül kadrolarınadır. Devrimci hareketi "sadık muhalif" tuzağına düşürecek taşlar döşemekten uzak durulmalıdır. Sınıf bilincini bulanıracak "demokrat" kavramalar sahiplenilmemelidir.

Burjuvazi her aşamada toplumsal "yasakları" ortadan kaldırdıkça onları güçlendirdiğini görmüştür. Feodal yönetim ve toplumsal zorlamalara tepkisi, bir sürü ufak tefek müdahalelerle durmadan bireyin özgürlüğünü kısıtlayan, maddi kuvvetle merkezleşmiş burjuva devletini biçimlendirmiştir. Bireycilik birey düşmanlığını, özgürlük isteği özgürlüğün olumsuzlanmasını doğurmuştur.

Gerçekte emek-değer yasaının beslediği pazar, insanlar arasındaki gerçek ilişkilerin yabancılaşmış, kör bir ifadesinden başka bir şey değildir. Besbelli bu ilişkiler zor ilişkilerdir. Üretim araçlarının sahipliği ile "özgür" emekçinin emeğinin satın alınması yoluyla işleyen ise kapitalizmin karakteristik sömürsüdür. Kapitalistle ücretli emekçi arasındaki ekonomik zor ilişkileri üstü örtülü olduğu için daha acımasız, daha yüzsüzdür. Bu yüzden kapitalist düzen aldatıcı bir bireyciliğin ve içi boş bir özgürlüğün düzenidir. "...Feodal mülkiyetin devrini doldurmuş rejimini reddedip, onun yerine 'akla uygun' bir örgütleniş geçirmek isteyenler, bu aklın saltanatının, aslında burjuvazinin *ülküleştirilmiş* (abc) saltanatından başka bir şey olmadığını farkına..."(1) varmalıdır. Varılmalıdır ki, burjuvazinin iktidar atında pazar kulvarlarında terkettiği demokrathlığını doldurmaya aday olunmasını!

Özetle, demokrasi, tekellerin siyasi gericiliğinin serbest pazardaki adıdır. Demokrat, kapanmış bir tarihsel dönemin hayaletidir. Demokrasi ve demokrat burjuvazinin feodalizme karşı iktidar yürüyüşünün türevleridir. Demokrasi ve demokratın ilericî titreşimleri; işçi ve emekçilerin tarihin sahnesinde kendisi için sınıf olarak yerini almaya başlamaları ile soysuzlaşmıştır.

BÜTÜN ÜLKELERİN DEMOKRATLARI BİRLEŞİN

Melih Pekdemir "Bugün Demokrat Olmak Zor" başlık yazısında, "İçimizde kendisini yalnızca 'demokrat' niteliğiyle ifade eden alçakgönüllü arkadaşlarımızın sayısı çok az.(...) Çoğunlukla her birimiz kendimizi 'sosyalist' diğerlerini 'demokrat' olarak kabul ettiğimize göre, bu özne tercih nesnel düzlemde hepimizin demokrat bir zeminde buluşmasını da sağlamış olur"(2) diyor. Her ne kadar, "eski demokratların bir kısmı (nun) artık yeni şovenler..." haline gelmesi, "demokrat(ın) ait olduğu sınıfa, burjuvaziye, bütünüyle yabancılaş(ması)...", "...burjuva diye bilinenlerin çoğu(nun) burjuva demokrasisini de savun(mamaları)...", "...eski komünistlerin

yeniden sosyal demokrat oldukları bir dünya, demokratların geriye çekildiği bir Türkiye'de ...", "...demokrat ve sosyalist kimliklerin örtüşmekte olduğu..."(3) ileri sürülerek "Demokrat!" nitelemesinin benimsenmiş olduğu açıklanıyor ise de; bir de, öyle anlaşılıyor ki "birlik" güdüsünün bu seçimde rolü var. Pek tabii ayrılık çizgilerini netçe çekmeden birlik mümkün değil. Yalnız birlik ve birleşikliğin birbirine karıştırılmaması gerekir. Birlik, organik bir bütündür. Bilimsel anlamıyla birlik temel karakteristikleri aynı mikro organizmaların, baskın bir karakter içinde erimeleridir. Bu anlamda da Türkiye'de temel karakteristikleri ile birbirine benzeyen sayısız mikro politik yoğunluklar vardır. Her ne olmuştusa olmuş, belli bir merkez-kaç yörüngeye girmişlerdir.

Daha ziyade lider kadronun duygusal, etik, egosantrist dalgalanmaları yörüngeyi yönünü tayin edicidir. Samimi birlik talepçisi ve takipçisi için öncelikli sorun, coğrafyadaki ana rengi ile hiçbir pazarlığa itibar etmeksizin buluşmaktır. İlk söz subjektiftir; işin bu aşamasını tamamlamak elimizdedir.

Birleşiklik bu kadar kolay değildir. En başta teknik ve pratik politika gerektirir. Şu anlamda: Bir çeşitliliği içerecektir. Ayrıklığı varlık nedeni olan, kendisini var eden doğrusu ile bütünleşmiş organizmaların maksimum büyüklükte optimum birlikliliğidir, birleşiklik. Bilimsel olarak birleşiklik ayrılığı içerir. Birlikteki ilgi dağılmasının yerini birleşiklikte ilgi bölünmesi almıştır. Biraz basite indirgeyerek somutlamak mümkün. Sadece çam ağaçlarından oluşan bir orman düşünelim, orman bütünü içinde her biri bir parça olan çam ağaçları tekil ilgi odağıdır ama ilgi bağları aynıdır; şimdi değişik ağaç türlerinden,- diyelim çam, meşe, kayın- oluşan bir orman düşünelim, bu defa orman bütünü içinde her bir ağacın ilgi bağı kendine göredir. Orman olmanın asgari müşterekliği varsayılarak yapılmaktadır bu örnekleme. Şöyle de olabilir; -ki, maksimum büyüklük ve optimum birliklilik o vurguyu taşımaktadır- spesifik orman gruplarını orman kuşağı içinde eklemlemek. Yani sınırları belli bir sınırsızlığı sağlamak. Türkiye'de aranan ve anlaşılabilir olmalıdır. İdeolojik heterojenlik, kanatlı yapı, kolektif önderlikten murad örgütlenmiş birleşiklikli formüleştirmektedir. Birlikte de, birleşiklikte de değişmeyen merkezileşmedir. Merkezileşme, her örgütlenmenin katılım ile beraber en yalın, o ölçüde de yaşamsal kuraldır.

Birlikte tabiyet, birleşiklikte kesişme etkindir. Bu bir organizasyonun baskın tanımıdır. Kabul edilecektir ki, birlikte kendiliğinden çekim, birleşiklikte teknik ve pratik politik özne önplandadır. Bugün foksiyonel olan birleşikliklidir. Yeniden hayata dönüşün sağlanabilmesi, iktidar gücünün ortaya çıkarılabilmesi, birikimsel zenginliğin ve yaratıcı çeşitliliğin kapsanabilmesi gereği, bu böyledir. Birleşiklik, teorik birlikleri dışlamaz, içerir. Teorik birlik olmuş birimlere rağmen, onlarla birlikte var edilmiş yazgısı kurtuluş yolunun zigzaglı diyalektikliğine bağlı bir eser, bir tutumdur birleşik örgütlenme, birleşik mücadele.

Kanım o ki, "Demokrat!" nesnel zeminde var olduğunu iddia ettiği demokratlara katılmalıdır. Katılarak bir çarpıklığı düzeltmelidir. Böylece birlik adına yaratı-

lan kaos tüketicilerinin iptaline yardımı dokunur. Buna birlik adlı topla oyalanarak zaman öldüren ve boşuna enerji harcayan eğilimin de hızla ihtiyacı var.

Son olarak, M. Pekdemir'in "Demokrat!" kavramını yöntemsel ve semantik düzeltme denemesine değineceğim. Birinciyi, dünya sosyalizminin canlı örneklerinin kötü ve olumsuz "malum" durumlarından dolayı ayrışma ihtiyacına bağlıyor. Tarihin pisliklerini ve çirkinliklerini çağrıştırmayacak taze, temiz, diri mesajlar verecek kavramsal üretimler yabana atılamaz. Yeni sol bir yana, nice şeytan taşıyıcının pusudan fırladığı bir konjonktürden geçtiğimiz aşık. Tam da bu noktada hassaslık 73 yıllık dünya sosyalizminin tarihsel bir kazanım olduğunu bilince çıkarmaktır. Teoride mükemmelleşmeye küçük bir pratiğin sonsuz katkıda bulunabileceğini, dolayısıyla bizim reel sosyalizmden geriye gitmeyeceğimizi göstermektedir. Reel sosyalizmden daha ileriye gitmek aslına rücu etmekle olur. Reel sosyalizmden daha ilerisini aslına yapılacak vurgularla tasarlamak mümkün. Sözelimi ileri sosyalizm, devrimci sosyalizm gibi... Yoksa burjuva sınıfının kültüründen ödünç alınmış kavramlar geride mevzi arayışdır. Üstelik en kötü iktidar ideal teorik kurguları beklemekten iyidir. Esas olan dünyayı değiştirmeye girişmektir. Sosyal pasifizizm sadece filozofların "işi" değildir. Dahası, gerek Doğu Avrupa ülkelerinde gerek SSCB'de kapitalist restorasyon süreçlerinin düşünce ve eylem kataloğu demokratizm plan ve programından kurulmuştur. Bundan kalkarak "Sosyalizm öldü", "Marxizmde bunalım var" gibi kehanetlere savrulanlara hak vermek mümkün değildir. Çünkü savaşızsız, sömürsüz, yontensiz, sınıfsız ve sınırsız bir dünya özlemi insanlığın sönmeyen meşalesidir, bu bir. İki: mücadele tarihinin tamamen tarihsel nedenlerle ve maddi şartlardan doğan bir örgütlenme modeli, biziatihi o örgütün evriminde kaçınılmaz bir evre olan model, sosyalizme geçiş ve kuruluşa da tek model olmuşsa bu, sosyalizmle özdeşleştirilemez. İç ve dış, sıcak ve soğuk savaş atmosferinden, tıpkı bir canlı gibi mekanizmalara sahip örgütlerin etkilenmemesi düşünülemez. Savaşların benzeri olağanüstülüklerin insan psikolojisinde, reflekslerde yarattığı donma, tek boyutluluk; örgütlerde daralma, katılma biçiminde kristalleşir. Bolşevik modeli, tarzı reddetmeyi ya da yüceltmeyi değil, mazur görmeyi gerektiren nedenler burada dögümlenir.

Yanlış olan, özel ve özgün; evrensel (içerdiği genel dersler ayrı), her koşula ve somuta uyan teori düzeyine, ilke düzeyine çıkartılmasıdır. Dünya işçi sınıfı hareketinin yüksek maliyetli böyle bir kusuru vardır. Yalnız şunun bilinmesinde de yarar var: Aynı yoldan, aynı zorluklar altında (geri ve çok uluslu bir ülke, çar despotizmi, emperyalist-faşist kuşatma, işçi tulumu giymiş köylüler, uzun gizlilik ve kadrosal kıtlık koşulları...) geçecek her örgüt için mukadderdir Bolşevik model; özellikle tarihsel bir üründür.

Sorun, iktidar öncesi ve sonrası sancılarının ilacı olan yöntem, üslup ve taktikleri, yani lider hegemonyasına dayalı, ideolojik homojenliğe sahip monolitik yapı, dikeyine hiyerarşik, profesyonel yöneticili, gizliliği esas örgütlenme modelini, yeni inşa edilen bir toplumun yö-

netim ve örgütlenmesine ebedi geçirmekten çıkmıştır. Bir yandan toplumdaki objektif çelişki zenginliğini kucaklamak zorlaşırken, diğer yandan çelişkilerin kişiliklerini ortaya çıkaracak kanallar işlemediği, en azından doğal mecralarının dışına itildiği için toplumun dinamiklerinde aksamalar, potansiyelinde durgunlaşmalar, kireçlenmeler ve dolayısıyla içtenice bir çürüme, yabancılaşma, yine o toplumun yuvarlarında yeşermiştir Gorbaçov'la gün ışığına çıkan, Bolşevik modele sığdırılmaya çalışılan toplumsal yönetim ve örgütlenme ağının çözülmesidir. Tek-tipin iflasıdır. Parti yönetimi ve örgütlenmesi, her ayrıntısı ayrı bir kompleks içeren toplumların yönetim ve örgütlenmesine tıpa tıp maket olmaz. Hele sınıfsızlığa, devletsizliğe yönelmek durumundaki toplumlar için. Burada tek ülkede sosyalizmin nesnellikliğini tartışma konusu yapmıyorum, ama insanın uzun vadede insan için ihmal edildiğini, önceliğin maddi ortamın/çerçevenin ıslahına, biyolojik ihtiyaçların tatminine yöneltildiğini, bunun da üretici/tüketici bileşkesi insan öznesinde ikinciden yana moral/manevi estetik,artistik boşluklar oluşturduğunu kaydetmekle yetiniyorum.

Gorbaçov'un dramu çözümü; sosyalizm içi mekanizmalarda aramak yerine, sosyalizmin öz değerlerini seferber etmek yerine, Batı burjuva kurum ve değerleri ithal ederek yanıtlamaya yeltenmesidir.

Semantik düzeltme denemesine gelince; yazısının bir yerinde, "Kavramların eski kapsamlarına ilişkin olgular icat etmek mümkün olmadığına göre, olguları yeniden kavramlaştırmak gerekiyor" diye belirtiyor M. Pekdemir. Yani toplumsal gerçeklerin doğru adlandırılmasını öneriyor. Belki de dilin yanlış kullanılmasına sonucu anlaşmazlıkların, sorunların çoğaldığına inanıyor. Üstelik "demokrasi kavramının adeta tılsımlı bir sözcük haline getirilmesine, dünyanın ve Türkiye'nin aspirini yapılmasına ve Evrenlerin, Özalları, Demirellerin, İnönülerin demokrasisine" tepkisini kaydetmesine rağmen. Hemen belirtmeliyim: Sınıfların bir sözlüğü, kavramların bir tarihi vardır. Kavramı tarihinden, sınıfı sözlüğünden koparırsanız; bünyenin uzuvlarını kesmiş olursunuz. Takacağınız protezlerle kavramları değil, bünyeyi onarmış olursunuz. Demokrasi ve demokrat burjuva kültür cephaneliğinin damgasını taşır. Demokrasi ve demokrasi rehabilite etseniz bile tarihi ve sözlüğü değiştiremezsiniz. Değiştirirseniz zihninizdeki "gerçeklere" uygun olgu icat etmiş olursunuz. Kaldı ki, olgular aynı olgudur: Burjuva ihtilalcisi, burjuva demokrasisi, burjuva mücadelesi ayrı kategorik özelliklerini tarihen tescil ettirmişlerdir. Ters konumlanış, yani sosyalist ihtilalci, sosyalist demokrasi, sosyalist mücadele toplumsal evriminin burjuva aşamasının ileriye açık cephesini omuzlayarak başlamıştır. Lenin'in ifadesiyle "Marksizm, 'her ulusal kültürden yalnızca tutarlı bir şekilde demokratik ve sosyalist olan öğeleri'ni almıştır." Sahipsiz kaldığını düşünmek yanılıdır. Zira kavramlar burjuvaziye yabancılaşmamıştır, burjuvazi kavramları ile birlikte toplumsal ilerlemeye yabancılaşmıştır. Kavramlar ortaya çıkış kapsamaları ile işçi ve emekçilerin mücadelelerine koşut, devrimci sosyalist kültüre kazandırılmışlardır. Burjuvazinin unutulmaz 'ihaneti', tu-

tarlı demokratları, jakobenleri giyotine göndermesidir.

İdeolojik mücadele kavramlarla verilir. Bilim, tarihin köşetaşı olguları hakkında hükmünü vermiş, adını koymuştur. Bunun üzerinde oynamak bilimde deformasyona yakın düşer. Çünkü bilim kendi sistematiği içinde olguları dizisini ve kodlandırışını, sınıyarak elde ettiği kavramlara yüklemiştir. Sosyalizm ve sosyalist; demokrasinin ve demokrasinin mirasını özümseyerek, ama kapitalizmden ve burjuvaziden köklü kopuşu gerçekleştirmiş, insanlığa daha ileri bir yaşam vaadeden ve tarihin devrimci dönüşümünü anlatmak için devreye sokulmuş/üretilmiş kavramlardır.

Demokrasi ve demokrada ısrar, inad burjuva kültüre zaafi, kapitalizmden umudu kesmemeyi anlatıyor. Bu sosyalist söyleme 2. Enternasyonal oportünizmi ile sızmıştır.

Sosyalistler, sosyalist oldukları için ayrıca ve öncelikle demokrat olmalarına hiç gerek yoktur! Dünyamızı ünlem işaretli, "dikkat" komutlu logoların saltanatı bir hayli yaşlandırmıştır. Toplum ve doğanın dehşete düşürücü tahribatı, yağması içinde dünyamız, adeta müthiş bir gençlik aşısı nöbeti ile kıvrılmaktadır. Tuhaf olan, sosyalistlerin, direksiyonu demokratların yeddiemininde görmeleridir.

'80 öncesi tirajı küçük bir dergi (Sosyalist İktidar dergisi) sol içi küfürleşme haline gelen goşizm terimi yerine, enternasyonal mücadele tarihi ve literatürde bir geleneği anlatan "devrimci demokrat" nitelemesini önermişti. Devrimci davranış ve kültürümüz içinde yeni bir açılımdı. O zamanlar, hatırlıyorum, birçokları alınmıştı; küçümsenme sanmıştı. Devrimci, mutlak üstünlük sıfatı olarak fetişize edilmişti; çünkü ancak sertlik, sürerlik kadar, yanbaşında direniş ruhu,ihtilalci tavır eylemli pratik de devrimcinin bereketindedi.Şimdi, yılların kaşarlanmış "Demokrat"ından içeriği doldurularak, "sınıfsal göstergeli demokrasi"den söz edilerek devrimcilik devşiriciliği umuluyor. Hazin.

Hedefe tek başına "...12 Eylül sürecine her düzeyde direnme eğilimi geliştirmek...", bunun için de demokrasiye iman tazeleyerek bir muhalefet hareketi yaratmak konursa aktöre de "Demokrat!" adı yakışır. Gerçi Pekdemir, dergilerine "Demokrat!" adını seçmelerini açıklamanın zorluğundan dem vuruyor ise de bugün kendisinin de parmak bastığı nesnellikler bakımından demokrat olmak kolay, yara alan sosyalizmi savunmak zor iş! Sosyalizm teknesi ne zamandır su almaktadır; zor olan demokrasi sandalına atlamak olmasa gerek. Etik tutarlılık değildir sorun, sorun sosyalizm tarihine kendi tarih öncesi ile birlikte sahip çıkabilmektir.

Öznel niyet olarak devrim istediğinden şüphe etmediğimiz "Demokrat!"ın "Demokrasi Geldi Sosyalizm Zail Oldu" nakaratı tutturana katılmayacağına inancımı yitirmek istemiyorum.

NOTLAR:

- 1-Server Tanilli, *Dünyayı Değiştiren On Yıl, Fransız Devrimi Üstüne*, Say Y. Ank. 3.Bası 1990 S:434
- 2-*Demokrat! Muhalefet Dergisi*, Haziran 1990, syf:6
- 3-*Agd.* s:4-5

KADININ KİMLİK SORUNU

Nuray Bayındır

Kadının özgürlük savaşını emeğin özgürlüğü savaşımıyla içiçedir. Emeğin esareti kadının esaretini getirmiştir. Erkeğin kadının önüne çıkışı üretimdeki ve üretmedeki rolünün abartılması ile olmuştur. İktidar olayının kökeninde ta en eski topluluklar döneminden çobanlıktan kalma bir güdü vardır. Çoban sürünün iktidarındır. Sürüyü yönetir, erkek iktidarı önce hayvanlar sonra da kadınlar üzerinde uygulayageldi. Çoban bütün gün sürüyle birlikte. İnsandan ziyade sürüye yakındır. Sürünün kendi çaldığı flütü dinlemesini, emirlerine uymasını ister. Hayvani yönleri daha gelişkindir. Çobanlığın ataerkilliğe yol açan, geliştiren nihayet kişisel mülkiyetin oluşmasına zemin hazırlayarak tüm sınıflı toplumlara ve günümüzdeki tekelci kapitalist ilişkilere damgasını vuran erkeksi özelliği, kadının tarihsel süreçteki geri kalmışlığının öncülüdür. Marx tarihte ilk özel mülkiyetin sürüler üzerinde oluştuğunu yazar. Özel mülkiyet iktidar olayını besler. İktidar kadına yabancısıdır, kadının toplumsal ve nihai hedefi iktidara karşıdır. Yani devlete karşıdır. (Değerler sisteminin hakim olduğu dönemlerde, yani iktidarın henüz oluşmadığı evrelerde kadının toplumda önemli bir saygınlığı ve yeri vardı.) Ataerkilliğe geçişle birlikte bu yer kadının elinden alındı. Cinsel baskı ve ezilme; iktidarın kurumlaşması ile birlikte; kadının daha önce üretim süreci içindeki avantajlı konumunun sarsılması sonucu gündeme gelir. Kadın entelektüel alandan hızla uzaklaşmıştır.

Ataerkillik eşi benzeri olmayan bir egemenlik sistemidir. Hiçbir sınıf hiçbir sistem böylesine mutlak olmamıştır. Ataerkil ideoloji erkek şovenizmini kadın ve erkekte içselleştirmiştir. Bu öyle bir içselleştirmedir ki, bu yolla bir iç sömürü düzeni ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Ve bu her türlü ırk ayırımından, sınıf farklılaşmasından daha kesin daha katı ve daha sürekli. Buradan ataerkilliğin sınıflarüstü olduğu bir anlam çıkarılmamalıdır. Tam aksine sınıfları içerir. Sınıf üstünlüğüne dayanır. Ataerkillik bu üstünlükten güç alır. Ancak sorun sadece dayandığı temeli kavramakla hallolmuyor. İdeolojideki değişimleri dönüşümleri tarihselliğin ve güncelin karmaşasından görebiliyor muyuz? Kavratabiliyor muyuz? Nasıl açıklamalar getiriyoruz? Neler öneriyoruz?

Bu sorulara geçmeden önce Engels'in İngiltere'deki işçi sınıfı çalışmasından bir paragraf okumak istiyorum. Şöyle diyor:

"Erkeği erkekliğinden ve kadını kadınlığından eden, onları erkeğe gerçek kadınlık ve kadına gerçek erkeklik sunamaz durumda bırakan bu durum, her iki cinsi ve onların kişiliğinde insanlığı en bayağıca aşağılayan bu

durum, pek övüleli, uygarlığımızın son ürünüdür, yüzlerce kuşağın kendi durumlarını ve kendilerini izleyenlerinkini iyileştirmek için gösterdikleri bütün çabaların yeni sonucudur. Sonuçların kendilerinin bütün yorgunluğumuzun ve emeğimizin böyle çocukça şaka ettiğini görürsek, ya insanlıktan ve onun niyetinden ve gidişinden hiç çekinmeksizin kuşkulamalıyız, ya da insani hoplumun mutluluğunu şimdiye kadar yalnız bir yolda aradığını kabul etmeliyiz; cinslerin durumundaki böyle toptan bir altüst olmanın, ancak cinslerin daha başlangıçtan beri birbirinin karşısına yanlış konmasından ileri gelebileceğini kabul etmeliyiz."

Buradan devam edersek kadını hemen hemen bütün yazılı tarihsel süreçte erkeğin karşısına koyan özgül bir faaliyet alanı vardır. Kadının aile içindeki emek faaliyeti. Aile de toplum gibi hareketlidir ve toplumun gelişimine paralel olarak gelişir ve dönüşür. Toplumsal bir üretim birimi olarak kapitalist döneme kadar canlılığını koruyan aile kapitalist dönemle birlikte çözülmeye başlamıştır. Kadın aile içindeki emeğinin, işgücünün yeniden üretiminde sermaye tarafından karşılıksız kullanımını kapitalizm ile birlikte başlar. Sermaye sadece kadın emeğini değil, bin yıllardır ikinci plana itmişliğin içselleştirilmesiyle kendine güvensizliği, itaatkarlığı, anaçlığı da kullanır. Erkeğin denetimindeki boyuneğış sermayenin çıkarına kolayca eklenir. Üretim ve yeniden üretim alanlarının sermayeye belirlenmesi, kadının kapitalizm çağında üretim faaliyetlerine de katılımı belirler. Bu belirleme siyaset, sanat, bilim, tıp, her türlü toplumsal faaliyet alanlarında yer alışı da dolaylı olarak etkiler. Kadının ev içinde harcadığı karşılıksız emeği, ev dışındaki çalışma koşullarını da dolaysız etkiler, daha çok kadını diyebileceğimiz değeri düşük işlerde mevzilenir. Ailedeki konumuna paralel olarak kamu alanında sekreterlik, hemşirelik, öğretmenlik, hosteslik vb yaygın kadın işleri arasındadır. Kırsal alanlardan gelen kadınlar da ülkemiz özgüllüğü düşünüldüğünde daha çok ev temizlikçiliği, kapıcılık, pazarcılık gibi sosyal ve kültürel alana teğet geçen konumlarda bulunabilecek işlerdedir. Sınıfsal konumların bıçak sırtı gibi keskinleştiği toplumu iyice yoksullar ile köşeyi dönenler diye ikiye ayırdığı günümüz toplumsal koşullarında kadının ev dışında çalışması zorunluluk halini almıştır. Sadece kadınlar değil okul çağına gelen tüm bebeler de sokaklara dökülmüş durumdadır. İnsanların evindeki buzdolabını, televizyonunu satarak yurtdışına çıkabilmek için elinde, avucundakini tacirlere kapırdığı bir dönemde yaşıyoruz. Türkiye'de kalanlar açısından yurtdışına kaçışın en ufak umut kapısının dahi bulun-

madığı kesimler için yaşam çekilmez hale gelmiş durumda; yolsuzluk, sahtekarlık, birbirine güvensizlik, ahlaksızlık almış başını gidiyor, tam bir toplumsal çöküntü yaşanıyor. Böylesi dönemlerde fahişelik eski gayri meşruluğundan sıyrılıp toplumun ezici bir çoğunluğunun utanç perdesini yırtar "resmilik" kazanır. İnsanlar aç kalmamak için kendini bile satar. Nitekim Türkiye'de de yaşanan budur. Bekarları bir yana bırakın, evli çiftlerin en az üçte biri bu işi yapmaktadır. Yalnız İstanbul'da yüzbinleri aşan kadın kendini satarak geçinmektedir. "Kutsal aile"nin ipliği pazardadır. Evlilik kurumu düzenin devamını sağlayan tüm kurumlar gibi sıradanlaşmış, erkeğin süregiden iktidarının iki paralık olduğu tenেকে bir kutuya dönmüştür.

Ayrılmak erkeğe toplumsal bakımdan hiçbir zarar vermez yeneden bekar oluverir, ama kadın evlilik yaşamındaki konumunu yani sahiplik konumunu moral anlamda sürdürmeye zorlanırken toplumsal koşullar onu yeni bir sahip aramaya her alandan iter. Herşeye yeniden ve alabildiğine güç şartlarda başlamak zorundadır. Evlilik kurumunun vaz-boz tahtasına döndüğü bugünkü şartlarda bile ayrıldığı eşiyse kısa bir süre sonra tekrar evlenen çalışan bir kadının işyerinden aldığı tazminata mahkeme, eski eşiyse tekrar evlendiği için el koyup işverene vermede tereddüt etmemektedir. Bütününü evliliği

düzenleyen yasalar erkeğin üstünlüğüne göre düzenlenmiştir. Engels'in dediği gibi "Evlilikte erkeğin üstünlüğü, onun ekonomik üstünlüğünün düpedüz sonucudur ve onunla birlikte çöker" ve devam eder, birkaçsa-tır sonra şöyle der "yalnız aşka dayalı evlilik ahlaki ise, yalnız aşkın varolagittiği evlilik ahlakidir. Ama bireysel cinsel aşk nöbetinin süresi bireylere göre, özellikle erkeklerde, çok farklıdır ve sevginin tümüyle sona ermesi ya da yeni bir tutkulu aşkla yitirilmesi, boşanmayı toplum içinde, her iki yan için de, iyi bir iş haline getirir. Yalnız insanlar bir boşanma davasının yararsız çamurlarına batmaktan korunacaklardır.

Öyleyse, kapitalist üretimin yakın olan süpürülmesinden sonra cinsel ilişkilerin düzenlenmesi üzerine bugünden önerebileceğimiz şey, özellikle olumsuz türden-dir, çoğunlukla çökecek olanla sınırlıdır. Peki ama ne olacak? Bu yeni bir kuşak yetişince belli olacak; yaşamlarında bir kadını parayla ya da başka bir toplumsal güç aracılığıyla satın almak durumunda asla kalmamış

erkeklerden ve gerçek aşktan başka hiçbir güdüyle kendini bir erkeğe vermek, üstelik ekonomik sonuçlardan kopup kendini sevdiğine sunmaktan kaçınmak durumunda asla kalmamış kadınlardan bir kuşak. İşte bu insanlar varolunca, bugün yapmaları gerektiğine inanılan şeye hiç kulak asmayacaklar, kendi pratiklerini ve her bireyin pratiğini yargılayacak kamuoyunu kendileri yaratacaklardır.."(F.Engels Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni s. 102-112)

Evet burada Engels'in koyduğu noktayı yeterli görüp kendi pratiklerimize ve daha önce sorulan soruların, özleneni yaratma çabalarındaki politik ve pratik tanımlarına geçelim.

Kadın özgürlüğü, kadın hareketleri hakkında çok

şey söylendi, yazıldı, yazılıyor, söylenenleri söylenmemiş, yazılanları yazılmamış kabul etme diye bir derdimiz olmamalı. Kadının nihai kurtuluşuna yönelik her türden devrimci, radikal ve bilinçli çabalar desteklenmeli ve birbiriyle bağlantılı sürdürülmelidir. Kadın hareketi her ne kadar sınırları belirsiz genel bir tanımlama kapsamında da gelişme dinamikleri taşıyor olsa da ülkemizde oldukça popüler bir döneme giriyor. Bilindiği gibi, kadın konulu yazılara sol siyasi örgütlerin, kümelenelemlerin dergi sayfalarında yıllarca rastlanmadı. '80 sonrası dönemin, oldukça hızlı seyreden toplumsal di-

namiklerindeki sarsıcı etkisi, yeni arayışlar, eskinin düşünce kalıplarının yeniyeye, değişene dar gelen özelliği, toplumsal değişime önderlik edecek güçlerin dağılımı daha bunun gibi pek çok fenomen toplumsal parçalanmışlıktan en çok zarar gören kesim olan kadınların en hassas, en acılı kesimlerinin benzer süreçlerde seslerin duyurularına yol açtı. Cezaevlerinde işkence ve zulmün artışıyla analar, kardeşler, eşler direnişlere geçti.

Fahişeliğin toplumsal bir çözülmeye eş artışıyla, kadının aşağılanışına tepki soldan beslenen çok çeşitli feminist grupların kendi alanlarında eylemliliklerini gündemleştirdi. Tüm bu farklı kanallardan gelen eylemlilik süreci devrimci örgütlerdeki eskiden beri süregelen kadın özgürlüğü konusundaki bilinç geliştirmeye, eylemlilik oluşturmaya yönelik ertelemeci tavrın sorgulanmasını gündemleştirdi. Bunun bugün geç kalınmış da olsa yaşanıyor olmasını oldukça olumlu ve sosyalist düşünce ve davranışın tutuculuk ve sekterliğe galebe çalacağı

günlerin habercisi olarak görüyorum.

Kadın hareketinin esas mücadelesi kimlik savaşımı olmalıdır. Kadının toplumsal savaşımında kendi özgür kimliğiyle yer alabilmesi sağlanmalıdır. Kadın, Kadın Kurtuluş Hareketinde kendini inkar sürecini yaşamalıdır. Yeni, yepyeni insan kimliğiyle toplumsal yaşama katılışında köprü görevi hareketin temel görevi olmalıdır.

Kadın hareketinin oluşturulmasındaki biliçli çaba ve denetim süreç içerisinde kendinden bir denetim ve gelişime dönüşmelidir. Bu ise önüne koyduğu çözümü dayatan, sorunlara karşı, cesareti, kararlı ve sorumlu adımları pratikleştirdiği oranda gerçeklik kazanacaktır.

Kurtuluş hareketinin eylemli, içerdiği kadınlara kendi içsel yasalarını, doğal bir zorunluluk olarak kabul ettirecektir. Burada hiçbir suni zorlamaya yer kalmayacaktır. Herşey kendi doğallığında ve raslantısallığında yürüyecektir. İşlerlik böyle olmalıdır.

Kadının bin yıllardır iktidar odağından uzaklığı, onun kötülüklerinden de en az etkilenmesini getirmiştir. Kadın her türlü zoraki yaptırma karşıdır, kendi özgürlüğünde de bunu yaşatmamalıdır. Sosyalizmin yaşadığı, yaşam tarzı haline getirmeye çalışıldığı bir mevzi olmalıdır Kadın Kurtuluş Hareketi.

Demokrasi kavramı düzen içi bir kavramdır. Devletin örgütlenişine yöneliktir. Hukuksal ve kamusal alandaki eşitlik ve bireysel özgürlüğü temel alan bir kavramdır. Oysa ki kadın özgürlüğü hareketinin, bu talepleri içinde barındırsa da bunları aşan, sosyalizmle sınıflar varolduğu sürece bağlantılı ancak devletin sönüşünü egemenlik-iktidar ilişkisinin yıkılışını hedefleyen talepleri vardır. Bunun için tanımını doğru yapılmalıdır. Demokratik kadın hareketi tanımlaması tam da bu nedenle günümüzde toplumsal ilişkilere müdahaleyi kapsamına almayan bir tanımdır.

Devrimcilerin temel istemleri artık içeriği sulandırılmış, bir zamanların, aydınlık çağının burjuvalarına has paranın özgürlüğünü hedefleyen demokrasi talepleri olmamalıdır, niyetimiz bu bile olmasa, "saf" demokrasi dönemi çok gerilerde kaldı. Demokrasinin günümüzde iyice suyüzüne çıkan önismeleri vardır. Ya burjuva demokrasisinden bahsedeceğiz, hepimiz biliyoruz ki bu bir aldatmacadır ya da proleter demokrasisinden. Başka bir ara tanım yoktur. Burjuvazi arasındaki farklılaşma ve çelişkilerden yol arama Türkiye solunun çok eski hastalığıdır. Kadın hareketinin böyle bir derdi olmamalıdır. Devrimci kadınlar kendi isimleriyle çağrılmalıdır. Demokratik önismi bizlerden çok burjuva kadınlarının, sosyal demokratların tercihi olurdu. Bizde ise böyle bir tanımlama bugünkü konumuzun gerisine düşüşü yansıtır. Niye bir adım ileri Sosyalist Kadın Hareketi demiyoruz da bir adım geri demokratik tanımını alıyoruz.

Türkiye işçi sınıfının niceliksel artışıyla birlikte içinde taşıdığı devrimci dinamiği nesnel koşullarla her gün artan öfkesi onu kendisi için bir sınıf olmaya yöneltecek, sınıf partisinin yaratılmamış olması düzenin ve tarihin en büyük ideolojik kuşatmasında bulunması dünya sosyalizminin bugün içinde bulunduğu konum, tüm gelişmeler Türkiye'nin yeni ve daha büyük krizle-

re gebe olduğunu gösteriyor. Kadın hareketi tam da bu dönemde toplumun içinde bulunduğu koşulların dayattığı ve ideolojik rengini verdiği bir konum içinde olmalıdır.

Kadın Kurtuluş Hareketi sosyalist olmalıdır, ideolojik olarak. Sınıf hareketine bağımlı, örgütsel olarak ise bağımsız olmalıdır.

Kadınlar sınıfların belirginleştiği dönemden bu yana eziliyorlar, sömürülmeleri de kapitalizmle birlikte başlamamıştır; özel mülkiyetin, yani sınıflaşmayı hazırlayan olgunun ortaya çıkışından bu yana dönemsel farklılıklarla günümüze sarkıyor. Bu anlamda sınıfsal bakış açısını bir yana bırakan kesimlerden farklı, temelden farklı bir hedefi olmalıdır. Tarihselliği güncellikle kaynaştırıp geleceğe yönelik bir perspektif çizmeliyiz.

Kadın Kurtuluş Hareketi henüz sınıf hareketinin tek bir sınıf partisinde yoğunlaşmadığı çok parçalı ve dağınıklığın hakim olduğu günümüzde de solun genel özelliğine paralel olarak kaçınılmaz dağınıklığını sürdürecektir.

Kadın hareketindeki çeşitlilik soldaki genel çeşitliliğin birebir yansıması şeklinde anlaşılmalıdır. Kadın hareketi soldaki farklılaşmalardan etkilenir ancak bu farklılaşmalar onun politik mücadele hattını gölgelemelidir.

Kadın hareketinin temel savaşımının kimlik savaşımı olduğu, kadının aile ve toplum yaşamındaki yer alış durumunun sorgulandığı insanların kişiliklerinde yer eden davranış kalıplarının yeni bir bakışla parçalandığı, insanlığın günümüzdeki "insanlık vasıflarının" hangi otoritelerin denetiminde olduğu gerçeğini gün ışığına çıkararak politikaların üretildiği bir alan olmalıdır. Soldaki çeşitlilik ancak kadınların Kadın Kurtuluş Hareketinde yer alışlarında etkili olabilmeli yalnızca. Bu ise kadın hareketinin önüne koyacağı hedeflerin netlik kazanmasıyla mümkün olacaktır.

Sosyalist perspektifli Kadın Kurtuluş Hareketinin ulusal kurtuluş hareketinin kadın gruplarıyla da bağlantısı olmalı, dayanışma ve eylem birliği içinde olunmalıdır.

Feministlerin, devrimci feministlerin, radikal feministlerin, sosyalist feministlerin ve bunun dışındaki düzene muhalif çeşitli kadın gruplarının kadın hareketliliği içindeki yerleri ve oluşturulması gerekli Sosyalist Kadın Hareketi ile ilişkileri her zaman önemli görülmelidir.

Günlük mücadele hedefleri; çalışma, ev, sosyal ve kültürel alana ait talepleri, hukuksal alanın, hukuk sisteminin kökten değiştirilmesini gerektiren talepleri, kadın cinselliğinin metalaştırılmasına, sermayenin zevk aracı haline getirilmesine karşı mücadele araçları oluşturulmalıdır. Bir bütün olarak ataerkilliğin bir toplumsal sistem ve ideoloji olarak yol açtığı iç ve dış sömürü düzenlerine karşı bilinçli bir savaşım yürütülmelidir.

Maddeler çoğalabilir ancak burada önemli olan bağımsız Kadın Kurtuluş Hareketinin kendini tanımlaması ve mücadele hedeflerinin açıklığıdır. Sorunu sosyalizmi hissetme, bir kadın olarak iki kez daha fazla hissetme ve böyle bir sorumlulukla davranma olarak görüyorum.

KADIN

Çelik Bilgin

Bir odaya kapanmak istiyorum ve hep Charles Chaplin'in filmlerini seyretmek istiyorum. Hakkında yazılmış ne kadar kitap varsa okumak istiyorum. Sonra Chaplin hakkında bir kitap yazmak istiyorum.

Nedir, Şarlo?

Bana son direnen insan olarak görünüyor. Çaresiz, kurnaz ve yüzüstü; ancak son derece inat ediyor. Her yerden kovuluyor; sürekli kovulmak, sürekli küçülmeyi anlatıyor. Bütün kapılar Şarlo'nun yüzüne kapanıyor ve Şarlo'ya bütün kapıcılar dev insan görünüyor.

Bütün kapıcılar, oligarklardır. Bütün oligarklar kanserlidirler; hepsi kanserin etkisiyle insandan bozulmuş tekeldirler. Şarlo, çaresiz olduğu için yüzüstü davranmak zorundadır; tekeller, kapıcıları ve oligarklar, kansere uğradıkları için yüzden yoksundurlar.

Sosyalist ülkelerin sorununu bürokraside görenler, öküzü boynuzundan tutanlardır. Bütün Şarlo filmlerinde Şarlo'yu kapı dışarı edenler, tekellerin bürokratlarıdır; kapıcılar oluyorlar. Tekelsi dünyada bürokrasi yaşamın her yerinde var. Tekelsi dünyada yaşayanların hepsi bürokrattırlar ve yaşamıyorlar.

Şarlo, ikinci Don Kişot'tur. Birincisi saldırdıkça büyüyor. İkincisi küçülmek için saldırıyor.

Charles Chaplin, tekelsi dünyaya milyarlarca kapının kapatıldığı bir zamanda insanın son mücadelesini sergiliyor.

Chaplin'den sonra, Batı'da ve etkilediği topraklarda insan yoktur. Artık sadece küçükinsan var. Küçükinsan, insandan farklıdır ve insanın küçüğü değildir; küçükinsan'dır. Tek sözcükle anlatılması gerekiyor.

Bir soru sormak istiyorum: Kim daha çok küçülüyor? Bunun cevabı çok basit; kim daha çok büyümüşse o daha çok küçülüyor. Büyümek ise birikimli olmak anlamına geliyor. Küçükinsanı yaratmak, birikimi ortadan kaldırmak anlamına geliyor.

Birikim köyde değil kentte, işçide değil burjuvazide, kadında değil erkektedir; erkek daha birikimli olduğu için daha çok küçülüyor. Tekelsi dönemde küçükinsan, cinsel olarak, daha çok erkek oluyor.

Promiscuite, tekelsi dönem öncesinde, daha çok "gelişmiş" erkeklerde ve daha az görülüyordu. Birden fazla kişiyi aynı anda sevmek anlamına geliyor; şimdi kadınlarda yayılıyor. Bu yaygınlıkta tekel dünyasının kesikli yaşam ilkesi, sonsuzu aramaya zaman bırakmaması ka-

dar ve belki de daha öncelikle, erkeğin yetmezliğinin etkisini görüyorum. Tekeller, erkeği daha gelişmiş olarak buldukları için, bunları bürokratları yapmada, ikiyüzlü ve fırsatçı, aynı zamanda son derece yüzeysel yaratıklara dönüştürmede zorluk çekmiyorlar.

Tekelsi dünyanın kadını daha az gelişmiş bulması kadının ve insanlığın şansısındır. Ancak kadın bugün şansına değil yıkımına doğru yol alıyor.

Bugün reel sosyalizmin yıkılmasında koşulların yeterli ölçüde gelişmeden gelmesi değil, kapitalizme yetişmek ve geçmek mantığı ile kapitalizmin bütün değerlerini taklit ederek benimsemesi önemli bir rol oynuyor. Kapitalizmin modellerini ve değerlerini taklit kurtuluş değil, yıkım oluyor. Bugün kadın, bir eğilim olarak, kurtuluşuna değil, küçükinsan olmaya koşuyor; kurtuluşunu erkeği taklide bağlayan bir illüzyona sarılıyor.

Kadının kurtuluşu küçükinsanı hedef almakta değil, yeni insanı yaratmadadır. Kadının kurtuluşu erkeğe yetişip geçmekte değil, erkeğin üzerinden sıçramakta yatıyor.

Kadın, yeni kişiliği yarattığı zaman kendisini ve erkeği de kurtarabilir.

Nasıl? İpuçları mutlaka toplumda vardır. Yöntemi, tekelsi düzenin getirdiği sınırları, toplumdaki ipuçlarına dayanarak akıl ve sevgiyle aşmadadır. Bütün özgürlükleri, sevgiyle zorlamaktan geçiyor.

Çok söylenmiştir ve bir kez daha söylemek gerekiyor. Bu düzende, tekelsi sistemde, kadının kurtuluşu mümkün değildir. Tekelsi düzende kadın ancak sürünür.

Kadının kurtuluşu sosyalizmedir. Yeni insan olabilmemesinde yazılıdır. Reel sosyalizmin yeni insanı yaratmaması, sosyalizmin değil realitenin bir eksikliğidir. Reel sosyalizmin, yeterli ölçüde deneyici ve arayıcı olamamasından kaynaklanıyor. Kadın, kurtuluşu için, çok daha deneyici ve başkaldıran olmak durumundadır. Bütün çabası tekelsi düzen ve meşruiyet sınırları içinde kaldığı sürece, bugün bu sınırlar içindedir, kurtuluşuna değil dejenerasyonuna yaklaşır. Kurtuluş için sınırları aşma yürekliliği gerekiyor.

Borsadaki geçici fiyat düşüklüğüne karşın, insanlığın yürüyüşü sosyalizme doğru akıyor.

Kadın, sosyalizme layıktır.

Sosyalizm, insanın kendisi için düşünüp kuracağı en iyi düzendir.

**Kadının kurtuluşu küçükinsanı hedef almakta değil, yeni insanı yaratmadadır.
Kadının kurtuluşu erkeğe yetişip geçmekte değil, erkeğin üzerinden sıçramakta yatıyor**

SORUN

Çelik Bilgin

Ulusal sorun, marksizm-leninizmin en fazla ihmal edilmiş alanlarından birisini oluşturuyor. Yalnızca marksizm-leninizmin değil; İngiliz düşünce adamı Ralph Miliband'ın sözleriyle, "insan bilimlerinin hiçbir alanında ihmal bu kadar çarpıcı" görünmüyor. İnsanlık tarihinin en ateşli alanlarından birisi olan ulus sorununda bu kadar az tutarlı bilgi derlenebilmiş olmasını son derece şaşkıncı buluyorum; yürümek için yeterli ışık sağlayamıyor. Ulus alanunda yürümek, el yordamıyla yürümek anlamına geliyor.

Sorunda eksik bilgiyle donatılmış olmak, ne ölçüde Marx'ın temel düşünce sisteminden kaynaklanıyor; başlangıç olarak bu soruyu ortaya atmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Cevap ararken, konuyla ilgili olmak üzere, Marx'ın düşünce yapısını şöyle özetleyebiliyorum; öncelikle, büyüklüğe, olgunluğa ve gelişmeye doğru gizli bir eğilim var. Marx'ta bunlar, zaman zaman bir sürecin ölçüleri olmaktan çıkıyor ve başlıbaşına ölçütler haline geliyor. Bunu anlaşılır saymak gerek; çünkü, Marx'ın nihai bir hedefi ve proletarya düzeni kurma ideali var. Proletarya düzeni bütün çelişkilerin ortadan kalktığı bir zaman ve mekandır; ancak buraya ulaşmanın en kestirme yolu çelişkilerin artması ve üstelik hızla artması oluyor. Çelişkisiz bir düzene ancak çelişkiler hızla artarsa hızla ulaşıyor; gelişme, olgunlaşma ve büyüme, Marx'ın dünyasında hep çelişkilerin hızla artmasıyla özdeşir.

Böyle bir yaklaşımın ulusal sorunda geçerli politika önermeleri bulmada ciddi güçlükler yaratabileceğini düşünüyorum; kendi mantığı gereği, belli gelişmeyi tamamlayamamış ve belli olgunluk veya büyüklüğe ulaşamamış organizma ve formasyonları olumsuz değerlendirmeye kapılarını açıyor. Tersinden de söylenebilir; belirli gelişme tarihine sahip, olgunlaşmış ve büyüklüğe erişmiş formasyonları ise başlı başına olumlu ele alabiliyor.

Stalin'in zaman zaman ve belki de çok zaman, uluslararası ilişkilerde değil, Sovyet düzeni içinde yeni toplumu yaratmada Rusya milletine prim veren politikalarını buraya bağlamak zor olmayabilir; Rus milleti bir bölümü evrensellik de kazanmış uygarlık değerleri yaratabilen gelişmiş bir millettir. Doğal benzermenin bu yönde olması ve bunu hızlandırmak doğal sayılabiliyor.

Sorunu sosyalizm pratiğine getirmek istemiyorum; bunu, ortadaki bilimsel tartışmayı daha kolaylıkla açabilmek için sözkonusu ediyorum. Asıl sorun, ulus-devlet ve sınıf-devlet ilişkisi ele alındığı zaman ortaya çıkıyor. Marx'ın düşünce sistemindeki büyüklüğe, olgunluğa ve gelişmeye gizli eğilimle birlikte ele alındığında, ulusun devlete veya sınıfın devlete dönmesi için belli bir bü-

yüklük ve olgunluk varsayılıyor.

Aslında dar sistematiği içinde değil de dah genel İre-feransları çerçevesinde düşünüldüğünde Marx'ın sistemi, ortaya koymak istediğim sorunla yüklü görünmüyor. Modern devlet, Batı Avrupa'da On beşinci yüz yıldan sonra doğuyor; Marx, bu yüzyılı, burjuvazinin çocukluk döneminin başlangıcı sayıyor. Modern devlet, burjuvazinin ekonomik anlamda, bu anlamı ben ekliyorum, çocukluk döneminde formasyonunu buluyor; bugün anlaşıldığı anlamıyla modern ulusların doğuşu ise daha sonraki zamanlara denk düşüyor.

Bir aktarma yapmama izin verileceğini umuyorum. Şöyledir: "İspanya'dan bağımsızlığını elde ettiği zaman Hollandalıların veya Kraliçe Elizabeth zamanında İngilizleri ulus saymak hatadır; fakat embriyo halinde ulus vardı ve pek çok Avrupa ülkesinde tam olarak ortaya çıkışı Napolyon Savaşları'nın arefesinde oldu"(*) Buna katılıyorum. Ulus-devlet ve sınıf-devlet, ulusların ve sınıfların ilk gelişme zamanlarında ortaya çıkıyor.

İlk bakışta şaşkıncı görünen bu durum, tersinden bakıldığında daha akla yatkın hale gelebiliyor. Şu soruyu sormak gerekiyor: Henüz gelişmesinin başında olan ulus ya da sınıf, gelişmesini hızlandırmak ve formasyonunu tamamlamak için değilse ne için devlete ihtiyaç duyuyor? Ulusu oluşturan bağların en güçlülerinden birisinin dil bağı olduğu biliniyor. Ancak Fransa'da devrimden önce, yirmi beş milyondan sadece yedi milyonu Paris Fransızcasını anlayabiliyor; daha sonra Paris Fransızcası Fransızların dili haline geliyor. Bir o kadarı Paris Fransızcasıyla çok basit cümleler kurabiliyor ve on milyon ise iki ayrı lehçe konuşuyor. Ortak Fransız dilini yaratan, devrimin geliştirdiği devlettir.

Çok gerilere veya başka tarihlere gitmeye gerek kalmıyor; Türk dilinin ve ulusçuluğunun gelişmesinde 1920 yılında temelleri atılan Türk devleti çok büyük bir sıçrama taşıdır. Modern Türk devletinden önce Türk köylüsü ile Türk yöneticisi veya aydını, Yaban'da Yakup Kadri'nin çarpıcı bir biçimde anlattığı gibi bir Pencaplı ile bir İngiliz kadar birbirine yabancıdır ve birbirlerini anlayamıyorlar. 1920 Türk devletinden önce, çok kapalı köylerde yaşayanlar hariç konuşulan bir Türkçeden söz etmek zordur; modern devlet, Türk dilinin, ulusunun ve burjuvazinin gelişmesini çok hızlandırmıştır.

Ulus bir bağdır; insanlar toplumsal hayvan oldukları için her zaman bağ arıyorlar.

(*) Horace B. Davis, Toward a Marxist Theory of Nationalism, N.Y., 1978, s. 8-9.

Kapitalizm de insanlar arasında bir başka bağ oluşturuyor. Sermayenin kontrolünde insanlar, aynı üretim süreci içinde, yazgılarının birbirine bağlı olduğunu düşünmeye başlıyorlar. Aynı emek sürecinin birbirine bağlı parçaları olmak, her gün benzer işi yapmak ve benzeşmek, diğer bağları geri plana itme gücü taşıyor. Marx, gelişmenin insanı üretimle ilgili olanın dışında bütün bağlardan ve çelişkilerden arındıracağını düşünüyor.

Fakat Birinci Dünya Savaşı hemen öncesinde kapitalist ülkeler işçi sınıfının davranışı, büyük bir uluslararası piyasasının oluşmasına karşın, işçi sınıfı önderlerinin ve sınıfının çok büyük bir kısmının, çok dar bir örnek grup hariç, ulus bağından kurtulamadığını gösterdi; gelişmiş kapitalist dünyanın işçileri, üretim süreçlerinden doğan bağ yerine ulus bağına bağlı kaldılar ve birbirleriyle savaştılar. Düşündürmesi gerekiyor.

Burada devam etmeden önce bir ölçü durmakta yarar görüyorum. Birbiriyle yakından veya uzaktan ilgili iki nokta var. Ulus bağının gelişmesi için ulusal pazarda değil herhangi bir pazara ihtiyaç olduğunu düşünüyorum; bu, birinci noktadır. Pazarı ulusun doğuşunda ve gelişmesinde önemli yapan, sağladığı geniş ilişkiler ağı oluyor. Bu ilişkiler ağı içinde insanlar birbirine benzeşiyorlar; ancak aynı zamanda ilişkilerini realize etmek için kullandıkları dili ortaklaştırma imkanı buluyorlar. Pazar, ulusun doğup gelişmesinde en önemli bağ olan dili hem geliştiriyor ve hem de tekleştiriyor. Bu anlamda ve ulaştığı yerlerde parçalılığı sona erdirmiyor ve duvarları yıkıyor. Kendi etkisinin dışında, dili ortaklaştırarak ulus bağının güçlenmesine önemli katkıda bulunuyor.

Bu misyonunu gerçekleştirebilmesi için pazarın "ulusal" olması zorunluluğunu anlamak kolay görünmüyor; tekelci dönemde ulusal pazarı tanımlamamın güçlüğü bir yana sömürge yönetimleri, bir ilke olarak, sömürülen ulusun dilini ve kültürünü yasaklamıyor. Sömürge insanı bilingual olabiliyor; ancak kendi dilini konuşmakta ve sınırlı ölçülerde olsa da geliştirmekte serbest kalıyor.

Diğer taraftan bakıldığında kuşkusuz, sömürgecinin dili sınırlamasının ciddi bir anlamı da olmuyor; çünkü sömürgeci, sömürülen bölgede bütün kapitali kendi ulusunun elinde topluyor. İster tarımsal plantasyonlarda ve isterse sanayi kuruluşlarında sermaye tümüyle sömüren ulusun mensuplarının elinde olunca, bir de dili sınırlı ölçüde gelişen kültürü yasaklamak gerekli olmaktan çıkıyor. Kuşkusuz böyle bir durum, ulus bağının gelişmesine ve ulus kimliğinin yükselerek bağımsız devlet kurmayı hedefleyen anti-empyalist mücadele ve savaflara yol açıyor. Bu durum bile, ulus bağının güçlenmesi için mutlaka ulusal pazara gerek olmadığı düşüncesini doğuruyor. Hindistan ve Pakistan buraya giriyor.

Eğer çözümleme sömürge sisteminde değil toprak katma, ilhak veya işgal türünden uluslararası ilişkiler kavramlarıyla sürdürülecek olursa, böyle durumda temel politika, ulus bağının doğmasını her ne pahasına olursa olsun önlemektir; ulusal olmayan bir pazarda bile dili yasaklamak ve bunun karşısında dili yasaklanan ulusun zenginlerine ekonomik özgürlükler ve yönetime katılma hakkı tanımak esastır.

Burada şimdilik ulusal ve ulusal olmayan pazar tartışmasını ve sömürge pratiğinin sistematüğünü çözümle-

meyi bir kenara bırakıyorum. Sömürge çözümlemesinin geliştirilmesi gerektiğini ve Sovyet önermelerinin fazlaca dış politika gerekleriyle yüklü olduğunu tekrarlıyorum. Sovyet pratiği özellikle 1950 ve 1960 yıllarında başarılı anti-sömürge pratikleriyle karşılaşınca bu noktaya ağırlık verme gereğini duyuyorlar. Ulusun bağımsızlığıyla anti-sömürgeci savaşlar nerede ise özdeşleştiriliyor ve nerede ise tek model ve çıkış yolu düzeyine çıkarılıyor.

İkinci noktaya geliyorum; Birinci Savaşa girilirken gelişmiş kapitalist ülke işçilerinin nasyonalist davranmaları, işçi sınıfının enternasyonalist niteliğini ortadan kaldırmıyor. Üretim süreci içinde yanyana olmak, ulusal bir pazarda bile ulus bağına geri plana atarken uluslararası planda aynı etkiyi göstermesi doğaldır; göstermediği zaman, mekanizmanın bazı boyutlarının eksik kaldığı sonucunu çıkarmak gerekiyor. Eksik olanı şöyle formüle etmek mümkün görünmüyor; işçi sınıfının enternasyonalizmi bir dünya düzeni kurma projesi ile bağıntı içindedir. Dünya düzeni kurma projesi etkinliğini yitirdiği zaman, gelişmiş ülkeler işçi sınıfının enternasyonalist davranmasını beklemek safdillik olabilir, öyle sanıyorum Birinci Savaşa yaklaşılırken gelişmiş Avrupa ülkeleri işçileri dünya düzeni projesinden çok uzaklaşmış durumdadır.

Marksizm-leninizm, ileriye yürüyüşte ve hücumda etkili bir öğretiler.

Durgunlukta ve ricatta etkinliğini yitiriyor.

Buradan üçüncü bağa geliyorum. Sosyalizm de, ulus ve kapitalizm türünden bir bağdır. Sosyalizm, sermayenin kontrolünden çıkmış, giderek kendi baskısı azalan bir üretim sürecinde, bütün diğer bağların üstüne gelen bir bağ oluyor.

Sovyet sisteminin çözülmesi, sosyalist dünyada insanları birbirine yaklaştıran bu bağın da gücünün azalmasına anlamına geliyor. Çok ilginçtir; sosyalizm bağının kopmaya başladığı anda, birdenbire yerini almak üzere önplana ulusal bağ fırlıyor.

Sovyet sosyalizminin kuruluşu olmasa bile çözülüşü, ulus kavramının incelenmesi için çok zengin bir laboratuvar işlevi görüyor. Kuruluşunda henüz embriyon aşamasındaki formasyonlar, bugün güçlü ulusçu hareketlere dönüşmüş olarak ortaya çıkıyorlar. Bu çıkışa bakılarak söylenebilecekleri şöyle sıralayabiliyorum. Bir: Ulus bağının oluşumunda ve güçlenmesinde dil en büyük imkanlardan birisini sağlıyor. İki: Ulusçuluk ile din hep birlikte devam ediyor. Önce kliseler ve daha sonra bunlara özenerek islamik tekkeler ulusçuluğun fidanlığı oluyorlar. Bu nedenle dinle hesaplaşmadan ulusçuluğun gelişmesini durdurmak mümkün görünmüyor. Üç: Bütün bunlara karşın, Sovyet sisteminde ulusçuluk eğilimlerinin güç kazanmasını, sosyalizmin çözüldüğünün belli olmasından sonraki dönemle ilişkilendirmek eğilimini taşıyorum. Sosyalizm bağının çözüleceğinin kesinleşmesi, bir güvenlik ve bir yeni bağ arayışı içinde, güçlü bir ulusçuluk akımına dönüşüyor.

Son zamanlarda dinselliğin artışı da bu çerçevede ele almak imkanı var; son zamanlarda tekelci dünya görüşü, bürokratik yalnızlığı, dünyanın başka yörelerini de etkisi altına almaya başlıyor. Ancak tekelcilik kapitalizm ölçüsünde bile bir bağ sağlamıyor; yalnızlık ve güvensizliği bir karabasan halinde insanların içine yerleştiriyor. Kapitalizmin çürüdüğü Avrupa'da ilk çıktığı zamanki

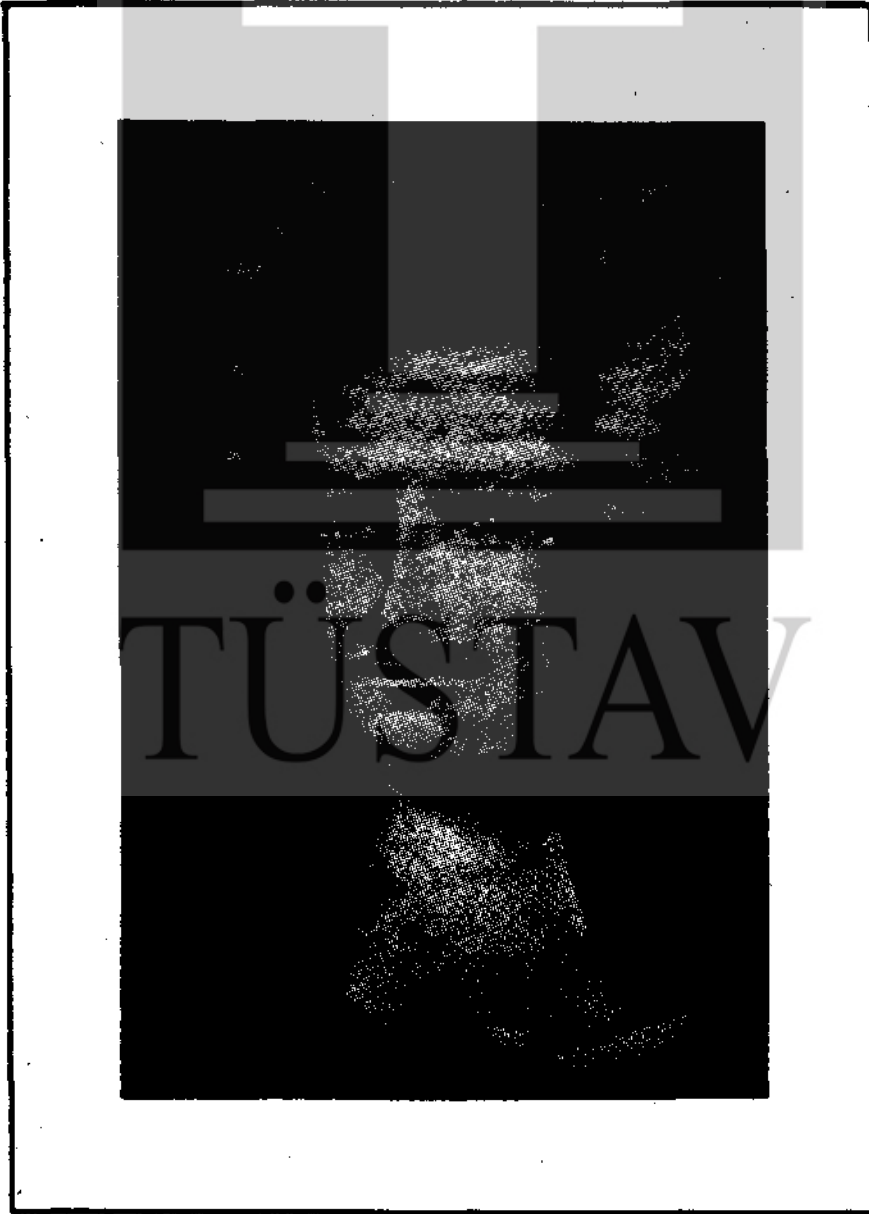

tarihine yazılı bütün olumlulukları artık tümünden kaybettiği bir zamanda, Sovyet sosyalizminin çözülmesinin verdiği karamsarlık içinde sosyalizmin kurtarıcı imajına gölge düştüğü bir zamanda, din ve ulus, insanın yalnızlığına ve korkularına çare sayılıyor.

Başta dönüyorum; gerçekten insani bilimlerin en çok ihmal ettiği alan ulusla ilgilidir. Bu ihmalin tümünün iradi olduğu söylenemez; sorunun kendisinin teorikleştirme çabalarını çok verimsiz yapan bir çeşitliliği ve her pratiğin kendine özgü tekil bir karakteri var. Bunlar, bu topraklarda da kuramlaştırma çabalarını zorlaştıran et-

kenler olarak duruyorlar. Ancak bu topraklar, dün olduğu gibi bugün de çok zengin pratiklere sahiptir.

Marx ve Engels'in ulus sözkonusu olunca yoğunlukla İrlanda ile ilgilenmesi ve Rusya için de Polonya'nın ayrı bir yere sahip olması, marksizm-leninizmin ulus kataloğunu İrlanda ve Polonya ile doldurmuştur; halbuki zengin pratik ve soruların daha Doğu'da olduğu bugün daha iyi anlaşılıyor. Bu ise pratikte olduğu kadar teoride de heyecan verici bir döneme kapılarını açıyor. Böyle bir açılımı, Marx'ın sistematığını, gelişmenin daha önceki aşamalarına taşıma planıyla tutarlı buluyorum.

'YENİ BİR ÜRETİM TARZINA GEÇİŞ SÜRECİ ÜZERİNE BİR TEORİK DENEME' * ÜZERİNE BİR POLEMİK

Ahmet Zengin

1980'li yıllar boyunca Türkiye solu sosyalizmin çifte yenilgisinin nedenlerini ve çıkış için çözüm yollarını tartıştı, hala da devam ediyor. Bu tartışmaların ve geçmişe yöneltilen eleştirilerin bir tarafını, 1960-70'li yıllarda Avrupa Yeni Solu'nun bakışlarının Türkiye'de yeniden üretiminin üstlenicileri oluşturdu. Bu kesimin teorik argümanlarını; popülizm eleştirileri, sosyalist demokrasi eksikliği, stalin dönemi 'eleştirileri' ve "tek ülkede sosyalizm" konuları oluşturdu.

Ancak bu tartışmalar, eski dönemin kavramları ve bakışları ile geçmişin sorularına geçmişin cevapları olmaktan öteye geçemediler. Bu tartışmaların sonuçlarının ne olduğunu henüz görmüş değiliz. Ama Avrupa solunun evrimi gözlerimizin önünde. Bugünde, bu toplumda bugünün ve bu toprakların sorunlarını yaşıyoruz.

Bilimsel sosyalizm kapitalist topluma karşı mücadele eden bir siyasal akım olarak ortaya çıktığından beri, bu akımın taraftarlarını en çok meşgul eden konuların başında kapitalizmden yeni bir üretim tarzına geçiş sorunu gelmiştir. Çünkü, kapitalizme karşı yürütülecek etkin bir mücadelenin teorisi ancak ve ancak bu toplumun aşılma ve yerini yeni bir topluma bırakma sürecinin özellikleri üzerine düşünülebilir. (Agy. shf.74)

1- Kapitalist topluma karşı mücadele edilmez, kapitalist toplumu dönüştürmek için mücadele edilir. Kapitalist toplum bir bütündür ve proletaryanın da içinde bulunduğu çeşitli toplumsal grup, sınıf ve tabakaları içerir. Fakat kapitalist toplumda bir şeye karşı mücadele edileceği doğrudur, ama bu ezen sınıfa karşı ezilen sınıfın mücadelesidir. Ve bu savaş ilkin, egemen sınıfın iktidarına karşıdır.

2- Bilimsel sosyalizm ortaya çıkan bir şey değildir. Kapitalist toplum kendisiyle beraber yukarıda belirtilen çatışmaları da doğurur. Modern sosyalizm de, bu gerçek çatışmaların düşüncede yansımalarından ve bilince çıkarılmasından başka bir şey değildir.

3- Bilimsel sosyalizm bir siyasal akım olarak ortaya çıkan bir şey de değildir. İnsan iradesinin veya öznel iradenin bulduğu, ortaya çıkarttığı bir şey değildir. Özne bunun farkına varır ve dönüştürme mücadelesine girer.

"Sosyalizmin ödevinin olabildiği kadar yetkin bir toplumsal sistem uydurmak" olduğunu düşünenlere ve sosyalizmi böyle kavrayanlara şu hatırlatmayı yapmanın zamanıdır: "Bize göre komünizm, ne gerçekleştirilmesi

gereken bir durum, ne de gerçekliğin kendisine göre düzenlenmek zorunda olduğu bir idealdir. Biz bugünkü durumu değiştiren gerçek harekete komünizm diyoruz." (Alman İdeolojisi)

Bu geçiş sürecinin karakterinde anlaşamayanlar sınıftarihsel açıdan farklı mücadele yöntemleri ve taktikleri üretmişlerdir.

Örneğin, bu geçişin parlamenter yolla olacağını düşünenler... (sf.74) (abc)

Yazarın yanlışlığı şurada ki; burada bahsettiği geçiş süreci değil, devrim biçimidir. Ve/veya siyasal iktidarın ele geçiriliş biçimidir. Yazar, altını çizdiğim deyimler yerine iktidarı ele geçiriliş biçimi kavramını kullanırsa yazdığı cümleler anlamlı olur. Geçiş süreci kavramı, geçiş dönemini ve geçiş dönemi toplumunu da içine alan daha geniş bir süreçtir. Nitekim yazar daha aşağıda kavramların doğru olarak kullanıyor.

Yeni bir topluma geçiş için kapitalizmin ancak zor yoluyla aşılabileceğine inananlar ise, taktiklerini ve çalışma tarzlarını buna göre ayarlamışlardır. (sf.74)

Ancak yazar, hemen devamında şöyle yazıyor:

Bunlar ya burjuva parlamenter sisteme hiç katılmamayı tercih etmişler... (sf. 74-75) (abc)

Parlamenter sisteme katılmak, başka bir şeydir. Siyasal iktidarın ele geçiriliş biçiminin bu yolla olmayacağını düşünenlerin parlamenter mücadele yöntemini kullanmaları (bolşevikler) parlamenter sisteme katılmak olarak telakki edilemez. İkincisi mücadele araç ve yöntemleri pek tercih işi değildir.

Üçüncü paragraf şöyle başlıyor:

Bir başka ayrım da kapitalizmin aşılmasında, bu toplumdaki çeşitli sınıfların üstlenecekleri işlevlerin teorize edilmesi üzerine çıkmıştır. (sf.75) (abc)

(*) : Polemiğe konu olan yazı 'Yeni Bir Üretim Tarzına Geçiş Süreci Üzerine Teorik Bir Deneme', Nihat Çınar, *İşçiler ve Toplum*, Sayı 6, Ekim 1988, 1st. Shf.74-94'de yayınlandı.

Belki genel olarak Avrupa solunu anlatıyor, ama esas olarak tam anlamıyla Türk solunu yansıtır. Türk solundaki konumlanışlar, toplumun, sınıfların gerçek hareketini tanı(m)la(m)ak yerine, çeşitli sınıfların üstlenecekleri işlevlerin teorize edilmesi üzerinedir. Yazar bu yöntemin ve konumlanışın kendisini sorgulamak yerine, bu teorize etmenin taraflarından biri oluyor. Çeşitli sınıfların üstlenecekleri işlevler teorize ediliyor ve bu teorizasyona göre, sınıfların, bu belirlenen işlevleri yerine getirmeleri bekleniyor. Ama bize, sınıfların üstlendikleri işlevlerin ve onların gerçek hareket(ler)inin tanınması/tanımlanması gerekir gibi geliyor.

Geçmişte yaşanan sınıfsız topluma geçiş denemeleri (sf.75)

Kategorik olarak yanlış bir kavramlaştırma. Artı, geçmişteki devrimler de böyle adlandırılmaz. Onlar sosyalizmi inşa girişimleri ve uygulamalarıdır. Deneyim olmaları bizim ve kendileri için sonuçtur.

Yine aynı paragrafta, sol bakışların tasnifindeki ayırım kategorisi bir yukarıdaki paragrafla çelişiyor. Avrupa toplumundan değil, yeni sömürge bir toplumdaki bahsediliyor. Rusya'nın ne olduğu ve nerde olduğuna gelince, galiba bu nereden bakıldığına bağlı görünüyor.

Soruna kapitalizmden, yeni bir üretim tarzına ve topluma geçiş perspektifinden bakanlar için çalışma tarzı ve taktikler bütünü ise, işçi sınıfının muhalefetine ve bunun burjuvazi ile olan mücadelesine tabi olarak oluşturulmaktadır.(sf.76)

"Soruna" nereden bakılırsa bakılıns -ki herkes kendi konumundan ve kendi geldiği noktadan bakar- "çalışma tarzı ve taktikler bütünü" sınıfların gerçek hareketine "tabi olarak" oluşturulmalıdır.

Yazar, yazısının burasında (76. sayfa) sol içi ayrılıklardan bahsediyor.

-Geçişin parlamenter yolla olacağına inanılanlarla, bu geçişin zor yoluyla olacağına inanılanlar arasında

-Kapitalizmin aşılmasının işçi sınıfının kendi eseri olacaktır diyenlerle, işçi sınıfının artık yok olmakta olduğunu (toplumsal bir güç olarak önemini yitirdiğini) söyleyenler arasında

-Geçmişteki deneyimlerin yorumlanmasında

-Rus devrimi için, klasik ve gelişmiş kapitalist ülkelere özgüydü diyenler...(diğer yorumu yazar yazmamış, okur çıkarabilir.)

-Demokratik devrim stratejisi ile sosyalist devrim stratejisi arasında

-Öncü savaşını esas alanlar herşeyi kadroların belirleyeceğine inanarak esas olarak gizli, yarı-askeri ve darbeci çalışmalarını uygun görenler. (Yalnız -anti parantez- bunlar birbirine tekabül eden kategoriler değildir. Bu özelliklerden herhangi birine sahip olmak diğerlerinin varlığını da zorunlu olarak gerektirmez. Yazar ise bunun aksini yaparak, örneğin, gizlilik ile darbeci çalışmayı ve/veya gizlilikle herşeyi kadroların belirleyeceğine inanmayı birleştirerek konuyu eksajere ediyor. Ama bu değerlendirmesiyle esas olarak kendisinin solu ve örgütlenmeyi ne düzeyde kavradığını gösteriyor.) "Silahlı kuvvetlerin vurucu gücünü ve aydınların düşünme yeteneğini öne çıkararak bunlardan özellikle 'faydalanmak isteyenler; gençliğe özel görev yükleyenler, vs.'" (sf. 75-76) (Özel bir şey söylemek gerekmiyor. Her ciddi politikacı bu güçleri -ordu, aydınlar ve gençlik- dikkate alır ve hesaba katar.)

Son ayrılık noktası ise şöyle niteleniyor.

Tüm bu ayrılıkların hepsini birden ortadan kesen bir temel ayrılık daha vardır. (...) Kısaca "Tek ülkede sosyalizm olur mu olmaz mı" sorusuna verilen çeşitli cevaplar. (sf.76)

Bu soruya atfedilen önem de şöyle :

Bugün "tek ülkede sosyalizm olur mu olmaz mı?" sorusuna Stalin tarafından verilen "olur" cevabı tüm sosyalist hareket içinde Kautsky ve Bernstein'den sonraki en büyük farklılaşmayı doğurmuştur.(sf.76)

Bu 'en büyük farklılaşma'nın tarafları da şunlar: *Bir yanda Stalinist akımlar, pro-Sovyet veya orta yolcular diğer tarafta da troçkist hareketler ... (sf.76)*

I- Troçkist deyimi Troçki'nin izleyicileri anlamında alınmalıdır. (Troçki-Stalin farklılaşmasında Troçki haklı diyenler.) Onun dışında bir troçkizm'den bahsetmek zor görünüyor. Troçki'nin, görüşlerini tüm sistemize etme çabaları esas olarak akılsaldır ve zorlamadır. Bonapartizm vb.

II- Aralarında öyle 'en büyük' falan denebilecek bir farklılık da yoktur. Troçki kuruluşta bir başka yol önermiş, bu 'programını' kabul ettirememiş ve tasfiye olmuştur. Her devrimde olabilecek böylesi bir farklılığın sosyalizmin en büyük farklılığı diye değerlendirilebilmesi için ya 'en büyük' sıfatının ne anlama geldiğini bilmemek gerekir ya da farklılaşmanın ne olduğunu ... (Buna daha ilerde değinme fırsatı bulabileceğiz. Ancak burada şunu belirtelim, doğada ve toplumda, teoride ve siyasette birbirlerini tamamen dışlayan bir mutlak farklılaşma ve düalizm yoktur. Belli ölçülerde tamamlanıcılık vardır her farklılaşmada.)

III- "Tek ülkede sosyalizm olur mu olmaz mı?" sorusunun kendisi saçmadır. Skolastiktir. Yanlış sonuçlara varmak üzere yanlış öncüllerden yola çıkmaktır. Skolastik bir tartışmaya veya akıl yürütmeye girildiğinde de 'olur mu olmaz mı?' diye sorulmayacak hiçbir şey yoktur evrende. Oldu'ya olmadı'ya kim karar verecek?

Yazara şunu hatırlatmak isteriz. Sınıfsız topluma, kapitalizmin aşılmasına vb ilişkin akıl yürütmeye, ülke (country) kategorisinin pek yeri yoktur. Ama tarihte yer var; ulus, ulusal sınırlar, ülkeler. Ve bunlar tarihsel kategoriler ve ... ve ... Ne'den yola çıkıyoruz. Akıldan, kurgudan, tasarımdan mı, yoksa gerçek toplumdan ve gerçek hareketten mi? 1848'den veya 1900'den veya 1917'den veya 1924'ten bu yana tarih yanlış akmuştur diyebilir miyiz? Tarih ne'ye diyoruz? Tarih ne zaman tarih olur, veya ne'ye göre tarih olur? Marx feodalizm öyle değil böyle olmalıydı mı demiştir yoksa gerçek durumlar için Asyatik, Germen tipi, Slav tipi vb'lerden mi bahsetmiştir? Tarihin tarih olması bizim onu tarih olarak kabul edip etmemize bağlı mı? Çözüm nerede? Çözüm, daha doğrusu gerçek hareket, herkesin kendi tercihlerini ortaya koymasında, kendi tavrını almasında, kendini ifade etmesinde... Tarih herkesi 'yerliyerine' oturtacaktır. Ve tarihin kendisi de böyle işleyecektir.

"Tek ülkede sosyalizm olur mu, olmaz mı?" tartışması, eğer sosyalizme ve geçiş dönemi toplumuna farklı anlamlar yüklenmiyorsa, skolastik bir tartışmadır, farklı anlamlar yüklenmesi ise zaten spekülatif bir tartışmadır.

İkincisi, böyle bir tartışmanın tarafları sadece "stalinist"ler ve troçkistler değildir. Kaldı ki, esas olarak ve yazarın bu ist'lere yüklediği anlamlar bağlamındaki tartışma da artık geride kalmıştır. Türk solu bunu ne kadar aşmıştır bu ayrı bir konu ama dünyada bu darlıkta bir tartışma artık sözkonusu değil.

Sosyalizme Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Troçki farklı zaman ve mekânlarda değişik anlamlar yüklemişlerdi. (Yazar sadece Lenin ve Troçki'yi, ve farklı zaman'ı alıyor) Ancak bu sadece dilde ve biçimdedir. Özellikle Marx ve Engels'te, teorilerinin bir gelişim ve netleşme süreci vardır. Geldikleri üç nokta vardır.

a-Siyasal mücadele ve siyasi parti

b-Siyasal iktidar

c-Kapitalizmden sınıfsız topluma geçiş dönemine -daha doğrusu bu geçiş döneminin devletine- tekabül eden proletarya diktatörlüğü.

Lenin'in başarılı oluşu, işi, Marx ve Engels'in geldikleri noktadan ele almasıdır. Yani bir anlamda bir darlaşma ve yoğunlaşma. Aksi halde, 'toplum nedir?', 'emek nedir?', 'artı-değer nedir?' vs vs bir tartışmaya ve araştırmaya girseydi, Marx ve Engels'i tekrarlamağın öte bir şey yapamazdı. (1917 Ekim Devrimi olmasaydı da, dünyada Marx'ın yeri Kant'tan çok ötede olmazdı.) Tarihin bir mantığı varsa, o da şundan dolayıdır: Gelişen noktayı kendi faaliyeti için başlangıç olarak almak.

...tartışmanın kaderi alıntılarının farklı yorumlanmasına bağlı kalmıştır.(sf.77)

Ama sosyalistlerin işi, alıntıları yorumlamak değil ki... Belki de ortalığın karmakarışık olmasının nedeni, teoriyi, alıntıların yorumlanmasına indirgemek ve siyasal hareketi bu alıntılara göre düzenlemeye kalkışmaktır.

Troçkist hareketin (...) yeni üretim tarzının kuruluşunun alt ve üst aşamaları konusundaki kafa karışıklığı...(sf.77)

1-"Yeni üretim tarzının kuruluşunun alt ve üst aşamaları" derken neyin kastedildiği anlatılmadan, Troçkistlerde bu konuda bir kafa karışıklığı olduğu belirtiliyor. (1)

2- Yeni bir üretim tarzının kuruluşunun, değil çeşitli aşamaları, kendisinde dahi bir 'kafa karışıklığı' olmaması diyalektiğe aykırıdır. Bu konuda (kuruluş) bir netlik ve mutlaklık ütopyizmdir, idealizmdir. Bunlar toplumun gerçek hareketine göre oluşturulur. Elbette bu sözlerden, bir öngörünün ve/veya planın yapılamayacağı anlamı çıkmaz.

Rus Devrimi'nin kendine özgü süreçlerinin teorize edilerek geçiş tartışmalarında genel evrensel özellikler olarak sunulması da tartışmaları çıkmaza sokmuştur.(sf.77)

Rus Devriminin hem kendine özgü süreçleri vardır, hem de evrensel özellikleri. Bundan dolayı bu devrimden evrensel özellikler çıkarmak yanlış değildir. Totoloji yapmayı göze alarak şunu söyleyebiliriz ancak: Kendine özgü süreçlerden evrensel özellikler çıkarılmamalı, evrensel özellikler de kendine özgüdür diyerek yadsınmamalı. Bizce Rus Devriminin, bir devrim olmasından dolayı evrensel özellikleri daha fazladır. Hatta onun -bizce- en özgün özelliği olan Şubat-Ekim arasındaki 'ikilik-iktidar' olgusu yaygın bir evrensel özellik taşıyor. Bunun da ötesinde -farklı niteliklerine rağmen- İran Devrimiyle bile aralarında paralellikler kurulabilir. Örneğin, Barış ve Brest-Litovsk arasında, Humeyni hizbinin diğer hiziplere karşı egemenliğini kurmasıyla, bolşevik hizbinin

diğerlerine karşı egemenliği arasında analogi kurulabilir. Keza,-troçkistlerin sevdiği deyimle söyleyelim- Irak'la barış sonrası süreçte, İran'daki tartışmanın bir tarafını "tek ülkede şeriat" oluşturuyordu. Tabii, bunların başına da, iktidara gelen tüm doktrinerlerin başına gelenlerin gelmesi kaçınılmazdır.

Örneğin Rusya'da (...) yeni bir devletin kurulmaya başlandığı, ama henüz istikrara kavuşmadığı süreç, iç savaş ve NEP dönemlerini kapsar- teorize edilerek proletarya diktatörlüğünden önceki bir işçi devleti aşaması olarak sunulmaya çalışması ve böylece Rusya'da sosyalizmin inşası tartışması karmakarışık edilmiştir.(sf.77)

Birincisi, teorize etmenin bu örneği özgün ve dardır, ve toplumsal bilinç düzeyinde -sol topluluk anlamında- yaygın değildir. Sınırlıdır. Ki bu tür teorize etme örnekleri çok çeşitli olabilir. Ama diğer yandan özgün bir değerlendirmedir, katkı teoriler bu tür sapmalardan çıkar.

Bir teorinin taraftarlarını rahatlatan tespitler...(sf.77-78) Yalnız, tespitlerin bu fonksiyonunun azade olanların sayısı pek de fazla değildir. Kaldı ki hayat ayrıntıları bir bütünlüğe ulaştırmaya zorlar. Pratik siyaset düşünen her hareket, bir kolaycılık, bir 'rahatlatan tespitler manzumesi' bulma peşindedir.

Kapitalizmin bir üretim tarzı olarak tarif edilmesi ile bu üretim tarzının gerçekte varoluş koşulları arasındaki soyutlama düzeylerinden kaynaklanan fark.(sf.78)

Cümlelerin birinci kısmında kastedilene anlayamadık. Kapitalizmin bir üretim tarzı olarak tarif edilmesine mi karşı çıkılıyor. Böyle olmadığını sanıyoruz, zira aşağıda, yine kapitalizmden 'bu üretim tarzı' diye bahsediliyor. Bu açıdan yazar "fark" derken, kapitalizmin bir üretim tarzı olarak tarif edilip edilememesinden ziyade, bir şeyin -burada kapitalizmin- tarifi ile onun gerçekte varoluş koşulları arasındaki farktan bahsediyor sanırız. Böyle bir fark vardır, ama bu, soyutlama düzeyleri arasındaki fark değildir. Çünkü, tarifin kendisi de bir soyutlamadır. Ancak bir şeyin soyutlaması ile onun gerçekte varoluş koşulları arasındaki farktan bahsedilebilir. Bundan dolayı da şeyin tarifinden değil, onun gerçek varoluş koşullarından yola çıkmak gerekir.

Türkiye sol hareketi içinde stalinizmin etkilerine karşı mücadelenin öneminin gittikçe arttığı...(sf.78)

Bu "stalinizmin etkileri" nasıl bir şey acaba? Türkiye solu Stalin'i ve Stalin pratiklerini gerçek anlamıyla kavrayabilir mi? Türkiye solunun konumundan bağımsız olarak, acaba bunun nesnel temeli var mı? Türkiye solu acaba Stalin'le nasıl yaşamsal bir bağ kurabilir? En fazla kendi yapılan içinde birer "küçük Stalin"den şikayet ederek? Bence asıl bu, 'bir teorinin taraftarlarını rahatlatan tespit'in ta kendisi. Zira büyük bir toplumsal yeniliği basit bir nedene indirgiyor. Avrupa solu da etkisiz. Onlar uzun yıllardır "stalinizmin etkileri"nden uzak yaşadılar, mücadele ettiler. Dünyada sosyalizm etkisizleşti, cazibesini yitirdi -artık ne kadar vardığıysa. Varsa yoksa stalinizmin etkileri. Hadi kurtulalım bakalım ne olacak?

Türkiye sol hareketi içinde öyle çok mücadele edecek şey var ki, Stalin bunların içine ne kadar ve ne düzeyde girer bilemiyoruz. Eleştirinin birinci maddesine politikayı, toplumun gerçek hareketini kavrayış mantığı konmalı; idare-i maslahatçılık konmalı; görüntülerle, gerçeğin gölgeleriyle oyalanma konmalı; mekanizma konmalı; kolaycılık konmalı; gerçek duruma gözleri ka-

pamak konmalı; restorasyon konmalı. Kısaca Athos Fava'nın dediği, 'teoride dogmatizm, günlük çalışmada pragmatizm' konmalı.

1-KAPİTALİST ÜRETİM TARZININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Kapitalizmin bir diğer özelliği de onun işgücünün, yani kendi değerinden (yeniden üretilmesi için, tüketilmesi gereken metaların değerinden) daha fazla değer yaratma kapasitesine sahip bir metanın kullanılması üzerine yükselmesidir.(sf.79)

İşgücünün tarifi doğru, ama onun kapitalizmle ilişkisi doğrudan böyle değildir. "Kapitalizmin bir diğer özelliği" emeğin bir meta haline, işgücü haline gelmesidir. Emek kendi başına emektir, ancak bu ilişki içinde bir meta (işgücü) haline gelir.

Kapitalist üretim tüm amacı bu fazlalığın işçiler tarafından üretilmesi ve kapitalist sınıf tarafından mülk edinilmesidir.(sf.79 aynı paragraf.)

"Bu fazlalığın işçiler tarafından üretilmesi ve kapitalist sınıf tarafından mülk edinilmesi" kapitalist üretimin "tüm amacı" değildir, sadece özelliğidir. Bir şeyin özelliği o şeyin amacı olamaz. Aksi halde, gerçek'in tanımlaması değil, ona bir anlam yüklemeye olur.

Burjuva sınıfının ideolojik ve politik egemenliği, kapitalist üretim tarzının yeniden üretimi için olmazsa olmaz koşuldur.(sf.80)

Aynı şekilde, kapitalist üretim tarzının yeniden üretimi de, burjuva sınıfının ideolojik ve politik egemenliği için olmazsa olmaz koşuldur. Fakat yazarın yazdığı biçim çok önemlidir. Aslında incir çekirdeğini doldurmayan bu cümle, yazarın anlattığından ve ona verdiği anlamdan çok daha fazlasını içeriyor. Yazarın bunun ne kadar farkında olduğuna ve bununla çelişen düşüncelerine ileride değinme fırsatını bulacağız.

Yazar, yeniden üretim ilişkilerinden bahsederken, bunun koşulu olarak "işçiler kapitalistin uygun gördüğü koşullarda üretim yapmayı kabullenmiş olmalıdır" (sf.79) diyor. Böylece tarihin ve toplumun işleyişinin merkezine istekler ve kabuller'i koyuyor. Eğer böyleyse dünyadaki herşey meşrudur. Sürdüğüne göre uygun görülüyor ve kabul ediliyor demektir.

"İşçi sınıfının bunu kabul etmesi, ideolojik ilişkiler (meta fetişizmi) ve politik ilişkiler (kapitalist devlet) tarafından garanti altına alınır" (sf.79) gibi basit ve mekanik değildir. Hiçbir şey, hiçbir şeyi öyle kolayca garanti altına alamaz.

Tabii bu tartışmanın temelinde hangi öncüllerin bulunduğuna değinmek gerekiyor. Tartışmada saf tutarken hangi öncüllerden yola çıkıyoruz? Öncüllerimiz neler? Burada temel soru işçi sınıfının ne olduğudur. İşçiler ne zaman sınıf oluyor? Emek-güçlerini satmak gibi bir ortak karakter olanları sınıf yapmaya yetiyor mu? İşçi sınıfının kendiliğinden bir devrimci karakteri var mı? Keza kendiliğinden bir tutucu karakteri var mı?

Nasıl para kendi başına değil de belli ilişkiler ve işleyiş içinde sermaye niteliği kazanıyor; nasıl ki etnik bir topluluk belli ilişkiler içinde ulus niteliği kazanıyorsa, çalışanlar da, belli ilişkiler içinde sınıf niteliği kazanır. Bunu Marx şöyle ifade etmiştir: "İşçiler ortak bir sınıfa karşı mücadele ettikleri oranda bir sınıf olurlar." İşçi sınıfının devrimciliği de burada ortaya çıkıyor.

İşçi sınıfının devrimciliği ve sosyalizmin gerekliliği (zorunluluğu) (2) üzerinde kısaca durmak gerekirse: Ön-

celikle bu özellikler ve nitelikler işçi sınıfının veya sosyalizmin kendisinden değil, kapitalizmin, toplumu getirdiği ve/veya götürmekte olduğu yerden kaynaklanır. Sosyalizmin gerekliliği/zorunluluğu toplumda, kapitalizmin ancak sınıfsız toplumla iyileşebilecek hastalıklar yaratmasından başka bir şey değildir. Yani kapitalizm, toplumu, ancak kendisinin aşılmasıyla gelişebileceği bir noktaya getirir/götürür.

Bu, teorik olarak böyledir. Elbette hiç kimsenin ideolojik olarak "Sosyalizm tarihsel/tarihsel zorunluluktur" deme hakkını elinden almaz. Hatta belki de bunu, gerektirir. Burada anti-parantez bir not düşmek istiyoruz. Buraya kadar olan polemiklerimizde Marx'ın argümanlarıyla tartışıyoruz, Lenin'e ve 1917 Ekim Devriminin teo-riye, felsefeye ve siyasete getirdiği veya getirmesi gereken değişimlere girmiyoruz.

Yani artık işgücünün değeri de uluslararası bir düzeyde belirlenmektedir.(sf.81)

Aksine, üretim süreçlerinin bölünmesi işgücü değerlerinin farklılığı üzerine doğmaktadır. (Üretim girdileri üzerine farklı koşulları bir kenara koyarsak). Yoksa, 'ucuz işçi cenneti' laflarının bir anlamı kalmazdı. "Artık işgücü değerinin uluslararası bir anlamı ve önemi vardır" denirse bugünkü dünya gerçekliğinde bu cümlemin anlamı olacaktır. Ama işgücü değerinin uluslararası belirlenimi değerlendirilmesi, olguların oluşum süreçlerinin birbirine karıştırılması anlamını taşır.

Buraya kadar kapitalizmin varlık koşullarından üretim tarzı düzeyinde bahsettik. Bu teorik bir düzeydir. ve ancak bir soyutlama olarak vardır, o nedenle kapitalizmin gerçekte varoluş koşullarının tüm özelliklerini bize vermez. Bunun için kapitalizmin doğuşunun tarihsel koşullarını incelemek gerekir.(sf.80)

"Kapitalizmin doğuşunun tarihsel koşulları" incele-nip bu ifade edildiğinde, bu da 'teorik bir düzey' olacaktır. Ve belli bir 'soyutlama olarak' varolacaktır. Kaldı ki yazar "Buraya kadar" dediği yere kadar da, kapitalizmin genel özelliklerinden bahsetmişti. Ve bu 'genel özellikler', 'kapitalizmin doğuşunun tarihsel koşullarından' bağımsız değildi.

Kapitalizm, feodalizmin 14. yy'daki genel krizi sırasında Akdeniz çevresinde varolan bir bölgeler arası meta dolaşımı ilişkileri, yani pre-kapitalist bir pazar temelinde doğmuştur.(sf.81)

Kapitalizmin, feodalizmin krizi sırasında doğup doğmadığını bilmiyoruz, ama kapitalizmin doğuşu için feodalizmin krizine gerek olmadığını biliyoruz. Kapitalizm toptan doğmaz, tedricen gelişir. Ayrıca, feodalizm krizinden ne derece ve ne anlamda bahsedilebilir?

Bir dünya ekonomisinin varlığına delil olarak gösterilen örnekte: "Son Ekim 1987 borsa krizinde, kapitalist dünya ekonomisinin belli başlı merkezleri -New York, Londra, Tokyo, Honkong, Frankfurt, Paris, Milano - kendi ulusal ekonomilerinin o andaki özgül koşullarından nispi bir bağımsızlık içinde, hep birden bir çöküş yaşamışlardır." (sf.81) Burada bir yanılsama sözkonusudur. Yazarın bahsettiği borsanın niteliği zaten budur. Uluslararası menkul değerler ve ÇUŞ'in hisse senetlerinin alınıp-satıldığı borsa. Bu açıdan bahsedilen şehirlerdeki borsalar zaten bir bütünlük taşırlar. İkincisi, zaten kendi ulusal ekonomilerinden belli bir bağımsızlık taşırlar. Yazar eşyanın tabiatını öz-

günlük ve yeni gelişme düzeyi olarak değerlendiriyor.

"Demek ki, kapitalist üretim tarzı gerçekte dünya düzeyinde var olur ve yine bu düzeyde üretilir." (sf.82)

Kölecilik de böyledir feodalizm de. Kaldı ki, bunu söylemek için XX.yy'ın ikinci yarısındaki gelişmeleri görmek gerekmiyor(du).

Evet bugün dünya-tarihsel süreç daha belirgin haldedir, tarihin tüm dönemlerine göre. Ama politik hareketlilik için aynı şey söylenemiyor. Bir 1848'de politik hareketlilik daha ortak karakter gösteriyordu.

Bunlar söylenebilir elbette. Ama kendi başına pek fazla bir şey ifade etmez. Önemli olan neden söylendiği ve bundan ne gibi sonuçlar çıkarıldığıdır. "Tek ülkede sosyalizm olur mu olmaz mı?" tartışmasına doğru bir cevap için bu gerçeği iyi kavramak gerekir."(sf.82)

Biz de şimdilik şu kadarını söyleyelim. "Pratikten yalıtılmış düşüncenin gerçekliği ya da gerçeksizliğini tartışmak tamamen skolastiktir." (Marx, Engels, Feurbach Üzerine Tezler)

Yazar yazısının burasında söylediklerini dört madde özetliyor. Biz bunu tek cümlede yazabiliriz. "İşçi sınıfının mücadelesi yalnızca biçim açısından ulusal sınırlar içerisinde cereyan eder." (Marx, Engels, Komünist Manifesto)

II-KAPİTALİZMİN VAROLUŞUNUN SINIRLARI VE AŞILMASININ KOŞULLARI

"Bu şekillenme, (burjuvazi ile olan mücadelesinde işçi sınıfının şekillenmesi) üretim sürecinde yeni yeni makinelerin işçilerin yerine geçmesini, yeni teknolojilerin iş sürecine sokulmasını engeller (...) Böylece de üretkenliğin ve artı-değer üretiminin artmasını sınırlar, hatta yavaşlatır."(sf.83)

Yazar yüzyıllık pratiğin teorisini yapıyorsa eğer, yanılıyor. Tarih hiç de böyle işlemedi. Yeni yeni makineler işçilerin yerine geçti, yeni teknolojiler iş sürecine sokuldu ve üretkenlik de arttı, yok, pratikteki gelişmelerden yalıtılmış teorinin kendi iç süreçlerine bakıyorsa da yanılıyor, zira, "makinelerdeki ilerlemeler ve tarımın yetkinleşmesi vb sayesinde, aynı miktar ürün elde etmek için durmadan daha az işçiye gereksinme" (Kapital) olması, yeni makinelerin gelişmesi ve yeni teknolojilerin iş sürecine sokulması dolayısıyladır. Sermaye birikiminin genel yasalarından biridir bu.

Kapitalist üretim tarzının içsel zorunlu bağlantısının -yani artı değer üretimin- zayıfladığı ve merkezi ilişkinin kopma durumu ile karşı karşıya geldiği durumlarda, politik düzey öne çıkar, ekonomik ve ideolojik düzeylerin üzerinde egemen olur, (sf.84)

Sonuç değerlendirmesi doğru olmasına rağmen yanlış öncüller üzerinde temellendiriliyor. Ekonomik, politik ve ideolojik düzeyler arasında bir yalıtılmışlık varsayılınca, politikanın etkin ve egemen olduğu durumlara böyle mekanik gerekçeler ve temellendirmeler bulunuyor. Kapitalizmdeki bu düzeyler arası ilişkinin daha gerçek açıklaması vardır.

Kapitalizmden çıkabilmek veya kapitalist üretim tarzının krizine, kapitalizmin aşılması yönünde son verebilmek için, önce, kapitalist yeniden üretim ilişkilerinin ideolojik-politik çerçevesi kırılmalıdır. (sf.84)

Tamamen katıldığımız bu cümlede yazar, siyasal

mücadele ve siyasal iktidar düşüncesine varmış görünüyor. Henüz siyasal parti olmasa da!..

Yazar bundan bir sonraki paragrafta;

(Bu) politik-ideolojik çerçevenin, çelişkinin işçi sınıfının yönünde ve yeni bir topluma doğru gelişmeye izin verilecek şekilde kırılmasının bazı temel koşulları vardır. Bunlar: (sf.84) diyerek sıralıyor ve üç madde sayıyor.

1- Bu çerçevenin kırılması birey ve toplum çelişkisinin, kadın ve erkek çelişkisini ve cinsel sorunu çözecek bir yönde olmalıdır. (sf.85)

Diyerek çok büyük bir sıçrama yapıyor ve okuyucu-ya 'Bu da nerden çıktı' dedirtiyor. Zira yazar burada yazıda anlatılanların kendi kökeninden gelmeyen, türetilmiş bir sonuç çıkarıyor. Yazının bundan önceki bölümlerinde, ne birey ve toplum ne de kadın erkek çelişkisinden bahsedildi. 'Kapitalist toplum', 'yeni bir toplum' kavramlarının dışında da birey, toplum, kadın erkek sözü geçmedi. Kısaca, yazıdan gelerek bu sonuca varmak olası değil. Belli ki yazar bu sonuca başka noktalardan gelmiş ve başka bir yerde yeri olabilecek olan bir sonucu yazının burasına yamalıyor, monte ediyor. (Belki de 'stalinist günahlar'ın baskısına karşı tepkiyi bir an önce ifade etme isteği, yazının burasında kendini dışa vuruyor.)

Diğer iki maddeye ilişkin bir şey söylemiyoruz. Zira bu iki maddede (...) (...) işaretleri var. Bu da yazının o bölümlerinde eksik yerler olduğu anlamına geliyor. Bu açıdan doğrudan sonuç çıkarmaya elverişli değil. Ama genel olarak şu söylenebilir. Yazar bu bölümde kişi ve siyaset olarak geldiği noktaların hemen hepsini, kestirmeden belirtme gereğini duymuş. 'İşçi meclisleri', 'cinsel baskının çözülmesi gerekliliği', 'yöneten-yönetilen ayrımının ortadan kalkması gerekliliği', 'sınıf içi ilişkilerde (belki de örgüt-içi ilişkilerdir) ataerkillikten kurtulmak gerekliliği' vs vs. Ancak yazıda bunlar zorlama olarak kalıyor ve sırtıyor. Nomenklatura vb gibi.

Yazının burasından III. bölüme kadar olan kısmının (toplam iki sayfa) paragraf-paragraf takibini yapamıyoruz. Çünkü gelişimden sapılıyor ve çok ötelere sıçranıyor. Bu iki sayfanın özelliği ise, yazarın Sovyet tarihinin tümünde gördüğünü zannettiği pratiklerin sonuçlarını teorik bir şeymiş ve yazının gelişiminin doğal sonucuymuş gibi sunulması oluyor. Genel teoriden hızla özel uygulamalara geçiliyor ve bu 'hızlı ve yersiz geçiş' belirtilmiyor. Ve bu uygulamada görülen sonuçların tarih kolay işletilerek- çözümlenmesi gerektiği belirtiliyor. (Örneğin, bir işbölümü konusu. İşbölümüne bağlılığının sonunu bugün, değil öngörmek muhayyilede şekillendirmek bile zor. Tarihe ve toplumun hareketine böyle yaklaşanlara O.Wilde'in şu sözleri üzerine düşümlerini önerelim. "Heykeltraş, düşüncesini mermerle geçirmeye çalışmaz. Bizzat mermerle düşünür.")

Bu kadar hızlı sonuçlar ve istemler de, içleri doludur olmadığı, gerçek işleyiş süreçlerine ilişkin hiçbir şey belirtilmediği için, boş laf olarak kalıyor. Elbette bir tercih belirtilmesine yarıyor. Ama görüldüğü kadanyla yazının amacı bu değil. Diğer yandan, yazarın bu sayfalardaki apriori ve hızlı sonuç üretimlerinin okuyucu-ya da aynı hakkı vereceğini unutmamak gerekir.

Bu süreçlerin birbirine paralel olarak işlemesi için bu işle-
yişin düzenlenmesi ve buna bilinçli müdahale edilmesi ge-
rekmiştir.(sf.86)

Ama okur zinhar bundan bir örgüt sonucu çıkarma-
maldır. Zira:

Burada bahsedilen bilinçli müdahale, daha ziyade işçile-
rin sınıf olarak güderek homojenleşen bir bilinçlilik içinde
müdahale etmesidir. Bu müdahalenin bilinen mekanizması iş-
çi meclisleridir. (sf.86 aynı paragraf)

Ancak yazar bütün öğreticiliğine rağmen, böyle bir
işçi sınıfını ve böylesi koşulları nerede(n) bulabileceği-
mizi söylemiyor. Burada sınıf-parti, öncü-kitle, prole-
tarya diktatörlüğü-partinin önderliği ilişkiliğine vb de-
ğinmeyi gereksiz görüyoruz.

III- ÜRETİM TARZLARININ DÖNÜŞÜMÜ AÇISINDAN GEÇİŞ SORUNU

Doğası gereği (bir) yeni üretim tarzını ilk unsurları orta-
ya çıkarmaya başladıkları andan itibaren, diğer üretim tarzları
ile birlikte ve yanyana bulunurlar. Bu birlikte varoluş, ki bu
çelişkili bir varoluştur, eklemleme tabiri ile ifade edilir.
(sf. 87)

Böyle bir varoluş çelişkili değildir. Doğaldır. Artı,
toplumlar böyle işlemiştir. Bir üretim tarzından diğeri-
ne geçiş bıçakla kesilir gibi olmaz. Biri bitip öbürü baş-
lamaz. Toplumların tarihine bakışta 'Stalinist okul'dan
gelen yazar, birinden diğerine kesintili geçiş olduğunu
düşündüğü ve bunu mekanik bir şekilde kavradığı için
(büyük olasılıkla *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*'den
öğrenmiştir!) eklemleme varoluşu görünce çelişkili
varoluş diyor. Ama aynı şey sosyalist devrim için ge-
çerli değildir. Yazar bu konuya geldiğinde yer verece-
giz buna.

Eklemleme üç düzeyinden bahseden yazar, ek-
lemlemeyi de mekanik algılıyor, veya öyle açıklıyor.

Bir toplumun kendinden önceki toplum içinde filiz-
lenmesi ve onun içinde doğup gelişmesi (örneğin feo-
dal toplumda kentteki manüfaktür vb) eklemleme
temelidir. Yeni toplumun temsilcileri doğaldır ki kendi
ideoloji ve politikalarına da sahip olacaklardır. Ancak
eklemleme karmaşık bir süreçtir, ilişkiler diyalektiktir
ve yeni gelişen üretici güçler gelişimlerinin belli bir dü-
zeyine gelince içinde geliştikleri toplumun ilişkileri ve
bunların ideolojik-politik kurumlarıyla çatışmaya baş-
larlar. Eski ilişkiler bunların önünde engel olur.

Ancak kapitalizmin ileri aşamalarında (tekelcilikte)
ortak bir dünya-tarihsel süreçten bahsedilebilir. Yazarla
bu noktada mutabıkız.

Kapitalizm bir üretim tarzı olarak birçok başka üretim
tarzının beraber bulunduğu bir ortamda doğmuş ve onlarla
eklenerek gelişmiştir. Bu, kapitalizmden önceki üretim
tarzlarının hepsi için geçerli olan bir süreçtir. Böyle bir teo-
rik şema yeni bir üretim tarzının doğuş ve gelişmesi için de
geçerli olmalıdır.(sf. 88)

"Olmalıdır." Bir temenni mi, bir değerlendirme mi?
Değerlendirme olduğu kanısındayız. Çünkü hemen yu-
karıdaki cümlelerin devamında "o da birçok üretim tar-
zının bulunduğu bir ortamda doğacak ve gelişecektir"
(sf.88) deniyor. Bu satırlar da yazarın ona atfettiği an-
lamdan fazlasını içermektedir. Sosyalizme ilişkin temel
iki yorumdan birine tekabül eder. Ve yazarın daha ön-

ce sözünü ettiğimiz ve yine kendisinin düşündüğün-
den daha fazla anlam içerdiğini söylediğimiz cümlele-
riyle gelişmektedir.

Burjuva sınıfının ideolojik politik egemenliği, kapitalist
üretim tarzının yeniden üretimi için olmazsa olmaz koşul-
dur. (sf.80)
ve

Kapitalizmden çıkabilmek veya kapitalist üretim tarzının
krizine kapitalizmin aşılması yönünde son verebilmek için,
önce kapitalist yeniden üretim ilişkilerini ideolojik-politik
gerçeği karımalıdır. (sf.84)

Bu iki ahntadaki düşüncelerin içeriği de sosyalizme
ilişkin temel iki yorumdan diğerine tekabül eder. Ve bu
iki yorum birbirleriyle çelişir.

Sosyalizme ilişkin bu iki farklı yorum:

- Kendiliğindencilikle, bilinç arasındaki
- Dışardan bilinç götürme ile, sınıfın kendi içinden
fışkıran bilinci yeterli görme arasındaki
- Sınıfın kendi örgütlülüğünü bekleme ile öncü par-
ti fikri arasındaki
- Devrim yolu ile evrim yolu arasındaki
- Kapitalizmden sosyalizme geçişin, feodalizmden
kapitalizme geçiş gibi olup-olmayacağı arasındaki
- Leninizm ile, Bernsteincilik arasındaki
- Temennicilik ve perfeksiyonizm ile gerçekçilik ara-
sındaki
- Örgüt fikri ile, örgütsel baskılardan uzak bir dev-
rimci kitle istemi arasındaki
- (Biz katılmasak da kimilerine göre) Bolşevizm ve
leninizm ile, marksizm arasındaki, ve
- 'Olgun' Marx ile, 'genç' Marx arasındaki (3)
farklılıkta temellerini bulur.

Çağdaş bilimdeki gelişmeler ve Gorbaçov süreçle-
riyle birlikte bu ayrımların keskinliğinde törpülenme-
ler olabilecektir. Bir yakınlaşma doğabilecek ve ortak
noktalar yakalayabilme dinamikleri olabilecektir. An-
cak bunlar on yıllar içinde oturabilir. Gorbaçov'da da
sivil toplum tonlamaları var. Ki bu leninizme de içkin-
dir. Kapitalizmin ABD'de içselleştiği kadar, sosyalizm
de SB'de içselleştiği zaman SB'de gerçek bir sivil top-
lum olabilir. Ama hiçbir burjuva toplumunda gerçek
bir sivil (siyasal) toplum olası değildir.(4)

Ve yazar bu düşüncelerini daha ileri götürür.

Burada hemen dikkatimizi çeken şey, iki var oluş a-
şamasından bahsetmekte olduğumuzdur. Birincisi, yeni üre-
tim tarzının doğuşunda ortaya çıkan, onun diğer üretim
tarzları ile bir arada eklemleme ve mücadele halinde bulun-
duğu var oluş aşamasıdır. İkincisi ise, bunun diğer üretim
tarzları üzerinde hegemonyasını kurduğu ve kendi temelle-
ri üzerinde gelişmesine devam ettiği var oluş aşamasıdır.

Bu durumu daha izah edebilmek için bir benzetme yapı-
lırız. Kapitalizm, feodalizmin krizi sırasında...(sf.88)
diye devam ediyor.

Zaten benzetme yapılmadan 'izah' edilemez. Çünkü
gerçeklikten ve pratikten çıkarsanan bir teori değil. An-
cak ya feodalizmden kapitalizme geçişe benzeterek da-
ha doğrusu bunu sosyalizme geçişe indirgeyerek ya da
Marx ve Engels'in komünist topluma ilişkin söyledikle-
rine indirgeyerek 'benzetme' ve 'izah' edilebilir. Yazar

da bunu yapıyor.

Toplumlar tarihinde benzetmeler ancak analogi anlamında yapılabilir. Bundan ötesi indirgemeciliktir. Hele ki, kapitalizmden sosyalizme geçişi, feodalizmden kapitalizme geçişe benzetmek bir marksistin yapacağı iş değildir. Sanki -Marx'tan Lenin'den geçtik- Hegel hiç yaşamadı.

Yazar bir kere yanlış öncüllerden yola çıkmış, artık her adımda, her sorgusunda, yanlış sonuçlara varması mümkün değil. Eklemlenme teorisini bulmuş, sihirli anahtar gibi her topluma uyguluyor. Ama şu var ki, kapitalizmden sosyalizme geçiş, herhangi bir sıradan toplumdan diğerine geçiş değildir. "İnsanlığın tarih öncesi çağı"ndan çıkıştır. Böylesi bir temel farklılığı vardır. Eklemlenme teorisinin burada yeri yoktur.

Elbette bu, bir anda sosyalizm, daha da ötesi komünizm kurulacağı anlamına gelmez. Aksine, ona inanırız ki, sol içinde bizim temel ideolojik mücadelemiz evrim anlayışında olanlarla ise, temel teorik mücadelemiz de bir anda sınıfsız toplum isteyenlerledir.

Fakat bu bir anda geçmenin olanaksızlığını görüp, hemen karşı uca gitmenin, eklemlenme teorisini buraya eklemenin bir anlamı yoktur. Sovyet, Çin, Küba, Vietnam, vb devrimlerinin pratiklerinden çıkarılabilecek sonuçlar vardır. Gerçek teorik sonuçlar da bunlardan çıkarılabilir zaten. Yoksa, sosyalizme geçişin sorunlarının çözümünü insan beyniniden ya da bir sınıflı toplumdan diğer bir sınıflı topluma geçişten çıkarmak mümkün değildir. İkincisi, insan beynine tüm çelişkileri çözme, aşma yeteneği atfetmenin ve de bunu ondan isteyerek aklı zorlamanın bir anlamı yoktur.

Yazar yazının burasında, bu 'eklemlenme'ye ilişkin biri Marx'tan diğeri Lenin'den iki alıntı yapar.

Nitekim Marx, kapitalizmden yeni topluma geçiş sürecini teorize ederken bu iki aşamayı (yazarın yukarıda bahsettiği yeni üretim tarzının doğuş aşaması ve kendi hegemonyasını kurduğu aşama -B.N) dikkatle tespit etmektedir. (sf.89)

diyerek Marx'tan şu alıntıyı yapar.

Burada karşılaştığımız şey, kendine özgü temeller üzerinde gelişmiş olan bir (...) toplum değildir. Tersine kapitalist toplumdaki çıkıp geldiği şekliyle bir (...) toplumdur. Dolayısıyla iktisadi, manevi, entellektüel, bütün bakımlardan bağrından çıktığı eski toplumun damgasını taşıyan bir toplumdur. (Gotha Programının Eleştirisi, s. 29 Sol Yayınları) (agy, sf. 89) (5)

Lenin'den de şu alıntıyı yapıyor:

Yenilmiş ama henüz yok edilmemiş kapitalizm ile, doğmuş ama henüz çok zayıf olan (bu yeni üretim tarzı) (İşçi Sınıfı ve Köylülük içinde, s. 381, Sol Yayınları) (agy sf. 89)

Bu alıntılardan ne sonuç çıkar? (Bir kere şunu belirtelim. *Gotha Programının Eleştirisi (Alman İşçi Partisi Programı İçin Kenar Notları), Anti-Dühring, Fransa'da İç Savaş* kitabının üçüncü bölümü ile beraber (Engels'in

bu kitaba yazdığı *Önsöz* dahil) Marx ve Engels'in sınıfsız topluma atfettikleri ve onda olmasını bekledikleri özellikleri en belirgin ifade ettikleri makalelerdir). Bir, eski toplumun damgasını taşımak ile eklemlenmek aynı şey değildir. İkincisi, Marx gerçekten iki aşamadan bahseder, ama bu geçiş toplumuna ait değil, sınıfsız (komünist) topluma aittir. Alt ve üst aşamalar. Nitekim yazar da biraz sonra bunların adlarını koyarak 'alt ve üst aşamalar' diye bahsedecek, ama yine geçiş toplumuna indirgeyerek, Üçüncüsü, 'kendine özgü temeller üzerinde' veya 'kendi temelleri üzerinde gelişmek' deyimini yazar anlamamış. Bir önceki sayfada yeni üretim tarzının iki varoluş aşamasından bahsederken "ikincisi (ikinci aşama-B.N.) ise, bunun diğer üretim tarzları üzerinde hegemonyasını kurduğu ve kendi temelleri üzerinde gelişmesine devam ettiği varoluş aşamasıdır." (agy sf.88, siyahlar yazarın diyordu. Şimdi, diğer üretim tarzları üzerinde hegemonya kurmak demek, aynı zamanda onların temelleri üzerinde gelişmek demektir. Bu açıdan 'kendi temelleri üzerinde' gelişen bir toplum fikrine tarihte pek yer yoktur. Pek diyoruz, çünkü ABD'deki kapitalizmden ve Kanada, Kap vb gibi kolonyal toplumlardaki kapitalist gelişmeden belli ölçülerde bu anlamda sözedebiliriz. Ama bugün oralarda sosyalizme geçilse, bu, oralarda sosyalizmin kendi temelleri üzerinde kurulduğu anlamına gelmeyecektir. Sosyalizm kendi temelleri üzerinde nerede kurulabilir? Hiçbir insanın yaşamadığı (diyelim bir adada), devşirme insanlarla direkt bir sosyalist toplum kurarsanız, orada sosyalizmin kendi temelleri üzerinde geliştiğinden bahsedebilirsiniz. -O da belli ölçülerde, zira devşireceğiniz insanları da yine birer toplumsal temeli ve tarihi olan insanlardan seçeceksiniz. Dört, Lenin'in bahsettiği, teorik bir şey değildir. Pratik duruma ad koymaktır, ve Rusya'nın geriliğinden ileri gelir. Geçiş toplumunun nitel anlamda kendi özelliği değil, nicel istisnalarıdır. (Niceliğin fazlalığı niteliği belirlemez.) Kaldı ki, en gelişmiş kapitalist bir ülkedeki devrimden sonra da bunlara raslanabilir. İdeoloji anlamında zaten mutlaka raslanır, ama politika ve ekonomi anlamında raslanmayabilir de... Hatta burada şöyle bir genelleme yapılabilir. Gelişmesinin en ileri sınırına varmış toplumlarda devrimden sonraki geçiş süreci -burada bahsedildiği anlamıyla- daha kolaydır, daha geri gelişme düzeylerindeki toplumlarda daha zordur.

Yazar alıntıların devamında yanlış öncüllerin yanlış sonuçlarına devam ediyor. Teoriyi ve aklımı zorluyor.

Hem Marx'ta hem Lenin'de kapitalizmle bu yeni sınıfsız üretim tarzının birbirine eklemlendiği ve birbiriyle mücadele ettiği bir geçiş dönemi anlayışı vardır. (sf.89)

Geçiş döneminden bahsetmek için bu kadar teorik zorlamaya gerek yoktu ki. .. Onu Marx'a sormak lazım, geçiş dönemi anlayışına nasıl vardın diye, ne teorik meşakkatlerle?

I- Marx ve Lenin'de aynı anlamda değildir, daha doğrusu Lenin bunun özel olarak teorisini yapmamıştır. Daha uzun yaşasaydı ve/veya birkaç devrim dene-

yimi daha görseydi elbette yapardı. Marx'ta olan bir şeyin Lenin'de olmaması olası değil. Zira Lenin, Marx'ın geldiği noktadan devam etmiştir. Ve geçiş dönemi demek proletarya diktatörlüğü demektir. Lenin bunu hayata geçirmeye çalışmıştır. Geçiş dönemi 'teorize' edilecekse şundan emin olunmalıdır ki, bizim kuşağın sosyalistleri bu konuda Marx ve Lenin'e göre daha elverişli konumdadır. Hele bir de metropol bir kapitalist ülkede devrim deneyimi yaşayacak kuşaklar daha da elverişli konumda olacaklar bu konunun teorileştirilmesindedir.

Yazımızın başında Marx ve Engels'in geldiği üç noktadan bahsetmiştik. Bunlardan birini yukarıda belirttik. Proletarya Diktatörlüğü: Geçiş dönemi toplumunun devleti.

Yazarın yazısında bizim dikkatimizi çekmişti, okuyucunun da burada dikkatini çekmiştir. Yazının adı "Yeni Bir Üretim Tarzına Geçiş Süreci Üzerine Teorik Bir Deneme". Artı, mütemadiyen geçiş döneminden bahsediliyor. Ama devletten ve proletarya diktatörlüğünden tek satır yok. Yazıda proletarya diktatörlüğü kelimeleri hiç geçmiyor, devlet kelimesi de tek bir yerde geçiyor.

İşçi sınıfının bunu (kapitalist üretim tarzını. BN) kabul etmesi, ideolojik ilişkiler (meta fetişizmi vb.) ve politik ilişkiler (kapitalist devlet) tarafından garanti altına alınır. (sf. 79)

Aslında yazar, yazısında tek devlet kelimesinin geçtiği bu cümledeki düşüncüyü biraz ilerletseydi, politika, devlet, demokrasi, devrim, diktatörlük düşüncelerine ve dolayısıyla geçiş dönemi devletine yani proletarya diktatörlüğüne gelecekti. Neyse, yazar gelmemiş onun için biz de burada üzerinde durmayacağız. Yalnız şunu belirtelim ki, Marx, geçiş döneminden öncelikle, komünist toplumda devletten bahsederken ve geçiş döneminde devleti tanımlamak için sözeder. Bunun dışında geçiş dönemi toplumunun özelliklerinden pek söz etmez. Marx'ın bu konudaki sözleri, yazarın Marx'tan tek alıntı yaptığı *Gotha Programının Eleştirisi*'nde idi. "Kapitalist toplum ile sınıfsız toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna da bir siyasal geçiş dönemi tekabül eder. Burda devlet, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olmaz." (ME, Seçme Eserler Cilt III, s. 331-32.)

Bu geçiş döneminde her iki üretim tarzının özelliklerinin birlikte oluşturdukları topluma -yani özgün bir sosyal formasyonu nitелеmek için- sosyalizm demişlerdir. (sf.89)

İki üretim tarzının birlikteliği değil, 'iki üretim tarzının özelliklerinin birlikteliği'. Neyse, kavranların böyle eğilip bükülmesini kabul edelim, Marx'ta sosyalizm bu açıklıkta yoktur. Sosyalizm ve sınıfsız toplum çoğu yerde birbiri için kullanılmıştır.(6) Lenin ise sınıfsız toplumdaki fazla bahsetmemiştir ve bu toplumdaki bahsederken de sınıfsız toplum ve/veya komünist toplum demiştir. Yazar geçiş dönemi toplumuna sosyalizm diyor, Marx ve Lenin'e atfen. Denilebilir. Kabul edilebilir. Kaldı ki, toplumsal bilinç düzeyinde de böyle zaten.

Demek ki, Marx ve Lenin'de sosyalizm tabiri, bir siyasal akım anlamında değil de bu yeni üretim tarzına atıfla kullanıldığında, bir geçiş süreci veya bir sosyal formasyon anlamında kullanılır. Sosyalizmin böyle kullanılması hem "tek ülkede olur mu olmaz mı?" türünden sorulara doğru bir cevap vermemize imkan tanır, hem de tarihte şekillenmeleri tartışırken bize gerekli olan teorik çerçeveyi verir. Ne zaman ki, sorun Stalin tarafından çarpıtılmış ve sosyalizm, yanlış bir anlam yüklenerek özgün bir üretim tarzı anlamında kullanılmaya başlanmıştır, işte o zaman 'tek ülkede sosyalizm' sorunu içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. (sf.90)

Böylece yazarın esas gelmek istediği konuya gelmiş bulunuyoruz.

Önce şu söylenmeli, tarih bu kadar aktıktan sonra kişilerin ve siyasetlerin kendilerini Stalin'e göre konumlandırmaları çok anlamlı değil. Bu Troçkistler için de geçerli. Bugün Türkiye ve dünya solunun sorunlarına Stalin'i mahkum ederek bir çözüm bulacaklarına inanıyorlar fena halde yanılıyorlar. Tarih son derece zenginleşti, ayrıntılaşta, karmaşıklılaşta. Stalin'in bakışının bugün sosyalizmi hâlâ belirlediğini düşünmek idealist bir mantıktır. Tarih fikirlere göre akıyor,veya tarihin akışının fikirlere göre düzenlendiğini düşünmek oldukça eski bir yanılgıdır.

Tarihte fikirler vardır, kavgalar vardır, varsayımlar vardır, tutkular vardır, çıkarlar vardır, tasarımlar vardır. Ama tarihin bunlara göre işlenmesini beklemek ne derece hayata uygun? Tarihte bir de gerçeklik vardır. Gerçekleşenler vardır. Hemen bunları kabul etmek gerektiğini söylemek istemiyoruz. Aksine eksikli dönemlerde oluşmuş anlayışları mutlaklaştırmamak, teorileştirmek gerektiğini hatırlatıyoruz. Ama gerçekleri de olmamış farzedemiyoruz. Toplumlar böyle temeller üzerinde gelişmişlerdir.

Sovyet tarihinden çıkarılacak esas sonuç, sosyalizmi kurmanın zor olduğudur. Tüm deneyim ve uygulamalar ile bunların sonuçları öğretici derslerdir ve zenginliklerdir. Bugün daha iyisini hayata geçirmek konusunda güvence potansiyelleridir.

Geçiş dönemi için bulunabilecek bir mutlak gerçek yoktur. Bunu bulduğunu söyleyen bir beyin şarlatanı başka bir şey değildir. Bugün ne Lenin'in uygulamalarını tekrar etmenin, ne de Stalin'in uygulamalarının aynısını veya tersini hayata geçirmenin yeri vardır. Bugün tarihe daha rahat bakmak konumundayız. Sosyalistlerin tepkisellikten ve tepkilerde çözüm bulacakları yarulsamalarından kurtulmaları gerekiyor.

Siyasal harekete şu veya bu şekilde ve şu veya bu bilinçle katılmış kişi ve hareketlerde, gelişmelerinin belli bir aşamasında geçmiş bilinçlerinden, bakışlarından ve /veya örgütlerinden kopuş meydana gelebiliyor. Ya kişi örgütünden kopuyor ya da örgütlü hareket likide ediyor kendini. Ve bu tür yapı ve insanlarda görülen özellikler tepkisellik, negatifiklik ve eklektiklik oluyor.

Bu oluşumların iç süreçleri ayrı bir yazının konusu. Bu durum bir yandan üzücü olsa da, bir gelişmenin ve hareketin göstergesi. Bunu sorgulama ve tepki dönemi de denilebilir. Önkabul, sorgulama, olgunluk. İçinde bulunduğumuz süreçte sol, genel olarak ikinci dönem-

de bulunuyor. Temennimiz bunun, hızla farkına varılarak aşılması. Ama bunun da bilincindeyiz ki, insanları bir anda sıçratmanın mümkünü yok. İç birikim ve iç dinamikle gelişme süreçleri çok daha önemli. Sonunda kişiler, yapılar kendileri bir noktaya geliyorlar ve oradan devam ediyorlar. Bugün sorgulama sürecindeki insanlar da yaşamları ve bilinçleriyle bu noktaya gelmişlerdir. Elbette ve kendi konumlarından bakıyorlar.

Konudan biraz uzaklaşık 'tek ülkede sosyalizm' diyorlardı. Herkes Paris Komünü ile farklı türden ilişki kuruyor. Örneğin *Yeni Öncü* dergisinden Tekin Yılmaz bir yazısında 'sosyalizmde çoğulculuğun gerekliliğine kanıt olarak Paris Komünü'nü gösteriyor ve şunu söylüyordu:

Marx'ın kendisi Paris Komünü'nü proletarya diktatörlüğü olarak niteliyordu. (...) (Bu) öyle bir diktatörlüktü ki, bünyesinde değişik görüşten olan akımlar birlikte varolmaya devam ediyorlardı. Ve Marx Komün'den bahsederken neden bütün partileri lağvetmeyişi değil, kendisine karşı saldırıya hazırlanan Versaille üzerine yürümeyişini eleştiriyordu. ("Sosyalizm Tek Partililikle Nitelenemez", Yeni Öncü, Mart '87, sayı 2, sf.27)(abç)

Şimdi; Marx'ın Paris Komünü ile ilişkisi üzerine düşünürken, Marx'ın Komün'den "neden bütün partileri lağvetmesini" istemediğini sorabilmek için, ya Marx'ın Komün'le gerçek ilişkisinin ne olduğu veya ne olabileceğini anlamamak gerekir; ya da kişinin, gözlerinin kilitlendiği şeyden başka şeyi görmemesi...

"Bünyesinde değişik görüşten akımlar birlikte varolmaya devam ediyordu." ya gelince. Kruşçev ve ekibi çıkabildiğine göre, Stalin döneminde de SBKP'de değişik görüşten insanlar -kendilerini gizleseler de- varolmaya devam ediyorlardı. Bu açıdan değişik görüşlerin varlığı bir "izin verip-vermeme" sorunu değildir. Diğer yandan Marx'ın, gerçek hareketi, doktrine uymamakla eleştirmesi kendi bakışına ters düşer. Bunun yanında "tek parti esastır" yargısı kadar "çoğulculuk (çok partililik) esastır" yargısı da Marksizm karşısında kategorik olarak aynı konuma düşer.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, herkes Paris Komünü ile farklı türden ilişki kuruyor. Bize gelince; gözlerimizi geriye çevirip 1871 Mart-Mayıs Fransa'sına (Paris'e) şöyle bir göz atıp gözlerimizi tekrar bugüne çevirdiğimizde bizde kalan şey öncelikle "tek şehirde sosyalizm" oluyor. Marx, Paris Komünü'nden bahsederken, neden "tek şehirde sosyalizm olur mu?" diye sormuştur.?

Stalin'in anlayışına göre, üretim araçları devletin mülkiyetine geçince ve merkezi plana bağlanınca sosyalizm kurulmuş olmaktadır. Bu bir zamanlar hepimizin hiç sorgulamaksızın kabul ettiği bir formülasyondur. (s. 91) (abç)

Yazar bu satırlarda kendini ve geldiği konumu çok net yansıtıyor. Konunun teorik bölümüne girmeden şunları söyleyebiliriz. Bu Stalin'in anlayışı mıydı, yoksa biz mi sorgulamadan böyle algıladık? Kolaycı ve formülasyoncu mantığımızdan... Bu ayrı bir konu. Ama yazar şunu itiraf ediyor. "Biz bir zamanlar bazı şeyleri -belki de herşeyi- hiç sorgulamadan kabullendik." Bizce

burada dönüp kendi mantığımızı bakmamız gerekiyor. "Bir zamanlar" aptal olmadığımızı ve o zamanlar da düşünebildiğimize göre (siyaset kuruyor, politika tespit ediyorduk) demek ki mantığımız yanlıştı. Geçmişte bizi mantığımız yanılttı. O açıdan bizce bugün dönüp mantığımızı bakmak gerekiyor, ola ki yanlış veya doğru olan şunun veya bunun anlayışı değil, bizim mantığımızdır. Eksiklik belki, sorgulamadan kabul edilen şeyde değil, o şeyi sorgulamadan kabul eden mantığın kendisindedir. - ki bizce bundadır, sosyalizmin sorunlarına bir çırpıda cevap bulunabileceği şeklinde kolaycı mantıktadır. (Anti-parantez, sorgulamadan kabul edilen şeylerin bazıları doğru da olabilir.) Ayrıca ve esas olarak şimdiki mantığa da bu açıdan bakmak lazım. Bugün gereken bu. Zira, sorgulama ve tepki döneminde mutlak gerçeğe vardığını sanmak bir yanılsama olabilir. "Mantığım beni bir kez yanılttıktan sonra bir daha ona sorgulamaksızın inanacak kadar aptal olabilir miyim?" (Montaigne)

Konunun tekrar teorik yönüne dönebiliriz.

Yazar, "Önce Stalin'in sorunu nasıl ortaya koyduğuna bir bakalım" diyor ve Stalin'den bir alıntı yapıyor. Okuyalım.

Bu dönem... Sovyet iktidarının, bir yandan sosyalizmi geliştirmek için elinden gelenin azamısını yaparken, kapitalizme de bir ölçüde yaşama hakkı tanıdığı iki ekonomik sistem arasındaki (kapitalizm ile sosyalizm) yarışma sırasında sosyalist sistemin kapitalist sistem üzerindeki üstünlüğünü örgütlemeyi kendine iş edindiği dönemdi. Görev, bu yarışma sırasında sosyalizmin mevzilerini sağlamlaştırmak, kapitalist unsurların tasfiyesini sağlamak ve sosyalist sistemin (ulusal ekonominin temel sisteminin) zaferini tamamlamak idi. (Altını yazar çizmiş.) (Leninizmin Sorunları, Sol Yayınları) (agy.sf.90)

Yazar burada Stalin'in "Rus toplumunun o günkü sistemini 'sosyalist' olarak tespit ediyor" olmasına karşı çıkıyor ve sözlerini şöyle sürdürüyor.

Şimdi Stalin "tek ülkede sosyalizm" olur derken acaba neyi kastediordu? Eğer sosyalizmi, yeni bir üretim tarzı anlamında kullanıyorsa, o zaman ortaya bir saçmalık çıkmakta ve herhangi bir alt aşama, eklemleme vb olmadan bir ülkede yeni bir üretim tarzı hemen kurulabilmektedir. (sf.90)

Alt aşama ve eklemleme kavramlarına yazarın attığı içeriğin kendi keyfi temelleri olduğunu söylemiştik. Ama bu kavramları yine de kullanabiliriz. Yazarın alıntısında, Stalin, "kapitalizme de bir yaşam hakkı tanıdığı"ndan bahsediyor. Bu da, -yazarın argümanlarıyla söylersek- hiçbir alt aşama, eklemleme olmadığı savını bizzat reddetmektedir. NEP vs ise zaten bilinen şeylerdir. Kaldı ki bugün Gorbacov'un söyledikleri ortadadır.

Sorunun teorik yanı, bizce de, devrimci dönüşüm dönemi, buna tekabül eden siyasal geçiş dönemi ve bunların içinde hareket ettikleri geçiş dönemini toplumunun açılmasıdır. Yazarla aramızdaki fark şuradadır ki, bizce sorun, kavramların diyalektik dengelen-

mesi değil, gerçek yaşam süreçlerinin tanımlanmasıdır. İkincisi, tarihe 'yanlış akmuştur' demediğimiz gibi, yaşanmış süreçleri ve sosyalist ülkelerin geldikleri noktaları gözardı etmiyoruz.

NOTLAR:

(1)Böyle bir eleştiriyi, yazı didaktik bir iddia taşıdığından yapıyoruz. Yazının tam onbir yerinde "demek ki" kelimesi geçiyor.

(2) Zorunluluk/gereklilik konusuna bir başka polemikte daha geniş olarak değinmeyi düşündüğümüzden burada bu kadarla yetiniyoruz.

(3)Bu yazı Kasım-Aralık 1988'de yazıldı. Gerek marksizm ile Leninizm gerekse 'olgun' Marx ile 'genç' Marx arasında, birbirlerini karşı karşıya getirecek farklılaşmalarına karşı çıktık. Yöntem açısından her türlü mutlaklaşmanın karşısında olduğumuz rezervini koymak kaydıyla şunlar söylenebilir: Marx'sız ve marksızmsız bir Leninizm ile "hükümet devirme sanatı" arasındaki ayrım belirsizleşecektir. Lenin'siz ve Ekim'siz marksizm konusuna ise yazıda değindik.(bkz.sf.46) Biyle bir ayrım veri kabul edildiğinde şunlar görülebilir: Marx'ın son yazılarında Leninist vurgular, Lenin'in son yazılarında ise marksizm vardır.

Çelik Bilgin'in yazısına ve buna ilişkin tartışmalara ayrı bir yazıda değineceğim. Şimdilik şu kadarını söyleyebilirim. Dünya sosyalizminin bugün geldiği konum gözönüne alındığında, sosyalizmin 70 yıllık pratiğine ve 150 yıllık sosyalizm tarihine bakmak gerektiğini düşünüyoruz. Çelik Bilgin'in yazısı özelinde ideolojik sosyalizm- bilimsel sosyalizm kavramlarının tartışılabileceğini düşünüyoruz. 'Politik iradenin nesnelligi' ve 'Saf aklın toplumsal gerçekliğe uygulanabilmesinin dinamikleri' de tartışılması gereken noktalar arasında. Keza 'eleştiri mi, yapma mı?' konusu da...

"(...) Bu noktada planlı bir tarihsel süreç kavramının düşünülme ihtiyacı vardır." (İnsan İçin Siyaset/Siyaset İçin İnsan. Sosyalist İnsan ve Etkinlik içinde, Der. Akış Yayıncılık, Birinci Baskı, Haziran 1988, 1st. sf.14)

Son olarak şu söylenebilir. Dipnota neden olan konuda, bir düalizmi bugün aşmak gerekiyor. Modern bilimdeki (Kuantum fiziği, sezgisel matematik, mikro biyoloji, çağdaş psikoloji vb.) gelişmeler, gerek bu düalizmin gerekse doğabilim-toplumbilim düalizminin mutlaklaştırılmayacağını gösteriyorlar. Tüm bu bilimler, bir yandan süreç fikrini ön plana çıkarırken diğer yandan özne-nesne karşıtlığının ortadan kaldırılması gerekliliğine işaret ediyorlar.

(4) Bu konuya ilişkin aynı derginin aynı sayısından alıntı yapacak olursak;

Sosyalizm, kapitalizm feodalizmden çıkışı gibi kendiliğinden ve nesnel süreçlerin dolaysız işleyici sonucunda değil, tersine ondan çok farklı olarak bilinçli insan müdahalesi ile ortaya çıkan bir sosyal tarihsel bir süreç. (E.Kürkçü ile yapılan röportaj, Agd.sf.59)

Tabii yazar, "bu Ertuğrul'un görüşü" diyebilir. Ama sanmıyorum, zira;

-Şu 'adacıklar' oluşturma eğilimi...

E. K. ile röportajında İşçiler ve Toplum'dan olan kişinin de, 'adacıklar oluşturma eğilimi'nden eleştirel tarzda söz ettiği anlaşılıyor.

(5) Marx'tan yapılan bu alıntıda, (...) işareti içindeki noktali yerlerde 'komünist' kelimesi olacaktı. Yani Marx komünist toplumdun bahsediyordu. (Geçiş toplumundan bahsediyor olsaydı da alıntı için söyleyeceklerimiz açısından bir şey değiştirmezdi.) Yazarın 'komünist toplum' yazmayıp, neden nokta nokta olarak geçiştirdiğini bilemiyoruz. (Bu yazının değil de derginin tasarufu da olabilir) Hukuki gerekçeyle ise anlamsız, zira komünist toplumdun bahsetmek veya onu tarif etmek TCK'nun 142. maddesine girmez, övgü değildir. Bizim korkumuz ideolojik gerekçeyle böyle yapılmış olmasıdır, ki bu da, sınıfsız toplumla geçiş toplumunun okuyucunun gözünde karıştırılmasından medet ummak demektir. Geçiş toplumundan, komünizmin özellikleri

ni taşınmasını isteyenler maalesef genellikle buna tevessül ediyorlar.

(6) Yakında, marksist kavramların Marx ve Engels'in kendi eserlerinde nasıl kullanıldığına ilişkin bir kitap yayınlamayı düşünüyoruz. Marx-Engels: Bir Fikir Birliği. Burada bu kitaptan Komünizm ve Sosyalizm maddesine yer veriyoruz:

"1847'de sosyalistler denildi miydi, çeşitli ütopyacı sistemlerin taraftarları aklı geliyordu. İngiltere'de Owenciler, Fransa'da Fourciciler. Bunların her ikisi de epey zamandır sadece birer tarikat durumuna düşmüşlerdi ve yavaş yavaş ortadan siliniyorlardı. Bir de sosyalist diye bilinen bir avuç sosyal şarlatan vardı ki, bunlar da derme çatma düzeltmeler yoluyla, sermayeye ve kara hiç mi hiç zarar vermeksizin, her türlü toplumsal sorunu giderme iddiasıyla ortaya atılmışlardı. Her iki helde de işçi sınıfı hareketi dışında insanlardı bunlar ve daha çok 'okumuş' sınıflardan destek sağlamaya bakıyorlardı. İşçi sınıfının, salt politik devrimlerin yetersizliğine inanan ve toptan bir toplumsal değişiklik gereğini benimseyen her kesimi o surlarda kendisine komünist diyordu. Kaba-saba, işlenmemiş, salt ıgıldüsel bir komünizmdi bu; ama davanın özünü kavramıştı ve Fransa'da Cabet'in, Almanya'da Weitling'in başını çektiği Ütopyacı komünizmi yaratacak kadar güçlüydü. İşçi sınıfı arasında, 1847'de, sosyalizm bir orta-sınıf hareketi, komünizm bir işçi sınıfı hareketiydi." (Marx and Engels: A Conceptual Concordance, Gerard Bekerman, Translated by Terrell Carver, Oxford 1986, p. 35) (Marx-Engels, Selected Works I. 27-8, (Preface, Communist Manifesto, 54first published 1888 Engels))

MAKİNE-İNSAN MAKİNE-DOĞA İLİŞKİLERİ VE MARKSİZM

Hasip Akgül

İlk örnekleri ortaya çıktığında adına 'demir melek' denildi. Şimdilerde Doktor Faust ve şeytani mucizeleri ile kurbanının ruhunu mahveden Mefisto'nun öyküsündeki vurguyla 'Daemon Technik' (Teknik Denen Şeytan) adıyla anılıyor ve doğayı kirlettiği için lanetleniyor. Makine, insan yaşamında yapılan en büyük sıçrayıştır. Bu büyük devrim insanlığın son iki yüzyıllık dönemini belirledi.

Ortaya çıktığı yüzyılda bazıları makineyi herşeyin merkezine koydu. Düşünürler herşeyi bir mekanizma olarak teorize ettiler. Newton evreni kusursuz bir çarklar sistemi olarak betimledi. Doktorluğuna filozofluğu buluştıran La Mettrie penisin dikleşmesini sağlayan bir yay olduğunu düşündü; dahası yazdığı kitaba 'İnsan Denen Makine' adını koydu.

Kuşkusuz Newton da, La Mettrie de çoktan aşıldı. İnsanlık makineyle başlayan bu büyük gelişim çağını geçmişte kalan zamanlardan ayırmak için 'modern' sözcüğünü kullanmaya başladı. Modern kelimesi ilk defa 5. yüzyılda resmen Hıristiyan olan dönemi Romalı Pagan geçmişten ayırmak için kullanıldı. Modern sözcüğünün ikinci kullanımı, eski ve yeniyi ayıran anlamıyla, makinenin öncesi ve sonrasını belirledi. Makine sonrası dönemler artık Charlie Chaplin'in "Modern Zamanlar"ı oldu.

Marx'ın modern sınıfları da makinenin doğuşu ile billurlaştır. İnsan emeği ve bu emeğin nesnesi arasına makinenin girişi ile Marx, bir merak yumağı için hiç de fazladan olmayan bir işi daha yapmaya başlar. Her sene açılan Londra Makine İcatları Sergisi'ni büyük bir titizlikle dolaşır. Kapital'in 1. cildindeki çok yaratıcı 'Makineler ve Büyük Endüstri' bölümünü yazarken buradaki gözlemlerinden yararlanır.

Marx sonrasında da kapitalizmin gelişimi üzerine inceleme yapanların önemli bir kriteri makine olmuştur. Makinenin geçirdiği evrimlerle kapitalizmin geçirdiği evreler koşut tutulmuş ve buna göre isimlendirilmeye gidilmiştir. 1848'den sonra buharlı motorların makineyle üretilmesi dönemine 'piyasa kapitalizmi', elektrikli ve yanmalı motorların makineyle üretildiği 1890'lar sonrasına 'tekelci, emperyalist aşama' adı verildi. 1940'lardan sonra elektronik ve nükleer enerjili araçların makineyle üretildiği ve günümüzü kapsayan dönem de çöküslü sermayenin belirlediği dönem olarak görüldü.

Makinenin kısa bir tanımı 'yoğunlaşmış ve depolanmış insan emeği' sözcükleriyle yapılabilir. İnsanoğlu yüzyılların birikimi ile ortaya çıkardığı bu değere başlangıcında karşı çıktı. 19. yüzyılın başlarında işsiz kalan

işçiler suçu makinelerde buldu. Makineleri parçalayarak eski işine kavuşabileceğini düşündü. Yükselmeye başlayan sınıfın yel değirmenine, çöken sınıfın zavallı şövalyesi Don Kişot'un saldırmasından sonra işçiler de makinelere saldırdı.

Yaklaşık yüzyıl sonra makine, temposuna yetişemeyen işçileri çıldırtırken, işçilerin bir kez daha nefret odağı oldu.

İnsan yaşamını büyük ölçüde kolaylaştıran, girdiği her alanda insana zaman kazandıran bu yüzden insan ömrünü uzatan makine bir taraftıyla 'Büyük Kurtarıcı' ve hiçbir eden tanımayan duygusuz, insanı kendine yabancılaştıran yönüyle de 'Deccal'dir. Bu iki uç kimlik, yeni bir dünyanın müjdeleyicisi olanla, kıyametin habercisi olan nitelikleri büyük bir çelişki gibi görünür.

Marx ve Engels, yaklaşık 150 yıllık ve hala canlı 'Komünist Manifesto'larında, tarihsel değişim ve gelişimi daha gerçek anlamıyla diyalektik bir şekilde düşünme konusunda bizden imkansız gerçekleştirmemizi beklerler. Yani bu gelişimi hem olumlu hem olumsuz olarak düşünmemizi; bir başka deyişle kapitalizmin açıkça iğrenç ve kötü olan özellikleriyle olağandışı dinamizmini aynı anda tek bir düşünce içinde ve her iki yargıyı da hiç zayıflatmaksızın kavrayabilecek bir düşünme tarzına ulaşmamızı söylerler.

Bu şekilde düşünüldüğünde makine bugüne kadar insanlığın başına gelmiş hem en iyi hem de en kötü şeydir. Algularımızı ve imgelemimizi bunu anlamamanın mümkün olduğu bir noktaya çıkarmak gerekiyor.

Makinenin karşısında ya da yanında yer almış akım ve hareketlere göz atmak bazı imgeleri yakalamamıza neden olabilir.

LUDİZM - FÜTÜRİZM - TAYLORİZM - STAKHANOVİZM

Ludizm, adını bir işçiden almıştır. Ned Lud, 1779 yılında çorap dokuma tezgahlarının tahribine öncülük ettiği rivayet edilen bir İngiliz işçisi. 1811-1816 yılları arasındaki makine tahrip hareketine onun adına yapılan yakıştırmayla ludizim denilmiştir. Daha kısa olarak ludizm, işsizlerin makineye sövgü hareketidir denilebilir.

Zaten kapitalist dünyada makine, işçiden hiçbir dönem övgü almamıştır. İlk zamanlar patron ile arasına giren bir kuma iken sonraları patronla özdeşleşen bir baskı mekanizması olmuştur onun için.

Yine de işçilerin dışında bir makineye övgü akımından söz edilebilir. Marinetti sanat alanında büyük yankı-

lar koparan Fütürist Bildirgesi'nde "mekanik güçlerle donanmış dünyayı alkışlıyor, geçmişle bütün bağlarını koparıyordu. Hızı ve saldırganlığı, yurtseverliği ve savaşı yüceltiyordu." (1) Devrimini ve gücü gösterdiği için makineyi sözgelimi klasik bir resimden üstün tutan fütürizm, bütün bu vurguları ile sonunda faşizme çanak tutan bir akım oldu. Belki de bu kapitalizmde makineyi herşeyin öznesi yapmanın bir sonucuydu.

Taylorizm emekçiyi makineleştirme, otomatlaştırma girişimidir. Vida büken bir işçi yalnızca vida büker. Emeği bu şekilde yoğunlaştıran ve bir artı değer avcısı olan Frederic Taylor, insanı makinenin bir parçası haline getiren büyük bir mucittir. Taylorizm, fordizmin bant teknikleriyle birlikte üretimi birkaç katına çıkarmıştır. İnsanlık emperyalist-kapitalist zinciri, Rusya halkasından kırıldıktan sonra bu üretim tekniğini nasıl aşabileceğini düşünmüştür. Az gelişmiş bir ülkede gerçekleşen devrim kendi kalkınmasını sağlamak durumuyla karşı karşıyaydı. "Köylülerle mal değiş-tokuş sisteminin sağlam biçimde kurulabilmesi ve devrimci devletin uluslararası yalnızlığının giderilmesi için sanayinin süratle yenilenmesi ve üretimin artırılması gerekiyordu. Dünya piyasalarıyla süratle bütünleşmek gerekiyordu, çünkü gerçek bir teknolojik gelişim gerçekleştirme olasılığı sifra yakındı. Bu açıdan ve devrimci devletin iç savaş içinde kurulması nedeniyle sanayi işçi sınıfının vasıflarını yitirmesi açısından bakıldığında, en gelişmiş Batı teknolojilerini ve rasyonel üretim yöntemlerini kopya etmekten başka seçenek kalmıyordu. Sanayi üretimi ancak bu şekilde süratle artırılabilirdi." (2) Bu yüzden, taylorist yöntemlerin Ekim Devriminden sonra, uygulanması zorunluluğu ile karşılaşıyor.

Burada bazı imgeleri yakalamak mümkün hale geliyor. Yalnız yukarıdaki anlatıma şunları eklemek gerekir: Lenin her fırsatta burjuva bilim ve teknolojisinin bir bütün olarak devir alınacağını belirtmesine karşın yine her fırsatta taylorizmi eleştirmiş, işçi sağlığını sürekli öne çıkarmıştır. Ve bilimsel çalışma yöntemlerinin geliştirilmesini bazı üst komitelerden çok işçi komitelerinin yapmasını desteklemiştir. Nitekim işçilerin yaratıcı düşünce ve özverili pratikleri Subbotnik (Cumartesi günleri gönüllü çalışma, Komünist Cumartesi)er gibi stakhanovizm gibi hareketlerin doğmasına neden olmuştur.

Marx ve Engels'in, gelişimin olumlu ve olumsuz olarak düşünülmesini ve imkansızın başarılmasını, tek bir düşünce içinde ve her iki yargıyı da hiç zayıflatmaksızın kavrayabilecek bir düşünce tarzına ulaşılmasını öne sürdüklerini teorik düzlemin pratikteki karşılığı budur.

Lenin tarafından "komünizmin gerçek başlangıcı" olarak nitelendirilen Subbotnik hareketi, hem sınıf bilincinin yüksek bir biçimi hem de olağan çalışmadan daha verimli bir sonuç doğurmuştur.

Stakhanovizm insanın yücelerek üretmesinin adıdır. Adını normal üretim ölçülerini aşarak çalışan bir işçiden almıştır. Stakhanovistler karşılık beklemeden çalıştılar, işçi iktidarının bu şekilde kurulmasıyla en büyük karşılığı aldılar.

Gerek makinenin ortaya çıkışındaki ludistler hareketi, gerek insanın makineye eklenildiği taylorist sistem, gerekse insanlığın Taylor'u aştığı ve uzmanlaşmanın yerine geliştirdikleri çok yönlü çalışma teknikleri, hep in-

san makine karşıtlığının, sınıf bağlamında yaşanan gelişmeleri oldu.

MAKİNE KARŞITI YENİ BİR HAREKET: EKOLOJİZM

Makine-doğa karşıtlığına dayalı ve teknolojinin imhasını sonul amaç olarak gören çevre hareketi diğer hareketlerden sınıflarüstü olan niteliği ile ayrılır. Ekolojist hareketin en önemli teması kıyamet günüdür. En büyük suçlu olarak sosyalist dünyanın kapitalist dünya ile girdiği rekabetten türeyen teknoloji devini görüyorlar.

Kuşkusuz, ekolojistleri, "karamsar tahminleriyle, çürümeye yüz tutmuş aşırı olgun ve yaşlı kapitalizmin umutsuz durumunun gönülsüz bir değerlendirmesi (3) olarak görmek kaba bir bakış olur.

Ama, "insanlığın evriminin endüstri devrimiyle yanlış bir yöne saptığını" (4) söyleyen, feodalizmin büyüyen yapısına bakarak 'keşke kapitalizm gelmeseydi' diye ağlayan bir hareket için ne kadar olumlu görüş üretilebilir?

Ekolojistleri, korku filmlerinin değişmez kurgularından, 'hayalet katil'i gördüğüne kimseyi inandıramayan insan konumuna düşürmenin hiçbir kişi ya da sınıfa yararı yok. Ancak ekolojizmin bilimsel gelişmeyi reddederrek bütün teknolojik kazanımları "yıkıcı" ilan etmesi de pek yararlı ve anlamlı görünmüyor. Çevreciler bunun anlamını şu çağrıda somutluyorlar: İnsanlık tekrar basit üretime dönmelidir. Ama bütün bu gelişmişlikten vazgeçmenin, bilimsel karmaşa düşmanlığının aynı zamanda insanlığın karmaşık özellikleri olan Kandinsky'den, Picasso'dan, Hanry Moore'a kadar, Einstein'dan, Planck'dan, çok temiz ve ucuz bir enerji kaynağı olarak görülen soğuk füzyon üzerine çalışan bilimcilere kadar herşeyden vazgeçmek olduğunu da düşünmek gerekiyor.

Bu bir varoluş problemidir. İnsan ve doğa basitlikten kaçır. İnsanlık ancak daha büyük karmaşıklıkta varoluş vakumundan çıkar ve rahat eder. Doğanın zorlanması ve mahvoluşundan, öncelikle insanın insan üzerindeki zorlamalarından silkinerek kurtulabilecektir. Doğa konusundaki bilgilerden insanca yararlanılması ancak doğa bilgilerinin yanına toplum, insan ve sınıf ilişkileri konusundaki bilgilerin eklenmesi ile mümkün hale gelebilecektir.

Teknolojiye ve makineye bakışta Marx ve Engels henüz aşılamadı. 150 sene önceden doğanın ve insanın bu tahribattan nasıl bir düşünce tarzıyla kurtulabileceğinin kopyesini vermişlerdi: "Kötü olan özellikleriyle ve olağandışı dinamizmini aynı anda tek bir düşünce içinde ve her iki yargıyı da hiç zayıflatmaksızın kavrayabilecek bir düşünme tarzıyla."

KAYNAKLAR

- (1) N. Lynton, *Modern Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi, s. 89
- (2) C. Siriani, *İşçi Denetimi ve Sosyalist Demokrasi-Sovyet Deneyimi*, Belge Yay., s.415-416
- (3) R. Havemann, *Yarın-Sanayi Toplumu Yol Ayrımında*, Ayrintı Yay., s.42
- (4) R. Bahro, *Kızıldan Yeşile*, Metis Yay., s.193

ALEKSANDRA KOLLONTAİ: İNAT VE İRADE

S. Osmanoğlu

Aleksandra Kollontai'nin otobiyografik anılarından oluşan kitabı "Birçok Hayat Yaşadım" adıyla yayımlandı. Kitap, ilk sayfasıyla birlikte akıcı ve romansı bir söylemle kaleme alınan giderek insanın elinden bırakmaya çağlı, gıpta ve hayranlık uyandıran bir yaşamın öyküsü. Belki daha doğru bir deyimle, devrimci yaşam biçimini ve mücadeleyi, inat ve iradeyi aktaran bir yaşamdan pasajlar. Yaşamın devrimci mücadele dışında kalan pek çok alanı hemen hemen hiç söz edilmeksizin geçilmiş. Kitap bir yaşamla birlikte bolşevik tarihinin kesitlerinin de bir aktarımı.

Aleksandra Kollontai, soylu bir Rus ailesinin kızı olarak dünyaya gelmiş. Babası nedeniyle çok küçük yaşta çevresinde olup bitenle ilgilenmeye başlamış. Ancak yine aynı nedenle ailesi dışında kalan dünyadan korunmuş. İnatçı, meraklı ve araştırmacı kişiliğiyle yirmi yaşında komünizmle tanışmış. Tanışıklığının yeni başladığı dönemde de evlenmiş. Evlilik Aleksandra'yı marksizmi öğrenmekten ve kendine yeni bir yaşam tarzı aramaktan alıkoymamış. Eğitim ve Eğitim Araçları Gezgin Müzesi'nde çalışmaya başlaması, yeni insanlarla farklı bir çevreyle tanışmasına ve kendine yeni bir yaşam tarzı seçmesine neden olmuş.

Aleksandra, tüm yaşamı boyunca kadın kurtuluşunun ısrarlı bir savunucusu ve kadın örgütlenmesinin önderlerinden olmuş. Yaşamının her döneminde kadın mücadelesini yaygınlaştırmaya çalışmış. Bunun için pek çok muhalefetle karşılaşmasına rağmen gerek parti içinde ve gerekse parti dışında fikirlerini kabul ettirmek için savaşmış.

Politik yaşamında uzun süre bolşevikler ve menşevikler arasındaki gidip gelmeler gözleniyor. Lenin'e kişisel hayranlığı olmasına rağmen, menşeviklerin politikasının kendisine daha yakın ve doğru gelmesi, sıkça onlarla birlikte hareket etmesine neden olmuş.

Aleksandra'nın anılarında en önemli özellikler ve vurgular birkaç noktada toplanıyor. Yaşam tarzının örnekliliği dışında Kollontai'da şaşmaz bir biçimde parti disiplini anlayışı ve sınıfsal hümanizm görülüyor. Kitapta insanı çöşküllendiren uluslararası devrimci dayanışma ve enternasyonalizm gözleniyor.

Anılarda savaş yıllarının politik ayrışmaları, Enternasyonal ve savaş karşıtlığı önemli bir yer tutuyor. Kollontai devrimci kararlılığını yaşamının her anında gösteriyor. Savaş karşıtlığı nedeniyle pek çok suçlamayla karşılaşmasına rağmen inançlarından ödün vermiyor.

Kollontai yaşamı boyunca en önemli katkısını kadın kurtuluşu ve eşitliği için yaptıklarında görüyor. Kadının mücadelesini sınıfsal temelinden bir an bile ayırmadan götürüyor. "Kadınlar ve onların kaderiyle yaşamım bo-

yunca ilgilendim. Beni sosyalizme getiren onların kaderiydi." (s. 410)

"Birçok Hayat Yaşadım" devrimci mücadeleyle geçen çok uzun bir yaşam sürecinin anlatımı. "Başkalarının ne diyeceği, ne düşüneceği beni yolumdan hiç alıkoymadı. Ne eziyetler ne de zorluklardan korktum. Bunların hiç önemi yoktu. Tehlikelerden de kaçmadım. Gelecek beni hep çekti. Ne işte ne de aşta huzur bulabildim. Herşey bana az geldi. Şimdi bunu başkalarına öğretmek istiyorum. Bu huzursuzluk olmaksızın ilerleme olanaksız". (s.460) Anılarını kaleme almasının nedenini ve yaşama bakışının özeti böyle açıklıyor Kollontai.

"Birçok Hayat Yaşadım" Metis Yayınları tarafından basılan E. H. Carr'ın "Bolşevik Devrimi" ve Belge Yayınları tarafından Nisan 1990'da basılan Fernando Caudin'in "Komintern'den Kominform'a" adlı kitaplarıyla birlikte okunması gereken bir kitap. Her üçü de bir dönem değişik açılardan ve anlatımla aktaran kitaplar.

Bu Bir Cevap Yazısı Değildir

SAPMA PSİKOZU VE SAPLANTI

Mesut Hastürk

Ahkam, yüceltme duygusu ile ilgilidir. Yüceltme, metafizik kavrayışın, algı düzeyindeki en önemli deformasyonudur ve çemberi geniş olmayan beyinlerin, doğayı ve toplumu kolaycıl kavrayışına yarar. Pratisyen hekimlerin, köylerde doktor efendi muamelesi görmeyi istemesi de, her imamın gizil halifelik duygusu da bu mekanizmaya bağlıdır. Bir çeşit teorik-psikolojik istihdam sorunudur. Bu sorun ancak aitlik ve temsiliyet kimlikleri ile çözülmeye çalışılır. Marksist olmak da doğal olarak aitlik ve temsiliyet ister. Ancak birileri bunu imam ve pratisyen hekim mantığı ile yapar ve birileri de kanalı yeni koşulları da içererek sürekliliğini sağlamayı amaçlar. Bunlar, sapmış olmayı göze alabilenler olur. Ama sapanın niteliği konusunda, kimin hangi noktada saptığı ancak açıklanabilir. Bunun için reçetesi olanlar varsa bilemeyiz, ancak uzun dilimleri içeren tarih ve onun meteryalist görüşü kavranabilirse sapma olgusu açıklanabilir. Daha kötüsü, sapma korkusunun dogmatizmi beslemesidir. Beslenenler ise, tahammül gücü gösterememektedir. Basit bir yazı dilini bile kiraathane diline dönüştürerek zırhlarını kalınlaştırdıklarını sanmaktadırlar.

Kompleks, insanın irade ve gücünün zayıfladığı yerde başlar. Bu nokta insanın küçülme ve somuta yapışma noktasıdır. Ayini yasaklanmış bir misyoner gibi, yabancı topraklarda çubuğu ile çamur biriktirir ve etrafa sıçratır. Soğuk iklimde yaşayan canlılar ise derisini kalınlaştırır ve tüy biriktirir. Somuta yapışmak budur. Bu kadardır. Dogma denilen döngü de böyledir. Pervanemiz varsa siz de kelebek olursunuz en çok. Davula alışkın kulağın çok sesliliğe itirazı da burada başlar.

İnsan, yüceltme mekanizmasının rahatlığına kapılır. Taşdığı beyin bu rahavet sayesinde sorunsuzlaşır, somuta yapışır. Çözüm, yüceltilen nesne ya da duygudadır artık. Bu, tanrı, insan ya da başka şey olabilir. Ama ne olursa olsun, beyin itaat ve ayine yönelir. Cennet ve cehennem ikileminde görür kendini. Ölüm ve yaşam, aşk ve nefret, hepsi keskin zıtlıklar oluşturur ve beyin bu otomatiği sayesinde mekanize olur. Tüm bunlar için tanrı ve dine ihtiyaç yoktur. Boşluk yeterlidir.

Beyin, sanıldığı kadar müthiş bir aygıt olmasa gerek. Çünkü kendi dışında varolan maddi dünyada, bunu soyutlayan düşünce dünyasında, olup bitenleri izlemekte, çözmekte, kodlamakta yetersiz kaldığı noktada önce, kendi eski kodlarıyla onu algılar. Bu algı, gerçekte olduğu gibi değil, eskinin kabul ettiği gibi çevrilir akla. Akıl, artık bu yeniyi anlamlandırdığını düşünür ve onu bilgi hazinesine nüfuz ettirir. Burada kastedilen eski, bir beyindeki rezerv toplamıdır. Açıklamak gerekiyor, çünkü bu yazı, böyle beyinlere hitap etmek durumunda ve bizi de aklınca istediği kefeye koymaya girişebilir.

Beyin, yeniyi çözemediği, kodlayamadığı, algılayamadığı, imgeleyemediği noktada, eski rezerviyle onu dönüştürerek kabul eder ve bu dogmatizmin zeminini oluşturur. Metafizik de fon olur. Aksi halde beyin iflas eder. Hayat durur. Bir çeşit intihar başlar. Çatıdan atlamaz ama dergi sayfasından atlar. Farksızdır.

İkinci bir öğrenme yöntemi, buna bağlı olarak, en ilkel türlerinde ve minyatürümüz çocuklarda görüldüğü üzere, somuttan somutadır. Somutu görüntülerken ve onu soyutlarken de sürekli ona bağlı kalır. Soyuttan soyuta gitmek, bilgi birikimi ve maddi dünya ilişkilerinin yanında, bilgiden bilgiye, sezgiden bilgiye gibi karmaşık yolları da içerir. Somut koşullar ve maddi pratik, bu tür düşünce sisteminin hep gerisindedir, ta ki bilimsel gücünü kanıtlamış olsa bile, ta ki süreçle sınıp o alana ilişkin bilginin- kurgunun önemli ölçüde tükenmesine kadar. Bu tükenme olmadıkça, o soyutun belki bugün ve yakın değil ama, daha başka bir konjonktürde gerçekleşme şansını koruyacaktır. Aksi halde, komünizme ait bir argüman oluşturamazdık.

Beyin, yeniyi çözemediği, kodlayamadığı, algılayamadığı, imgeleyemediği noktada, eski rezerviyle onu dönüştürerek kabul eder ve bu dogmatizmin zeminini oluşturur

Teori sürecin risklerini bağrında taşır. Doğrulandır ya da yanlışlanır. Ancak, önce gelişmeyi içermelidir. Öncülük de buradadır.

Üçüncü bir bilgi yolu da önyargı üretimidir. Beyin, sürekli faal ve sürekli uyarılma yolunu seçerse, bir karmaşa ve karmaşanın ilişkilendirilmesi ile gelişme ve ilerleme kaydedebilir. Gelişme ve ilerleme diyalektiktir. Yeni karmaşaları doğurur. Somuta yash kalmak, tek başına yalın ve kolay bir ilişki biçimini yeterli kılar. Yüceltme de öyledir. Uydurma da . Uydurma az önce değindiğimiz, beyin önceki kodlarıyla yeniyi kavrama çabasıdır. Cevap anahtar ilkesiyle çalışır. Cevap anahtarları olanların fazla soru ve yanıt gereksinimi yoktur.

Önyargı, uydurmanın inanç haline dönüşümüdür. Beynin içermediği, somutlamadığı, kurgu güçlüğü çektiği, kavramadığı, derinliği ve karmaşayı yakalayamadığı noktada, kısaca, beyinin tanımsız bulduğu her maddi-teorik alanda, o alana ilişkin dolaylı ya da benzeşimci fikirlerle bilgi sahibi olması demektir.

Bu son üç süreç, sürekli faal, tarihi geçmişe, bugün

ve geleceğe yönelik tüm, teorik-pratik süreçleri izler ve bunlardan sonuçlar çıkartarak, dövüerek, uçlar, şüpheler (bilimsel kuşkular) yaratarak, bir çeşit acı çekerek gelişimi sağlar. İlerici için en büyük eziyet bugün ve güne ait koşullardır.

Cevap anahtarı, yüceltme ve aşağılama mekanizmasının elindedir. Önyargı ve uygunlaştırmaya dayanır.

Sol fetişizm, sol pragmatizm, dogmatizm, mistisizm, mekanizm, populizm, ekonomizm, birbirinin renkleri olan, koşula yapışmanın, uzlaşmanın (cephane bitince ya da devrimden sonrayı da içerir) kaba soyutlamanın kavramlarıdır.

Bu da, marksizmin, feodal, yarı feodal, kapitalist gibi eşitsiz gelişim koşullarında tarihsel süreçte aynı anda olmalarının, en azından, nesnellüğün, mülkiyetçi toplumlar olmasından kaynaklanan bir şanssızlığıdır. Ancak bu doğallık ve zorunluluk, bu durumu haklılaştırılmaz. Aksine, bu zoru daha zor yapan bir mücadeleyi gerekli kılar.

PRATIĞIN BAHÇEVANLIĞI

En üst düzeyde, düşünce ve düşüncenin somutla (pratik) ilişkisi karşılıklıdır, teorisinin doğruluğunun kanıtlanması ve pratiğin yeni bir teorik aşamayı gerektirecek kadar gelişme ve ilerleme göstermesi biçiminde ifade edilebilir.

Çok bilineni tekrarla, teori pratikle sınanır.

Aynı şekilde, teori pratikçe budanır.

Politik pragmatizmin nesnel kaynağı, ekonomizme, populizme dayanır. Politik pragmatizm devrimi değil devrimci bir aracı yüceltmeyi getirir. Yüceltme kendine yabancılaşmadır. Kotah devrimciler yapılacak devrimleri değil yapacakları devrimin mekanizmasını abartır

Bu sınav, teorisinin geçerliliği, doğruluğu-yanlışlığı üzerinde etkili bir sonuç doğurur. Pratikte, birebirlik ilişkisi (güncel) dışında, teorisinin pratiği aynı zamanda eşzamanlı etkilemesi ve etkileşimleri, dışında da, daha çok öncelikli olarak etkileşimin farklı zaman ve mekanlarda da olabileceğini kabul etmek durumundayız. Teori, bilinen tüm pratik olguların ve bilgi birikiminin, yeni pratik olgular ve bilgi birikimlerine yol açacak sistematik düşünsel tasarımlara girer. Güncel olan ve belirli bir tarihsel kesite denk düşen pratik ve bilimsel olgular kendileri ile (zaman-mekan alanı) sınırlıdır. Teori bu sınırları zorladığı ölçüde bilime ve gelişime doğru ve yanlışlarıyla katkıda bulunur.

Birebir karşılık aramak, pratiğin ve pragmatizmin varolan koşullarına saplanmanın kendisidir, o uzun vadede farklı akışlar karşısında gericileşir, dogmatizmin ebeveyni olur. Teori pratiğe en ileri uçtan müdahale edemediği oranda ilerici-devrimci olabilir. Bu şu anlamda doğrulayıcıdır: Pratikte teori eşzamanlı ilişki dışında, çeşitli ve ileri bir zaman diliminde de birbiriyle etkileşime olanağına sahiptir. Bunu "şimdi" cinsinden belirleme şansımız ne olabilir? Ancak bilgi birikimimiz olabilir.

Buysa fal bakmayı gerektirmeyecek kadar bilimsel ve kesin ifadelerle sahip olmalıdır. Mutlak ve kaçınılmaz arasındaki farkı bilmek bile konuyu açıklar.

Gelişen marksizmin en büyük düşmanı kalıplaşan marksizmdir.

Politik pragmatizmin nesnel kaynağı, ekonomizme, populizme dayanır. Politik pragmatizm devrimi değil devrimci bir aracı yüceltmeyi getirir. Yüceltme kendine yabancılaşmadır. Kotah devrimciler yapılacak devrimleri değil yapacakları devrimin mekanizmasını abartır. Bu mekanik herşeyi yaratan ve "o büyük gün" düşünüyü sağlayan metafizik çoşumcu bir devrimci kimliği abartır.

Marksizmin kaynağından üretilen düşüncelere hoşgörüsüzlük, marksizme olan hoşgörüsüzlükle aynı şeyler değildir. Toplumsal Kurtuluş yazarlarına yapılan eleştirilerde gözlemlenen, yazımda ifade ettiğim olumsuzluklardan daha kötüsünü içeriyor, çünkü yazımda düşünceye ilişkin olan tarafı ele almaya çalıştım, -davranışa yansıyan, sıradan, külhan üslubu ile kaleme alınmış olmasını atladım. Bunun üzerinde fazla durmak da anlamsızdır. Çünkü düşünce ve davranış diyalektiği yeni bir şey değil. Düşünsel kabalık ve olumsuzluklar da kendi üslubunu yaratıyor sonuçta.

Bu yazı doğrudan bir cevap yazısı değildir. Hatta hiç cevap yazısı değildir. Amacı, kendi için kristal olmak ve başkası için sırtındaki deriyi kırkırdak olmaya zorlayan bir korunma içgüdüsünün tam da devrimci koşullara uygunlaşma sürecinin insan cinsinden yıkıcılığını göstermeye çalışmaktır.

DİYALOG BİRLİK VE ÜÇ KİŞİ

Ulvi Oğuz

Yıllar önce, ATTF (Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu)de sağ eğilimin etkin olmasına karşın direniyorduk. Köln kentinde yapılan bir genel toplantıdan sonra, birlikte hareket eden birkaç kişi gelişmeleri değerlendirmek için biraraya geldik. Toplantının başında bir arkadaşımız, "Rüzgar işçiden işçiden esmeye başlıyor" demişti. Genel toplantının kısa ve yerinde bir değerlendirilmesi idi bu sözler.

O günden bu güne birçok şey değişikliğe uğradı. Birçok kavram anlam değiştirdi. Birçok kavram anlamını tamamen yitirdi. Artık rüzgar burjuvaziden estirilmek uluslararası tekellerin, emperyalist burjuvazinin 'demokrasi bayrağı' bu rüzgarda dalgalandırılmak isteniyor. Elden ele geziyor. Komünist eskileri bayrağı kapabilmek için birbiriyle yarışıyor. Lenin'e, leninizme ağız dolusu saldırmada burjuvaziden daha gönüllü davranıyorlar.

Komünist partilerinin öncü rolü ya hiçe indiriliyor ya da parti tamamen likide ediliyor. Yerine yeni sosyal demokrat türünde partiler kuruluyor. Milliyetçilik, şovenizm, karşı- devrim 'demokrasi' adına uyarlanıyor. Her tür gericiliğe 'demokrasi' adına yaşam alanı açılıyor.

Yüce Lenin'in heykelleri 'demokrasi'adına boynuna çelik halatlar bağlanarak alanlardan kaldırılıyor. Büyük Octobre'dan , büyük Octobre'ı yapanlardan öç alınıyor. Bunlar hep 'demokrasi' adına oluyor. Ve böyle olduğu için de mübah görülmesi isteniyor.

Dünyada bu olup-bitenler, Türkiye'de de kendini gösteriyor, şurda, burda ortaya çıkıyor. TBKP sözcüsü, Romanya'daki karşı-devrimi 'demokrasinin zaferi' olarak nitelendiriyor. Doğu Avrupa ülkelerindeki geri dönüş hazırlıklarını alkışlıyor. Tabi hep 'demokrasi' adına söylüyor bunları.

Beyin bulanınca, gözler de buğulu görüyor. Burjuva demokrasisinden başka bir şey görülmez oluyor. Proleter demokrasisi diğer kavramlarla birlikte kafalardan tümden siliniyor. Burjuva demokrasisi yeniden keşfediliyor. Ona 'yeni', çağdaş, uygarca' tanımlamalar getiriliyor. TBKP önde gelenleri, yazarları burjuva demokrasisinin erdemlerini anlata, anlata bitiremiyorlar. Süreç, burjuva demokrasisine methiyeler düzmek- onun için savaşmak ve korumak yönünde gelişiyor.

TBKP sözcülerinin ve de genel olarak TBKP'nin devlet ve demokrasi konularındaki görüşleri, bunların sınıflarüstü olduğu, toplumun tüm sınıflarının çıkarlarını koruduğu gibi, savları öne süren felsefi idealist görüşleri çağırıyor. Çağırılmaktan da öte, oradan kaynaklanıyor.

Bu yazıya başladığımda TBKP'nin bazı görüşlerini ele alırken Lenin'den de alıntılar yapmayı düşünüyör-

dum. Fakat bunun Lenin'e saygısızlık olacağını düşündüm. Vazgeçtim.

Günümüzün en aktüel konusu demokrasi. Fakat yanlış anlaşılmasın, proleter demokrasisi değil, burjuva demokrasisi.

H. Kutlu Yeni Açılım dergisinin 17. sayısında cumhuriyetten bu yana temel sorunun devletin demokratikleştirilmesi olduğunu yazıyor. Doğru. Kutlu'nun mantığı içinde yazdıkları kesinlikle doğrudur. Kutlu ve yandaşlarının önünde duran görev burjuva devletin demokratikleştirilmesidir. Güncel politika uğruna sınıfsallık bir yana bırakılmalıdır. Güncel politika için ideolojiden taviz verilmelidir. Şunda anlaşmak gerek, burjuva devlet 'demokratlaştıkça' sınıfsal niteliğini mi kaybedecek? Burjuvazinin işçi sınıfı ve emekçi yığınlar karşı kullandığı bir baskı aracı olmaktan mı çıkacak? Liberal- reformist kafasıyla Kutlu, 'saf demokratik devlet' safatasıyla işçi sınıfını daha kolay uyutabileceğini düşünüyor olmalı bunları yazarken.

İşçi sınıfı devrimcilerinin önerilerine koyduğu görev, burjuva devletini demokratlaştırmak değil, onu devrimci yöntemlerle yıkmaktır. Burjuva devletin, işçi sınıfına, emekçi yığınlar daha fazla haklar tanımak zorunda kalması, burjuvazinin huy değiştirmesi, aslında iyi olan burjuva devleti, kötü burjuvazinin, kötü amaçlarına alet etmeye son vermesi, kötü iken daha iyi olması veya kötü niyetli burjuvazinin yerini iyi niyetli burjuvaziye bırakması sonucu değildir.

Tam tersine, giderek genişleyen, kabaran devrimci savaşımın, sınıf savaşımın burjuvaziye dayattığı bir durumdur bu.

Proletarya, proleter devrimciler, burjuva demokrasisinden ne ölçüde ve nasıl yararlanacaklarını çok iyi biliyorlar. Ve onların hele bu konuda- Kutlu gibi liberal kafalı reformistlerden- onların gevezeliklerinden öğrenecekleri hiçbir şey yok.

Kutlu ve yandaşlarının kafaları burjuva demokrasisini 'yenilemekle' öylesine şartlanmış ki, bir adım öteye bile gidemiyor? Demokrasi anlayışları, demokrasi mücadelesinin yolu, yöntemi, içeriği ve hedefi olarak devrime bağlanamıyor, devrimci demokrasiye, proleter demokrasisine ulaşamıyor? Ulaşmıyor, çünkü, Kutlu ve onun gibiler burjuvaziye ürkütme, istikrarın bozulmasından, devrimden korkuyorlar. Demokrasiyi devrimci savaşımından ayırıp, burjuvaziye toplu sözleşme yapar gibi, pazarlıkla kazanılacak bir şey olarak ele alıyorlar. Demokratik savaşımında burjuvazinin hoşlanmayacağı yöntemler ayıklanıyor, buna uygun olarak ne olduğu belirsiz bir 'politik strateji' uyduruluyor, ideoloji burjuva ide-

olojisine uyarlanıyor, böyle olunca da geriye, içi boşalmış, soyut 'saf demokrasi' safsatasından başka savunacak bir şey kalmıyor. Burjuvazi bu safsatayı yıllardır geliyor, burjuvazinin uşaklığına soyunanlar da.

Dönekler, devrimi ağızlarına almamaya, burjuvazinin gözüne girmeye çabalarlarken, sınıftan, partiden, ideolojiden, emek sermaye çelişkisinden de söz ediyorlar kuşkusuz. Etmek zorundalar da. Uşak efendiden biraz olsun farklı konuşmak zorundadır.

Peki nasıl olacak? Burjuvazinin yasalarını, yasaklarını yani genel olarak onun demokrasi adına çizdiği çerçeveyi çiğnemenin, işçi sınıfı kendi demokrasisini nasıl kuracak? Devrimi nasıl gerçekleştirecek? Burjuvaziye karşı, burjuva yasaları çerçevesinde savaş. Bu saçmalığa Kutlu ve yandaşları ve onların ideolojik destekçileri dışında herkes güler.

Kutlu'nun yazısında parti konusunda da kısa bir 'ders' var. Ve kafasındaki parti anlayışını çok iyi ortaya koyuyor. Partinin hedefi devrim olmamalıdır. Bu uzak bir olasılıktır. Onun için bu hayal peşinde koşulmamalıdır. Güncel politikaya uygun davranılmalıdır. Güncel politika da, burjuva devletini, demokrasisini düzeltmek kötü yanlarından arındırmak. Kutlu ya işçi sınıfının bağımsız örgütü, devrimci partisinin ne olduğunu hâlâ öğrenememiş ya da işi laf kalabalığına getirip uyutmak istiyor.

Şunları herkes bilir: Kapitalist toplumda sınıf savaşı üç alanda sürer. Ekonomik, ideolojik, politik. Bunlar birbirini tamamlar etkiler. Ekonomik savaş araçları sınıf sendikalarıdır. Parti işçi sınıfının politik ve ideolojik savaş aracıdır. Sınıfın en ileri fertlerini halkın güncel so-

runlarını atlamadan, onları yok saymadan devrim hedefini gösterir. Bu uzun yürüyüş sürecinde sınıfın önüne çıkan sorunları sınıf yararına çözmek için savaşır. Proletarya bu süreçte sosyalist devrime hazırlanır, bilendir. Ideolojisi savaşıktır, devrimcidir, marksizm-leninizmdir. Politik hedefler uğruna ideolojisinden taviz vermez. Geri dönüş yapmaz.

Sırası gelmişken, tırnak içinde bir olayı yazayım. TKP'nin üst yöneticilerinin bir araya geldiği bir toplantı. O zamanlar yoldaşımız olan biri hastalanıyor. Onun odasında toplanıyoruz. Herkes birbirini daha yeni tanıyor. İdeoloji, politika, güncel sorunlar tartışılıyor. Partizan kliğinin önde gelenlerinden, şimdi de TBKP'nin önde gelen bir kişisi, politik hedefler için ideolojiden taviz verilebileceğini söylüyor. Dil sürçmesi değil. Görüşünü inatla savunuyor. O topluluktan iki yoldaş karşı çıkıyor. Tartışma büyüyor. Başkaları araya giriyor, tartışma bastırılıyor. Parantezi kapatıyorum. Tutarlı, bağımsız ideolojisi olmayan hareketin, partinin tutarlı, düzgün programı, politikası, hedefi olamaz. Herşey bölük-pörçük, eklidir, bulanıktır. Program diye öne konulan şey de devrim ve iktidar dışında herşeyden söz edilir. Aşamalar, yakın hedefler, neye dayanarak ve neden değiştiği belli olmayan, sık sık programa eklenen daha yakın hedefler. 'Politik Strateji' saçmalıkları vb.

Kutlu ve yandaşlarının 'Sosyalistler kulübü olmaz' dediği parti, işte böylesi bir partidir. Belli, tutarlı, bağımsız bir ideolojisi olmayan, olsa da günlük politika için munciklanabilen amorf bir ideoloji.

Kutlu geçmişinin muhasebesini yaparken yanılığlarından, bazan doğruları da göremediğinden yakınıyor.

Aslında hakkını vermek gerek, bazan doğruları da yazıyor. Doğru, onun en büyük yanılığı gözlerini kapayıp, hiç bir şeyi görmeden TKP'ye girmesidir. Yanılığını görüp, aklı başına gelince de ilk iş olarak sağdan çark edip geriye- sosyal demokrasiye- döndü. Artık herşeyi daha net görüyor. Yana yakıla yanıldığını anlatmaya çabılıyor. Önceleri, daha gözü açılmadan yanılığlar için- deyken, dilinin ucuyla da olsa devrimden söz ettiği için tövbe ediyor. Laf cambazlıklarıyla kendisini temizle- karmaya çabılıyor. TKP'den üzerinde kalanları temizle- mek güdüsüyle bazı belgilerin anlamını çarpıtıyor. "Barikatlara Çıkacağız" belgisi o gün de doğrudur, bugün de doğrudur. Ancak Kutlu gibiler hemen yarın barikatlara çıkılacak anlamını çıkarıp, bu belgiden korkuya kapılabilir. Oysa bu belge devrimin hangi yöntemle olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ne yazık ki, parti bu belge doğrultusunda örgütlenmeye girişmedi, girişemedi. TKP bugün bu belge nedeniyle değil, tam tersine, böyle bir belgeye uygun örgütlenemediği için yargılanabilir ancak.

Bu belgiden ve partiden ayrılan bir gruptan kalkarak, 12 Eylül sonrası eleştiri-özeleştiri sürecinde, TKP'de 12 Eylül öncesi dönemde sol sekter çizginin egemen olduğu saptaması yapılıyor. İlginç bir saptama. TKP'nin o günkü politik doğrultusu konusunda böyle bir saptama yapmak ve bunu ciddi bir saptama olarak getirmek için kafaların iyiden iyiye bulanması, ciddiyetten çok uzaklaşılması gerekiyor.

Diğer yandan, bu oldukça bayatlamış bir kurnazlıktır. Gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek ve bunun üzerine teoriler inşa etmek. Öyle ki, uzun süre partide sağ oportünizm mi (Kutlu buna 'eğilim' diyor), sol sekterizm mi tehliktedir diye tartışılıyor, bir sonuca varılmıyor. Nasil oluyorsa, sol politikayı, koşullara uygun örgütlenmeyi savunan ama azınlıkta olanlar çeşitli dolaplarla suçlanıp partiden uzaklaştırılınca ve partizan kliği parti yönetimine tam egemen olunca, partinin sol sekter çizgide olduğu şipin işi anlaşılıyor. Kutlu, partideki bu tartışmada sağ oportünist çizgiyi savunanların başını çektiğini, eski bir alışkanlıkla olsa gerek- sır olarak saklıyor.

Geçmişin muhasebesi, ilkesellik, ahlakilik. İlk bakışta oldukça çarpıcı kavramlar. Ne var ki, bu kavramlar olur olmaz kullanılmazsa önem kazanır, ciddiye alınır. Daha önceleri de değinmiştim, bu tür kavramları çok sık kullanıyorlar, fakat ne geçmişlerinde buna uygun davrandılar, ne de şimdi buna uygun davranıyorlar. Her konu da olduğu gibi gene kavramları kendilerine uydurmak için muncikliyorlar. Şunu açıkça söylemek gerek- bizim kuşakta bu kavramlardan nasibini alamayanların arasındadır Kutlu ve bazı yandaşları. Bunlardan birisi de 'Yeni Açılım'ın aynı sayısında da solun tarihi üzerine eleştiriler yazan kişidir. Bu ikincisi söylemek istediklerini daha açık yazıyor. Anlaşılan hemen yerini almak istiyor. Acele ediyor. Bu kişi eskiden böyle değildi. Görüşünü hiç söylemez, gözlüklerinin arkasından donuk donuk bakarak sadece dinlerdi. Acaba neden bunları eskiden hiç söylemez- tartışmalarda yerini açıkça almazdı. O zaman bir şeylerden mi korkuyordu, yoksa şimdi mi bir şeylerden korkuyor.

Bu türden kişilerin yaşamlarını belirleyen, bir ideolo-

jiye sarsılmaz inanç, ilkeler, insanlığın yüzyıllardır oluşturduğu değerler değil- o anda buldukları durumdan en iyi nasıl yararlanabilecekleri güdüsüdür.

O satırların yazarı, dün susarak o günkü koşullardan yararlanıyordu. Bugünkü koşullardan da bu şekilde yararlanma yoluna gidiyor.

Kuşkusuz, insanların kendi tercihlerine diyecek bir şeyimiz yok. Fakat bir koşulla, solun tarihine eleştirel yaklaşım gibi ciddi ve iddialı bir konuyu kendi pişmanlıklarına alet etmemeleri koşuluyla. Çünkü buradan öteye konu Alp Otman'ın tövbe namesi olmaktan çıkıp bir zamanlar aynı siyaset içinde yer almış olanları da ilgilendirir hale gelmektedir.

Ayrıca, tarih eleştirisi pişmanlık duygularıyla başlayıp, bugünkü 'resmi' görüşle dünü elıştermeye yöneliyorsa, bunu eleştiri olarak ciddiye almak da olası değil. Ve devamla, burjuva ideolojisi ile sulandırılmış bugün geçerli 'resmi' görüş doğrultusunda, kendi inkarcılığı ve pişmanlığına başkalarını da katılmaya çağırarak dönüklik sınırını bile aşmaktadır.

Türkiye solununun geçmişine eleştirel yaklaşmak, tüm sol hareketler olarak yanlışlarımızdan dersler çıkarmak üzerinden atlayamayacağımız gerçekten önemli bir konudur.

Türkiye solu gelişme süreci içinde düz bir hat çizmedi. İlerlemeler, gerilemeler, yenilgiler yaşadı. Her yenilgiden sonra yeniden toparlanma yoluna girdi. Bu süreç içinde yanlışlarımıza ve kazanımlarımıza baktığımızda ağırlık kazanımlarımızdan yanadır. Türkiye solunun bugün çok değerli deney birikimine sahip olduğunu aklı başında hiç kimse yadsıyamaz.

Bu noktadan geleceğimize bakarken, geçmişimizi gözden geçirirken bu gerçeği hiçbir zaman gözden irak tutamayız.

Solun kazanımlarına, yanlışlarına- yanlışlarına ve yenilgilerine bakışımız, eleştirel yaklaşımımız, kazanımlarımızı koruyup, geliştirmemiz ve genel olarak yanlışlarımızı düzeltme yoluna girmemiz, kendi ideolojimiz, marksizm-leninizm temel alınarak olabilir ancak.

Alp Otman koşullara uymayı iyi bilir. Bukalemun bile beceremez onun kadar hızlı değişmeyi, koşullara uymayı. Alp gene öyle yapıyor. Stalin'e söverek, geçmişte yapılan herşeyi stalinizmden diye suçlayarak uluslararası gericiğe selâm çakıyor. Hemen dönüp, köklü bir pişmanlık içinde kıvrandığını, geçmişini rafa kaldırmaya hazır olduğunu ilan ederek, Türkiye burjuvazisinin önünde esas duruşa geçiyor.

Komünist eskilerinin hemen tüm yazılarındaki ana eğilim pişmanlık. Geçmişlerinden dehşetli pişmanlık duyuyorlar. TKP'nin üzerlerindeki gölgesinden bir an önce kurtulmaya çabıyorlar.

Biz onlara şunu diyoruz, rahat olun, TKP bizim de partimizdi. Onca yıllarımızı verdik, bundan sizin gibi pişmanlık değil, şeref duyuyoruz. Sizin 'sol sekter' dedğiniz, bizim 'koşullara uygun ve devrime yönelik örgütlenme' dediğimiz politikada az-çok katkımız oldu. Ve biz ona sahip çıkıyoruz, sorumluluğunu şerefle taşıyoruz.

12 Eylül öncesi, "Can Güvenliği Komiteleri" üzerine konuşuluyor. Adına ve o günün koşullarında, insanların can güvenliği hangi yöntemlerle sağlanabilirse ona uy-

gun yapılanmaları gerektiği sadece birkaç kişi tarafından savunuluyor. Sonuç yok. Akşam üç kişi bir odada tartışıyor. Tartışma gecenin geç saatlerine kadar sürüyor. Bunlardan biri koşullara uygun örgütlenmeye kesinlikle karşı çıkıyor- provakatif bir şey olabileceğini öne sürüyor? Diğer ikisi görüşlerinde direnmiyor. Ertesi gün "Can Güvenliği Komiteleri"nin adı değiştiriliyor. Şimdi hatırlayabildiğim kadarıyla "Demokrasiyi ve Barışı Koruma Komiteleri" oluyor. Sorun çözülüyor. Şunu da eklemek gereği duyuyorum; geceki tartışmada yer alanlardan biri, yıllar sonra, partizan kliği parti yönetimine egemen olunca hain, ajan provakatör ilan ediliyor.

12 Eylül öncesi koşulları hepimiz biliyoruz. Doğruyla yanlış yanyana gidiyordu. Her grup kendi politikası doğrultusunda, doğru gördüğü yolda yürüyordu. Burada o politik doğrultuların eleştirisine girmeyeceğim. Değinken istediği, bu sol gruplara karşı o gün takınılan tavırla bugün takınılan tavrın arasında bir ilke bağının olması gereğidir.

12 Eylül öncesi ana politik doğrultusunu bugün de savunan ve o yolda yürümeye kararlı sol guruplara, o gün başka bugün başka bakmanın ilkesellik, ilkesel olmakla hiçbir ilgisi yoktur.

Yukarıda değindim, partizan kliği çevresinde yetişenlerin böylesi kavramlarla bir bağları olmadığı için, her zaman istediklerini söylemeyi, istedikleri gibi davranmayı kendilerine hep uygun görmüşlerdir.

"Can Güvenliği Komiteleri"nin yapılanması konusundaki tartışmalarda bu komiteler düzeyinde de olsa o günün gerektirdiği yapılanmanın 'provakatif' olabileceğini söyleyen kişi, bugün politik doğrultularını yok sayarak bazı sol gruplara çağrı çıkarıyor. Kazanmaktan, birleşmek gereğinden söz ediyor.

Hem Veysi Sarısozen'i ve hem de çağrı yaptığı sol grupları oldukça yakından tanıyanlar, o satırları okuyunca hemen şunu düşünüyor, 'Ya Veysi çok değişmiş, ya o sol gruplar'. Bu gurupların genel tavırlarında, yayınlarında önemli bir çizgi değişikliği görünmüyor. 12 Eylül öncesi politik çizgilerinin ana doğrultusunu hâlâ savunuyorlar. O zaman Veysi ni değiştirdi? Aslında, değişen ne o, ne öteki. Veysi bilinen tavrını sürdürüyor. İlkelelerin, tutarlılığın- ahlakiliğin, devrimci savaşında değer verilen tüm kavramların yerine kurnazlığı koyuyor.

Veysi Türkiye sol hareketinin bölünmüşlüğüne ortadan kaldırmak için her türlü yolu denemeye kararlı görünüyor. Tehdit ediyor, özür diliyor, eskiden büyük saygıyla andığı sosyalist ülke liderlerine şerefsizler diyor, klasiklerin küflü raflarına dönmeyeceklerini ve daha birçok şeyi birarada söylüyor. Öyle ki, söylediklerinin içinde herkes kendi görüşlerinden bir şeyler bulabilir. Ve böylece de, kafasında yarattığı 'Krizden Çıkış Partisi' diyebileceğimiz partinin oluşması gerçekleşebilir.

Bu yazıda değindiğim bu üç kişinin yazıları bir bütün oluşturuyor. Veysi'nin çağrı çıkardığı sol gruplar Alp'in önerisine uyup, köklü pişmanlık duyarak geçmişlerini rafa kaldıracaklar ve Kutlu'nun önerilerine koyduğu hedefe uyarak burjuva devletini demokratlaştırmaya çalışacaklar. Böylece de kriz aşılmış olacak.

Biz, devrimci bir platformda diyaloga, birliğe evet, fakat bunların oluşturduğu korodan yükselen birlik çağrılarına, reformist, legalist bir platformda birliğe hayır

diyoruz.

Devrimci sol içi diyalog ve birlik konuları gerçekten önemli. Bunu yadsımak olanaksız. Fakat bunun dünden daha ileri konumda gerçekleşmesi gerekir. Başlıbaşına diyalog, sadece içimizi dökmek için diyalog sola hiçbir şey kazandırmaz. Diyalog bizi ileri götürücü, önümüzü açıcı, yanlışlarımızdan arındırıcı olmak zorundadır. Oysa göklere çıkarılan 'diyalog' toplantılarının sonunda ortaya çıkan durum bunun tam tersinedir. Bu tür toplantılara katılan bazı örgüt temsilcileri dünkü ve hatta bugünkü konumlarından geriye kayıyorlar. Reformizmin, legalizmin etkisi kafalarında şu veya bu yolla burjuvaziyle pazarlığı yeşertiyor. Dolaylı yollarla reformizmi, legalizmi propaganda eder, savunur konuma düşüyorlar.

İllegal örgütlenmeyi şimdilik reddetmeyen bazı siyasetlerin temsilcileri (şimdilik diyorum, çünkü kendi tabanlarına ne diyeceklerini daha bilemiyorlar, anladığım kadarıyla) 'Biz programımızı yaparız, devletin savcısı ister kabul eder, ister etmez, biz o program doğrultusunda çalışırız' gibi muğlak sözler ediyorlar. Böylesi sözlerin özünde, burjuvazinin bir olasılıkla devrimci bir program için çalışmaya izin vereceği gibi boş hayaller yatmaktadır. Veya daha doğru deyişle, utangaç bir oportünizm saklıdır.

Bir kez düşünelim, burjuva devletin yöneticilerine parti kurmak için verilecek program nasıl olacaktır? Devrimci program mı? Yoksa, devrimden, işçi sınıfı iktidarından söz etmeyen reformist bir program mı? Devrimci parti programını burjuva devletin yöneticilerinin kabul etmeyeceği açık. O zaman program reformist- yeni sosyal demokrat görüşlerin egemen olduğu bir şey olacaktır. Bir başka olasılık ise, çok laf eden- somut olarak bir şey demeyen- amiyane deyişle laf salatasından ibaret bir belge olmaktan öteye geçemeyecektir. Burada bir parantez açarak- cezaevi arkadaşım M.Kemal Kaçaroglu'nun 'Yeni Öncü'nün 21. sayısında çıkan yazısında katılmadığım birkaç yer dışında genel olarak doğruları yazdığını belirtmem gerekiyor.

Reformist legal bir parti adı ne olursa olsun, devrimci harekete bir şey kazandırmaz. Sadece, burjuvazinin Türkiye'de de insan hakları ve demokrasisinin varlığını kanıtlamada dışarıya karşı elini güçlendirir o kadar. Ve görüldüğü kadarıyla, reformistlerin yapmak istedikleri de bu.

Sonuç olarak; devrimci çizgide diyalog ve giderek birlik. Bu hepimizin gönülden katıldığı bir konu. Fakat ileride gerçekleşmesi olası birlik için bugünün görevlerini ertelemeliyiz. Devrimci doğrultuda örgütlenme, diğer devrimci gruplarla dostluk temelinde diyalog- ortak program etrafında toplanmanın temellerini oluşturma çalışmaları birbiriyle çelişmez. Burada gözümüzden çıkarmamız gereken zamanın acımasızlığıdır. Bugün hemen her konuda aynı şeyleri söyleyen gruplar bile zaman geçtikçe aralarındaki makasın açıldığını göreceklerdir.

Ne yapacağına karar verememe legalite ile yaşadığı örgütlenme arasında gidip gelme zamanının uzamasını, makasın daha da açılmasını getirecektir.

Görev, daha fazla zaman kaybetmeden, ilkesel birliğe gerçekleştirmek ve leninci bir program çevresinde toplanmak için elimizden geleni yapmaktır.

O BÜYÜK GÜN TAPINAĞI YIKILIRKEN

güneşe indirip başını
sildi gölgesini tersiyle gölgesinin
gözleri kuru ışık dalyasında
atı mıydı
çakıltışı mı üstünde
doğruldu dün denince gövdesiyle
soru sordu
Ben ölümü yıkarken de oradaydın
kendi sıcakına dalınmış biraz
yüzümü eğmiş ateşine halindeydin
ben çamuruyla yıkarken ölümü
sürülerin ayak izinden
ölümü çamurdan ellerime
doldururken ellerimi sırsız manzaralara
bu halinle yine oradaydın
akın vardı orda.
Plajlarda dolaşıyordun
dondurma eritiyordun
benimse buzum kalıyordu yanımda
çamurdan suyla ellerim oluyordu
gövdesi
ölüsünü göğsüne gerenlerin
ışktan saçını savurdu güneş üstüne gelene
akın vardı, çok yakın sıvırdı gökten
ve sızdı balondan içeri
patlamaya sunarken kendini yapış
yapış göz renginde
sen orda ölünü yıkarken de burdaydım
çamurlu ellerini gömerken ölü sırtında
ilhsam hiç yoktum
hiç olmam akınlarda putu kimsenin
kırdırmam cismimi
prangaya ağıt
karanfile umut TANRIN
güne şefkat
hiç yoktum ellerine ölüm sıralım
hiç doğmadım
dualar ve duvaklar mevsimine vatanın
bir parantez açıp örttüler üstlerine
uykudalar mı
öldüler mi
bilmem
ama
geçtiler bir kez

Azar Gök

BİLİMSEL ELEŞTİRİ VE KAWA'NIN KİMLİĞİ SORUNU

Gürdal Aksoy

Toplumsal Kurtuluş dergisinin Nisan (1990) sayısında "Newroz'un Tarihsel Temeli ve Kawa'nın Kimliği" adlı yazım yayımlandı. Doğrusu, yazının yayımlanmasıyla birlikte, gelebilecek eleştirileri oldukça merak ediyordum. Çünkü amacım, savım doğru ya da yanlış olsun, gelecek eleştirilerle birlikte bilimsel bir tartışma ortamı yaratmak ve bu konuda bir netliğe ulaşmak, dolayısıyla kültürel değerlerimize bu boyutta, bir nebze de olsa katkıda bulunabilmektir. Ne yazık ki şimdiye kadar bilimsel bir eleştiri almış değilim. Yalnızca, Teori dergisinde (Haziran 1990), Cemşid Bender'in bir yazısı yayımlandı. Hemen belirteyim, bilimsellik iddiasıyla ortaya çıkan Bender'in, ilgili yazısında öyle bir iddiası yok; ben, farklı beklentileri olduğu kanısındayım.

Biz, bütünüyle polemik yaratmaktan başka bir özelliği olmayan bu yazıya karşı, bilimsel ölçütleri bırakmadan şu yanları vermek istiyoruz:

Öncelikle, şu noktada anlaşmak gerek. Mitolojik kimliğe bürünen bir olay çözümlenirken, söylenceler yalnızca birer hammaddedir. Eğer bunu gerektiği gibi işlemezseniz olayı aydınlatma iddianız havada kalır ve varolan söylencenin dışına taşamaz; böylelikle de, söylence için 'daraltılmış yeni bir baskı' hazırlamaktan ileri gidemezsiniz. İşte Cemşid Bender'in yazısı da, bu nitelikte bir yazı.

Yazar, bir yandan Demirci Kawa başkaldırısının, MÖ 612'de gerçekleştiğini söylemekte, diğer yandan da Kürt mitolojisindeki Dahhak adlı zalim kralın, Asurbanipal olduğunu öne sürmekte. Anlaşılan, daha Asurbanipal'in hangi tarihler arasında yaşadığını bilmiyor. Burada yalnızca, Asurbanipal'in MÖ 626'da, yani Ninova'nın düşüşünden (MÖ 612) tam 14 yıl önce öldüğünü belirtmek isteriz. Bender'in böyle bir yanlışlığa niçin düştüğünü bilemiyoruz; ama görünen o ki bu hatalarını bitirtilirse dünyanın en uzun trenini imal eder. Kimbilir belki de o zaman, Amerika'yı bu trenle keşfeder.

Yazıyı okuduğumda, acaba yazar, Demirci Kawa başkaldırısının MÖ 612'de gerçekleştiğini neye dayanarak söylüyor diye düşünmüştüm. Olur ya, belki kendisi Bisutun Kitabesi'nde Kawa adına rastlamıştır, biz de aydınlanız dedik. Oysa yazı okunduğunda, C. Bender'in Herodot Tarihi'ni bile okumadığı kolaylıkla anlaşılabilir. Burada altı çizilmesi gereken nokta şu: Kawa adı, bir halk kahramanının mitolojik ya da bir başka adıdır. Çünkü, hiçbir tarih klasiğinde, MÖ 612'de yaşamış Kawa adında bir halk kahramanına rastlanmaz. Tabii, Bender'in klasiğini hariç tutarsak...

Bu konuda otoriter olan yabancı yazarlar bile, herhangi bir açıklama yapmaktan kaçınırken, adını bile tah-

lil edemeyen C. Bender'in cesaretini, biz, bu konudaki bilgisizliğine bağlıyoruz. Bakın, adını nasıl tahlil ediyor. "Başlangıçta Çeşmit olan isim, kökenini güneş karşılığı olan Mitra'dan almışken bu isim zamanla Cemşid'e dönüşmüştür." İhsan Nuri'nin düştüğü hataya kendisi de düşerek, Cemşit adının orijinali olan *Yima Kışaeta*'yı bilmediğini açığa vuruyor. Yima adı, Ymir, Yama vb biçimleriyle birçok halkın mitolojisinde bulunur. Bir nevi İranlıların Nuh'udur da diyebiliriz. *Kışaeta* ise, sözcük olarak parlamak, parlak anlamına gelir. Günümüz Farsçasında *şid* olarak geçer ve güneş, gün ışığı, ışık anlamında kullanılır. Nitekim *hurşid* adında kendini gösterir.

Adını bile tahlil edemeyen Bender'in, maraton konusunda söyledikleri de, yanlışlarının bir başkası. "Pers Kralı Sirus Yunanistan sınırlarına geldiği zaman Pers ordusunun yaklaştığını gören bir asker 42 kilometre koşarak komutanlarına olayı duyurmuş ve günümüzde yapılan maraton yarışları bu tarihi olaydan çıkmıştır. Şimdi bu olayı ele alarak maraton yarışlarını Sirus başlattı diyebilir miyiz? Diyemeyiz. Çünkü bunu kabul edersek, hukukta ileri sürülen Şart Teorisi'nin bir savunucusu olup çıkız. (*) Üstelik adına Maraton Savaşı da denilen bu olay, MÖ 490'da, Pers Kralı Dara döneminde gerçekleşmiştir. Atinalıların- Persleri Atina yakınlarındaki Maraton koyunda yenmeleri üzerine, komutan Miltiyat bu zaferin müjdesini Atina'ya ulaştırmak için, genç bir eri haberci olarak görevlendirmişti. Er, Maraton koyundan Atina'ya kadar olan mesafeyi üç saatten daha az bir zamanda koşup katederek Atinalılara "Niki! Niki! (Kazandık! Kazandık!) diye bağırıp, bu haberi iletmış, sonra da ölmüştü. Sonraları Yunanlılar, bu mesafenin uzunluğunu hesaplayıp (42 km. 195,5 m.), müjdecinin anısına yarışmalar düzenlemeye başlamışlar.(1) Hani bir deyim var: "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak". İşte C. Bender de Dimyat'a öyle bir gidiyor ki bu gidişle evde, değil bulgurun, kuru soğanın bile kalmayacağı kanısındayız.

(*) Şartların eşitliği teorisi de denir. Bu teoriye göre, sonucun her koşulu, hukukta neden sayılmadığıdır. Çünkü bu koşullar birleşmezse sonuçta oluşmazdı. Buna göre, her kim bu koşullardan birini gerçekleştirmiş ve bunun sonrasında bir zarar olmuşsa, o kimse meydana gelen zarardan sorumludur. Fazla ayrı bir teori olduğu için haklı olarak birçok hukukçu tarafından eleştirilmektedir. Eğer bu teoriyi benimsersek, her adam öldürme suçunda tabancayı icat eden, tabancayı ve mermiyi imal eden, tabancayı satan kimseyi sorumlu tutmak gerekir. (Bu konuda bkz. Faruk Erem, Hümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, C.I, Ankara, 1984, sh.298-300).

Yazısının bir yerinde de, "... Gürdal Aksoy'un çok önemli bir kanıtmuş gibi Sirus'un diğer adının Kuraş olduğu ve bu sözün de güneş anlamına geldiğini öne sürerek tüm savlarını bu bulguya dayandırması hiçbir sonuç sağlamaz" demekte. Yazının Sirus adıyla kimi kastettiğini bilmiyoruz. Çünkü, yazımızda Sirus adlı biri geçmiyor. Sanırım Bender, Kuraş adının İngilizce telaffuzunu kullanıyor. Yoksa Sirius yıldızını kastedecek değil ya! Öyle olunca, Sirus'un diğer bir adı Kuraş'tır demek bizi mantık dışı bir yaklaşıma götürürdü. Kaldı ki biz, ilgili yazımızda yalnızca, Pers Kralı Kuraş'ın bir diğer adının Keyhüsrev olduğunu, bu adın da Avesta'da *Kava Huçra-va* olarak geçtiğini bu bakımdan, Kawaj adının bundan miras kaldığını söylemiştik. Bu bağlamda, Cemşid Bender'in, yazımızı tam olarak okumadığı kanımız da güçlenmiş oluyor.

Kuraş'ın halk adamı olamayacağını da söyleyen yazar bir kez daha bilgisizliğini açığa vuruyor. C. Bender'e, Kuraş'ı tanıması için şimdilik yalnızca Füzuzan Kinal'ın "Babil Vesikalarına Göre Cyrus'un Seferleri" adlı önemli yazısını okumasını öneriyoruz (2) (*). Ayrıca, ayrıntılara girmek istemedik. Çünkü; bu konuda bir kitap hazırlayacak kadar yerli ve yabancı kaynakları taradık. Bu bakımdan, bu konuda elle tutulur bir yapıt için kolları sıvadık. Dilerim, bu yapıtı en kısa zamanda okuyucu kitlesine sunarız. (**)

Bender'in yazısına dönecek olursak- biraz da yönteminden söz etmek gerekiyor. Zira, yöntemi, eleştirisine zemin hazırlıyor. Öyle ki kullandığımız cümleleri, büyük ustalıkla farklı bir uca çekip, yine aynı ustalıkla de yeri yor. Sözgelimi, yazısında bana atfen şunları söylüyor: "Ona göre Asurluların zalimliklerinden söz edilirse de bu varsayım doğru değildir... Yazara göre Asur kralları zalim değilse öne sürdüğü düşüncelerinde haklı çıkacak. Pers Kralı Sirus da Demirci Kawa olacak." Doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir mantığı nasıl çıkardığını da anlamadık. Çünkü biz, yazımızda şunları söylemiştik: "Bir görüşe göre Azdahak, Asur Kralı Asurbanipal'dir. Her ne kadar, Asur kralları zalimlikleriyle ün salmışlarsa da, bu varsayımın geçerli olmayacağı düşüncesindeyim." Bu cümlelerden çıkartılması gereken sonuç, her halukarda şu olmalıydı: Asur kralları zalimlikleriyle ün salmış olabilirler; ama bu, Azdahak= Asurbanipal savını geçerli kılmaz.

Bender, aynı yöntemi kullanmaya devam ediyor. Diyor ki "..... yazar M Ö 500 yıl kadar giderek Newroz'u inceliyor. Yani Beyoğlu caddesini Beyazıt alanında arı-

yor". Oysa yazımızla vurgulamak istediğimiz Newroz'un tarihsel orijinalitesinde, bir yeni yıl festivali olduğuydu. Buna bağlı olarak, birçok olayın da karşılıklı etkileşim ve benzerlik sonucu Newroz'a karıştıydı. Biz, sūs olsun diye, "Astrolojik olaylar, Mevsimler ve Yeni Yıl" adlı bölümü yazmadık. C. Bender, İstanbul caddelerinde gezeceğine, kütüphanelere gidip adamakalılı bir araştırma yapsaydı, sanırsız bu hatalara düşmeyebilirdi.

Yine, "Demirci Kawa ustanın bayraklaşan deri önlüğü de gerçektir. Anadolu'nun Pers Kralı Sirus tarafından işgalinden sonra İran'a götürülmüş ve bu ülkede kutsal bir emanet gibi saklanmış" diyor. Bizim üzerinde duracağımız nokta, Demirci Kawa'nın bayrağı değil. Üzerinde duracağımız nokta, hangi kaynağa dayanarak Pers Kralı Kuraş'ın, bu deri önlüğü İran'a götürdüğünü ya da hangi kaynağa dayanarak bu bayrağın Anadolu'da olduğunu söylüyor. (*) Biz söyleyelim, İhsan Nuri'nin ilgili yapıtından başka, bir de Firdevsi'nin Şehnamesi'ni okumuş olabilir. Bunlardan başkaca bir kaynağa baktığını da sanmıyorum. Kaldı ki birçok düşüncesi desteksiz. Sözgelimi, öylesine zengin olan Nemrut söylencesine ilişkin olarak da, "Nemrut Kürt krahıdır" deyip geçiyor. Ama hangi nedenlere dayandığı, yine meçhul. Velhasıl, Cemşid Bender yazmak için yazıyor; yoksa, bu konuları aydınlatmak için değil. Zaten, popüfer olma kaygısı, yazısı okunduğunda açıkça anlaşılacaktır.

KAWA'NIN KİMLİĞİ SORUNU

Demirci Kawa ile Kral Dahhak arasındaki savaşında, Dahhak'ın Azhi Dahaka olduğu şüphe götürmez. Oysa Demirci Kawa adında biriyle Avesta'da karşılaşmamaktayız. Bu bakımdan, Kawa'nın kimliği tartışmalı bir konu olmaya yüz tutmuştur. Ancak, bu tür konularda yanılma payının çok yüksek olduğundan dolayı mı, yoksa araştırmalarda gereken titizlik gösterilmemesinden mi, Kawa'nın kimliği sorunu üzerine fazla kayda değer yaklaşımlar bulamıyoruz. Bu konuda, Arthur Christensen'in öne sürdükleri dışında herhangi bir sava rastlamak, biraz da araştırmanızı boyutlandırmak için sarfettiğiniz çabalarınıza kalıyor. Çünkü Kawa'dan söz eden birçok yapıtta Christensen'in bu savı dışında herhangi bir değerlendirme ya da orijinal bir saptama belirleyemedik. Dolayısıyla bu mitolojik kahramanın kimliğini aydınlatmak için kolları sıvadık. Biz başından beri, Kawa adının bir halk kahramanının ya mitolojik adı ya da bir diğer adı olduğuna inanmıştık. Zira, hiçbir tarih klasiğinde ve hiçbir tarihsel belgede Kawa adında bir halk kahramanının geçmediğini biliyorduk. Hele hele kimilerinin bu başkaldırı olayını, ille de MÖ 612'ye yerleştirmek istemesi, bizi, o tarihlerde yaşamış olup olmayacağına araştırmasına itti. Ama, araştırma sonucu müsbet değil.

Denilebilir ki önemli olan, Kawa'nın kimliği değil, onun Kürt mitolojisindeki emekçi rolüdür, özgürlükçü rolüdür. Gerçek olan bu olmakla birlikte, bu tür kültürel değerlerimizi her boyutta tanımak isteyişim, beni böylece bir araştırmaya sevketti. Ve her yıl, birçok dergide yer

(*) Burada kullandığımız kaynak sözcüğüyle herhangi bir tarihsel belgeyi kastediyoruz.

(*) Kitab-ı Mukaddes'in, mesih olarak andığı bölüme de bkz. İsa'ya, Bap 45.

(**) Sözkonusu yapıtımızda, ilk yazımızdaki yanlışlarımız da belirecektir. Çünkü ilk yazımız, şimdikilerine göre biraz daha toya olduğu için belli başlı hatalarla birlikte, bir iki yerdeki anlatım dikkatsizliği nedeniyle de birtakım yanlış cümleler de sözkonusu oldu. Bunları tek tek belirteceğiz. Bu da bir anlamda özelleştirmiş olacaktır. Bu arada, temel savımız olan Kawa - Kuraş özdeşliği oldukça pekişti. Yalnız Azhi Dahaka'nın Kürt mitolojisindeki kişiliği konusunda, düşüncelerimiz kısmen değişti. Zira başlangıçta tamamen bir ejderha olan ve sonradan kişileştirilen Azhi Dahaka'nın bu kişiliğine, Babil ve Asur krallarının zulümdar karakterleri olduğu kadar, Kuraş'ın büyükbaşısı olan Med Kralı Astyages'a ilişkin anlatımlar da karışmıştır.

alan klasik yazıların dışına taşmak, benim için öncül hedefti. Bir ölçüde bunu başardığıma inanıyorum. Özellikle pek irdelenmemiş bir konu olan Kawa'nın kimliği üzerine, tatmin edici olduğunu düşündüğüm bir değerlendirmeye, bir açılım sunabildiğim için de, ayrıca mutluyum. Yalnız, bilimsel değeri olan her eleştiriye de açığım.

AZHI DAHAKA (DAHAK) THRAETAONA (FERİDUN) SAVAŞI

Önceki bölümde mitolojilerde yer alan güneş ışık tanrılarıyla ejderhalar arasındaki savaşımdan söz etmiştik. Avesta'da yer alan *Azhi Dahaka* adlı ejderha ile *Thraetaona* arasındaki savaşım, bunun tipik örneklerinden biridir. Azhi Dahaka, Avesta'da üç başlı, altı gözlü ve üç ayaklı bir ejder olarak tasvir edilmişti. Yine, Avesta'ya göre bu ejder, *Thraetaona* tarafından öldürülmüştür. Bu iki mitolojik kahraman, Firdevsi'nin Şehnamesi'nde Arap Kralı *Zahhak* ve İranlı *Feridun*; Horenli Moses'de ise *Azhdahak* ve *Hruden* olarak geçer (*). Araştırmacıların birçoğu, Hint mitolojisindeki tanrı Indra ile ejder Vrtra'yı, bunların (Azhi Dahaka-Thraetaona) prototipi olarak gösterir. Hintlilerde, ejder Vrtra ile savaşan bir tanrıya daha rastlarız: *Trita Aptya*. Trita olarak da bilinir. *Viçvarupa* adlı ejderle çatışan tanrı da budur. Kimileri de Trita'nın, Thraetaona'ya kaynaklık ettiği kanısındadır. Nitekim Macdonell, *Vedici Mythology* adlı yapıtında, Trita'nın üç başlı, altı gözlü bir ejderi öldürdüğünü açıklarken, bunun benzeri bir kişilikle Avesta'ya geçtiğini; Avesta'da sözü edilen Thraetaona'nın da, üç ağızlı, üç başlı ve altı gözlü bir ejder olan Azhi Dahaka'yı öldürdüğünü söyleyerek, Bu kanıda olduğunu belirtir (3) (**). Rawlinson da, Thraetaona'nın Yima gibi bir Veda kahramanı olduğu kanısındadır (4) Herzfeld'e göre, Thraetaona/Tretona adı, Trita Aptya (Trita Atwiya)'nın oğlu olan ve "üç misli güçlü" anlamına gelen *trita-van* adına dayanır. (5) (***) Benveniste ve Renou ise, Hintlilerdeki Indra ile Vrtra, Trita ile Viçvarupa arasındaki kavganın, İran'da Thraetaona ile Azhi Dahaka- Keresaspa ile Azhi Srvara arasında görüldüğüne işaret ederler (6) (****).

(*) Hemen hemen her kaynakta Dahhak'ın, Şehname'de Arap kralı Zahate olarak geçtiği belirtilir. Ancak Necati Lugal tarafından yapılan çevirisinde, Dahhak olarak geçmektedir.

(**) Roth, Trita'yı bir su ve rüzgar tanrısı sayarken, Hillebrandt onu, ışıldayan gök tanrısı olarak açıklar. Perry Trita'nın Indra'dan daha eski bir fırtına tanrısı olduğunu düşünür. Fischel de, onun, suya da deniz tanrısı olduğu kanısındadır. Son zamanlarda açıklanan görüş ise, Trita'nın aslında bir insan doktoruyken, sonradan tanrılaştığı doğrultusundadır. Hardy'e göre ise, doktoruyken- sonradan tanrılaştığı doğrultusundadır. Hardy'e göre ise, Trita bir ay tanrısıdır (Macdonell, sh. 69).

(***) Herzfeld Tritivan (Tretona)'ın, Trita Atwiya'nın oğlu olduğunu söylerken, bunun Vedalarda Trita Aptya olarak geçtiğini belirtir. Aptya sözcüğünün orijinalinin- Apyas olduğunu da açıklayan Herzfeld, bu sözün asimilasyon sonrasında Apyas'a dönüştüğünü ve halk etimolojisinde ag (su) sözcüğüne dayanıtılmak istendiğini de söylemektedir (Herzfeld, Zoroaster and His World, Vol. II. sh.704). Belki de, bu halk etimolojisine dayanarak kimileri, Trita Aptya'nın bir "su tanrısı" olduğunu öne sürer (Sir Monier Monier, Williams- A Sanskrit Dictionary, Oxford, 1951, sh. 461).

(****) Indra'nın lakabı "Vrtra'yı öldüren" anlamına gelen Vrtragna'dır. Vrtragna'nın bir varyantı da, İranlıların savaş ve zafer tanrısı olarak benimsedikleri Verethragha'dır.

Azhi Dahaka, Vrtra'nın bir uzantısı, bir varyantıdır. Başlangıçta bir ejder olarak tasvir edilen Azhi Dahaka, sonraları İran halklarıca kişileştirilmiştir. Firdevsi'nin Şehnamesi'nde geçen Arap Kralı Zahhak (Zahak)- onun kişileşmiş halidir. İsmail Hami Danişmend, Azhi Dahaka/Dahhak'ın, araplığın ve genellikle Samülğin timsali olduğunu söyler (7). Gerçekten de Dahhak'ın, daha çok Sami krallarıyla bir tutulduğunu görmekteyiz. Genel kanı, Azhi Dahaka'nın, Babil imparatorlarının İran üzerindeki ilk zulümdar yönetimleri zamanında kişileştirilmiş olacağı yönündedir (8). Hatta Herzfeld, Zerdüşt ve Dünyası (Zoroaster and His World) adlı yapıtında, Azhi Dahaka'nın- İran öyküsünde yeni Babil imparatoru ya da *Nebukadnezar* ve *Nabunid*'in tarihlik figürü olarak kişileştirildiğini; babası *Aroandasap*'in ise, Grek öykülerinde Saradanapal olarak geçen son Asur imparatorunu simgelediğini belirtir (9). Sardanapalos adının, Asurbanipal'den bozulduğu sanılmaktadır (*). Nitekim Asurbanipal'in, Grek ve Latinlerde Sardanapalus; Tevrat'ta ise Asnapper (osnapper) adlı Ninova kralı olarak geçtiği söylenir (10).

Diğer bağlamda Asvrologlar, Asurbanipal'i, genellikle Kandalanu ile bir tutarlar (11). Bunlardan biri de, L.W. King'tir (12).

Azhi Dahaka adının asıl anlamı 'uğursuz ejder' olup, *azhi* ejder ve *dahaka* uğursuz sözcüklerinden oluştuğu, genel olarak benimsenir. (13) (**). Oysa Darmesteter, Dahaka sözcüğünün 'ejder' anlamına gelen *Dasa*'dan türediğini ve Azhi Dahaka terkininin, sonraki lehçelerde ejderha= azdaha biçimini aldığı öne sürmektedir.(14) (***). Burada Darmesteter'in bu ada ilişkin değerlendirmesine değinmeden geçmeyeceğiz. Çünkü, *dahhak* sözcüğü üzerine varolan anlam yakıştırmaları trafiği, bir hayli karışık. Öncelikle, şu noktayı açıklığa kavuşturmak gerekir: Eğer Darmesteter gibi, Dahhak sözcüğünün *Dasa*'dan türediğini, onun da "ejder" anlamına geldiğini söylerse, *Azi* (= ejder) ile birlikte Azhi Dahaka'nın anlamını açıklamak bir hayli güçleşir. Kaldı ki *Dasa* sözcüğüne farklı anlamlar atfedilen de yok değil. Bunlardan biri, Asko Paproia- *Dasa* adının- Klasik Sanskritçede köle anlamına geldiğini vurgular. Paproia'ya göre, birçok toplumda köle anlamına gelen sözcüklerde, savaş

(*) George Smith, Asurbanipal adının, şu üç unsurdan oluştuğunu söyler. Literatürde de bu anlamlandırma benimsenmiştir. Bu adın ilk unsuru, tanrı Asur'un adıdır. İkinci unsur olan Bani ya da Ban, vücuda getirmek ya da yapmak sözcüğünün bir biçimidir. (Gerçekten de Akkadça ve Asurcada binu, yapmak vücuda getirmek anlamındadır. Arapçaya da geçmiştir. Nitekim bina yapı sözcüğü, Arapçadan Türkçeye geçen bir sözcük olarak belirir). Son unsur olan Pal ise oğul anlamına gelir. (George Smith, History of Assurbanipal- Translated from the Cuneiform Inscriptions of Edinburg MDCCLXXI, sh.2). Yani, Tanrı "Asur varisi yarattı" anlamında. Smith, bu adın- İngiliz araştırmacılar tarafından Asur-bani-habal olarak da kullanıldığını belirtir. ibid sh.3

(**) Arapça Dahhak ise, "çok gülen" anlamındadır.

(***) Farsça azdaha/ejderha sözcüğü, Türkçeye azder/ejder biçiminde, Sırpçaya da "yılan" anlamında arzder olarak geçmiştir. (Kral Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der Europäischen-Germanischen-Romanischen und Slavischen- Örtter Orientalischen Ursprung- Heidelberg, 1927, sh. 13) Sumerce Uşu: Yılan, Uşumgal: Ejderha (gal, büyük)

esiri edilen halkların etnik adları arasında bir ilişki vardır. Sözelimi İngilizcede köle anlamına gelen *slave* sözcüğü *Slav* adıyla, Fince'de aynı anlamda kullanılan *orja*/köle sözcüğü ise, *Arya* adıyla ilişkilidir. Paprola, Proto-Aryan dillerindeki *s* harfinin *h*'ye dönüştüğünü, dolayısıyla *Dasa*'nın da *daha* biçiminde görüldüğüne de değinir Persepolis'te bulunan idari tabletlerde, *Daha*, adı, özel bir isim olarak da geçer (15). *Daha* adı, *Avesta*'da da bir halkın etnik adına denk düşmektedir. Buna dayanan *dahaka* sıfatı ise, "düşman", "deli" anlamlarına gelir. *Ejderha* anlamında kullanılan *Azi* de, aslında *Dasa*'lar tarafından tapınılan ve eski bir yılan tanrısı olan *Veda*'ların *Ahisi*'ni ifade eder (16) *Biz*- *Paprola*'nın konuya ilişkin açıklamaları, daha çok dikkate değer buluyoruz (*).

H. Ritter de *Darmesteter* ile aynı kanıdadır. Zira Ritter, *Zahhak*'ın *dahak* ("ejderha") sözcüğünün tahrif edilmiş biçimi olduğunu açıklar (17).

Avesta'da, *Azhi Dahaka*'yı kastetmek amacıyla *bawrois/bawri* ya da *bawli* adı da kullanılmıştır. *Darmesteter*, bu adı, *Babil* adına dayandırır (18). *Herzfeld* de bu anlamda, *Thraetaona*'nın vatanının *Medya*, düşmanı olan *Azhi Dahaka*'nın vatanının ise, *Babil* olduğunu belirtir (19). Sonradan *İran* belgelerinde, bir *Arap* istilası biçiminde sözkonusu olan bu *Sami* egemenliğinin tarihi ve mahiyeti üzerine çeşitli tahminler vardır: "..... fakat herhalde *Nev-Zerdüştü* devrinin muahhar *Avesta* metinlerine efsanevi şekillerle intikal edecek kadar eski bir hatıra olduğu muhakkaktır. Böyle bir hatıra *Aryaların* toplu bir halde *Soğd* ve *İran* taraflarına muhaceret zamanlarından kalmış olabileceği gibi, *Baktriyen* krallığı devrinden, *Medlerden* ve nihayet *milâdın* ikinci asrında *Arapların* bütün *Fırat* havzasına hakim olup '*Hayre*', '*Musul*' ve '*Halvan*'a kadar '*Elcezire*'ye sahip oldukları devirlerinden intikal etmiş olmak ihtimali de vardır. Fakat herhalde *Avesta*'daki şekliyle bu hadise tekmil *Arya* alemine şamildir. *Binaenaleyh* (*Darmesteter*)'in izahı veçhile çok eski zamanlardan kalan (*Azhi Dahaka*) efsanesinin *Avesta* devrinden itibaren muahhar bir *Arap* ve *Sami* istilasına alem itti haz edilmiş olması lazım gelir." (C.3, s.49) Zaten *Avesta* metnine göre de (*Azhi Dahaka*) an'ane muhtelif *Arya* kollarının henüz birbirlerinden ayrılmamış oldukları bir devre aittir: Çünkü bu ayrılık- muahhar vesikalarda ve mesela '*Şehname*'de ismi (*Feridun*...) ve (*Afridun*...) şekillerini almış olan (*Thraetaona*)nın (*Azhi Da-*

haka)yı öldürmesinden sonra olmuştur: '*Zend-Avesta*'nın '*Sitradet*' ve '*Dinkart*' kitaplarına göre, *Tufan* bahsinde gördüğümüz (*Yima Khšaeta*)nın neslinden gelen (*Thraetaona*)nın üç oğlu vardı; isimleri (*Tura*...), (*Airyu*...) ve (*Sairima*...) idi; bu *Arya* imparatoru ülkesini işte bu üç oğlu arasında paylaştırdı; bunlardan (*Tura*)ya *Şarki*, (*sairima*)ya *Garbı* ve *Airyü* veya (*Airya*)'ya da dünyanın merkezi ve en güzel kısmı olan *İran*'ı verdi (*Darmesteter*, C.3, s.58)" (20) (*).

Bize göre *Azhi Dahaka* önceleri bütünüyle bir ejder olup, sonradan kişileştirilmiştir. Sanırım, mazisi daha da eski olan *Azhi Dahaka*- *Avesta*'yla birlikte şu üç şeyi ifade ediyordu:

-Bir ejder olarak *Azhi Dahaka*,

-*Bawri* (*Babil*) ülkesi olarak *Azhi Dahaka*

-*Zalim*-*Asur* ve *Babil*-*krallar*/*kral* olarak *Azhi Dahaka*.

Günümüze miras kalan *Newroz* söylencesinde yer alan *Dahhak* adlı zalim kralın kişiliği, yalnızca bir *Asur* ya da *Babil* kralının kişiliğine denk düşmez. Çünkü, tarihsel süreç içinde, *İran* halklarının hoşnut olmadığı diğer zorba kralların kişiliklerinin de karıştığını gözardı etmemek gerekir. Bu bağlamda kimilerince, *Dahhak*'ın *Nemrut* ve *Şeddad* ile bir tutulduğunu belirtmek isteriz. Bu düşünceler şaibeli olmakla birlikte, bizce- *Dahhak*'ın kişiliğine *Med* Kralı *Astyages*'in tarihsel karakteri de karışmıştır. Bundaki en büyük rolü, *Newroz* söylencesine sonradan dahil olan ve *Kürt* mitolojisine *Dahhak*'ı öldüren *Demirci Kawa* olarak geçen *Pers* Kralı *Kuraş*'a bağlıyoruz. Çünkü bilindiği üzere, *Büyük Kuraş*-*büyükbabası* (anne tarafından) olan *Astyages*'i devirerek- *Pers* Krallığını kurmuştu. Bunun da ötesinde, *Astyages*'in *Avesta*'ya kötülük timsali *Frangrasyan* (*Efrasiyab*) olarak geçmesi de diğer etkenlerden biri olabilir. Ayrıca, eski tarihçilerin onun adını *Asdahages* ya da *Azhdahak* olarak zikretmeleri de kayda değerdir (21). Kaldı ki çağdaş araştırmacıların birçoğu, *Azhi Dahhak* ile *Astyages* arasında dikkate değer bir paralellik bulurlar. Bunlar arasında, *Fr. Windischmann*, *George Hüsing*, *Henry Rawlinson*, *George Rawlinson* ve *Bilal Aksoy* yer alır (22) (**).

Dr. Friç ise, "*Kürtler*" adlı yapıtında, *Dahhak*/*Zahhak*'ın bir hükümdar değil de, bir aile olduğunu ileri sürer. *Friç* devamla: "Eski müverrihler, bu hükümdarı *Suriyeli*, *Arap*, *Keldani* iddia ediyorlar. İki müverrih ise, bu hükümdarın *Asur* hükümdarlarından biri olduğunu kabul ediyor" demektedir (23). Kimileri de, *Kürt* mitolojisinde geçen *Dahhak*'ın, *Asur* Kralı *Asurbanipal* olduğunu öne sürer. Aynı çevrelerin, *Demirci Kawa* başkaldırısını da *MÖ* 612'ye yerleştirmeleri, bir çelişki arzeder. Çünkü *Asurbanipal*, *Ninova*'nın *Medler* tarafından yerle bir edildiği tarih olan *MÖ* 612'den tam 14 yıl önce, yani *MÖ*. 626'da ölmüştü.

Bize kalırsa, *Pers* Kralı *Kuraş*'ın tarihsel kişiliği, *Azhi*

(*) Ancak, *Azhi Dahaka*- başlangıçta bütünüyle bir ejderha olduğu için- *biz*, *Clement Huart*'ın "uğursuz ejder" anlamlandırmasına katılıyoruz. Daha acemice olan ilk yazımızda ise *Kürt* mitolojisinin etkisinde fazlaca kaldığımızdan dolayı -*Azhi Dahaka* adını şöyle tahlil etmiştik: (*Azhi-Dahakkak*, sözcük olarak "ejder adam" (*dragon man*) ya da "yılan adam", "iblis" anlamlarına gelir. Zira, *Azhi* sözcüğüne dayanır. *Dahhak* ise, "insan" "adam" "yiğit" anlamlarına gelmekle birlikte, bunun temelinde, "ülke", "belge" anlamlarına gelen *Sanskritçe* *dasya* ve *Eski Farsçada* dahyu sözcüklerine dayandığı söylenir." (*G.Aksoy*- *Newroz'un Tarihsel Temeli* ve *Kawa'nın Kimliği*- *Toplumsal Kurtuluş*, *Nisan* 1990, sh. 59).

Kıscacası *Azhi Dahaka* adı, şu üç nesne ve özneyi içerir: *Ejderha* olan *A.Dahaka*, *Ülke* olan *A.Dahaka* ve *insan* kral olan *A. Dahaka*. Dikkat edilmesi gereken nokta, *Azhi Dahaka* Zira *Azhi Dahaka*, başlangıçta bir ejder idi. Bu bakımdan *Clement Huart*'ın tahlili olduğu kadar, *Paprola*'nın değerlendirmesi de uygundur.

(*) Yukarıdaki alıntıda, parantez içinde geçen sözcüklerin eski harflerdeki yazılışları yerine üç nokta (...)yı tercih etmek zorunda kaldık.

(**) Bu yazarlardan kimileri, yalnızca popüler etimolojiye dayanır. Sözelimi *George* ve *Henry Rawlinson*. Adı geçen yazarların savlarını, ileriki bölümde irdeleyeceğiz.

Dahaka'nın yukarıda açıkladığımız üç misyonuna da karşı çıkan, onları yok eden bir tipe denk düşer? İlk olarak, Kuraş ile Thraetaona tipi arasında benzerlikler buluyoruz: Her ikisinin de (Kuraş-Feridun), dağlarda bir çoban tarafından büyütüldüğüne ilişkin anlatımlar benzerliğin ilkinin oluşturuyor. Yine Dahhak'ın, Feridun'u rüyasında görmesi motifiyle, Herodot'un anlattığı Astyages'in Kuraş'ı rüyasında görmesi arasında bir paralellik kurulabilir. Bu paralelliğe, Bilal Aksoy'un değindiğini görmekteyiz (24). Biz, bu bağlantıya olası bir temelde yaklaşmak zorundayız. Çünkü bu motifle, birçok söylencede karşılaşmaktayız: Kuraş burada, İbrahim- Musa, Gilgamiş, Semiramis, Sargon, Karna, Trakhan, Perseus, Telephus, Aigistos, Oedipus, Romulus ve Romus, İsa gibi doğduğu günden itibaren bir hükümdar için tehlike teşkil eden efsane kahramanlarından biridir. (25)

Firdevsi, Dahhak'ın Feridun'u rüyasında görmesi olayını şöyle aktarıyor: (26) (*)

"Dahhak'ın ölümüne kırk yıl kaldığı sıralarda, bak ki Tanrı onun başına neler getirdi!

"Bir gece, sarayında gece yarısı Ernüvaz uyurken,

"Rüyada gözünün önüne padişahlar padişahının sülalesinden, birdenbire, üç savaş eri çıktı.

"Bunlardan ikisi büyük, ortadaki de küçüktü. Selvi boylu olan küçüğün padişahlara yaraşan bir yüzü vardı.

"Belinde kemer ve elinde de öküz kafası biçiminde bir gürz olduğu halde, bir padişah gibi yürüyordu.

"Bağırarak, Dahhak'ın üzerine doğru geldi, kafasına o öküz kafası biçimindeki gürzü indirdi ve

"Hemen, ötekilerden yaşça küçük olan bu yiğit, Dahhak'ın baştan aşağıya kadar derisini de yüzdü.

"Sonra, iki elini taş gibi sağlam bağladı, boynuna ipi taktı.

"Zillet altında, acılar ve sızılar içinde başının üzerine toz- toprak yağdırdı.

"Sonra, arkasına bir sürü insan takılmış olduğu halde, onu yakalayıp sürüye sürüye Devamend dağına kadar götürdü.

"Zalim Dahhak, bu eza cefa altında kıvrılarak, korkusundan sanki ciğeri parça parça oldu.

"Bunun üzerine, uykusunda öyle bir bağırış bağırıldı ki, o yüz direkli saray zangır zangır titredi.

"Güneş gibi parlak yüzlü kızlar- cihan padişahının bu çığlığı ile, yerlerinden sıçradılar."

Kısacası Kuraş, Thraetaona tipine uygun düşer. Bunu, belki de ilk kez, George Hüsing öne sürmüştür. Hüsing, Kuraş Tipi ile Thraetano Mitosu arasında bir ilişki olabileceğini söylemiş, hatta, Thraetaona'nın bütünüyle Kuraş'a denk düştüğünü de açıklamıştır (27) (**). Kuraş'ın, Newroz söylencesine Demirci Kawa olarak dahil

olmasında, bunun payı da küçümsenmemelidir.

İkinci olarak, Kuraş'ın Babil'i fethi ve Babil Kralı Nebunid'i esir alışı, Nebukadnezar'ın Babil'e sürmüştüğü Yahudilere, vatanlarına dönmelerine izin vermesi, onun, Azhi Dahaka'nın düşmanı olan tarihsel bir karakter olarak karşımıza çıkmasına yol açmıştır.

Biz tekrar, Azhi Dahaka'nın kişiliğine dönmek istiyoruz. Çünkü, Demirci Kawa'ya ilişkin ayrıntılı açıklamalarımızı ilgili bölüme ayırdık.

Anımsanacağı üzere, Avesta'da Azhi Dahaka'yı kasten *bawroış* adının kullanıldığını söylemiştik. Bu adın, *Baev-ar-aspa* adına benzemesi nedeniyle, burada *Baev-ar-aspa* adı üzerinde durmayı yeğledik.

Baev-ar-aspa adı, Dahhak'ın literatürdeki lakabıdır. Taberi, *Buyuraseb* olarak zikreder ve onun, Nuh'tan önce yaşadığını belirtirken, Dahhak'ın ise, Nuh'tan sonra yaşadığını açıklar. Bu ad, Şerefname'de *Biurasp*, Moses'in yapıtında ise *Biurasp* olarak kaydolunur. Genel olarak sözcüğün "onbin at sahibi" "on binatlı" anlamına geldiği benimsenir (28). Robert W.Thomson ise, *Biurasp* adına, Kaldelilerin bir kitabında, Piurid olarak rastladığını ve *Piurid*'in de, insan başlı at vücudlu bir mitolojik yaratık olduğunu söyler (29). *Biurasp* ile *Piurid* arasında bir ilişki olup olmadığını, konumuz açısından fazla bir önem

(*) Herodot'un Astyages'a ilişkin olarak anlattığı rüya ile karşılaştırınız.

(**) Bu benzerlik- Thraetaona= Kuraş anlamında ele alınmalıdır. Biz yalnızca, Kuraş'ın Azhi Dahaka'nın her üç misyonuna da karşı çıkan onlarla savaştan tarihsel bir karaktere sahip olduğunu öne sürüyoruz.

Kürt mitolojisindeki Kral Dahhak da, bu üç misyonun adeta bir sentezidir. Nitekim Dahhak, omuzlarından yılanı çıkan bir (Semi) kralı olarak tasvir edilir. Hesiodos da, Theogonia adlı yapıtında ejder Tynnon için benzer tasvirler yapar. Bunu, önceki bölümde ayrıntılı olarak anlatmıştık.

taşımadığı için araştırmadık. Bize göre, Asur krallarının, at yetiştiren Tabal ve Hilakku memleketinden haraç olarak büyük miktarlarda at almaları ve hatta Asurbanipal'in "Mugalluya senelik vergi olarak büyük atlar koydum" demesi, Asur krallarının, Azhi Dahaka'nın kişiliğini ne denli etkidiğini gösterir (30). Yine, Asur kralı Asaraddon hakkında aşağıdaki cümlelere rastlamamız, hayli ilginç ve önemlidir! "Asaraddan, çöl Araplarını itaat altına aldı ve kendisine *Arap Kralı* ünvanını verdi. Çünkü çölü geçmek için *onbinlerce* deveye ihtiyaç vardı. Araplar bu develeri kendisine tedarik ettiler" (31)...

Avesta'da şu cümlelerin yer alması konumuz için daha da önemlidir: "Tam yazata ajis thrizafa o dahako bawroiş paiti denhaozye çatee açpanam arsnam hazanre gavem baevare anumanayam 30 aat him gaidhyat avat ayaptem dazdi me venuhi çeviste arđvi çura anahite yatha azem amasya kerenavani riçpais ave karşvan yais hafta noit ahmdî dethat tat avat ayaptem vardvi çura anahita."

Windischman, Almanca çevirisini şu biçimiyle zikrediyor!

"Ihr opferte die Schlange Dahaka mit drei Maulern in dem Gestrüpp von Bawri mit 100 münlichen pferden, mit 1000 Kühen, mit 10.000 Kleinvieh. Dann flechte er sie an mit dieser Bitte: Gieb mir gute- heisamste Arđvi-çura Anahita, defs ich menshenleer machen alle diese sieben Kareschvares. Nicht gewahrte ihm diese Bitte Arđvi-çura Anahita" (32) (*)

(*) Avesta'dan aktardığımız ilgili bölümde, dikkatinizi çekeceğimizi sözcüklerin altına çizdim. Zira bu sözcükler- günümüz Kürtçesinde halen yaşıyor. Hesap/ Açpa (at), Ga, Gav/ Gav (öküz), hezar (bin) Hezanre (bin)

Oysa George Smith (History of Assurbanipal, Saradanpalus'un yeni Babil İmparatorluğu'nun kuran Nabopolasser olduğunu öne sürer. Her ne kadar Assurbanipal, Grek öykülerinde Sardanapalus olarak kaydolunursa da, Nebukadnezar'ın babasının Nabopolasser olduğunu hesaba kattığımızda, Sardanapalus'un Nabopolasser olacağı, düşüncesi daha ağır basıyor. Ancak Herzfeld, Azhi Dahaka'nın babası gibi, Arvandesp'in Grek öykülerinde Sardanapalus olarak geçen son Asur imparatorunu simgelediğini söylüyor. Öyle olunca da, son Asur imparatoru olan Assurbanipal'in, Arvandasp'i simgelediği savı belirginleşir.

KAYNAKLAR

(1) Bu konuda bkz. Cem Atabeyoğlu, İlk maraton 2473 yıl önce koşuldu, Yıllarboyu Tarih, sayı 9, Eylül 1983 sayfa 68-70

(2) Füzuan Kinal, Babil Vesikalarına Göre Cyrus'un Seferleri, İran Şehinşahlının Kuruluş Yıldönümüne Armağan, İst. 1971, Syf. 213-220

(3) A.A. Macdonell, Vedic Mythology, Encyclopedia of Indo-Aryan Research, Edited by G. Bühler, Vol. III, Part 1 A, sh. 68-9

(4) George Rawlinson, The Seven Great Monarchies of the Ancient Eastern World, Vol. II, (New York, 1885), sh. 58

(5) Ernest Herzfeld, Altpersische Inshriften, (Berlin, 1938), sh. 204; Herzfeld, Zoroaster and His World, Vol. II, (New Jersey, 1947) sh. 704

(6) E. Benveniste-L. Rénou- Vrtra et Vrtragna- Etude

de Mythologic Indo-Iranienne, (Paris, MDCCCCXXXIV), sh. 195

(7) I.H. Danişmend- Türklerle Hind-Avrupalıların Menşee Birliğı, C.I, (Istanbul, 1935), sh. 75.

(8) A.V.W Jackson, Demons and Sprits (DemonS and Sprits (Persian), Encyclopedia of Religion and Ethic, Vol. 4, sh. 646; Gertrude Jobs, Dictionary of Mythology, Folklore and Symbols- Part I, (New York, 1962)- sh. 165

(9) Herzfeld, Zoroaster and His World, Vol? II. sh. 844

(10) R.W Rogers, A Historay of Babylonia and Assyria, Vol. II, (New York- 1990), sh. 246; A.T. Olmstead History of Assyria, (Chicago, 1960 sh. 109)

(11) Rogers, sh. 297-8 dp.nt.1

(12) L.W.King, Studies in Eastern History Chronides Concerning Early Babylonian Kings, (London, 1927), Vol I, sh. 208

(13) Clement Huart- La Perse Antique et La Civilisation Irannienne, (Paris- 1925), sh. 256

(14) Danişmend, sh. 55

(15) Asko Paproia- The coming of the Aryans to Iran and India and the Cultural and Ethnic Identity of teh Dasas, Studia Orientaila, edited by Th Finnish Oriental Society, Vol. 64, (Helsinki; 1988), sh. 220-1

(16) Ibid. sh. 221

(17) H.Ritter, Firdevsi, Islam Ansiklopedisi- sh. 646

(18) Herzfeld, Zoroaster and His World, Vol. II, sh. 518; Danişmend, sh. 55

(19) Herzfeld, Altpersisdhe Inshriften, sh. 204; Zoroaster and His World, Vol. II- sh. 844

(20) Danişmend, sh. 55-6

(21) George Rawlinson, History of Herodotus (London, 1880), Vol. III, Sh. 542; Moses Khorents'i, History of th Armenians, TRanslation and Commentary on the Library Sources by Robert W. Thomsan, (London, 1978)

(22) Ir. Windischmann, Zoroastrische Studien, Abhandlungen zur Mythologie und Sagengeschichte Des Alten Iran, (Berlin, 1863), sh. 138; George Hüsing, Beitrage zur Kyros-Sage, (Berlin, 1906)- sh. 138; George Rawlinson- History of Heradotus, (London, 1880), Vol. III. sh. 542; G.Rawlinson- Th Seven Great Monarchies of the Ancient eastern World, Vol. II, (New York, 1885- sh. 568; Bilal Aksoy- Tarihsel Değişim Sürecinde Tunceli, (Ankara, 1985), C.I, sh. 64

(23) Bilal Aksoy- sh. 64-5

(24) Ibid. sh. 63

(25) Bernhard Heller, Namrud IA. c.9, sh. 193

(26) Firdevsi- Şehname, C.I, Çev. Necati Lugal, (Ankara, 197 sh. 60-1

(27) George Hüsing, sh. 70

(28) H.Hübschmann, Armenische Grammatik, I. Teil, Armenis Etymologic, (Leipzig, 1895), sh. 32; Clement Huart, sh. 256

(29) Moses Khorents'i- History of the Armenians, Translation and Commentary on the Literary Sources by Robert W. Thomson, (London, 1978), sh. 127

(30) Füzuan Kinal, Eski Anadolu Tarihi, (Ankara, 1987), sh. 265

(31) Yusuf Ziya Özcer, Mısır Tarihi, (Ankara, 1987, (Ankara, 1987) sh. 302.

(32) Windischmann, sh 30.

NETLEŞMEYE DOĞRU

Haluk Yurtsever

Ekim dergisi ile tartışmamız sürüyor. **Toplumsal Kurtuluş**'ün Mart 1990'da yayımlanan 31. sayısındaki "Birlik ve Ayrılığın Sınır Çizgilerini Doğru Çizelim" başlıklı yazımdan sonra, Ekim'in Nisan 1990 tarihli 31. sayısında H. Fırat'ın "Toplumsal Kurtuluş ve Modern Revizyonizm" yazısı yayımlandı. Ekim'in daha sonraki sayılarında, aralarında bu derginin sürekli yazarlarından birinin, T. Göker'in de bulunduğu alttan imzalı okuyucu mektuplarında da konuyla ilgili çeşitli sözler söylendi. Arkasından, **Toplumsal Kurtuluş**'ün geçen sayısında Çelik Bilgin'in "Büyümemiş Çocuk Hastalığı: Revizyonizm ve Trotskizm" yazısı yer aldı.

Yürüttüğümüz tartışma, hem amacı hem de içeriği açısından önemli ve ilerletici bir tartışmadır. Tartışmanın özünü ve amacını perdeleyen konu kaydırmalarından, polemik yazılarında bir ölçüde kaçınılmaz olan, ama çoğu kez tartışmaya olumlu katkılar da getirmeyen bol sıfatlı suçlamalardan ve ileri sürülen düşüncelerin serinkanlı değerlendirilmesini güçleştiren ahınganlık ve kurgulardan kaçınılabirsek tartışmanın daha verimli sonuçlar üreteceğine inanıyorum.

H. Fırat'ın yazısında katılmadığım, ancak şimdilik tek tek yanıtlamak istemediğim birçok görüş, eleştiri ve saptamanın yanı sıra tartışmamızı ileri götürecek yeni söz ve formülasyonlar da var. Ben bu yazıda daha çok ikincilerle ilgileneceğim ve tartışmanın metodolojisini değiştirmeye çalışacağım. Bu nedenle ve ayrıca bir "dedi dedi" kısırlığına da yol vermemek için H. Fırat'ın seçtiği biçim ve dilden farklı bir biçim ve dil kullanmayı deneyeceğim.*

Ancak, devam etmeden önce, Ç. Bilgin'in son yazısına ve buna gelen tepkilere ilişkin birkaç söz söylemem gerekiyor.

Ç. Bilgin'in sözkonusu yazısındaki ilgili paragraf şöyle:

"Ekim dergisi taraftarları ve tabanında Toplumsal Kurtuluş dergisi görüşlerine çok büyük bir yakınlık görülüyor. Ekim dergisinin bir bölüm yöneticileri bundan rahatsızlık duyuyorlar; duymamak gerekiyor. Yakınlaşmak ve beraber olmaya çalışmak temeldir, iktidar perspektifinin bir gereği olarak ortaya çıkıyor."

Ç. Bilgin'in yazısındaki en önemli satırların bunlar olduğunu yazıyı okuyan herkes teslim edecektir. Esas dikkatin yazıdaki temel fikirlere verilmesi gerekiyor.

(*) H. Fırat, yazısında beni ve Y. Küçük'ü, "sorumsuzlukla", "aydın, kendini beğenmişliğiyle", "oportünist 'ricat' yöntemlerine tevessül etmeyle", "kaba çarpıtmalar" yapmakla, "saçmalamakla", "bilimsel dürüstlük, devrimci hakaniyet ve tutarlılıkla" davranmamakla suçluyor. Bu sözler, tartışmamızdaki hiçbir fikri güçlendirmiyor. Belki de böyle sözler düşüncelerin yeterince güçlü olmadığı hissedildiği zaman kullanılıyor.

Tabanda yakınlaşmanın, yöneticilerde rahatsızlık olarak farklılaştırılacak bir durumu yok. Ekim'in tanıdığım yöneticilerinin yakınlaşmayı istediklerini ve özendirdiklerini biliyorum. Her düzeyde, birliğe daha istekli ve daha ihtiyatlı yaklaşmaların olması ise ancak doğaldır.

Bizim bakışımızda, Ekim nicel gücüyle değil, dünden bugüne katettiği yolla, kendini aşma cesaret ve çabalarıyla, bunları gerçekleştiren kadrolarıyla önemlidir. Devrimci hareketimizin bugünkü temel sorunu hala nicelik değil, nitelik sorunudur. Eğer bu saptama doğruysa, bugün devrim ve sosyalizmin çıkarlarının gerektirdiği durumlarda hiçbir nicelik-hesap ve kaygısı sözkonusu olmamalıdır.

Yönteme ilişkin konulara geliyorum.

Tartışmanın bundan sonrasının verimli olabilmesi için bir konuda tam bir açıklık gerekiyor. Geçen yazımda sosyalizm tarihinin çok boyutlu süreçleri üstünde görüş birliğini parti birliğinin önkoşulu olarak koymanın doğru olmadığını yazmışım. H. Fırat'tan buna net bir yanıt gelmedi. Yalnızca, sözkonusu olanın akademik ve tarihsel değil, son derece politik ve güncel, bir ölçüde de temel bir tartışma olduğunu yazdı. Sovyet sosyalizmiyle ilgili tüm tartışmaların son gelişmelerle birlikte yeniden güncelleştiğinde kuşku yok ve pratik siyasal tutumlarda birlik elbetteki vazgeçilmez önemdedir. Ancak bu, güncellenen tartışmanın, hele de H. Fırat'ın yürüttüğü tartışmanın birçok yönüyle bir tarih tartışması olduğu gerçeğini değiştiriyor. Anlaşamadığımız konular güncel ve pratik siyasal tutumlarla ilgili olmaktan çok, Sovyet tarihinin belli dönemleriyle, süreçleri tanımlayan kavramlarla ilgilidir. O zaman sormak gerekiyor: Sovyet tarihindeki çeşitli kopuk ve dönemleri farklı değerlendirmek parti birliğine engel midir? Parti olmak için resmi bir tarih tezine mi sahip olmak gerekiyor? Daha somutu, Ekim Devrimini tarihteki yerinde ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşunda benzer görüşleri savunanlar, bugünkü Gorbaçov çizgisine karşı izlenecek ideolojik siyasal tutumda da anlaşıyorlarsa bir parti içinde olmalarına hangi engel kalıyor?

Sosyalizmin sorunları yalnız tarihsel değil, teorik boyutlarıyla da daha çok tartışılacaktır. H. Fırat'ın da dediği gibi zengin bir bilimsel teorik çalışma alanı marksistleri beklemektedir.

Öte yandan, yukarıda belirttiğim pratik siyasal tutum birliğinin ötesinde, bir devrim ülkesinde, devrimci yolun, sınır çizgilerini Sovyetler Birliği konusundaki renk ve değerlendirme farklılıklarında çekmek o ülke devrimini geliştirmeye hizmet etmeyecektir. Sosyalizm deneyiminin zengin derslerinden de yararlanarak kendi devrim yolumuzu kendimiz çizmek durumundayız.

Bunu başardığımız oranda sosyalizmin evrensel birliğine de katkı yapmış olacağız.

Yönteme ilişkin bir başka sorun daha var. H. Fırat aşırı amprisist bir yöntem kullanıyor. Teorik özlü ve her biri bir soyutlama olan bazı temel kavramların taşıdığı bir polemikte güncel pratik gelişmeleri göstererek tezlerini güçlendirmeye çalışıyor. Tipik bir örnek veriyorum:

"H. Yurtsever'in zorlanmasını anlayabiliyorum. Modern revizyonizm kavramını bizimle tartışmak için kendi payına öylesine talihsiz bir zaman seçmiştir ki, o kadar olur. Ben yalnızca Doğu Avrupa'daki yıkıntıdan söz etmiyorum. 7 Şubat'ta yapılan SBKP-MK Plenumu, iki anlamlı kararı bir arada aldı. Siyasal planda başkanlık sistemine dayalı burjuva parlamentarizmi, iktisadi planda üretim araçlarının özel mülkiyeti."

"Modern revizyonizm" tezinin Doğu Avrupa ve Sovyetler'deki süreçleri ne kadar açıklayabildiğine ayrıca geleceğim. Burada yöntem açısından altını çizmek istediğim, salt pratik olguların kullanılan teorik çerçeve ve kavramların doğruluğuna kanıt gösterilemeyeceğidir. Doğu Avrupa ülkelerindeki çöküş ve Sovyetler Birliği'ndeki restorasyon süreçleri birer sonuçtur. Yalnız modern revizyonistçiler değil, trotskistler ve yeni solcular da, hatta burjuva tarafından doğrulandığını söylüyorlar.

Hiçbir teorik tezin doğruluğu tek tek pratikler tanık gösterilerek kanıtlanamaz. Bir teori doğruluğunu, zengin pratikler toplamının nedenleri içsel zorunlu bağları ve yasallıklarıyla ortaya koyarak kanıtlayabilir.

"Modern revizyonizm" kategorisi ise hem bunu yapmakta, hem de 1989 sonbaharından bu yana gerçekleşen değişiklikleri açıklayabilmekte çok yetersiz kalıyor. Çünkü bu anlayışa göre, kapitalist restorasyon süreçleri özü itibarıyla çoktan tamamlanmıştır ve Sovyetler Birliği çok önceden bürokratik tekelci bir kapitalizme dönmüştür. Son gelişmeler kabuğun çatlamasından, çoktandır varolan yeni özün yani kapitalist özün kendine uygun yeni biçimlere kavuşmasından başka bir şey değildir. Dolayısıyla, modern revizyonistçi tezin, kendini bugünkü sonuçlarla değil, önceden tamamlandığı savunulan restorasyonun neden ve sonuçlarıyla anlatabilmesi gerekliliği ortada duruyor. Ekimci arkadaşların, tartışmamızın yürüdüğü zaman açısından "Biz demedik mi, dediklerimiz çıktı" türünden bir kolaylıkları ve talihli bir durumları yoktur.

"MESAFE KISALIYOR"

H. Fırat yazısının iki yerinde, düne göre aramızdaki mesafenin kısaldığını ve aynı parti çatısı altında birleşmemizin olanaklarının hayli çoğaldığını söylüyor. Örnek olarak, benim yazımdaki "Sovyetler Birliği ve öteki Doğu Avrupa ülkelerindeki süreçleri kapitalist restorasyon olarak değerlendiriyor, 'yeni düşüncüyü' özel mülkiyetçi bakışın sosyalist etiketli bir biçim olarak görüyor ve bu akımla ideolojik mücadeleyle önemli bir görev sayıyoruz" sözlerimi alıyor. Doğrudur; böyle görüyoruz ve bizce bu noktada, Sovyetler'deki süreçlerin açıklık kazanmasıyla varolan bir yakınlaşma vardır.

H. Fırat'ın yazısındaki şu sözler de yakınlaşma sağlıyor:

"Modern revizyonizm, iddia edildiği gibi, ne boş bir söz kalıbıdır ne de sihirli bir formül. Modern revizyonizm, dünya sosyalizminin ve komünist hareketin son 30 yıldır yaşadığı ve bugün artık tam bir sosyal demokratlaşma ile sonuçlanan süreçlerin kavranmasında marksist-leninistlerin vazgeçemeyeceği en temel kavramlardan biridir. Bürokratik bozulma ve yozlaşma, işçi ve aydın aristokrasisi ve bürokrasisi, kapitalist restorasyon vb kavramlarla kopmaz bir bağlılık ve bütünlük içindedir. Tüm bu kavramların ideolojik ve politik içeriğidir, denebilir ki, ruhudur. Bu kavramı herşeyi açıklayan bir formül olarak görmüyoruz. Bizim için de açık olmayan ya da yeterince açık olmayan epeyce şey var. Olmasına değil, olmamasına şaşılabilir. Sosyalizmden kapitalizme geriye dönüş, kapitalist restorasyon, tarih içinde yeni bir olay. Tarih içinde her yeni olayı, üstelik olgunlaşmamış, tüm sonuçlarına varmamış bir biçimini, tüm temel özellikleriyle ve biçimleriyle kavramak olanaksızdır... Bugünkü olgun ve açık sonuçlardan hareketle ve geriye doğru giderek çok şeyi anlamak ve açıklamak artık çok daha kolaydır."

Bir paragraf aşağıda devam ediyor:

"Dolayısıyla modern revizyonizm herşeyi açıklayan bir kavram değildir ama, 'sonun başlangıcı'nı' ve evrimin genel çizgilerini kavramada anahtar bir kavramdır. Herşeyden önce, 'sonun başlangıcını, yaratanlarla araya çizilmiş bir kesin sınır çizgisidir. Onlardan kesin ve net bir kopuştur.

"Modern revizyonizm" in marksist-leninistlerin vazgeçemeyeceği en temel kavramlardan biri olup olmadığına ilişkin görüşlerimi söyleyeceğim. Bunu saklı tutarak, sözkonusu kavramın herşeyi açıklayan bir formül olmadığı saptamasını önemli buluyorum. Bu noktadan tartışmayı daha da ileriye götürmek mümkün görünmüyor.

1956'daki 20. Kongre'yi anlayışları açısından da, H. Fırat'ın yazısı Ekim'in daha önceki sayılarında ipuçları bulunan ancak açıkça ifade edilmeyen bir çözümleme getiriyor:

"Biz, Ekim'den beri, ne 20. Kongre öncesini apaydınlık, ne de 20. Kongre sonrasını bir anda kapkaranlık gördük. Öncesi de bir süreçti, sonrası da bir süreç olarak yaşandı. Kruşçevlerin ortaya çıkışında, Çelik Bilgin'e katılıyorum, 'Stalin döneminin objektif sorumluluğu' vardı. Tarih hiçbir zaman bir nokta operasyonu değildir ve her zaman bir süreçtir. Bu tarihin diyalektik kavranışdır. Ama bu kadarı hiç yeterli değil, tarihte her zaman belli süreçler, nitelik olarak farklı yeni süreçleri hazırlarlar. Birinden diğerine geçiş düz bir çizgi halinde ve nicelik değişimi olarak değil, fakat bir 'sıçrama', bir 'kopma' olarak ve nitelik değişimi şeklinde yaşanır..

"... İşte kelimenin bu anlamında 1956 ve 20. Kongre, evet, bizim için bir 'milad'dır. Bir kilometre taşıdır. Apaydınlık olmayan, ama tarihsel bir bakışla genel olarak aydınlık olan bir dönemden, yeni bir döneme, bir kararlı dönemine geçiş için, etkisi ve sonuçları yalnızca sosyalist Sovyet toplumunda değil tüm dünyada yaşanan, çok belirgin ve çok sert bir 'nokta operasyonu'dur."

1956'nın Sovyet tarihinin önemli bir dönemeci olduğunda kuşku yok. Kendisinden önceki süreçlerin bir ürünü olduğuna da. Sonun başlangıcı, sosyalist Sovyet-

ler Birliği'nin kapitalizme geri dönmesi anlamında bir "sıçrama", "kopma" ve "nitelik değişikliği" olup olmadığını tartışmaya devam etmemiz gerekiyor.

REVİZYONİZM VE "MODERN REVİZYONİZM"

Revizyonizm, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve Bernstein ismi ile özdeşleşen uluslararası bir eğilimin adıdır. Marksist kökenli olduğu ve marksizmin önemli teorik görüşlerini değiştirmeyi amaçladığı için revizyonizm adını almıştır. Revizyonizm, felsefede, ekonomi politikte ve politikada marksizmin temel tezlerinin değiştirilmesi, sınıf mücadelesi, kriz ve yoksullaşma teorilerinin reddidir. Siyasette ilkesizliğin, güncel teslimiyetin anlamı olan oportünizmden farklı olarak, revizyonizm, marksizmin teorik temellerini gözden geçirilmesi ve değiştirilmesidir. Revizyonizm ve oportünizm, birbirlerini tamamlayan ve aynı toplumsal kaynaktan beslenen olgulardır. Küçük burjuvazi, işçi aristokrasisi ve bürokrasisi revizyonizmin ve oportünizmin toplumsal temelleridir.

Sosyalizme gidişle, kapitalizme geri dönüşün ayrı problematiklere sahip olduğunu kabul edilmesi gerekiyor. Revizyonizm, marksizmi içinden değiştirme girişimidir; evrimci bir yol önerilerek sosyalizme devrimci gidiş yolunun yadsınmasıdır. Restorasyon ise, çok farklı bir süreçle ilgilenen çok ayrı bir kavramdır. Bunları söylemek, revizyonizmin bir düşünce akımı olarak yok olduğunu ya da sosyalist ülkelerde yeşeremeyeceği anlamına gelmiyor. Tersine, sağcı revizyonizm her gün kendini yeniden ortaya koyuyor ve ayrıca sosyalist ülkede yaşamak insana revizyonist düşüncelerden koruyan bir bağımsızlık kazandırmıyor. Öte yandan, "revizyonizm" bu kavrama tanımını veren içeriği, anlamı ve çevreni açısından sosyalizmden dönüşü açıklayacak bir zenginlik taşıyor.

"Modern revizyonizm" gelince. Bu kavramın, yukarıda kısaca tanımlamaya çalıştığım revizyonizm kavramından çok farklı bir içeriği var. Başındaki "modern" sözcüğü, revizyonizmin çağdaşlığını anlatmaktan çok, bir yeniden kavramlaştırmayı anlatıyor. Revizyonizmin devamı değildir. Yeni durumları açıklamak için bulunmuş yeni bir kavramdır.

Ekim'in çeşitli yazılarında da belirtildiği gibi, "modern revizyonizm" hem bir ideoloji, hem bir siyasal akım, hem de siyasal hatta toplumsal bir sistemin adıdır. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa toplumlarının niteliğini anlatabiliyor; 30 yıllık süreçleri açıklamakta anahtar olabiliyor; "revizyonist ülke" ve "revizyonist ülkeler" denebiliyor. Tamamlayıcı kavramları ise, "bürokratik tekelci kapitalizm", "sosyal emperyalizm" ve "sosyal faşizm" dir.

Ekim sayfalarında bugüne dek, Sovyetler Birliği ile ilgili olarak "sosyal emperyalist", "sosyal faşist", hatta "bürokratik tekelci kapitalist" sözcüklerine rastlamadım. Bunların kullanılmaması sevindiricidir. Ancak, "modern revizyonizm" in bileşenleri olan bu kavramlarla ilgili, bunların neden terkedildiğini anlatan hiçbir açıklama da yapmadılar. Her kavram gibi, "modern revizyonizm" in

de kendine ait bir tarihi, zaman içinde kazandığı bir içerik, hatta deyim yerindeyse bir kişiliği var. Böyle ele alınması gerekiyor. Böyle ele aldığımız için "söz kalıbı" ve "sihirli sözcük" diyoruz. "Modern revizyonizm", H. Fırat'ın telkin ettiği gibi, Lenin'deki "klasik revizyonizm" in yeni koşullardaki bir devamı değil, içeriği ve açıklamaya çalıştığı süreçler açısından yeni bir tanımlamadır.

"Modern revizyonizm" e yeniden dönmek üzere, "klasik" ve bence tek doğru anlamıyla revizyonizm, Sovyetler Birliği ve SBKP ilişkisine kısaca değinmek istiyorum.

Kruşçev'in ve kendisinden sonraki SBKP yöneticilerinin marksist-leninist teoriyi revizyona tabi tuttukları, dünya sosyalizminin uzun erimli gerçek çıkarlarını değil, Sovyet devletinin kısa erimli kesimsel çıkarlarını gözetten bir siyaset izledikleri açıktır. Savaş ve barış konularında marksist anlayışın terkedilmesi ve emperyalizmle barış içinde yanyana yaşamının bir temel ilke durumuna getirilmesi sosyalizme barışçıl geçişin teorileştirilmesi; prolaterya diktatörlüğünün reddi ve yerine "tüm halkın devleti" nin konulması; bunlar revizyondur. Proletarya enternasyonalizminin boş ve seremonik bir slogana dönüştürülerek pratikte terkedilmesi, "kapitalist olmayan yol" ile çeşitli ülke ulusal burjuvazilerine ilerici-sosyalizan misyonlar verilmesi, dünya komünist hareketine periyodik likidasyon dayatmaları, "kardeş" partilerin birer Sovyetler Birliği'ni ve barışı sevenler derneği durumuna dönüştürülmeleri vb ise oportünist siyasetlerdir. Bütün bunların marksist bir terminoloji ve edebiyat kullanarak yapılması ise SBKP yöneticilerinin 1980'li yıllara kadar, çeşitli nedenlerle marksist çevrenin açıkça dışına çıkmamaya gayret ettiklerini gösteriyor.

Birçok yanlış ve eksikliğine rağmen, modern revizyonistçi akımın yukarıdaki noktalarda doğru eleştiriler yaptığını, dünya hareketi içinde marksizmin devlet ve devrimle ilgili tezlerini savunan bir direnme noktası yarattığını söylemekte hiçbir sakınca görmüyorum. Türkiye'deki devrimci demokrat akım da, devrimciliğini özellikle devrim ve devlet konusudaki marksist tezlerle sadık kalmaya borçludur.

"Modern revizyonizm" in Sovyetler Birliği'ndeki süreçleri nasıl açıkladığına geliyor ve kısaca Ekim ve H. Fırat'ın söylediklerini özetliyorum: Kendisi de önceki süreçlerin bir ürünü ve sonucu olan Kruşçevci akım restorasyon sürecinin hem başı hem de sonudur. Kruşçev ve 1956 Kongresi ile birlikte Sovyetler Birliği'nde yönetim bürokrasiden doğan yeni bir sınıfın eline geçmiştir. (*)

(*) H. Fırat, "Kruşçev bir tarih kişisi, bir politik liderdi. Aynı anlama gelmek üzere, bir simge, bir 'temsilci' idi. Kimin, hangi sınıf ya da zümrenin? Sovyet işçi sınıfının diyebilmek, Sovyet işçi sınıfına yapılabilecek en büyük hakaret olsa gerek" diyor. Kruşçev'in hangi sınıfın temsilcisi olduğu sorusuna, "işçi sınıfının değil" diyerek olumsuzundan yanıt veriyor. Ancak hangi sınıfın temsilcisi olduğunu açıkça söylemiyor. "Modern revizyonizm" çözümlenmesine sadık kalınacaksa, Kruşçev'in "bürokrat burjuvazinin" temsilcisi olması gerekiyor. Ancak yazdıklarından H. Fırat'ın bu çözümlenmeden birkaç önemli noktada ve doğru yönde uzaklaştığı sonucu çıkıyor. H. Fırat aynı sayfada bir dipnotta "...Partide ve devlette oluşmuş ve yuvalanmış bir küçük burjuva aristokrasisi..nden söz ediyor. Küçük burjuva aristokrasisi, kuşku yok bürokrasiden farklı bir kategoridir. An-

cak, o zaman da küçük burjuva aristokrasininin yalnız parti ve devlette değil, toplumda oluştuğunu söylemek gerekiyor.

1956 bir "kopuş"tur. Sistemde bir nitelik değişikliği olmuş, kapitalizme geçilmiştir. "Gorbaçov'un yeni reformları, artık ekonominin kapitalist karakteri için çekilmez hale gelmiş ve bugüne kadar yalnızca görüntüyü oluşturmuş, sosyalist dönemden kalma biçimlerin bir yana itilmesini ifade etmektedir." (Ekim, sayı 2, Kasım 1987 Başyazı)

H. Fırat, "... Bedeli ağır ödenmiş bir tarihsel tecrübeyi bilince çıkarmak, teorik düzeyde ifade etmek, bizim için temel bir sorundur ve hayati önemdedir" diyor. (s. 29) Katılıyorum. Bu görevin hakkıyla yerine getirilmesi, bugüne dek kullandığımız teorik araçlara eleştirel bakmayı, eski kalıpları yıkmayı, kavramları yeniden tanımlamayı ve eskiyenleri terketmeyi gerektiriyor. Bizim de onların da. Bunu ekliyorum.

"Modern revizyonizm" in, Sovyetler Birliği'nin 1956-60'larda kapitalist olduğunu ileri süren tezlerini tek tek ele almayacağım. Bunun bir nedeni, Ekimci arkadaşların, 1956'yı hala bir nitel değişiklik dönemi olarak görmekle birlikte vurguyu giderek daha çok "30 yıllık süreçlere" kaydırmalarıdır. Bunun tartışmayı bir kısır döngüden çıkarmaya yardımcı olacağı anlaşılıyor. Bir başka neden daha var. Bizler de soruna 1960 hatta 70'lerdeki gözüklerimizle bakmıyoruz. Sovyet sisteminin geldiği noktada bizim de araçlarımızı yenilememizi gerektiriyor. Bugünkü kapitalist restorasyon süreçlerinin teorik-tarihsel arka planını ve toplumsal dinamiklerini pozitif çözümlerle ortaya koymaya çalışmak, "modern revizyonizm"le tartışmayı bu çerçevede yürütmek daha üretken bir yol olarak görünüyör.

Bu noktada, "modern revizyonizm" in temel düşüncelerinden biri olan, "bürokrasi ve bürokrasiden doğan yeni burjuva sınıf" tezleri üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Çünkü bu tez geri dönüş ve restorasyon teorisinin temel taşlarından biridir ve bugünkü tartışmalar açısından önemini koruyor.

Bir küçük parantez: Gerek "bürokrasiden doğan yeni sınıf burjuvazi", gerekse Sovyetler Birliği'nin 1956'da kapitalist olduğu görüşleri, "modern revizyonistçi" akımın bilinen görüşleridir. Ancak, Ekim'in, bizim kalıpcı bulduğumuz bu tezlerden dikkatlice uzaklaştığının işaretleri var ve bunları görüyoruz. Dolayısıyla bu iki konuda, "modern revizyonistçi" dediğim temel tezleri aynen savunmadıkları sürece burada yazılanlar H. Fırat ve Ekim'i değil, hala eski tezlerde ısrarlı olanları muhatab alıyor

Bürokrasi, toplumsal işbölümünün sonucudur. Kafa emeği ile kol emeği, maddi üretim ile düşünce-kültür üretimi birbirinden ayrı durduğu her düzeydeki insan örgütlenmesinde belli bilgi sırlarına sahip sürekli görevlilere olan gereksinim devam ettiği sürece bürokrasi de olacaktır. Bu anlamda bürokrasinin varlığı nesnedir.

Öte yandan, ister parti, ister devlet olsun, sınıftan ayrı bir aygıt yaratmak, bu aygıtın özerkleşmesi tehlikesini nesnel olarak içinde taşır. Süreç içinde aygıt kendini koruma ve amaçlaştırma noktasına gelebilir. Aygıt ve görevlileri, temsilcisi oldukları toplumsal kesimlerin genel amacından farklı özel amaçlar gütmeye başlarsa bürokratik bir yozlaşma sözkonusu olur.

Bu açıdan bakıldığında, Sovyet devlet ve partisinin bürokratik bir yozlaşmaya uğradığı gerçektir. Sovyetler Birliği'nde, devlet aygıtındaki iktidar tekelii ile birlikte, devlet ve parti görevlilerinin sahip oldukları maddi ayrıcalıklar da bürokratik bir kasılaşmanın yolunu açmıştır.

Ancak, unutulmaması gerekiyor, bürokrasi düzen içi, varlığını egemen sistemden alan bir katmandır. Hiçbir zaman tümüyle özerkleşemez; hiçbir zaman içinden çıktığından farklı bir üretim biçiminin başlıca taşıyıcısı olamaz. Bürokrasi, ayrıcalıklı bir toplumsal katman olarak kendi özel çıkarlarıyla birlikte, bu çıkarları gerçekleştireme zemini olan sistemi de savunur.

Bürokrasi, köklerini üretim sürecinden alan bir sınıf değildir. Sınıfa göre ikincil ve son çözümlenmede temel sınıflardan birine tâbi bir toplumsal katmandır. Doğası gereği devrimci ya da karşı devrimci değil, toplumsal anlamda tutucu ve statükocudur.

"Modern revizyonizm" in teorisyenlerinden sayılan Willi Dickhut, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin ekonomik temellerini yıkılmasını ve kapitalist yasaların "yerleştirilmesi"ni, proletarya diktatörlüğünün kaldırılmasına ve üretim araçlarının bürokrasinin bütünü tarafından müştereken kullanılmasına bağlıyor. Şunu söylüyor: "Bu süreç içinde bürokrasi, küçük bir burjuva tabakadan ekonomik temeli yeniden kurulmuş olan kapitalist bir üretim tarzının oluşturduğu yeni bir burjuva sınıfa dönüştü." (Willi Dickhut, Sovyetler Birliği'nde, Kapitalizmin Restorasyonu, Komün Y. I. Kitap, Mayıs 1976 İstanbul s. 38)

Herhalde kötü çeviri nedeniyle dili de zor anlaşılan bu sözlerden, önce kapitalizmin oluşturduğu ve onun da bürokrasiyi yeni bir burjuva sınıfa dönüştürdüğü sonucunu çıkıyor. O zaman, kapitalizmin nasıl ve hangi sınıf eliyle oluşturulduğu, bürokrasinin nasıl ve hangi mekanizmalarla burjuvalaştığı sorularını sormak gerekiyor. Bir zamanlar Türkiye'de bir el kitabı ilgisi gören Willi Dickhut'un kitabında bu soruların bilimsel yanıtları bulunmuyor.

Kapitalizme dönüşü, üretim süreçlerinde, mülkiyet ve bölüşüm ilişkilerindeki mekanizmalarıyla gösteremeyen hiçbir çözümlemenin bilimsel olması mümkün değildir.

Öte yandan, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki pratikler toplamı da, restorasyon süreçlerini başını devlet ve parti bürokrasisinin değil, daha çok bu bürokrasi dışında kalan aydınlar, gençlik ve küçük meta üretimi üstünde biçimlenen unsurların çektiğini gösteriyor.

Bugün olduğu gibi, sistemin tam bir tıkanma ve ağır bir bunalım noktasına geldiği durumlarda bürokrasinin kendi içinden ayrışması da gündeme geliyor. Bürokrasinin bir kesimi, sistemi ve ayrıcalıklarını korumaya çalışırken, başka kesimleri geleceklerini artık "yeni, düzenli, kapitalizmde aramaya başlıyor ve kapitalist restorasyondan yana tutum alıyorlar. Bugün Sovyetler Birliği'ndeki durum budur. Ancak, bu durumda ve sözünü ettiğim kapitalist yolcusu kesimiyle bile bürokrasi kapitalizme gidişin temel gücü değildir.

Bürokratik yozlaşmanın, SBKP'nin devrimci çizgiyi terkedişinin bugünkü gelişmelerin yollarını döşeyen önemli sonuçları olmuştur. Sosyalizmde ilerleyebilme-

nin yöntemi, devrimi sürekli kılmaktır. Statükoyu koruma çizgisi ile ilerleme olanağı yoktur. İlerlemeyen sosyalizm geriler. Zaten eksikli ve sorunlu doğmuş sosyalizm ileri götürülemeyince geriledi; tıkanma ve kapitalist restorasyon noktasına geldi.

SOSYALİZM VE RESTORASYON

Sosyalist ülkelerin karşı karşıya bulunduğu ağır bunalımı, Doğu Avrupa ülkelerindeki çöküşü ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüş süreçlerini anlayabilmek için, Ekim Devrimi ile başlayan sosyalist kuruluşu bugünden bir bakışla ele almak gerekiyor. Böyle bir çaba, tartışmanın metodolojisini değiştirmek amacı da taşıyor.

Marx ve Engels'in sosyalist devrimler ve sosyalizme geçişle ilgili ilk formülasyonlarının birden çok ileri kapitalist ülkede, aynı ya da yakın zamanda gerçekleşecek devrimleri öngördüğü biliniyor. Daha sonra Marx ve Engels, kavram olarak kullanılmamakla birlikte, "zayıf halka" düşüncesine ulaştılar ve devrimin önce görece geri bir ülkede gerçekleşebileceğini, ileri kapitalist ülkelerdeki devrimlerin habercisi olacak böyle bir devrimle sosyalizme geçişin başlayabileceğini söylediler. Bunu başka bir çalışmada ayrıntılarıyla gösterebileceğimi sanıyorum.

Lenin, eşitsiz gelişme ve zayıf halka kavramlarını geliştirerek, yaklaşan Rus Devriminin uluslararası sosyalist devrime büyüme potansiyellerini gördü. Lenin, Rus Devriminin dünya devriminin habercisi olacağı ve Avrupa Devrimi ile tamamlanacağı görüşlerini formüle etti.

Ne yazık ki, Rus Devrimi Avrupa Devrimi ile tamamlanamadı; tek ülkede sosyalizmi kurma tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya çıktı.

Orta Avrupa Devrimlerinin yenilgisi ile "tek ülkede sosyalizm kuruculuğu dönemi başladı. Yeryüzünün ilk sosyalizm denemesi karakteristik renklerini bu pratikten aldı.

Ekim Devrimi, sosyalizm adına söylenmiş olağanüstü önemde bir sözdü; Ekim sonrası pratiği sosyalizmin öntarihi oldu.

Marx, *Siyasal Ekonominin Eleştirisine Katkaya Önsöz*'de sonradan büyük tartışmalara yol açan şu sözleri söyledi:

"Hiçbir toplumsal düzen, içinde barındırabileceği tüm üretici güçler gelişmeden yok olmaz ve yeni, daha yüksek üretim ilişkileri hiçbir zaman, varoluşlarının maddi koşulları eski toplumun rahminde olgunlaşmadan ortaya çıkmaz. (K. Marx-F. Engels, Selected Works, V. I p. 504)

Ekonomist ve menşevik yorumcular Marx'ın değerlendirmesinde neredeyse ebedi ve ancak evrimci yoldan, kendi kendine yokolacak bir kapitalizm düşüncesi çıkarır ve gerçekleşen devrimleri küçümserken, bu yorumlara katılmayan kimileri de aynı değerlendirmenin marksizmden çıkarılması gerektiğini söylüyorlar. İkinciye örnek olarak Metin Çulhaoğlu gösterilebilir. Çulhaoğlu, yukarıdaki alıntının birinci cümlesini aktardıktan sonra şunları söylüyor:

"Bunun, Marx'ta ekonomik vurgunun açıkça ağır bastığı günümüz koşullarında geçerliliğini yitirmiş bir de-

ğerlendirme olduğunu açıkça söylüyorum. Ve gene açıkça eklemek gerek: Eşitsiz gelişimin açık damgasını vurduğu sosyalist devrimler döneminde, üretici güçlerin gelişiminin artık durduğunu saptamada, laboratuvar bilimselliğinin yerini siyasal ölçüler almıştır. Menşevizm ise, bunun tersini düşünmekten başka bir şey değildir.

"Devam ediyorum. Potansiyel üretici güçlerin gelişimindeki eksiklik nedeniyle, salt bu nedenle, kapitalizmi yedi canlı gören ekonomist anlayış, bir adım sonra bu devri öldürecek ekstra önlemlere gerek duymaya başlıyor. Ve elbette, bu önlemler arasında, bu kez yasallıkların da geri plana itildiği öznel ve iradeci yaklaşımlar da gündeme getiriliyor. Çin deneyimi çağımızda bu sürecin en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır." (M. Çulhaoğlu, Tarih Türkiye Sosyalizm, Gelenek, Y. Mart 1988, İstanbul s. 31)

Marx'ın formülünün derin bir anlam taşıdığını sosyalizmin dünya-tarihsel egemenliğinin anahtarlarından birini verdiğini düşünüyorum.

Bir kez, günümüzde ve kapitalizm altında üretici güçlerin gelişiminin durduğundan değil, yavaşladığından, gelişebileceği hızla gelişmediğinden söz edilebilir.

İkincisi, Marx üretici güçlerin gelişme düzeyine vurgu yaparken, hiçbir biçimde bunlar tam gelişmeden devrimler olmaz anlamında bir düşünce söylemiyor. Birçok başka yerde ve Alman İdeolojisi'nde açıkça, üretici güçler ile ilişki tarzı arasındaki çelişkinin çatışmalara yol açması için "aşırı derecede ileri gitmiş olmasının" gerekmediğini yazıyor. (agy. s. 62-63)

Bir toplumsal düzen, içinde barındırabileceği üretici güçler tam gelişmeden de yıkılabilir; ancak yokedilemez. Yokedilmesi, üretici güçlerin kapitalizmde gelişebilecekleri sınırın ötesinde geliştirilmesine bağlıdır. Bu, işçi sınıfı iktidarında ve sosyalist ilişkiler çerçevesinde de yapılabilir. Marx'ın sözleri bunu dışlamıyor. Marx, burada kapitalizmin tarihsel anlamda ve dünya çapında aşılmasının mantığını veriyor. Kapitalizmin bir dünya sistemi olarak yok olması, sosyalizmin egemen dünya sistemi durumuna gelmesi daha ileri bir üretici güçler düzeyi ile mümkündür.

Aynı düşüncüyü, Lenin, "emek üretkenliği" kavramıyla açıklıyor: "Kapitalizm, sosyalizm tarafından yeni ve çok daha yüksek bir emek üretkenliği yaratıldığı zaman nihai olarak yenilebilir." (Lenin, Collected Works, V. 29.p.427)

Sovyet sosyalizmi bu noktaya yaklaşmamıştır.

Bunlar olmadan sosyalizmin egemen dünya sistemi olması mümkün değildir.

Öyleyse, sosyalizm egemen dünya sistemi olana dek gerçekleşen devrimler nedir? Bunlar, bir süreci başlatan, yeni toplumsal düzenin ilk biçimlerini veren sıçrayışlardır. Tam ve gelişmiş haliyle sosyalizm değil; öncü denemelerdir. Kapitalizm egemen sistem olmayı sürdürdüğü sürece, bu denemelerin geriye dönmeleri ve döndürülmeleri mümkündür.

Yalnız kapitalizmden sosyalizme geçişte değil, tarihin tanıdığı daha önceki üretim tarzlarından birbirine geçişte de, öncü atılımlar ile yeni biçimin yerleşmesi arasında büyük zaman farkları olduğu unutulmamalıdır. Köleci toplumda feodalizmin habercisi sayılacak kolon sisteminin ortaya çıkışı ile köleciliğin yokoluşu arasında

200 yıldan fazla zaman var. Köleciliğe karşı ilk ve büyük başkaldırı olan Spartaküs ayaklanmasından sonra kölecilik daha 500 yıl hükümünü sürdürüyor. 500'lerde egemen sistem olan feodalizm 1000 yıldan fazla sürdü. 13 ve özellikle 15. yüzyılda kapitalist ilişkiler doğmaya başladı; ancak kapitalizmin egemen sistem durumuna gelmesi 1800'leri buldu. Kapitalizm egemen sistem olana dek, burjuva devrimlerinin tümünü neredeyse otomatik olarak restorasyon dönemleri izledi. Sistem, dünya çapında egemen olduktan sonra ise hiçbir yerde feodalizme dönülmedi.

Ekim Devrimi ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu ile kapitalist egemen dünyada sosyalist bir Enklave (*) yaratılmıştır. Sosyalist topraklar, sosyalist olmayan dünya egemen güçlerce kuşatılmıştır. Sosyalist enklavenin yaşama ve gelişme şansı dünya bütünündeki egemenlik ilişkilerini değiştirme gücüne ve bu gücü besleyecek kendisi dışındaki dinamiklerin durumuna bağlıdır. Kapitalizm-sosyalizm çatışması dünya boyutundadır.

Öte yandan, çoğu zaman karıştırıldığına aksine, komünizme referans verilmeden kendi başına sosyalizm diye tanımlanabilecek tarih içinde bağımsız yeri olan bir toplum biçimi yoktur. Komünizmin alt aşaması ya da komünizme geçiş dönemi türünden kavramlarla anlatılan sosyalizm dönemi, içinden çıktığı kapitalist toplumun doğum lekelerini, bazı kalıntıları taşıyan bir dönemdir. Genel olarak kapitalizmin dışına çıkmıştır; ancak kapitalizm hala şu ya da bu ölçüde sözkonusu toplumlarda yaşamaktadır. İşçi sınıfı iktidarı, üretim araçları üstünde toplumsal mülkiyet ve planlı merkezi ekonomiyi diye tanımlanan sosyalizmde kapitalizmin iki büyük kalıntısı varlığını sürdürmektedir: Devlet ve meta üretimi. Meta üretiminin varlığı, sömürü ilişkilerinin yeniden canlandırılmasının potansiyel temelidir. Sınıflar ve sınıf mücadelesi varlığını korumaktadır. Kısacası, dıştaki egemen kapitalist sistemin yanısıra içteki ilişkiler açısından da kapitalizme geri dönüşün temelleri vardır.

Emek üretkenliğinde kapitalizmi geride bırakan bir artış bolluk, işgününün anlamlı ölçülerde kasıtılması sağlanmadığı ve bu olanaklarla yığınların devlet ve toplum yönetimine aktif katılımı gerçekleştirmediği sürece komünizme varmak için katedilmesi gereken daha uzun bir yol var demektir ve geriye dönüş, hem teorik hem de pratik bir olasılıktır.

Bunları şunun için yazıyorum: "Reel sosyalizm" kategorisine bağlı bizlerin ve modern revizyonistçi akımın ortak özelliklerinden biri, kurulan sosyalizmin sosyalistliğini abartmamızdır. Modern revizyonistçilerde Kruşçev'e kadar olan dönemle bizlerde sonrası da, bazı kusurları olmakla birlikte genel olarak tamamlanmış bir sosyalizm olarak ele alındı. Bunu değiştirmek gerekiyor. Bugünkü sorunların kaynağında, Sovyetler Birliği'nde kurulan sosyalizmin yeterince sosyalist olamaması yatıyor.

Ekim Devrimi, yirminci yüzyılın en büyük ve çığır açan olaydır ve Stalin yönetiminde sosyalizm kuruculu-

ğu tarihin kaydettiği büyük başarılarından biridir. Ancak, kurulan sosyalizmin eksikliği ve güdüklüğü de açıktır.

Her biri iç ve dış tarihsel koşulların dayattığı zorunluluklar olarak açıklanabilecek, savaş komünizmi, NEP, tarımın kollektifleştirilmesi ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerini geçiyorum. Sosyalizmin bugünkü sorunlarının önemli bir nedenini Sovyet sosyalizminin ikinci Dünya savaşından sonra ikinci sıçrayışı gerçekleştirilmemesinde arayan görüşe katılıyorum.

Sovyet sistemi dışta ve içte yeni devrim dalgalarıyla beslenememiş, devrimci ilerleyiş sürekli kılınamamıştır. Sovyet sosyalizminin daha ileri mevzilere ulaşabilmesinin vazgeçilmez iki koşulu, yeni devrimlerle genişlemek ve içte sosyalizmi derinleştirmektir. Bunlar başarılamadı.

Sonun başlangıcında, devrimi sürekli kılmak yerine varolanın korunmasına ve stabilize edilmesine öncelik verilmesinin çok önemli bir rolü olduğu kesindir.

Stalin 1952'de *SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları*'nda İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonucunun tek evrensel dünya pazarının çözülmesi ve böylece birbirine karşıt iki dünya pazarının ortaya çıkması olduğunu başlıca kapitalist ülkelerin dünya pazarı karşısındaki durumlarının ağırlaşacağını ve kapitalist sistemin bunalımının bu nedenle artacağını söylüyor. (Stalin, Son Yazılar, Sol Y. Mayıs 1976 s.90)

İki dünya pazarı saptaması ve bunun üstüne kurulan stratejiler emperyalizmin pazar daralmasıyla yenilebileceğine ilişkin düşünceler daha sonra belli bir yönde büyüyen yanlış bir teorik bakışın ilk kalkış noktalarıdır. Stalin'in İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa'daki rejim değişikliklerinden kendine yeten bir sosyalist pazar sonucu çıkarılması ve iki sistemin pazar sorununu çevresinde ekonomik mücadelesinin sosyalizmin zaferiyle sonuçlanacağını öngörmesi önemli ve sonraki "barış içinde yanyana yaşama ilkesi"ni de besleyen ciddi bir teorik yanılgıydı. Ve bu, Stalin'in SBKP 18. Kong-

(*) Enklave, bir devlet içinde bulunan, yabancı bir devlete ait ülke parçası anlamına geliyor. Bu terimi, reel sosyalizmi anlatmak için Georg Fülbert kullanıyor. (Die sozialistische Zeitung, Nr. 20 12.10.1988)

res'inde formüle ettiği, "tek ülkede komünizm" düşüncesinin başka bir yönden tamamlanmasıydı. 18. Kongre'de Stalin, "İleriye, komünizme doğru gidiyoruz. Devletimiz komünizm döneminde de kalacak mıdır? Eğer kapitalist kuşatma eritilmemişse ve yabancı askersel saldırı tehlikesi yok olmamışsa, evet, kalacaktır," diyor (18. Kongre Raporu'ndan) Stalin, kapitalist kuşatma altında bir komünizm düşünebilir.

İki dünya pazarı düşüncesi, iki sistemin barış içinde yanyana yaşaması formülünün teorik temelidir.

Tek ülkede komünizm, tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya çıkan "tek ülkede sosyalizm" in teorileştirilmesi, yanlış bir noktaya varılmasıdır.

Kruşçev ile öncesi arasında böyle bir bağ var. Kruşçev'de yeni olan, Lenin ve Stalin'den farklı olarak barış içinde birarada yaşamayı temel ilke yapmasıdır. Kruşçev çizgisinin özelliği, Soğuk Savaşın doğrudan etkileri altında, bir yandan 1980'lerde komünizme varılacağı fantazilerini savunurken, öte yandan uluslararası ve özellikle ideolojik alanda emperyalizmle ve burjuva ideolojisiyle uzlaşmayı ana doğrultu durumuna getirmesidir.

Ancak, Stalin dönemi Sovyetler Birliği'ni sosyalist, Kruşçev dönemi Sovyetler Birliği'ni kapitalist bir ülke olarak değerlendirmenin hiçbir teorik-bilimsel gerekçesi ve açıklaması yoktur. Kırk yılın modern revizyonistçisi Doğu Perinçek, Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin "yerleşmesinin", "yeni burjuva sınıfın ortaya çıkışını anlatırken Saharov'dan başka referans bulamıyor. Saharov'un 1920-30'larda bürokrasi içinden yeni bir sınıfın oluşmaya başladığını söyleyen sözlerini alıyor, bundan şu sonuçlara varıyor:

"Saharov'un bu gözlemini, sosyalizmin kuruluşuna ilişkin teorik birikiminin ışığında ve diğer bilgilerimizle birleştirerek değerlendirsek daha Lenin ve Stalin zamanında bir toplumsal farklılaşmanın bulunduğunu ve her sosyalizm deneyinde bunun kaçınılmaz olarak bulunacağını, daha sonraki dönemde ise sınıf adını verebileceğimiz 'belirli' ve kesin hatların oluştuğunu söyleyebiliriz." (Doğu Perinçek, Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev, Saçak, S. 59, Ocak 1989 s. 25)

"Daha sonraki dönem", Kruşçev dönemleridir. Perinçek de artık Sovyetler Birliği'nde "geri dönüşün" Kruşçev'in "saray darbesi"ni yaptığı anda olmadığını, ancak "kritik tarihler" olduğunu söylüyor "Toplumsal farklılaşmayı" 1920-30' lara kadar götüren Perinçek, aynı yazısında, "Önümüzdeki dönem, Sovyetler Birliği'nin antagonist sınıflı yapısını daha da belirgin kılacaktır" diyerek "süreci" neredeyse 70 yıla yayıyor. Ama, o da H. Fırat gibi "kopuş" ya da "kritik an"ı bir türlü açıklayamıyor. 1950-60 yıllarında Sovyetler Birliği'nin kapitalizme döndüğünü ileri süren tezin açmazı var. Süreçler aşıldıkça tez, tez olmaktan çıkıyor. Tez sadakatle savunulursa o zaman da bugünkü olguları anlamak ve açıklamak güçleşiyor. "Zaten kapitalistti" diyenin bugünkü restorasyon sürecini açıklama olanağı yoktur. Hem "modern revizyonizm" kalıbıyla, hem de gerçekle tutarlı olmak mümkün görünmüyor.

Kruşçev ve Brejnev dönemleri Sovyet sosyalizmini geri bir hatta çekilerek kendini koruma, ama varolanla sınırlayarak koruma dönemleridir. Statükocu ve korumacı siyasetlerin sonucu, sistemin atılım yapma güç ve

dinamikerinin körelmesi, bürokratik yozlaşma, toplumun solumun kanallarının tıkanması, proletarya enter-nasyonalizmi, özgür ve eleştireci bir toplum kurma ülkülerinin gözden düşmesi, Sovyet toplumunun insanını, insanında sevgiyi, özveri ve kardeşliği büyüten, hep ilerleyen bir toplum olmaktan uzaklaşmasıdır. 70 yılın sonunda hali vakti yerinde, işi olan, karnı doyan ama hülyası tutkusu, gelecek vizyonu olmayan, kendi kısa erimli dar çıkarının tutsağı bir insan tipi ortaya çıktı.

Bürokratik yozlaşma, gerçek enternasyonal duygu ve düşüncelerden uzaklaşma insanı kısırlaştırma ve yabancılaştırma, Sovyet sistemini 1980'lerdeki tıkanma noktasına getiren başlıca nedenlerdir. Tıkanıklık, yalnız ekonomik olanı değil toplum yaşamının tüm alanlarını içine alan bir genişlik ve eski yöntemlerle geçiştirilemeyecek bir derinlikte geldi.

Gorbaçov bu sürecin ürünüdür. Perestroyka ve glasnost tıkanıklığın özel mülkiyetçi bir bakışla, burjuva demokrasisi yöntemleriyle giderilmesi çabalarıdır. Bunların bir kapitalizme geri dönüş programı olduğu gün geçtikçe daha açık ortaya çıkmaktadır.

Fidel Castro, geçen sayımızda yayımlanan konuşmasında söyledi. Çelik Bilgin de yazısında aktardı; özel mülkiyet ve pazar ekonomisi birarada kapitalizmi verirler. Aynı konuyla ilgili olarak Stalin'in söyledikleri de ilginç ve doğrudur:

"Meta üretimi, ancak üretim araçlarının özel mülkiyeti varolursa, ancak emek gücü kapitalistin satın alabileceği ve kullanabileceği bir meta olarak pazara çıkarsa ve bunun sonucu olarak da ülkede kapitalistler tarafından ücretli işçilerin sömürülme sistemi varsa, kapitalizme varır." (Stalin, agy, s. 73)

Bugün bunların tümünün önu açılıyor.

Dünyada güçlü ve egemen bir kapitalist sistemin varlığı sosyalist ülkelerdeki restorasyon sürecinin en önemli kaynağıdır.

Sovyet toplumunda kapitalizme dönüşün ekonomik-toplumsal dayanağı meta üretimi ve küçük meta üreticileridir. Sürecin ideolojik öncülüğünü kapitalizm hayranı aydınlar yaptılar ve yapıyorlar. Bürokrasi ise içinden ayrılmıştır. Bürokrasinin bir bölümü, özellikle parti yöneticilerinin önemli bir bölümü kapitalist restorasyona karşıdır. İşçi sınıfı geniş gövdesiyle kapitalist restorasyona karşıdır. Ancak, çıkış yolunu statükocu parti bürokratlarıyla birleşmekte de görmüyor.

Kapitalizme gidişin önündeki en büyük engel, eğer restorasyon tamamlanırsa sosyalizmi yeniden getirecek tek toplumsal güç Sovyet işçi sınıfıdır. Olasılıklardan biri işçi sınıfının yönetimi eline alması ve Sovyet topraklarında eskisinden daha sağlıklı ve gür bir sosyalizmi yeniden örgütlemesidir.

Varolan sosyalizmin kapitalizme gitmesi hiç kimsenin sosyalistliğine güç katmayacaktır. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşü dünyadaki bütün süreç ve gelişmeleri etkileyecektir. Ancak Sovyetler'deki gelişmeler hangi yönde olursa olsun, önümüzdeki tarih döneminde insanlık sosyalizmin yeniden yükseldiğine tanık olacaktır.

Türkiye devriminin yalnız bu topraklar için değil, tüm dünya için bir yeni umut ve başlangıç olma şansı vardır.

SOL BASIN: "BARBARLAR GELİYOR"

ilker Özerk

Çavuşesku'ya destekleri emperyalist basın ağının ölü sayısını çarpıtmasına itirazdan öte gitmeyen ödleğ devrimciler ithafen:

Romanya'da İlyesku rejimine destek veren maden işçileri kapitalizmle daha hızlı bütünleşmek için Çavuşesku dönemi artığı bürokratların devlet kademelerinden tasfiye edilmesini talep ederek "başkaldıran" Romen golanlarını patakladı.

Avrupa faşizmiyle birleşmek için pürüzleri gidermeye çalışan karşı-devrimci İlyesku rejimi Adelet Bakanının yediği dayağı hazmedememiş olacak ki hızlı kapitalizm taraftarlarına saldırdı. Çavuşesku'nun boğazlanmasını coşkuyla selamlayanlar ve "Çöken sosyalizm değildir; gelen sosyalizm değil" tekerlemesini tutturanlar bugünlerde sınıf bilinçsiz maden işçilerinin bonapartizm kokan eylemlerini "golanların faşist taleplerine pabuç bırakmadıkları için görece ilerici" ilan ettiler. Reel sosyalizme revizyonistizm veya "trotskizm" penceresinden bakanlar toz kondurmadıkları kişilerine bir de urviyerizmi eklediler. Batılı kapitalist basın ağıyla ağızbirliği eder duruma düşüşleri ibret vericidir.

Radikal çıkışlara mahal vermemek amacıyla arasıra kulak çeken mutedil demokrat izlenimi vermeye çalışıyor İlyesku rejimi. Batılı emperyalist güçler azgın faşist azınlığın iktidarı ele geçirmesini filan talep etmiyor. "Barbarlar gelecek; sizi ham yapacak" diyerek Romen işçi sınıfına gözdağı veriyor. Emperyalist Batı için İlyesku rejimi istikrar unsurudur. "Marjinal" bir grubun faşizm taleplerini göstererek faşizme karşı-demokrasi seçeneğini yutturuyor. Madenciler, karşı-devrimin en sağ kanadını temizlettiriyor. Sonunda bu zavallı grupçuk Hitler'in Avrupa'da oynadığı rolü daha figüratif bir biçimde yüklendi. "Yinilip çekilirken" geriye Avrupa faşizmine kapıları açılmış bir Romanya bıraktı. Türkiye anti-Sovyetizmi argo deyimle 'zokayı yuttu'.

Revizyonistçi dostumuz Ekim Temmuz sayısında "sayıları birkaç yüzü zor bulan faşist kırınlar diye tanımladığı "azgın azınlığın Ocak '90'ın ilk günlerinden itibaren kargaşadan faydalanarak iktidarı ele geçirmeye yeltendiğini" yazıyor. Hiç inandırıcı olamıyor. Birkaç yüz kişiyle Trinidad ve Tobago Adaları'nda bile iktidar alınamıyor. Ekim örneğinde kapitalist haberalma ağına karşı revizyonistçiliğin 'panzehir' üretmekteki aczini görüyoruz.

Ekimciler özledikleri radikal işçi eylemlerini Romanya'da bulduklarını sanıyorlar. Son derece demokrat bir eylemde coşku verici militan özellikler buluyorlar. Ne diyelim; miyop gözlere hipermetrop gözlük sınıf bilinçleri köreltilmiş, manipüle edilmiş madencileri militan gösteriyor. Görülüyor.

SOL GÖSTERENLER

Ekim'in tutumu kendi içinde tutarlılıklar taşıyor. Bu yüzden anlaşılabilir. Ya "geleneksel sol"un radikal ke-

simine ne demeli? Restorasyona karşı tavır alan Siyaset bile Romen madencilerinin "içgüdüsel de olsa sınıf tavrını" tek satırla olumluyor. Emek, Çavuşesku'nun katlinde gösterdiği kişiliksizliği Temmuz sayısında restorasyon defterlerini yeniden geçirerek devam ettiriyor. Anlaşılan 'teorik düzeyi yüksek' doslarının Çözüm öcüsüyle bir ağızdan İlyesku'ya karşı-devrimci diye haykırmalarını hazmedememişler. Hedef-İktidar Yolu bekliyor. Hedef'in Bakırköy Bürosuna giren polis "Hedef" imzalı provakatif içerikli bir bildiriyle Çavuşesku'nun katlini, başlayan restorasyon sürecini "sosyalizmin zaferi" diye göstermeye çalıştı. Hedef'in Romanya politikası şimdilik bu bildiriye tepkiden ibaret görünüyor. "Devrim mi? Karşı-devrim mi?" Bir türlü karar veremedik diyorlar. Dostlarımız devrim ve karşı-devrim diye antagonize olan karşılığın içinde, Romanya'da olsalardı acaba devrimci mi yoksa karşı-devrimci mi olurlardı? Biz karar veremiyoruz.

Çavuşesku'nun hiç mi kabahati yok? Var elbet. Dayandığı zemini bilinçsiz bir kör kalabalık olmaktan kurtaramadığı için karşı-devrimde güçlü destek bulamamış tir sınıftan.

Bugün enkaz halindeki bütün Doğu Avrupa rejimleri birer leninist müdahaledir. Ancak sosyalist devrimin siyasal boyutunun toplumsal olanla bütünleştirilemediği, sokak egemenliğinin parti inisiyatifiyle kaynaştırılmadığı, ideolojik hegemonyanın tahkim edilemediği, sosyalizmi kurmanın siyasal iktidarı almakla özdeş görüldüğü birer eksikli müdahale.

Bu reaksiyon, işçiler güçlerini kavratmakla birlikte asıl faşizm tehlikesini yanlış yerde gördüklerini, "faşizm"e karşı gösterdikleri tepkiyi sosyalizm için eyleme dönüştürmeleri gerekliliğini su yüzüne çıkarmıştır.

DOSTÇA YAZIŞMALAR

Devrimci Sosyalist Blok projesi, Halkın Emek Partisi ve birlik konularını okuyucularımızla ortak bir tartışma platformunda karara bağlayarak Kurtuluş'un "resmi" politikasını oluşturmayı tasarlıyoruz. Bunun için başta birebir ilişkide olduğumuz dostlarımızın, yoldaşlarımızın düşüncelerini yayımlıyoruz.

Bir dostumuz birlik ve BTDK konusunda şunları söylüyor.

"BTDK "üst" kadrolararası diyalog toplantısı olma özelliğini aşamadı. Gün gibi aşık olup tebliğler dergisinde yayımlanarak tescil edilen devrimci-reformist sözd ayrışması eyleme dönüşmedikçe daha doğrusu eylem içinde ayrışmaya dönüşmedikçe lafız düzeyinde ve kağıt üzerinde kalmaya müstehak. Devrimcilik iddiasındaki DSB'nin mevcut iştirakçileri bloğun inşasında çizgi "gelenek" ve misyonları itibariyle yetkin değil sadece "seçkin"dir. TK'nın birlik perspektifi bellidir. Önce devrimci sosyalizmin açık devrimci partiyi de kapsayacak birliği ve sonra ideolojik netliğini, çok temel sorunlardaki homojenliğini tamamlamış bu bloğun devrimci demokratlarla kuracağı sol içi devrimci "cephes".

Görüşlerini beklediğimiz, tartışmalarımıza ortak olmasını teklif ettiğimiz bir arkadaşımız yazdığı mektubunda şu görüşlere yer veriyor:

Trotskizm ve revizyonistçilik üzerine yazının zamanlaması ve içeriği mükemmel. Ancak "ast" kadrolar düzeyinde "üst"ün yakalamış olduğu performans koşulluk sağlanamamıştır. Kadro eğitimine ve öğrenen kadroların sınanmasına gereken önem verilmelidir. Yalçın Küçük dibine "de" ışık vermeli. Çelik Bilginin son yazısı Gelenek'in isteyip de anlamlandırmayı beceremediği DSB'nin çıkışına muhalefeti, bu muhalefetin sebeplerinden anti-Sovyetizm cerahatini DSB'yi aşan bir ufuka taşıyor. DSB'nin layık olduğunca genişlemesi cisminden çok yer dolduran Yalçın Küçük'ün çabalarına bağlıdır. Son yazısında açıkça sezilmiştir. Shov ya da "Geldi; karizmasını koydu" olarak nitelenen çıkışlarıyla Küçük, canlandırdığı duyarlıkların örgütlenmesinde gerekli araçları yaratmalı veya bir bilen'e bırakmalıdır. Örgütsüz ve eylemsiz bilinç, savrulmaları kaçınılmazlaştırıyor.

Tartışmaya katılan bir başka arkadaşımız da şunları yazıyor:

Türkiye sosyalist hareketini devrimci demokratlar ve sosyalistler diye ayırıp bir akışı ifade etmeye yetmeyen bu kategorileştirme üzerine birlik inşa etmeye çalışmak, devrimci demokrat hareketten sosyalizme, sosyalizmden geleceğe karşı teoride ve politikalarda içselleştirememek şu anki kağıt üzerindeki bloğun temel zaaflarından biri. Durağan adlandırmaların sebepleri farklı kulvarlarda yürüyorlar da yollarını değiştirmeyeceklermiş gibi. Sonuçta her misyon sahibi tekil insanlar olsun grupçuklar düzleminde olsun sahip olup da parçalamayı beceremedikleri "statüko"larını korumaya devam ediyorlar. Sosyalist "olmak" ve böyle "kalmak" adına. Nasıl kalınyorsa ve iş yapmadan nasıl sosyalist olunuyorsa diyor ve bir öneride bulunuyor:

Filen oluşmamış DSB'ye devrimci demokrat hareketin sıçrama yapacağı bir yapılanma gerekiyor. Bu TK mı olacak? Elbette sadece bununla kendini sınırlamayacak TK teorik-politik radikalizm jeneratörlüğüne devam etmekle birlikte devrimci-solyol'a çeken dinamik olmayı da sürdürecektir. Tabii iç örgütlenme meselesini halletme yönünde adım attığı sürece. Sosyalist devrim programını birkaç yüzyıl erteleyenler ise tecrit olmaya ve bundan doğan özne sıkıntılara, dejenerasyona katlanacaklar; kendi derteridir diyerek yoldaşca selamlarını yazıyor.

Taşradan yazar bir grup işçi okuyucumuz, kasabalarında birkaç fabrika ve imalathaneden başka işçi istihdam eden yer olmadığını, sendikaların Türk-Metal ağaları MIT ve işverenin koordineli işbirliğinde bir kast oluşturduğunu yazıyor. Çalışabilecekleri tek yerin halkevi olduğunu, işçi muhalefetini de ihmal etmediklerini ifade ediyor genç işçi arkadaşlarımız. Sendika kapitalistlerine karşı sınıf bilinçli mücadelelerinde başarılar diliyoruz. Arkadaşlarımızın HEP üzerinde önerilerin yayımlıyoruz:

Birinci eğilim Halkın Emek Partisi'ni (HEP) Halk Evi Partisi olarak adlandırıyor. Programı son derece geri, reformist-sosyal ilerlemeci olmasına karşın belirli bir siyasi grubun tekelinde bulunmayan, sosyalistlerin ihtiyat payı bırakarak kitleyle buluşabilecekleri yapılardan biri diyor. Özellikle de biz taşrada yaşayan sosyalistler için değerlendirilmesi gereken bir alan.

HEP'in ikinci illevi ise, neredeyse çıkış sebebi olan ulusal soruna Türkiye Kürdistanı'nda Kürt aydınlanmasını motive edici bir boyut kazandırması olabilecek. Şimdilik sadece ihtimal; ancak 60'larda Yön ve TIP'in Türkiye'ye kazandırdığı sosyalizmin meşruiyeti kavgasının bir beznesini Kürdistan'da aydınlanma için HEP'in omuzlayacağını düşünüyor.

İkinci eğilim birincilerin neredeyse karşı-tezi durumunda: 60'lardaki TIP ve Yön'ün işlevini o günkü tarihsel dönem ve koşullardan alıp bugünün Türkiye Kürdistanı'na sosyal ilerlemeciler fıkрасının ulusal soruna duyarlı (sorumlu?) parlamenterlerine yüklemek doğru değildir. Herşeyden önce Türkiye'de (ve Kürdistan'da) sol eskisi gibi tek ya da birkaç parça değil. Marksizme mesafe koymaları bir başka önemli sebep. Ek olarak HEP bugün Türkiye solunun çok gerisindedir; Türkiye Kürdistanı'nda Kürt rönesansını sağlamak için yetreli birikime sahip değildir. Parlamenterlerin SHP'de boş bıraktıkları yerleri hazır. O ufak pürüzü halledivermeleri koşuluyla filan da değil. Koşulsuz.

Nitekim istifacıardan Aydın Güven Gürkan çark etti. Tevfik Çavdar yeniden SHP'ye döndü. HEP'in Yasal Marksist Parti (YuMaP)'ye angaje olması an meselesi. Aydınlanma için geriye dönüşsüz-akışsız ve sağa sapışsız bir kopuş gereklidir.

Okuyucularımızın katkıları için teşekkür ediyor, ilgililerine devam dileğiyle yoldaşca selamlarımızı yazıyoruz.

AY TUTULMASINI aşmanın yolu ileri sosyalizmi hedeflemekten geçiyor. Bu ise kapitalizmin yasalarına, burjuva değerlerine ve Amerikan yaşam biçimine kapanmayı gerektiriyor. Kapitalizme yetişmek ve geçmek gerekçesiyle kapitalist meta listesine ve değerlerine sahip çıkmak, Sovyet sosyalizminin çürümesinin en önemli nedenlerinden birisi olmuştur.

ÇÜRÜME, hiçbir zaman ülke sınırları içinde kalmıyor. Reel sosyalizmde çürüme, dünya sosyal mücadelesindeki çürümeyle içiçe gidiyor.

İLGİNÇTİR, Türkiye'de sosyal mücadelenin bir yanı çürürken diğer yanı canlanıyor ve yeni açılımlar sergiliyor. Bunda Türkiye'de çelişkilerin giderek çeşitlenmesinin rolü büyüktür; Türkiye'de sosyal mücadelenin kendisi değil, Türkiye, bir çözümsüzlüğe doğru yol alıyor.

ONUNCU yılına doğru Eylülüst darbenin matriksleri, her yanından, çökme işaretleri veriyor. Yazın durgunluğuna rağmen toplumun çeşitli kesimlerinde yığınlıktan kurtulma ve yeni yollar arama sancıları yaşanıyor.

HENÜZ yöneten kadrolarda bir ayrışma sözkonusu değildir. İktidar partisi ile muhalefet ve yardımcı muhalefet partileri, aynı politik programı paylaşıyorlar; ana ve yardımcı muhalefet, Demirel ile İnönü-Baykal, muhalefetlerini görüntü ile sınırlamak için çok kararlı görünüyorlar. Modern Türkiye'nin tanıdığı en çekingen, en ürkek ve en hükümet yanlısı muhalefeti olmaya özen gösteriyorlar. Düzenin vidalarının gevşemesinden hükümet partisinden daha büyük kaygı duyar bir halleri var.

REVİZYONİST, Versay Antlaşması'nın çizdiği sınırları değiştirmek isteyen ülkelere verilen addır; Birinci Savaş'tan sonra Almanya revizyonizmin başını çekiyor. Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgede mevcut sınırları revizyona tabi tutma açısından Washington'un giderek netleştiği anlaşılıyor. Washington'un Ermeni ve Kürt politikalarının netleşmesi, Fener Patrikhanesine gösterdiği ilgi ve Atina ile özel sıcaklık, Washington açısından revizyonizmin kesin işaretleridir.

İRAK, bölgede bir küçük "süper devlet" politikası izliyor; Washington, kendi kontrolunun dışına çıkmasından rahatsızdır.

İRAN, dinci fundamentalizmi ile bölge ülkelere "devrim ihracı" politikasından tümenden vazgeçmemiştir.

TÜRKİYE, içinden değil dışından bakıldığında, devrimci sıçramalara gebe. Bütün darbelere karşın Washington, son otuz yılda Türkiye'nin uysallık ölçüsünden hoşnut olamamakta ve bunu ilerici akımların etkisine bağlamaktadır. Ayrıca Ermeni, Kürt, Yunan eğilimlerini, Türkiye yakınlığı ile uzlaştıramaz bir noktaya gelmiştir.

OSMANLI çöküntüsünün uzun sürmesi, Sovyet sisteminin içine girdiği noktadan bakıldığında daha anlaşılır oluyor. Çöküş halinde de olsa, Osmanlı sistemi, bölgede bir düzen sağlıyor ve Batı, asimile edebileceğinden daha hızlı bir biçimde bu düzenin bozulmasını istemiyor. Bugün Washington'un Sovyet sistemine bakışı da bunu hatırlatıyor; sistemin, Washington tarafından asimile edilebilecek bir hızı aşarak çökmesi istenmiyor. Washington, sözcükler uygunsa, sistemi yedire yedire, ya da sindirim bozukluğuna uğramadan çözmek istiyor.

SİSTEM, iki güvenlik kordonuna sahip olmuştur: Birisi Doğu Avrupa ve ikincisi Kafkasya'dır. Washington'un revizyonizmi, Kafkas Eşiği'ndeki Sovyet Cumhuriyetleri ile birarada düşünülmelidir. Bu ise mutlaka Türkiye'deki yeni açılımlarla içiçedir.

SOVYET sisteminin içine girdiği çözülüş süreci, dikkatleri ve ağırlığı, Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgeye aktarmış durumdadır. Türkiye bu merkezde marksizm-leninizmi öğrenmiş ve şimdi özgün ürünlerini verme aşamasındadır. Ekonomik durumu, politik deneyimi, aydın birikimi ve çeşitlenen çelişkileriyle, dış politika açısından değil, dünya mücadelesi açısından son derece stratejik bir yerdedir.

ANCAK, Türkiye açısından sorun, kurmak değil ileri biçimde kurmaktır. Çünkü ileri olmayanın yaşamadığı bir dönemden geçiliyor.

OLACAKTIR. Bir buldozer gibi saplantıları ezecektir.

SOVYET sosyalizminin çözülüşü, sadece emperyalizme karşı bir duvarın yıkılması sonucunu doğuruyor. Aynı zamanda pek çok görüşün de yıkılması anlamına geliyor. Sadece Sovyet dış politikasının gereklerini teori sayan bakışlar değil, aynı zamanda Sovyet sistemini anlamayan görüşler de yıkılıyor.

HER yıkılış, yeni bir başlangıçtır.

GERİ TOPRAKLARDA İLERİ SOSYALİZM

SOVYETLER Birliği Komünist Partisi'nin son kongresini NATO kazandı. Kongre ile aynı tarihte NATO ve yedi gelişmiş kapitalist ülke zirvesinin yapılması, SBKP içinde kapitalist restorasyona karşı mücadeleyi ülkenin tehdiide açık bir biçime sokulması görüşleriyle birleştirenlerin alanını daraltmayı amaçlıyordu. Amaç gerçekleştirilmiştir.

WASHINGTON, Boris Yeltsin'i deneyimsiz, istikrarsız ve maceracı buluyor, Kongre'nin hemen öncesinde Batı basını, Yeltsin'e oynamamayı anlatan yazılarla donandı. Doğu Avrupa'nın batılılaşmasıyla NATO güçleriyle aradaki tampon alanın kalkması, Sovyet insanında, Parti'de ve silahlı kuvvetlerde büyük bir kaygı kaynağı olmuştur. Kongre ile birlikte Sovyet yöneticilerinin NATO'ya misafirliğe çağırılması ve Houston'da Sovyetler'e tüketim ve teknoloji yardımının yapılabileceğinin, koşullu da olsa, açıklanması, Mihail Garbaçov'u, Yeltsin türünden sağ muhalefetinden ve Ligaçev türünden ılımlı sol muhalefetinden kurtarmaya yetmiştir.

JAPON anayasasının Japoncası bozuktur. İkinci Dünya savaşı sonunda yeni anayasa önce Amerikan subayları tarafından İngilizce yazılmış ve daha sonra Japoncası kıt Amerikalılar tarafından Japoncaya çevrilmiştir.

MOSKOVA'DA ilk kez Sovyet yasalarının Amerikan uzmanları tarafından yazılması süreci başlıyor. Bu yılın baharında yeni göçmen yasasını, ABD Dışişleri Bakanı James Baker'in beraberinde getirdiği Amerikan uzmanları yazdılar. Rusça yazıp Amerikalıların denetimine vermektense bu yolu daha kestirme bulduklar anlaşılıyor.

BAKER, bir bürosunu da Moskova'da açmışa benziyor. Damat Ferit Paşa'dan daha teslimiyetçi Eduard Şevardnadze, Baker'in müsteşarlığına razı görünüyor.

REEL sosyalizm, önemli bir ekonomik kriz yaşamadan ve bir savaş kaybetmeden büyük bir teslimiyet politikasını sahneye koyuyor. Avrupa'da sosyalist devrim umutlarının tümden yıkıldığı, tekelci düzenin 1968 yılından beri içine girdiği ekonomik bunalıma karşın büyük bir kütle hareketliliği yaşamaması, SBKP yöneticilerinin yorgunluğunu arttırmış ve sosyalizmden kaçışa zorlamıştır. Sovyet sosyalizminin çözülüşü, tepeden başlatılmıştır.

YIKILIŞ karşısında, soldan ve sağdan panikleyenler var. Aslında yaşanan, sosyalist ülkünün yeni bir ay tutulmasına uğramasıdır. Bu mücadelenin ay tutulması, yeni ve ilk değildir. 1848 Devriminden sonra, Paris Komünü'nden sonra, Bernstein ile birlikte, İkinci Enternasyonal'in savaş çizgisiyle, sosyalist hareket, zaman zaman ay tutulması yaşamıştır. Hepsini aşmasını biliyor.

KURULMUŞ bir sosyalizmin ay tutulmasının daha sarsıcı olabileceği düşünülebilir. Uzun yürüyüş perspektifinde ele alınırsa böyle düşünmek için önemli nedenler bulunmuyor. İnsanoglu devrimlerle büyüyor ve boy atıyor. Ekim Devrimi ve buna dayalı Sovyet sosyalizmi, insanlığın tarihinde çok önemli bir yere sahiptir; yıkılış sonuçları ortadan kaldırıyor. Fakat başlangıcı etkilemiyor. Bugün, sosyalizm dünyanın her tarafında hala konuşuluyor ve biliniyorsa, bu Sovyet sosyalizminin kurulmuş olmasından kaynaklanıyor.

ÇÖKÜŞ, hem bir enkaz yığındır ve hem de bir yeni değerlendirme ve atılım başlangıcıdır. Enkazın altında kalanların envanteri yapılacaktır; ancak şimdiden söylenecekler var trotskizm ile revizyonist değerlendirmelerin, bu enkazın altında kaldıkları kesindir. Sovyet sosyalizminin çöküşü trotskist ve revizyonist bakışın, hem varlık nedenini ortadan kaldırıyor ve hem de önünü tümden kapatıyor. Ayrıca her iki bakışın sosyalizmin kuruluşu ile ilgili sevinç ve heyecan duyamadıklarını ortaya çıkarıyor.

STALİN'İN yönetimi ele almasını thermidor karşı-devrimi sayan trotskist bakışın, hem bugünkü gerilemeyi anlaması ve hem de bundan sonrası için sağlıklı değerlendirmeler yapması mümkün değildir; bir sistem iki kez ölmüyor. Sovyet sosyalizminin örneklerini verdiği uluslararası dayanışma ile istemeden yeni bir Soğuk Savaş dönemini hazırladığı 1970 yıllarını, birbirinden ayrılmaz "iki süper devlet" olarak ele alan revizyonist bakışın bugünü değerlendirmesi çok zordur; "Biz dün dedik" bilgiçliğini aşması imkansız görünüyor. Kaldı ki revizyonist bakış, Sovyet sisteminin dejenerasyonuna yol açan kurum ve görüşlerinin bir tekini bile ne dün ve ne de bugün eleştirebiliyor; Komintern ve Sovyet dış politikasının ortaya çıkardığı kategorileri kullanarak Sovyet sisteminin revizyonist olduğunu tekrarlayıp duruyor. Bir yere gitmesi imkansızdır. Her ikisi de yıkılışın enkazı altında kalıyor.

SORUN, ilk sosyalizmin daha geri topraklarda kurulmasında yatmıyor.

DEVRİMLER, hiçbir zaman erken doğmuyorlar.

GERİ topraklarda doğmak ve emperyalizmle kuşatılmak yepyeni sorunları yaratıyor.

ÇÖZÜMSÜZLÜK, geri topraklarda kurulan sosyalizmi derinleştirememekte yatıyor. Hem trotskizm ve hem revizyonist bakış, bunları, hiçbir zaman görememiştir. Şartları olmayan bir coğrafi genişleme derinleşmek demek değildir.

Devamı: arka sayfada